

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Rok Zavernik

**Mladi odrasli z izkušnjo življenja v rejništvu o travmi pred, med
in po namestitvi v rejništvo**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2024

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Rok Zavernik

**Mladi odrasli z izkušnjo življenja v rejništvu o travmi pred, med
in po namestitvi v rejništvo**

Diplomsko delo

Mentorica: izr. prof. dr. Nina Mešl
Somentorica: as. Mojca Šeme

Ljubljana, 2024

ZAHVALA

Hvala Vitjanu, ki mi je tekom pisanja diplomskega dela stal ob strani, me motiviral, podpiral in verjel vame tudi takrat, ko sam nisem. Hvala ti. 1/8 – zapomni si to.

Hvala mojim prijateljem za nešteto lepih spominov, ki so me izoblikovali v osebo, kakršna sem danes. Posebna zahvala gre prijateljici Špeli za vso pomoč in vzpodbudne besede.

Hvala mojim staršem, ki so razlog, da sem danes tukaj in lahko iz sebe naredim osebo, kakršna sem vedno želel postati.

Posebna zahvala pa gre tudi mentoricama Nini in Mojci, za njuno odzivnost, napotke, vzpodbudo in podporo.

Mladi odrasli z izkušnjo življenja v rejništvu o travmi pred, med in po namestitvi v rejništvo

Povzetek diplomskega dela

Otroci, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, so neprimerljivo bolj izpostavljeni travmi, kot otroci, ki te izkušnje nimajo. Rejništvo se vzpostavi z namenom zaščite otroka, kar pomeni, da so ti otroci že znotraj okolja matične družine doživeli težke in obremenjujoče izkušnje. Te izkušnje lahko imajo hude posledice, ki vplivajo na razvoj otroka, hkrati pa vplivajo tudi na posameznikovo razmišljanje, delovanje in dojemanje sveta v odraslosti. Travmatične izkušnje se za otroka ne končajo nujno na točki, ko zapusti matično družino, saj je prehod iz matične družine v rejniško lahko prav tako vir travmatičnih izkušenj. Otroci tekom prehoda doživijo razne izgube, saj so ločeni od svojih staršev, bratov, sester in drugih pomembnih posameznikov, na katere so bili navezani. Prav tako lahko prehod iz matične družine v rejništvo pomeni zamenjavo okolja, kar otroku ruši občutek varnosti in stabilnosti, ki jo potrebuje. Vir dodatne travme so lahko tudi socialni delavci, če ne ravnavo strokovno, po sodobnih konceptih socialnega dela in z veliko občutljivostjo za preprečevanje retravmatizacije. Čeprav je rejništvo sistem, ki mora otroka zaščititi pred travmatičnimi izkušnjami, ki jih je doživel znotraj matične družine, tudi rejništvo ne pomeni nujnega konca tem travmatičnim izkušnjam. Otroci lahko znotraj rejništva doživijo nestabilne nastanitve, ki jim znova rušijo občutek varnosti in stabilnosti, hkrati pa onemogočajo vzpovstavev zaupanja vrednih in kvalitetnih odnosov. Otroci, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, lahko travmatične izkušnje doživijo tudi ob izhodu iz rejniške družine oziroma ob vstopu v samostojnost. Ko je prekinitev rejništva hitra in dokončna, posameznika pusti čez noč prepuščenega samemu sebi. Nenaden prehod za te posameznike pomeni finančne, stanovanjske in druge težave, ki pa so ob pomanjkanju podpore lahko še toliko težje.

Po pregledu literature in snovanju teoretičnega dela diplomske naloge sem v okviru raziskave izvedel osem intervjujev s posamezniki, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu v Republiki Sloveniji in so v času izvajanja intervjujev bili starejši od 18 let. V okviru raziskave so me zanimale travmatične izkušnje, ki so jih sodelujoči doživeli v času bivanja v matični družini, med prehodom iz matične družine v rejniško, v času življenja v rejniški družini in ob izhodu iz rejništva.

Ključne besede in besedne zveze: travma, posledice travme, nasilje, zanemarjanje, rejništvo, nestabilne nastanitve v rejništvu, na razumevanju travme utemeljen pristop

Young adults with experience of living in foster care talk about trauma before, during and after foster care placement

Abstract

Children who have experience with living in foster care are incomparably more vulnerable to experiencing trauma than children, who don't have such experience. Foster care serves as a mechanism to protect children, which means that foster care children already experienced adverse childhood experiences before entering foster care. These experiences can have a severe impact on a child's development and can also influence the way they think, act, and perceive the world in adulthood. Traumatic experiences do not necessarily end when children leave their families, as the transition to foster care can also be a source of trauma. During the transition, children can experience various losses as they are separated from their parents, siblings, and other important individuals to whom they are attached. The transition to foster care also means a change of environment, which disrupts the child's sense of security and stability. Professionals can also be a source of additional trauma if they do not act professionally, according to modern social work methods and with great sensitivity to prevent retraumatisation. Although the main reason for placing a child into the foster system is to protect it from experiencing more trauma, foster care doesn't necessarily mean an end to trauma for those children. Within foster care, children can experience unstable placements which can disrupt their sense of security and stability and can make the development of trusting and safe relationships quite hard. Children, who have experienced living in foster care, may also experience trauma when leaving the foster care system. If the ending of foster care is swift and final, the sudden transition means financial, housing, and other difficulties, which can be even more traumatic because of the absence of support.

After finishing the literature review and designing the theoretical part of my thesis, I conducted eight interviews with individuals who have experience with living in foster care in Slovenia and were over eighteen years old at the time of research. The focus of my research were traumatic experiences that occurred before entering foster care, during the transition to foster care, during their foster care placement, and traumatic experiences that occurred while leaving foster care.

Keywords and phrases: trauma, trauma impact, abuse, neglect, foster care, foster care placement instability, trauma-informed approach

PREDGOVOR

Otroci, ki vstopijo v rejništvo, imajo za sabo vrsto travmatičnih izkušenj, ki so pripeljale do vzpostavitve postopka za namestitvev v rejništvo. Čeprav je glavni cilj sistema to, da se travmatične izkušnje prenehajo in se z namestitvijo v rejništvo otroku zagotovi varen prostor, ki pozitivno vpliva na njegovo rast in razvoj, temu na žalost ni vedno tako.

Čeprav rejništvo nekaterim otrokom zagotovi družino, ki mu zagotovi varno in stabilno, predvsem pa tudi ljubeče okolje, drugi nimajo te sreče. Za te otroke se travmatične izkušnje nadaljujejo tudi znotraj sistema, ki v tem primeru ne izpolni svojega poslanstva. Otroci lahko znotraj rejništva doživijo razne selitve, ki jim onemogočajo sklepanje dolgotrajnih prijateljstev in spoznavanje posameznikov, ki bi jim predstavljali oporo. Te selitve pa lahko v njih vzbudijo tudi občutke nelagodja in občutke, da niso ljubljene in si ne zaslužijo družine, ki bi jih imela rada. V nekaterih primerih se lahko tudi znotraj rejniške družine pojavijo primeri nasilja, zanemarjanja in zlorab. Otroci, ki tekom življenja v rejništvu niso vzpostavili dobrih odnosov z rejniško družino, se ob dopolnjenem osemnajstem letu starosti čez noč znajdejo prepuščeni sami sebi. Medtem, ko se večina njihovih vrstnikov v tem obdobju izobražuje, družijo s prijatelji in bolj ali manj živi brezskrbno življenje, skozi katerega lahko nabirajo izkušnje in lepe spomine, se ti posamezniki ukvarjajo z vprašanjem, kako bodo preživeli, kje bodo živeli in kako, če sploh, bodo lahko zaključili šolanje. Resničnost teh otrok je pogosto takšna, da en dan uživajo varstvo in imajo streho nad glavo, naslednji dan pa so obravnavani kot odrasli, ki so odgovorni zase in za svoje preživetje.

O travmatičnih izkušnjah, katerim so izpostavljeni otroci, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, se v slovenskem prostoru premalo govori, mnogi pa se jih niti ne zavedajo. To spoznanje je predstavljalo glavno pobudo za izvedbo raziskave.

V prvem delu diplomskega dela predstavim koncept travme in posledice, ki jih le-ta lahko pusti na otroku, ki je v fazi razvoja. Nato sistematično predstavim možne travmatične izkušnje, ki jih lahko otroci, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, doživijo tekom življenja v matični družini, med prehodom iz matične družine v rejniško, med življenjem v rejniški družini in ob kasnejšem prehodu iz rejniške družine v samostojno življenje. Kvalitativna raziskava je predstavljena v empiričnem delu, kjer po opisu metodologije sledi analiza rezultatov in razprava. V zadnjem delu empiričnega dela se nahajajo tudi sklepi, delo pa zaključim s predlogi za izboljšanje sistema rejništva.

Kazalo vsebine

1. Teoretični uvod.....	1
1.1. Kompleksna travma.....	1
1.1.1. Posledice travme	2
1.1.2. Dejavniki, ki vplivajo na posledice travmatičnega dogodka	6
1.1.3. Pozitivne izkušnje	10
1.2. Travma v matični družini	13
1.2.1. Zanemarjanje.....	14
1.2.2. Nasilje	15
1.2.2.1. Fizično nasilje	16
1.2.2.2. Psihično nasilje	17
1.2.2.3. Ekonomsko nasilje	17
1.2.2.4. Spolna zloraba.....	18
1.3. Travma ob prehajanju v rejništvo	20
1.3.1. Socialno delo, utemeljeno na razumevanju travme	24
1.4. Travma v času trajanja rejništva	27
1.4.1. Nasilje in zanemarjanje.....	28
1.4.2. Nestabilne nastanitve	29
1.4.3. Izguba in žalovanje	30
1.5. Travma ob prehajanju iz rejništva	33
1.5.1. Izobrazba in zaposlitev	34
1.5.2. Nastanitev	35
1.5.3. Vzdrževanje odnosov	36
1.5.4. Zloraba prepovedanih substanc.....	36
2. Opredelitev problema.....	38
2.1. Raziskovalna vprašanja.....	39
3. Metodologija.....	40

4. Rezultati	44
5. Razprava.....	80
6. Sklepi.....	92
7. Predlogi	94
8. Uporabljena literatura.....	96
9. Priloge	101
9.1. Priloga A: Smernice za intervju	101
9.2. Priloga B: Soglasje udeleženske in udeleženca k sodelovanju v raziskavi	102
9.3. Priloga C: Odprto kodiranje.....	104
9.4. Priloga D: Osno kodiranje	158

Kazalo slik

1. slika: Primer odprtega kodiranja.....	43
2. slika: Primer osnega kodiranja.....	43

1. Teoretični uvod

1.1. Kompleksna travma

Perry (2014, str. 2) govori, da v Združenih državah Amerike vsako leto približno pet milijonov otrok doživi neko vrsto travmatične izkušnje, več kot dva milijona le-teh pa je žrtev fizične ali spolne zlorabe. Še več milijonov teh otrok po mnenju omenjenega avtorja (Ibid.) živi v grozljivem okolju, kjer so priča nasilju v družini. Naravne nesreče, življenjsko ogrožajoča zdravstvena stanja, boleči posegi ali izpostavljenost nasilju – vse to ima lahko travmatičen vpliv na otroka. Avtor (Ibid.) nadaljuje, da je verjetnost neposrednega stika z medosebnim nasiljem ali nasiljem v skupnosti, ko otrok dopolni osemnajst let, približno ena proti tri. Poudarja, da imajo lahko te travmatične izkušnje uničujoč vliv na otroka, saj spremenijo njegov telesni, čustveni, kognitivni in socialni razvoj. Univerza v Ljubljani je skupaj z Nacionalnim inštitutom za javno zdravje leta 2019 prvič ugotavljala razširjenost obremenjujočih izkušenj v otroštvu (v nadaljevanju OIO), ki so jih posamezniki doživeli do 18. leta starosti. Raziskava je bila izvedena s pomočjo vzorca, sestavljenega iz 4939 posameznikov, ki je bil sestavljen tako, da čimbolj ustrezno odraža sestavo slovenske populacije po spolu, starosti, izobrazbi in regiji. Rezultati iste raziskave so pokazali, da je 76,5 % anketiranih v otroštvu doživelo vsaj eno OIO od desetih, v povprečju pa so sodelujoči v raziskavi poročali o 2,4 OIO. Slaba tretjina sodelujočih je poročala o več kot štirih OIO (Kuhar et al., 2020, str. 4).

Travma je izraz, s katerim opišemo zelo stresne in strašljive dogodke, na katere nimamo vpliva, z njimi pa se zelo težko spoprimemo. Lahko se manifestira v obliki enkratnega travmatičnega dogodka, kot so:

- medicinski posegi,
- naravne katastrofe,
- vojno stanje,
- terorizem,
- izgube pomembnih ljudi v posameznikovem življenju (Lawson in Quinn, 2013, str. 498).

Z izrazom kompleksna travma pa poimenujemo več travmatičnih dogodkov, ki se ponavljajoče dogajajo skozi daljše časovno obdobje in so po naravi namerni (Fratto, 2016). Lawson in Quinn (2013, str. 498) govorita, da travmatične dogodke v obliki kompleksne travme otroku

največkrat zadajo starši oziroma njegovi skrbniki, pa tudi bližnje osebe, ki bi v običajnih okoliščinah morale biti vir otrokove varnosti, stabilnosti in zaščite. Omenjena avtorja (Ibid.) kot najpogostejše dogodke, ki tvorijo kompleksno travmo, navajata:

- zanemarjanje,
- spolno, fizično, psihično in ekonomsko nasilje,
- biti priča nasilju v družini,
- izpostavljenost družbenemu nasilju.

1.1.1. Posledice travme

Zgodnje otroštvo je po mnenju Perry (2014, str. 498—499) čas, v katerem smo ljudje najbolj ranljivi za posledice travme, zlasti če se ta zgodi v družini ali pa je zadana s strani drugih pomembnih posameznikov. V tem obdobju otroci razvijajo temelje za komunikacijo, odnose, empatijo, samozavedanje, samoregulacijo ter osnovni občutek samoiniciativnosti in samoučinkovitosti. Varno in predvidljivo okolje po besedah omenjenega avtorja (Ibid.) omogoča pričakovan razvoj vseh teh sposobnosti, odsotnost le-tega pa zato ogroža zdrav otrokov razvoj. Avtor (Ibid.) nadaljuje, da izkušnja kompleksne travme ruši otrokov temeljni občutek sebe in odnose z drugimi, saj se le-ta pogosto pojavlja znotraj skrbniškega sistema. Posledice tega se pogosto izražajo v nezaupanju do drugih, to pa po avtorjevem mnenju povzroči tveganje za dodatno travmo v prihodnosti.

Majhen otrok v svojih starših vidi vseomogoča bitja, ki vedo vse in niso nikoli v zmoti. Če otrok od enega ali obeh staršev/skrbnikov dobi občutek, da ni ljubljen, bo to informacijo vzel za resnico, ki jo bo zrcalil nase in na podlagi tega razvil koncept o sebi, pojavil pa se bo tudi občutek, da je za ravnanje staršev kriv sam (Markham, 1999, str. 18)

Lynos, Whyte, Stephens in Townsend (2020, str. 3) govorijo, da travmatični dogodki, kljub dosedanjemu prepričanju, da travmatične izkušnje na otroka nimajo vpliva če je premajhen, da bi se jih spomnil, le-te vplivajo na otroka in njegov razvoj že od spočetja. Avtorji (Ibid.) navajajo raziskavo avtorjev Lehrner in Yahuda (2020) z naslovom *International transmission of trauma effects*, ki je pokazala, da lahko otroci nosijo posledice travme že pred samim rojstvom, če se je ta zgodila njihovim materam med nosečnostjo. Travmatične izkušnje matere med nosečnostjo so lahko:

- nasilni odnos s partnerjem, prijateljem ali z družinskim članom,
- zloraba alkohola in prepovedanih drog,
- če ima sama zgodovino travmatičnih izkušenj ali resnih duševnih stisk ter izkušnjo izpostavljenosti toksičnemu stresu (Lynos, Whyte, Stephens in Townsend, 2020, str. 3).

Lynos, Whyte, Stephens in Townsend (2020, str. 4) poudarjajo, da travmatične izkušnje, ki jih otrok doživi v obdobju prvih štirih let, vplivajo na njegovo dobrobit in nadaljnji razvoj, ne glede na to, da se jih otrok ne spomni eksplicitno. Omenjeni avtorji (Ibid.) govorijo tudi, da imajo dejanja, ki se niso zgodila, a bi se morala, enake posledice kot dejanja, ki so se zgodila, čeprav se ne bi smela. Čustvena odsotnost staršev, ki so do otroka hladni in mu ne ponudijo ljubezni in podpore, je zatoj prav tako travmatična za otroka, četudi ne vsebuje incidenta nasilja ali zlorabe.

Izpostavljenost pogostim in intenzivnim travmatičnim izkušnjam, kot sta fizična in spolna zloraba, povečuje otrokovo doživljanje visoke stopnje afektivnega in psihološkega vznburjenja ter nagnjenost k temu, da tudi najmanjše zahteve razume kot nevarne (Lawson in Quinn, 2013, str. 499).

Otroci, ki so žrtve kompleksne travme, pretirano veliko časa preživijo v stanju pretirane hiperpozornosti, pazljivosti ter se sčasoma lahko tudi čustveno odklopijo kot način za spoprijemanje s travmatično izkušnjo (Lawson in Quinn, 2013, str. 499).

Avtorji Lynos, Whyte, Stephens in Townsend (2020, str. 7—20) pišejo, da razvojna kompleksna travma, torej travma, ki se zgodi otroku v zgodnjih letih njegovega življenja, pomembno vpliva na 7 področij njegovega razvoja:

- *Na senzorični razvoj:* dojenčki in malčki še niso razvili jezika, zato so vsi njihovi spomini čutni. Spomini pred razvojem jezika so znani kot implicitni, kar pomeni, da se jih otrok kasneje v življenju ne mora spomniti ali o njih govoriti. Kljub temu si otrokovo telo te spomine shrani v svoje čutne sisteme. Ker travmatizirani otroci ostanejo v načinu strahu, njihova pretirana pozornost na znake nevarnosti zmanjša njihovo sposobnost filtriranja nepomembnih čutnih izkušenj (pogledi, zvoki in dogajanja v ozadju), kar povzroči, da si telo zapomni tudi te informacije in jih v prihodnje interpretira kot nevarne, čeprav je otrok popolnoma varen.

- *Na pojavnost stanj disociacije:* obrambni mehanizem, ki pomeni ločitev oz. prekinitev povezave med mislimi, čustvi in vedenjem ter ločitev med umom in telesom. Otrok, ki se v času doživljanja travmatične izkušnje ne more ubraniti oziroma se odmakniti, to stori s pomočjo pobega v svoje misli, ko je situacija neznosna. Otroci se lahko disociirajo tudi takrat, ko niso več v nevarnosti. Ker možgani spomine razbijejo na male koščke, lahko otroci te spomine podoživljajo v obliki občutkov, vedenj ali bolečine. Otroci tega ne razumejo, vse kar vedo je, da so v nevarnosti.
- *Na naravo vzorcev navezanosti pri otroku:* Ainsworth (1970), kot je navedeno v Erzar in Kompan Erzar (2011, str. 18—20), govori, da lahko otroci v okviru privajanja na svoje okolje razvijejo štiri stile navezanosti, ki jih razdeli na:
 - **Vzorci varne navezanosti:** Otroci, ki so varno navezani, se ne bojijo ločitve od svojih staršev, saj se zavedajo, da se bodo le-ti vrnil. Prav tako svobodno raziskujejo svet, navezujejo stike z ostalimi ter so kreativni in sproščeni.
 - **Vzorci rezistentne oz. ambivalentne navezanosti:** Otroci, ki so rezistentno navezani, zelo težko raziskujejo svet okoli sebe, saj želijo biti neprestano ob svojem skrbniku. Ko njihov skrbnik ni na voljo, svojo nezadovoljstvo izražajo pretirano ter se težka pomirijo.
 - **Vzorci izogibajoče se navezanosti:** Otroci, ki so izogibajoče navezani delujejo navzven povsem samostojni, na ločitev od staršev pa skorajda ne reagirajo. Izogibajoča navezanost je posledica neustreznega skrbnikovega odziva na otrokovo stisko.
 - **Vzorci dezorganizirane ali dezorientirane navezanosti:** Dezorganizirani otroci se za razliko od ostalih otrok, katerih vedenje je v skladu z enim izmed treh vzorcev navezanosti, vedejo popolnoma brez načrta in svoje načine vedenja ter odzive neprestano spreminjajo. Njihovo vedenje v bližini skrbnikov je tako prestrašeno in zmedeno. Tovrstni stil navezanosti pogosteje najdemo pri otrocih, ki so žrtve zlorab in zanemarjanja.
- *Na otrokovo zmožnost za uravnavanje oz. reguliranje čustev:* Pri otrocih, ki so pogosto premeščeni iz družine v družino, ali pa imajo starše, ki jim s svojimi dejanji škodujejo, se del možganov, ki je odgovoren za uravnavanje čustev, ne razvije tako kot bi se moral in posledično ostane v razvojni fazi malčka, v kateri potrebuje odraslega, ki njegova čustva regulira namesto njega. Takšni otroci so velikokrat označeni za poredne,

»problematično« obnašanje otroka pa je po krivici označeno kot iskanje pozornosti ali celo zavestno manipuliranje otroka z okolico.

- *Na otrokovo zmožnost za uravnavanje oz. reguliranje vedenja:* Posameznik ima določeno stopnjo tolerance, znotraj katere je sposoben razmišljati, se učiti, imeti rad in se sprostiti. Otroci z izkušnjo travme imajo raven tolerance zamaknjeno, kar pomeni, da že najmanjše stvari kot je npr. umivanje zob, pri njih vzpodbudi preveliko fizično in psihično vzburjenje (ki se kaže kot tekanje, udarjanje, kričanje, grizenje ipd.), ali premalo psihično in fizično vzburjenje (ki se kaže kot otopelost, odmaknjenost, občutek praznine, nesposobnost razmišljanja ipd.). Svojega stanja vzburjenosti otroci ne morejo nadzorovati, saj so nenehno v stanju nevarnosti.
- *Na otrokovo kognicijo:* Otroci z izkušnjo travme imajo velikokrat premalo razvite kognitivne sposobnosti, kar pomeni da težje načrtujejo vnaprej, rešujejo probleme, se organizirajo in se učijo iz svojih napak. Do tega pride zato, ker se na vse pretege trudijo zavarovati samega sebe in ostati varni, kar porabi vso njihovo energijo.
- *Na to, kako razumejo in vidijo sebe ter na razvoj osebnosti:* Otroci z izkušnjo travme odraščajo z zakoreninjenim občutkom, da so slabi in nezaželeni, kar se odraža tudi na dojemanju samega sebe. Prav tako je lahko prisoten občutek izgubljenosti in nepripadnosti – imajo občutek da ne sodijo nikamor, kar lahko rezultira v iskanju potrditve.

Briere (2011, str. 22) govori, da imajo otroci, ki so izpostavljeni kompleksni travmi, pogosto težave, ki se razvijejo kot posledica travme in trajajo vse življenje, hkrati pa tudi povečajo tveganje za dodatno kasnejšo izpostavljenost travmi. Avtorica (Ibid.) govori tudi, da so otroci z izkušnjo kompleksne travme lahko diagnosticirani s posttravmatsko stresno motnjo (v nadaljevanju PTSM) a le-ta redko zajame vse otrokove simptome, zato kot možne posledice izpostavlja tudi:

- *anksioznost in depresijo:* napadi panike, fobije, žalostno počutje in depresijo;
- *posttravmatski stres:* podoživljanje travme (nočne more, odigravanje travme skozi igro), izogibajoče obnašanje (izogibanje ljudem in situacijam, ki jih spominjajo na travmatično izkušnjo), hiperaktivnost (motnje pozornosti, motnje koncentracije, agresija), otopelost, slabo počutje;

- *medosebne odnosne težave*: težave pri vzpostavljanju dobrih in stabilnih odnosov z drugimi, pretirano nezaupanje;
- *samopoškodovanje*: udarjanje z glavo ob zid, grizenje, rezanje ali pretepanje samega sebe;
- *motnje na področju spolnosti*: preokupacija z mislimi spolne narave, seksualizirano obnašanje ali igra, vključevanje drugih v neprimerno seksualizirano vedenje;
- *težave z nadzorovanjem mehurja in odvajanjem blata*;
- *težave v šoli*: učne težave, slabši učni rezultati;
- *izogibanje socialnim interakcijam*;
- *vedenjske motnje*: izostajanje od pouka, kraja, agresija, kršenje pravil;
- *samomorilnost* (manj pogosta pri mlajših otrocih).

1.1.2. Dejavniki, ki vplivajo na posledice travmatičnega dogodka

Hodas (2006, str. 8) govori, da vpliv travmatičnega dogodka na otroka nikoli ni linearen, zatorej vsakega posameznika prizadene drugače. Omenjeni avtor (Ibid.) tako dejavnike, ki dodatno vplivajo na razvoj posledic travme pri otrocih, razdeli v tri sklope: *Dejavnike, povezane s posameznim otrokom, z izpostavljenostjo travmi in z obdobjem po travmi.*

Hodas (2006, str. 8—10), kot dejavnike, povezane s posameznim otrokom, ki vplivajo na posledice travmatične izkušnje, navaja naslednje:

- *Starost otroka*: Kot že omenjeno, ima zgodnja travma največji vpliv na otroka, saj spreminja temeljne nevro-kemične procese, ki lahko vplivajo na rast, strukturo in delovanje možganov. Posledice travme pri otrocih so tako bolj globalne in vsesplošne, saj vplivajo na osnovno razvojno shemo. Otroci, stari do pet let, so običajno bolj dovzetni za posledice travmatičnega dogodka, ki se zgodi njihovi materi oziroma drugemu primarnemu skrbniku. Izpostavljenost travmi se lahko kaže kot strah pred ločitvijo od matere in pretirano oklepanje, jok, kričanje, tresenje, prestrašena obrazna mimika in nepremičnost, lahko se pa kaže tudi v obliki regresivnega vedenja, kot so sesanje palca, močenje postelje, strah pred temo in podobno. Otroci, stari med 6 in 11 let, lahko svoj odziv na travmo kažejo preko internaliziranih vedenj, kot so umik, iracionalni strahovi, depresija, tesnoba in motnje pozornosti. Lahko pa se posledice kažejo tudi v obliki eksternaliziranih obnašanj, ki se lahko kažejo kot razdraženost in

izbruhi jeze, otrok pa je lahko tudi prepirljiv. Prav tako lahko posledice izpostavljenosti travmatični izkušnji preko zgoraj naštetih internaliziranih ali eksternaliziranih vedenj kažejo otroci, stari med 12 in 17 let. Pri tej starostni skupini je moč opaziti tudi spopadanje s samomorilnimi mislimi in občutki krivde.

- *Pretekla izpostavljenost travmi:* Ker se posledice travme kumulirajo, je otrok, ki je bil že predhodno izpostavljen travmi, izpostavljen največjemu tveganju za razvoj posledic in motenj v razvoju. Bolj kot se mora otrokov nevrobiološki sistem prilagajati travmatičnim situacijam, večja je možnost, da bodo te prilagoditve postale trajne.
- *Predhodne težave v duševnem zdravju:* Otrok, ki je zaradi že obstoječih težav v duševnem razvoju ogrožen pri obvladovanju in splošnem razvoju, je bolj izpostavljen tveganju, da se bo na travmatično izkušnjo, zlasti kompleksno, odzval negativno. V večini primerov otrokove predhodne težave v duševnem zdravju še niso prepoznane, zato se le-te, če že, odkrijejo znotraj obravnave zaradi travmatičnega dogodka.
- *Družbena podpora pred nastoplo travmatično izkušnjo:* Otrok, ki je bil pred travmatičnim dogodkom deležen močne socialne in družinske podpore, je bil deležen tudi vseh zaščitnih dejavnikov, ki vzpodbujajo zdravo rast in razvoj, kar lahko pripomore k temu, da se otrok bolje odziva na travmo. V okolju, kjer temu ni tako, tj. v primeru nasilja, nestabilnih življenjskih pogojev in odsotnosti družinske podpore, je otrokov razvoj ogrožen, kar lahko pomeni slabši odziv na travmatično izkušnjo.

Avtorica Briere (2011, str. 23—27) kot dejavnike, povezane s posameznim otrokom, ki vplivajo na razvoj posledic travmatičnega dogodka, navaja tudi:

- *Revščina in marginalizacija:* Slednja dejavnika povečujeta otrokovo možnost, da bo ta izpostavljen travmatičnemu dogodku, lahko ga pa še dodatno okrepita. Otroci, ki so družbeno ali ekonomsko marginalizirani, se morda ne morejo svobodno igrati in gibati po svoji soseski, brez da bi jim grozilo nasilje. Povečan stres zaradi nenehne nevarnosti, finančnih težav staršev in oslabljenega dostopa do zdravstvenih storitev lahko travmo še dodatno poglobijo.
- *Družinska dinamika:* Psihično nasilje, zanemarjanje, triangulacija in ostali znaki slabe družinske dinamike so lahko velikokrat spregledani, čeprav imajo negativen vpliv na posledice travme. Če primarni skrbnik ali druga pomembna oseba otroka v času

razkritja travme ne podpre ali njegovo izkušnjo celo označi za lažno, se tveganje za nadaljnjo stisko (npr. anksioznost) poveča.

- *Trajne telesne poškodbe:* Otroci, ki imajo trajne telesne poškodbe, povzročene v času travmatičnega dogodka, lahko trpijo zaradi daljšega obdobja posttravmatskega stresa, tesnobe in depresije, saj ga lahko te poškodbe na dogodek spominjajo. V nekaterih akutnih zdravstvenih okoliščinah so otroci pripeljeni na oddelek za nujne primere zaradi telesnih poškodb, povezanih z avtomobilsko nesrečo, streljanjem, fizičnim napadom ali spolno zlorabo. Otroci lahko pridejo tudi z boleznijo (sladkorna bolezen, bolezen ledvic, HIV/AIDS, rak ipd.), katere lahko zahtevajo invazivne medicinske posege, ki sami po sebi predstavljajo travmatično izkušnjo. Bolezensko stanje otroka je lahko tudi dodatno ogroženo zaradi zanemarjanja in/ali zlorabe. V primeru oskrbe bolezenskega stanja zaradi zanemarjanja oz. zlorabe je tveganje za razvoj posebno hudih posttravmatskih posledic še toliko večje.

Hodas (2006, str. 10—12) kot dejavnike, ki so povezani z izpostavljenostjo travmi in vplivajo na posledice travmatične izkušnje, navaja:

- *Bližina travme:* Čeprav se lahko nekateri otroci odzovejo negativno tudi, če niso neposredno vpleteni v travmatični dogodek, je bližina travme pomembna spremenljivka, ki lahko poslabša posledice travmatičnega dogodka. Tako je otrok, ki je neposredno žrtev zlorabe, bolj ranljiv kot otrok, ki je priča dogodku. Prav tako imata neposredna viktimizacija in pričevanje travmi večje posledice kot poslušanje o travmi posredno, na primer s strani otrok v skupnosti ali šoli.
- *Vrsta travmatičnega dogodka:* Fizično nasilje, spolno nasilje, nasilje v družini, družbeno nasilje in naravne katastrofe so vrste travme, ki lahko pustijo posledice na otroku v obliki internaliziranih simptomov ali eksternaliziranih obnašanj. Čeprav se lahko otrokovi odzivi na travmatično izkušnjo spreminjajo skozi določena obdobja in so odvisni od vseh ostalih že naštetih spremenljivk, je možno posplošiti otrokove odzive na posamezno vrsto travmatične izkušnje:
 - Fizično nasilje: največkrat eksternalizirano obnašanje, čeprav obstaja tudi visoko tveganje za anksioznost in depresijo
 - Spolno nasilje: največkrat internalizirani simptomi, čeprav se lahko pojavijo tudi eksternalizirana obnašanja, še posebej pri starejših otrocih in mladostnikih.

- Zanemarjanje: Največkrat internalizirano obnašanje.
- *Spol*: Otroci ženskega spola običajno razvijejo internalizirana obnašanja, medtem ko se otroci moškega spola pogosteje nagibajo k razvoju eksternaliziranega obnašanja in agresije. Na fiziološki ravni so moški nagnjeni k aktivnemu odzivu v sili (odziv beg in boj), medtem ko so ženske nagnjene k pasivnim odzivom, kot je na primer disociacija (odziv zamrznitve). A kljub omenjeni posplošitvi, lahko tudi otroci moškega spola, ki so izpostavljeni zanemarjanju ali nasilju, razvijejo pasivne odzive, saj zaradi nemoči ta način obrambe pred travmo postane primaren. Enako odstopanje od posplošitve velja tudi za otroke ženskega spola, ki lahko kot odziv na travmatični dogodek razvijejo eksternalizirana obnašanja (npr. izbruhi jeze).
- *Odnos s povzročiteljem travme*: Na splošno je travma, povzročena s strani neznanca, za otroka manj uničujoča, kot če je ta povzročena s strani osebe, ki bi otroku morala nuditi varnost in oporo. V tem primeru otrok ne utrpi le travmatičnega dogodka, ampak doživi tudi zmedo in morebitni občutek izdaje ob izgubi zaupanja. Bližnja oseba, ki povzroča nasilje ali zanemarjanje, lahko otroku grozi, da bi preprečila razkritje dogodka, kar lahko otroku povzroči kronični stres in negotovost. Otrok se lahko stalno boji, da bo ostal sam s to osebo ali da jo bo razočaral, ko se bo zlorabi upiral. Če zloraba postane znana, se lahko otrok sooča tudi z izgubo sebi pomembne osebe – fizično in čustveno. Tovrstna izguba je za otroka težka, saj ima ob negativnih tudi pozitivna čustva do storilca. V nekaterih primerih lahko razkritje zlorabe in nasilja povzroči tudi zavračanje otroka s strani drugega starša ali drugih družinskih članov.
- *Resnost, trajanje in kroničnost travme*: Čeprav so otroci različno ranljivi, velja, da hujši, kot je travmatični dogodek, večje posledice bo le-ta pustil na otroku. Prav tako je kroničnost travmatičnega dogodka, še posebej pri zanemarjanju, pomembna spremenljivka. Otrokovi možgani se prilagajajo zahtevam okolja, zato se lahko otrokovo telo trajno spremeni, če je le-ta izpostavljen travmi daljše časovno obdobje. Daljša izpostavljenost travmi rezultira v neprestani potrebi otroka po varnosti in preživetju, zaradi česar razvije določene preživetvene mehanizme, ki lahko postanejo trajni.

Hodas (2006, str. 12—14) kot dejavnike, ki so povezani z obdobjem po travmatičnem dogodku, in vplivajo na posledice travme, navaja:

- *Zgodnje posredovanje*: Zgodnje prepoznavanje travme pri otrocih je ključno, saj lahko prekine razvoj poznejših trajnih in škodljivih spominov. Bistveni kratkoročni cilji so otroku pomagati razumeti, kaj se je zgodilo, ter sprejemanje ukrepov, ki otroku povrnejo občutek nadzora in varnosti.
- *Socialna podpora in socialni odziv*: Družina lahko otroku pomaga, če odrasli ostanejo mirni in mu zagotovijo ustrezno varnost, vzgojo in rutino. Družinski člani se morajo zavedati, da je kratkotrajna regresija pri otroku pričakovana in ne sme biti predmet neodobravanja in sankcioniranja. Po izpostavljenosti travme je treba otroka ponovno vzpodbuditi k vzpostavitvi družabnih stikov in vključevanju v skupnost. Ko travmatični dogodek prizadene družino kot celoto, je sposobnost staršev, da otroku pomagajo, oslabljen, a še vedno potrebujejo vzpodbudo, da mu pomoč zagotovijo.

1.1.3. Pozitivne izkušnje

Samji, Long, Herring, Correia in Maloney (2024, str. 2) govorijo, da so obremenjujoče izkušnje, ki jih posameznik doživi v svojem otroštvu, neposredno povezane z negativnimi vplivi na duševno zdravje v odrasli življenjski dobi. Avtorji (Ibid.) kot primer povzemajo študijo avtorjev Hughes et.al iz leta 2017, z naslovom *The effect of multiple adverse childhood experiences on health: A systematic review and meta-analysis*, ki je na podlagi 37 študij brez prisotnosti klinične populacije pokazala, da je pri odraslih, ki so doživeli štiri ali več obremenjujočih izkušenj v otroštvu, štirikrat večja verjetnost, da se bodo tekom svojega življenja borili z depresijo in nizkim življenjskim zadovoljstvom. Prav tako pa je ista študija pokazala tudi, da pri teh posameznikih obstaja trikrat večja možnost, da se bodo spopadali z občutki tesnobe in kar tridesetkrat večja možnost, da bodo tekom svojega življenja poskusili storiti samomor v primerjavi s tistimi posamezniki, ki v svojem otroštvu niso doživeli obremenjujočih izkušenj.

Navedena raziskava avtorjev Samji, Long, Herring, Correia in Maloney, izvedena leta 2024, z naslovom *Positive childhood experiences serve as protective factors for mental health in pandemic-era youth with adverse childhood experiences*, je na vzorcu 8864 posameznikov, starih med 16 in 17 let, ki so se v času izvajanja raziskave šolali znotraj dvaindvajsetih različnih šolskih okrožij v Združenih državah Amerike, pokazala, da pozitivne izkušnje iz otroštva, kot so podporni prijateljski in družinski odnosi ter pozitivne izkušnje, doživete znotraj šolskega okolja in skupnosti, pozitivno vplivajo na posameznikovo duševno zdravje in dobrobit, v

kolikor jih je do osemnajstega leta starosti doživel vsaj šest. Rezultati raziskave so pokazali tudi, da je ne glede na posameznikovo zgodovino obremenjujočih izkušenj šest ali več pozitivnih izkušenj znatno zmanjšalo simptome depresije in anksioznosti, hkrati pa so te izkušnje tudi pozitivno vplivale na duševno zdravje in splošno življenjsko zadovoljstvo. Stopnja simptomov depresije pri posameznikih, ki so tekom svojega otroštva doživeli obremenjujoče izkušnje in so hkrati doživeli tudi šest ali več pozitivnih izkušenj, je bila primerljiva s stopnjo simptomov tistih, ki v svojem otroštvu niso doživeli obremenjujoče izkušenj in so hkrati doživeli pet ali manj pozitivnih izkušenj. Posamezniki, ki so poročali o najnižjih simptomih depresije, so bili tisti, ki v svojem otroštvu niso doživeli obremenjujočih izkušenj in so hkrati doživeli vsaj šest ali več pozitivnih izkušenj. O največji stopnji simptomov depresije pa so poročali tisti posamezniki, ki so v svojem otroštvu doživeli obremenjujoče izkušnje in so hkrati doživeli tudi pet ali manj pozitivnih izkušenj.

Tudi raziskava, ki jo je v slovenskem prostoru med leti 2018 in 2020 izvedla Univerza v Ljubljani skupaj z Nacionalnim inštitutom za javno zdravje, prinaša primerljive rezultate. Omenjena raziskava je pokazala, da so posamezniki, ki so do svojega osemnajstega leta starosti doživeli štiri ali več OIO, v primerjavi s tistimi, ki niso doživeli nobene, 4 do 5,9-krat bolj dovzetni za anksioznost, depresijo, motnje hranjenja, vsaj eno diagnosticirano duševno motnjo, redno rabo prepovedanih drog, uporabo uspaval in protibolečinskih zdravil, ter zasvojenost s spolnostjo in/ali pornografijo. Poleg tega so isti posamezniki, ob prav tako povečanem tveganju za razvoj raznih bolezenskih stanj in zdravstvenih težav, kar šestkrat bolj dovzetni za samomorilne poskuse. Raziskava je pokazala tudi povezavo med OIO in nižjim zadovoljstvom z življenjem, kjer je povezava obratno sorazmerna – več doživetih OIO pomeni nižjo zadovoljstvo z življenjem (Kuhar et al., 2020, str. 7).

Na podlagi rezultatov izvedene raziskave, Samji, Long, Herring, Correia in Maloney (2024) poudarjajo pomembnost vzpodbujanja varnega domačega okolja, saj le-to pomembno vpliva na preprečevanje razvoja težav v duševnem zdravju, hkrati pa tudi vzpodbuja duševno blagostanje pri mladih. Avtorji raziskave (Ibid.) ključ vidijo v obravnavanju družbenih dejavnikov, kot so revščina, stanovanjska problematika in dostop do kakovostne obravnave na področju duševnega zdravja, ki predstavlja pomembno strategijo za zmanjšanje družinskega stresa in vzpodbujanje pozitivnega in varnega domačega okolja. Kuhar, et al. (2020, str. 9) ob

vzpodbujanju že omenjenega varnega domačega okolja, v slovenskem prostoru poudarjajo tudi potrebo po:

a) zgozdnem prepoznavanju OIO tako v zdravstvenem in šolskem kot tudi v socialnem sistemu, b) implementacijo pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, v šolske, zdravstvene, kazenske in socialne ustanove ter relevantne nevladne organizacije, c) izvajanju preventivnih aktivnosti v vrtcih in osnovnih ter srednjih šolah z namenom krepitev odpornosti, preprečevanja OIO in zmanjševanja škodljivih posledic, d) pomoč posameznikom z visokim številom doživetih OIO pri krepitevi zdravega življenjskega sloga, življenjskih večin in varovalnih dejavnikov (vključno z dostopno individualno pomočjo v obliki svetovanja in psihoterapije) in ostale, ki vključujejo zbiranje podatkov o OIO, analiziranje preventivnih in kurativnih programov na tem področju ter zviševanje blagostanja družbe kot celote.

Tudi Baglivio in Wolff (2021) sta v svoji raziskavi z naslovom *Positive Childhood Experiences: Cumulative Resiliency in the Face of Adverse Childhood Experiences* raziskovala, ali pozitivne izkušnje, doživete v času otroštva, vplivajo na posledice obremenjujočih izkušenj. Kot pozitivne izkušnje avtorja (Ibid.) opredelita podporo s strani družine, primerno komunikacijo med otrokom in odraslim, občutek pripadnosti, sodelovanje v družbenih aktivnostih, podporo prijateljev itd. Govorita, da je izpostavljenost obremenjujočim izkušnjam v otroštvu pereč javno zdravstveni problem, kar še dodatno osvetli potrebo po preprečevanju pojavljanja teh izkušenj. Raziskava omenjenih avtorjev (Ibid.) je na vzorcu 28048 mladoletnih oseb, ki so med leti 2009 in 2012 v ameriški zvezdni državi Florida storili kaznivo dejanje in so bili vključeni v pravosodni sistem, želela ugotoviti, če doživete pozitivne izkušnje ob obremenjujočih, vplivajo na ponovno kršenje zakona in ponovno obsodbo teh posameznikov.

Rezultati raziskave zgoraj omenjenih avtorjev (Ibid.) so pokazali, da so posamezniki, ki so do svojega osemnajstega leta starosti doživeli 4 ali več obremenjujočih izkušenj, bistveno bolj dovzetni za ponovno kršenje zakona. Raziskava pa je prav tako pokazala, da je večje število doživetih pozitivnih izkušenj povezano z manjšo verjetnostjo ponovnega pripora in ponovne obsodbe. To dokazuje, da pozitivne izkušnje, doživete do osemnajstega leta starosti, mlade obvarujejo pred negativnimi posledicami obremenjujočih izkušenj, ki so jih ti mladi prav tako doživeli v obdobju, ki je ključnega pomena za njihov razvoj.

1.2. Travma v matični družini

Fratto (2016) govori, da je v primerjavi s splošno populacijo pri mladih, nameščenih v sistem rejništva, precej večja verjetnost, da so doživeli nasilje, zlasti zlorabo in/ali zanemarjanje, preden so vstopili v rejništvo. Te travmatične izkušnje so ponavadi zadane v družinskem kontekstu, lahko pa je vir travme tudi zunanje okolje, kot je na primer šola. Avtorica (Ibid.) ocenjuje, da je približno 90 % otrok, ki so bili namešчени v rejništvo, doživelo travmatični dogodek, od katerih jih skoraj polovica poroča o izpostavljenosti štirim ali več vrstam travmatičnih dogodkov.

Riebschleger, Day in Damashek (2014) v svoji raziskavi navajajo, da ima več kot 19 % mladih, ki so trenutno v rejništvu v ZDA (tj. v času izvajanja raziskave) klinično pomembne simptome posttravmatske motnje, kar indicira, da so verjetno doživeli kompleksno travmo. Ti mladi imajo zgodovino ponavljajočih se medosebnih travm, katere so jim povzročili njihovi starši oziroma skrbniki skozi daljše časovno obdobje v njihovem zgodnjem življenjskem obdobju. Raziskava zgoraj omenjenih avtorjev (Ibid.) prikazuje, da je 43 posameznikov (od skupno 68 sodelujočih) poročalo o doživljanju travme v svoji matični družini, tj. pred namestitvijo v rejništvo. Kot najpogostejši obliki travmatične izkušnje sta bili navedeni spolna zloraba in nestabilna nastanitev, ki sta bili pogosto navedeni vzajemno z zlorabo psihoaktivnih substanc njihovih staršev/skrbnikov. Mladi so poročali tudi o drugih izgubah (npr. smrt enega izmed ali obeh staršev oz. sorojencev, odstranitev iz družine – ločitev od otroku pomembnih posameznikov), izkušnjah zanemarjanja, raznih oblik nasilja ter duševnih boleznih staršev ali skrbnikov.

Za večino teh travm, o katerih poročajo mladi, ki imajo izkušnjo namestitve v rejništvo, velja, da so povzročene namerno (z izjemo bolezenskih stanj, smrti in ostalih izkušenj, na katere ljudje nimamo vpliva). Travma, ki je namerno povzročena, se bistveno razlikuje od nenamerne travme, saj je slednjo mogoče razumeti in odpustiti, kar pa za namerno povzročeno travmo ne velja. Pri otrocih v rejništvu, ki imajo že predhodno izkušnjo travme iz svoje matične družine, so travmatične izkušnje po večini zadane s strani bližnjega, po navadi družinskega člana. Storilci v teh primerih so osebe, ki skozi svojo potrebo uveljavljanja moči in nadvlade nad šibkejšim posameznikom (v tem primeru otrokom), namerno zadajajo telesno in duševno bolečino. Otroci so največkrat žrtev ravno zato, ker niso dovolj stari, da bi lahko škodoželjno

dejanje nad sabo preprečili, saj ga bodisi ne razumejo ali pa za ustavitev storilca preprosto niso dovolj močni (Markham, 1999).

Finkelhor in Dzuiba-Leatherman (2001), kot je navedeno v Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019, str. 125—126), delita viktimizacijo otrok v tri kategorije:

a) pandemično viktimizacijo, ki se večini otrok zgodi v obdobju odraščanja in vključuje napade sorojencev, telesno kaznovanje staršev, tatvine, medvrstniško nasilje, vandalizem in rop ter se ji hkrati namenja tudi najmanj pozornosti, b) akutno viktimizacijo, ki je manj pogosta, ampak hujša in bolj ogrožujoča ter vključuje npr. fizično in spolno zlorabo ter zanemarjanje, c) izredno viktimizacijo, ki je izmed vseh treh najmanj pogosta, vključuje pa ugrabitve in umor otrok.

1.2.1. Zanemarjanje

Zanemarjanje pomeni neskrbno in neustrezno ravnanje staršev ali skrbnic in skrbnikov z otrokom. Ločimo ga na:

- fizično,
- psihično oz. čustveno (Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2017, str. 18).

Zanemarjanje se razlikuje od drugih vrst travmatičnih izkušenj ravno zato, ker je medosebne narave in predstavlja enega izmed največjih dejavnikov tveganja za duševne, čustvene in vedenjske težave v prihodnosti (Fratto, 2016).

Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik (2017, str. 19—20) govorijo, da se lahko zanemarjanje otroka, čeprav je v večini primerov dolgotrajno ravnanje, pojavi tudi kot enkratni oz. večkratni dogodek, kjer starši za svojega otroka ne poskrbijo tako, kot bi morali. Nadaljujejo, da v primeru, ko starši ne zadovoljijo osnovnih otrokovih potreb, kot so fizične, psihične, kognitivne, čustvene, izobraževalne in socialne potrebe, tvegajo okrnjen otrokov razvoj, ki ima lahko dolgotrajne posledice tudi kasneje v življenju. Starši, po besedah avtorjev, otroka telesno zanemarjajo takrat, ko otroka puščajo samega daljše časovno obdobje oz. ga puščajo v neprimernem varstvu, če za otroka ne priskrbijo primernega življenjskega okolja (tj. higiensko oporečno, neogrevano), če ne zadovoljijo otrokovih osnovnih potreb po hrani, čisti obleki, osebni higieni in počitku, če otroka izpostavljajo nevarnosti (npr. orožje, droge) ali če otroku ne priskrbijo ustrezne zdravstvene oskrbe. Čustveno, kognitivno in psihično zanemarjanje pa, po besedah avtorjev (Ibid.), nastopi takrat, ko starši otroka ignorirajo, mu ne

izkazujejo ljubezni in podpore, se za otroka ne zanimajo (tako z vidika osebnih interesov ali izobraževalnih), ga ne zaščitijo pred nasiljem in zanemarjanjem nekoga drugega, otroku preprečijo socialne interakcije s posamezniki izven doma in ostala podobna vedenja.

Po podatkih *Adoption and foster Care Analysis and Reporting System* (AFCARS) iz leta 2021 je bilo izmed 400 000 otrok, ki so bili nameščeni v rejništvo v ZDA, 63 % le-teh odvzetih zaradi zanemarjanja. Po teh podatkih je tako v letu 2021 v ZDA poglavitni razlog za odvzem otrok iz matične družine bilo ravno zanemarjanje, sledila pa sta mu zloraba prepovedanih substanc s strani staršev, zaradi katere je bilo odvzetih 36 % otrok, 12 % le-teh pa je bilo odvzetih zaradi fizičnega nasilja (Alternative Family Services, b.d).

Po ameriških raziskavah so dejavniki, ki povečujejo tveganje za pojavljanje zanemarjanja, so tudi nevarne soseske in večja pojavnost nasilja znotraj skupnosti, prav tako pa pomemben dejavnik tveganja predstavlja tudi revščina in z njo povezana bremena. Vsekakor pa navedeni dejavniki tveganja niso pogoj za pojavnost zanemarjanja, saj se lahko le-to pojavi v vseh družbenih razredih in ne glede na dejavnike v skupnosti (Dubowitz in Bennett, 2007, str.1891).

1.2.2. Nasilje

Nasilje nad otroki lahko razdelimo na:

- fizično nasilje
- spolno nasilje
- čustveno nasilje
- ekonomsko nasilje (Cicchetti in Toth, 2005, str. 410).

Frangž, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019) navajajo, da nekateri nasilje nad otroki zanikajo predvsem zaradi neznanja, strahu, nezanimanja in nepoznavanja posledic, ki jih tovrstne izkušnje pustijo na otroku. Tovrstno ravnanje otežuje odkrivanje in storilkam ter storilcem omogoča sklicevanje na stereotipe, prav tako pa z različnimi izgovori (npr. storilec/storilka je dober človek, ki je naredil veliko dobrega, da otrok ne govori resnice, da zloraba ni huda, ker otrok ne kaže vidnih posledic, ni poškodovan ipd.) tudi opravičujejo njihovo vedenje.

Po besedah Dubowitz in Bennett (2007, str.1891) se nasilje nad otroki dogaja v vseh državah ter v družinah vseh rasnih in verskih skupin. Nadaljujejo, da je nasilje redko posledica le enega vzroka, temveč se kot razlogi pojavljajo številni dejavniki hkrati. Dejavniki, kot so otrokove

ovire (psihične in fizične), ovire/diagnoze starša ali nasilje v intimnih partnerskih odnosih lahko posledično pripomorejo k nasilju nad otroki.

1.2.2.1. Fizično nasilje

Fizično nasilje nad otrokom, tudi telesno kaznovanje z namenom »dajanja lekcije«, ima lahko korenite posledice na otroku. Čeprav ne bo vsako dejanje fizičnega nasilja pustilo travmatičnih posledic na otroku, si bo otrok zapomnil tiste, katerih cilj je obvladovati ga z bolečino. Udarci, pretepanje in druge vrste fizičnega nasilja nad otrokom ne povzročijo samo hudih fizičnih bolečin, ampak lahko izzovejo tudi jezo, ki traja vse življenje. Otroku, ki je deležen takšne vrste nasilja, ki se dogaja večkrat, ne doživlja samo fizičnih bolečin, ampak tudi duševne stiske, saj je razklan med idejo svojega starša kot dobrega in med zlimi dejanji, ki mu jih starš povzroča. Po besedah avtorice otroci prav tako ne razumejo, s katerim dejanjem so si prislužili takšno ravnanje, kar samo še bolj poglobi njihovo zmedenost in tveganje, da kasneje razvijejo držo, v kateri verjamejo, da njihovi starši s fizičnim nasiljem ravnamo pravilno (Markham, 1999).

Dejanja, ki so razumljena kot fizično nasilje, so klofutanje, lasanje, metanje različnih predmetov v otroka, brcanje, davljenje, polivanje, sunkovito vlečenje otroka in podobna vedenja. Posledice fizičnega nasilja na otroku so lahko manj opazne, kot so spremembe na koži in razne bolečine na posameznih delih telesa, lahko so pa tudi izrazite, kot so razni zlomi, krvavitve, hendikepi in nenazadnje tudi smrt (Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2017, str. 24—25).

Kaplan, Pelcovitz in Labruna (1999, str. 1216—1217) govorijo, da imajo lahko zlorabljeni otroci zaradi dolgotrajne fizične zlorabe številne medosebne težave. Pri zlorabljenih dojenčkih se lahko ti primanjkljaji kažejo v obliki treh različnih negotovih stilov navezanosti (ambivalentni vzorci navezanosti, izogibajoči vzorci navezanosti in dezorganizacija navezanosti), ki so lahko podlaga za kasnejše zavračanje vrstnikov in intimnih partnerskih odnosov. Mladostniki, ki imajo zgodovino zlorabe, se lahko soočajo tudi z oslabljenimi medvrstniškimi odnosi, ki so velikokrat bolj agresivni. Te posledice gre pripisati slabšemu oz. oteženemu razumevanju ustreznih čustvenih odzivov medosebnih situacij, hkrati pa jim lahko primanjkuje tudi sposobnosti za reševanje medosebnih konfliktov. Posledice lahko posegajo tudi na področje kognitivnih sposobnosti, kjer lahko največji manko utrpijo jezikovne sposobnosti.

Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019, str. 155) so v svoji raziskavi, v kateri so jih zanimale značilnosti razkritja nasilja nad otroki in zanemarjanje otrok ter odzivi strokovnih delavk in delavcev na različnih relevantnih področjih, ugotovile, da strokovni delavci in delavke najpogosteje zaznavajo fizično nasilje. To povezujejo s tem, da je ta oblika nasilja najpogostejša, prav tako pa so pri tej vrsti nasilja znaki vidni (npr. odrgnine, rane, krvavitve ipd.), kadar ne gre za notranje poškodbe.

1.2.2.2. Psihično nasilje

Psihično nasilje nad otrokom pomeni zlorabo moči ene ali večih oseb nad otrokom in s pomočjo specifičnih dejanj povzroči, da je otrok prestrašen, ponižan in razvrednoten (Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2017, str. 22—23).

Psihično nasilje so grožnje, ustrahovanje, žaljenje, poniževanje, preklinjanje otroka, kritiziranje otroka, kričanje na otroka, povzročanje občutka krivde, manipuliranje, medijsko izpostavljanje otroka za dosego osebnih koristi ipd. Lahko pa oseba tako namerno kot tudi nenamerno povzroča psihično nasilje nad otrokom, ko zanika otrokove psihične in fizične potrebe, postavlja otroku nerealna pričakovanja, hitro in nepredvidljivo spreminja svoje odzive na otrokovo vedenje, uporablja tihe dneve kot kaznovanje za otroka, namerno uničuje odnos otroka z drugim staršem in podobno (Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2017, str. 22—23).

1.2.2.3. Ekonomsko nasilje

Ekonomsko nasilje nad otrokom pomeni različne oblike zlorabe moči s pomočjo sredstev za preživetje oziroma odrekanje pravic s pomočjo sredstev za preživetje. Ekonomsko nasilje je uporaba otrok za delo, izkoriščanje otrokovega dohodka, prodaja otrok z namenom delavnega izkoriščanja ipd. Ena izmed oblik ekonomskega nasilja je tudi neplačevanje preživnine. Ekonomsko nasilje je lahko nad otrokom izvedeno tudi s strani vrstnikov, kot je jemanje žepnine, skrivanje, uničevanje stvari in podobno (Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik, 2017, str. 31).

1.2.2.4. Spolna zloraba

Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik (2017, str. 27—29) kot spolno zlorabo otroka opredelijo vsako dejanje odrasle osebe, ki z namenom zadovoljitve svojih lastnih spolnih potreb ali potreb po uveljavljanju nadvlade in moči otroka zavede ali prisili v dejanja, ki so spolno obarvana. Ta dejanja lahko vključujejo opazovanje otroka med intimnimi opravili, namerno slačenje in golo nastopanje pred otrokom, izpostavljanje otroka pornografskim vsebinam, otipavanje in neprimerno dotikanje otroka po njegovih intimnih predelih, prav tako pa siljenje otroka v dotikanje odrasle osebe, siljenje v kakršno koli obliko spolnega odnosa in ostala podobna dejanja. Povzročitelji spolne zlorabe otroka so po besedah avtorjev (Ibid.) skoraj vedno osebe, ki so otroku blizu, tiste, ki jim otrok zaupa. Nadaljujejo, da postopno grajenje dobrega odnosa z otrokom pripomore k temu, da je otrok s povzročiteljem sproščen pred samo izvedbo dejanja spolne zlorabe, kar otroku povzroči še dodatno stisko, saj je tudi tukaj, kot pri ostalih vrstah nasilja, povzročene s strani zaupanja vredne varne osebe, otrok zmeden zaradi dejanj, ki se mu dogajajo.

Spolna zloraba lahko otroka zaznamuje daleč v prihodnost in tako v odrasli dobi vpliva na njegovo doživetje spolnosti, hkrati pa tudi na to, kako se bo spolnosti posluževal. Pogosti so strah pred spolnostjo, izogibanje spolnosti, lahko pa nastopajo tudi obdobja pogoste kompulzivne spolne aktivnosti, saj posamezniki dejavno iščejo dobro spolno izkušnjo, ki bi jim pomagala pozabiti tisto, ki je bila slaba. Prav tako lahko imajo težave znotraj kasnejših partnerskih odnosov. Ker je njihovo zaupanje v preteklosti izdal bližnji družinski član, ki bi moral biti vir varnosti, jim je pogosto težko zaupati partnerju, ki ga izberejo. Spolnosti v partnerskem odnosu velikokrat ne vidijo kot možnosti zbližanja z nekom, ki ga cenijo in ljubijo, ampak lahko v dejanju vidijo samo možnost za siljenje, izrabljanje, izkoriščanje ali sram (Cvetek, 2009, str.139).

Izsledki raziskave Frangež, Drobnič Radobuljac in Kodele (2019, str. 155—156) so pokazali, da v slovenskem prostoru strokovne delavke in delavci najredkeje prepoznajo spolne zlorabe, saj ponavadi tovrstna zloraba na otroku ne pusti vidnih posledic. Avtorice (Ibid.) nadaljujejo, da otrok pogosto spolne zlorabe sploh ne prepozna, saj ga storilec prepriča, da je tovrstno početje del igre, mu za sodelovanje obljubi nekaj, kar si otrok želi ipd. Tovrstno zlorabo lahko zato najpogosteje prepoznamo z zaznavo splošnih čustvenih znakov, kot so čustvena stiska, nočne more in umik vase, hkrati pa se lahko spolna zloraba pri otroku prepozna tudi skozi

opazno zanimanje otroka za spolnost, ki ni običajno za njegovo starost, otipavanje drugih ipd. Avtorice (Ibid.) poudarjajo, da je pri znakih, še posebej telesnih, pomembno ravnati previdno in premišljeno, saj panično in impulzivno ravnanje lahko še dodatno poveča otrokovo stisko.

1.2.3. Zloraba prepovedanih substanc

Parolin, Simonelli, Mapelli, Sacco in Cristofalo (2016) govorijo, da lahko zlorabo alkohola in prepovedanih drog, tako med nosečnostjo kot po rojstvu otroka, razumemo kot obliko zgodnje zlorabe otroka in travmatično izkušnjo. Uživanje prepovedanih substanc med nosečnostjo lahko, po besedah omenjenih avtorjev (Ibid.), povzroči številne zaplete pri razvoju še nerojenega otroka, kot so posledice na razvoju kognitivnih sposobnosti ali vpliv na sposobnosti uravnavanja čustev, organizacije, prožnega razmišljanja ipd. V ekstremnih primerih lahko prenatalna zloraba prepovedanih substanc povzroči tudi smrt. Nadaljujejo, da matere, ki med nosečnostjo uživajo alkohol in prepovedane droge, velikokrat zavračajo osnovno nosečniško oskrbo, prav tako pa se poslužujejo tudi ostalih tveganih dejanj, ki lahko ogrozijo razvoj otroka. Otrok, rojen materi oz. staršema, ki sta odvisna od prepovedanih drog, je po mnenju avtorjev (Ibid.) tako izpostavljen nepredvidljivemu in tveganemu okolju, zaradi katerega je izpostavljen tudi dodatnim nevarnostim in nestabilnemu otroštvu.

Otroci, ki so v ameriški raziskavi z naslovom *Foster Care Youth Share Stories of Trauma Before, During and After placement: Youth Voices for Building Trauma-Informed Systems of Care* avtorjev Riebschleger, Day in Damashek (2014, str. 347) poročali o svoji izkušnji življenja s starši, ki so bili odvisni od prepovedanih drog, so se srečevali z nestabilno nastanitvijo (spanjem v šotoru ali na prostem zaradi pomanjkanja finančnih sredstev, ki so jih starši namenili za nakup prepovedanih substanc), prav tako pa tudi neizmerno nevarnim življenjskim okoljem, saj so bili celotnemu procesu nakupa in konzumiranja drog direktno izpostavljeni. Raziskava je prav tako pokazala, da so otroci, ki so bili direktno izpostavljeni trgovanju z drogami ter hkrati tudi tretjim osebam, ki so droge preprodajale in konzumirale, utrpeli tudi druge vrste travmatičnih izkušenj, kot so spolne zlorabe s strani ostalih uporabnikov prepovedanih drog in fizično nasilje. Parolin, Simonelli, Mapelli, Sacco in Cristofalo (2016, str. 2) navajajo, da so otroci, ki so zlorabili prepovedanih substanc izpostavljeni preko svojih staršev ali skrbnikov, bolj dovzetni za to, da v najstniškem ali kasnejšem odraslem obdobju tudi sami razvijejo odvisnost, v kolikor sistem zaščite ne poskrbi za njihovo zaščito in zagotovitev varnega ter stabilnega življenjskega okolja.

1.2.4. Izguba

Paris, Carter, Day in Armsworth (2009, str. 73) govorijo, da se lahko otroci v svoji družini srečujejo tudi z izgubo sebi pomembnih posameznikov in družinskih članov. V nekaterih primerih se vzpostavitev sistema rejništva zgodi zaradi hude bolezni ali smrti starša, če drug starš za otroka ni sposoben dobro poskrbeti. Spet v drugih primerih lahko gre za nasilno smrt, ki je lahko tudi posledica nasilja ali zanemarjanja. Avtorji (Ibid.) poudarjajo, da lahko tovrstna izguba za otroka predstavlja travmatično izkušnjo, ker ne razume, kaj se je zgodilo. Razumevanje takšne izgube je lahko pri otroku, ki se še vedno razvija, zelo dolg proces, saj skozi razvoj otrok spoznava koncept smrti in njeno nepovrnjenost in neizogibnost, kar pomeni, da se razsežnost izgube zanj nenehno spreminja, zato je otrok izgubo vedno na novo podoživlja.

1.3. Travma ob prehajanju v rejništvo

Šeme (2023, str. 26) govori, da moramo za polno razumevanje kompleksne travmatiziranosti pri otrocih v rejništvu, pozornost posvetiti tudi travmatičnim izkušnjam, ki otroka doletijo v obdobju vzpostavitve sistema rejništva. Vzpostavitev sistema rejništva je proces, ki se odvija hitro in v velikem številu primerov ne pusti maneverskega prostora otroku, da bi ga lahko razumel. V primeru nujnih odvzemov otrok, kjer pride do odvzema zaradi neposredne grožnje dobrobiti otroka, je sprememba življenjskega okolja sunkovita, nenadna in sprejeta brez otrokovega glasu. Avtorica (Ibid.) poudarja, da je lahko otrok dodatno travmatiziran tudi, če sam proces ni izveden »na razumevanju travme« utemeljenem socialnem delu.

Avtorica Šeme (2023, str. 26) govori tudi, da otrok pri odvzemu trpi zaradi različnih izgub. Namestitev v rejniško družino pomeni izgubo stika z matično družino, tj. starši, starimi starši, brati, sestrami in ostalimi sorodniki, na katere je navezan. Premestitev v rejniško družino lahko za otroka pomeni tudi izgubo skupnosti. Selitev v drugo družino lahko pomeni selitev v drug kraj, kar spremlja še zamenjava šole. To pomeni, da otrok za sabo pusti skupnost, ljudi, ki so mu blizu, ki mu v veliko primerih predstavljajo vir moči. Prijatelji, sošolci, učitelji, drugi pomembni posamezniki v lokalni skupnosti, vse to so po mnenju omenjene avtorice (ibid) otrokovi viri moči, ki jih je čez noč primoran pustiti za sabo.

Otrok, ki je iz svoje družine odvzet zaradi suma ali potrditve zanemarjanja in/ ali zlorabe, lahko utрпи izjemno škodo zaradi odvzema samega. Čeprav velja, da je odvzem iz družine, v kateri je

otrok zanemarjen in/ali zlorabljen, boljša rešitev, raziskave kažejo, da to ne drži vedno. Vez med otrokom in njegovimi starši je lahko izjemno močna in prekinitev te vezi lahko za otroka pomeni še večjo škodo, tudi če njegovi starši ne ravnaajo v njegovo korist (Trivedi, 2019, str. 527).

Trivedi (2019, str. 527—541) opiše posledice, ki jih odvzem iz matične družine lahko pusti na otroku, še posebej, če ta ni izveden na pristopu, ki je utemeljen na razumevanju travme. Kot možne posledice avtorica (Ibid.) navaja:

- *Čustvena in psihična škoda*: Sistem socialnega varstva pogosto podcenjuje negativne posledice, ki jih odvzem iz družine lahko pusti na otroku. Avtorica govori, da številni dokazi potrjujejo, da otroci ob ločitvi od staršev utrpijo veliko travmo. Prav tako avtorica govori, da je lahko škoda, povzročena z odvzemom, v nekaterih primerih tudi večja kot škoda, ki jo otrok utрпи v svoji družini.
- *Ločitev in motnje navezanosti*: Dejstvo, da ločitev otroka od staršev vpliva na njegov razvoj, ni novo. Teorija navezanosti govori, da je otrokove čustvene stiske in tudi kasnejše razvojne težave možno pripisati prekinjenemu procesu navezovanja med staršem in otrokom. Zaradi svoje navezanosti na starše lahko otroci, nameščeni v rejniške družine, hrepenijo po vrnitvi v matično družino, čeprav so v preteklosti tam doživeli zanemarjanje in/ali zlorabo. Ločitev otroka od njegovih staršev, čeprav ga zanemarjajo, lahko izzove burne in boleče reakcije, saj je to edina družina, ki jo otrok ima. V raziskavi avtorjev Whiting in Lee (2003), ki jo navaja avtorica (Ibid.), otrok ni sprejel svoje rejniške mame preprosto zato, ker to ni bila njegova prava mama, spet drugi otrok je zavračal svojo rejniško družino zato, ker rejništvo povzroča samo bolečino in strto srce. V primeru odvzema novorojenčkov je spoznanje, da je njihov stik z matero ključnega pomena za njihovo dobrobit, velikokrat spregledano s strani strokovnjakov na področju socialnega varstva. Čeprav je medicinsko dokazano, da je otrokov stik z materjo, predvsem stik kože na kožo (angl. »Skin to skin«), v najzgodnejšem obdobju otrokovega življenja ključen za njegovo zdravje in razvoj, se odvzemi kljub temu dogajajo tudi takoj po rojstvu otroka, še zlasti v primerih zlorabe prepovedanih drog med nosečnostjo.
- *Travma, povzročena med procesom odvzema*: Tudi proces odvzema otroka iz njegove družine je za otroka pretresljiv in travmatičen sam po sebi, še posebej, če ni izveden na

pristopu, utemeljenem na razumevanju travme. Čeprav odrasli vidimo proces odvzema kot hiter in enkraten dogodek, je za otroka pomembna prelomnica v življenju, o kateri bo razmišljal še dolgo časa. Za otroka to ni enkraten dogodek, ampak dogodek, ki ga bo v svojih mislih, v vsej svoji grozoti, podoživljal še mnogokrat. Otroci, ki ga čez noč odvzamejo iz družine, ne razume, kaj se dogaja, prav tako pa mu redko kdo na vprašanja, ki se mu porajajo, dejansko odgovori. Otroci je »čez noč« primorani zapustiti svojo družino in v spremstvu neznancev oditi v center za pridržanje, dokler sodišče ne sporoči svoje odločitve, bodisi ga lahko namestijo tudi v skupinski dom, ustanovo za zdravljenje, ali v najboljšem primeru na dom k sorodnikom. Otroci tako pogosto niso vznemirjeni in zmedeni samo zaradi odvzema samega, ampak tudi zaradi načina odvzema. Strokovni delavci, ki delajo v samem procesu, otroku velikokrat ne zagotovijo dovolj informacij, bodisi jim zagotovijo napačne informacije. Vse to rezultira v otrokovem obupu, občutku izgubljenosti, jeze in razočaranja.

- *Žalovanje in zmedenost, povzročena zaradi ločitve od družine*: otroci, ki so ločeni od svoje družine, doživljajo občutke žalosti in nejasnosti, ki lahko, če se z njimi ne spopadejo, rezultirajo v občutkih krivde, PTSM, izolaciji, zlorabi substanc, tesnobi, slabi samopodobi in obupu. Otroci, ki skozi proces odvzema izgubijo svojo družino, lahko za izgubljenimi starši žalujejo na enak način, kot če bi ti umrli. Ob izgubi staršev lahko otroci žalujejo tudi za *izgubo svojih sorojencev*, ki so jim bili v preteklosti po vsej verjetnosti vir varnosti in stabilnosti. Velikokrat se zgodi, da je v družini odvzetih več otrok, a zaradi pomanjkanja kapacitet le-ti niso nameščeni v isti dom. Zgoraj omenjena avtorica navaja raziskavo mladinske neprofitne organizacije The Door, opravljeno v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, katere rezultati govorijo, da je več kot 92 % vseh vprašanih, ki so živeli v rejništvu, imelo sorojence, ki niso bili nameščeni v isto rejniško družino kot oni. Poročali so tudi, da se nekateri s svojimi sorojenci po dejanju odvzema niso videli nikoli več. Odvzem lahko otroka loči tudi od *drugih pomembnih ljudi v njegovem življenju*, ki niso nujno člani njegove družine. Ko se otroka odvzame iz matične družine, lahko ta odvzem pomeni tudi selitev iz trenutnega kraja prebivanja. Selitev v drug kraj pomeni tudi zamenjavo šole, kar otroka prisili, da za sabo pusti vse svoje prijatelje, skupnost, druge sorodnike in ostale pomembne ljudi v njihovem življenju. Tudi ta izguba je lahko enako boleča kot ločitev od družine, saj prav tako otroku vzame tisto, kar mu je domače in ljubo. Takšne izgube prav tako rezultirajo v

občutkih nejasnosti, jeze, žalosti in obupa. Otroci, ki imajo izkušnjo odvzema iz svoje matične družine, lahko trpijo tudi tako imenovano *dvoumno izgubo*. To pomeni, da se spopadajo z veliko nejasnostjo, ki je povezana z njihovo biološko in rejniško družino. Otroci, ki živijo v rejniški družini, prav tako pa imajo še vedno stike s svojo matično družino, so zmedeni, saj morajo čez noč postati del rejniške družine, čeprav so v svojem prepričanju še vedno del matične družine. Prav tako doživljajo zmedenost, saj verjamejo, da je njihova matična družina tista, ki je njihova prava družina, a hkrati ta družina v življenju otroka naenkrat ni več prisotna v enakih okvirjih, kot je bila prej. Otroci se lahko zaradi tega počutijo razklani, saj se naenkrat znajdejo med dvema družinama, ki nastopata v različnem kontekstu, a nobena v takšnem, kot ga je navajen. Tudi *občutek strahu in zmedenosti o prihodnosti* otrokom v rejništvu ni tuj, saj se velikokrat spopadajo z vprašanji, kaj se bo zgodilo v prihodnosti. Ker nihče na to vprašanje nima odgovora, se otrok počuti še bolj izgubljenega, občutki nemoči pa se zato še znatno povečajo, kar lahko tudi prepreči otrokovo zmožnost, da predela žalost zaradi izgube svoje družine.

- *Specifične posledice pri otrocih, ki so pripadniki raznih manjšin*: Avtorica (Ibid.) pravi, da večina otrok na družinskih sodiščih v Združenih državah Amerike prihaja iz družin etničnih in rasnih manjšin, kar lahko pripelje do diskriminacije na sodiščih. Strokovnjaki, ki delajo na sodiščih, imajo lahko razne predsodke do staršev na podlagi njihove etnične pripadnosti, družbenega razreda in rase, kar lahko tudi vpliva na to, kateri otroci bodo odvzeti in kateri bodo ostali v svojih matičnih družinah. Raziskava, ki jo je leta 2002 izvedlo ministrstvo za socialne zadeve v ameriški zvezdni državi Minnesota, ki jo v svojem delu povzema omenjena avtorica (Ibid.), je ugotovila, da je verjetnost odvzema temnopoltega otroka petkrat večja, kot pri otrocih drugih ras, kar kaže, da ima rasna diskriminacija velik vpliv na odločanje glede odvzema, slednja ugotovitev pa se lahko zagotovo prezrcali tudi na evropski prostor. Tudi revščina ima pomembno vlogo pri odločanju, saj se le-ta največkrat povezuje z zanemarjanjem in zlorabo, ki predstavlja največji razlog za odvzem otrok iz matičnih družin. Prijava zanemarjanja je lahko tudi posledica zagotavljanja nezadostnega dostopa do hrane ali ustreznega varstva otrok, kar pa je izključno produkt revščine in ne slabega ravnanja staršev. Nenazadnje lahko otrok, ki je nameščen v rejniško družino drugačne etnične ali verske pripadnosti, trpi zaradi občutka nepripadnosti. Otrok, ki je vse svoje življenje

preživel med »sebi enakimi« in je čez noč postavljen v kontekst, v katerem je »drugačen« od drugih, lahko poleg občutka nesprejemanja samega sebe privede tudi do stigmatizacije, še posebej v skupnosti.

1.3.1. Socialno delo, utemeljeno na razumevanju travme

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 215) kot osrednje vodilo pristopa, ki je utemeljen na razumevanju travme, navajata spoznanje, da so travmatične izkušnje pogosto osrednji dejavnik pri razvoju težav na področju duševnega zdravja. Govorita, da tovrsten pristop pomeni delo z ljudmi, ki imajo izkušnjo travme, ter zavedanje, da travma vpliva na življenja posameznikov. Avtorici (ibid.) omenjen koncept razumeta kot koncept, ki sestoji iz razumevanja travme in njenih posledic ter široke palete znanj za ravnanje, s pomočjo katerih med aktivnim in sodelovalnim delom z eksperti iz izkušenj zadovoljimo njihove potrebe po raznih storitvah.

Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 215) poudarjata tudi, da je temeljno izhodišče samega pristopa to, da se izognemo retravmatizaciji in nadaljnjemu travmatiziranju posameznikov z izkušnjo travme, ko se ti obrnejo po pomoč. Menita, da se moramo strokovni delavci ob posedovanju poglobljenega znanja o travmi in njenih posledicah zavedati tudi, da je vsaka izkušnja travme, s katero pridemo v stik, drugačna in avtentična, posledično zato vsaka travmatična izkušnja potrebuje individualno zastavljen projekt pomoči, zasnovan po meri posameznika. Nadaljujeta z mislijo, da se moramo odpovedati temu, da posedujemo z univerzalno resnico ter izkušnjo posameznika raziskati s spoštljivo in občutljivo radovednostjo, s katero pa bomo ravnali odgovorno in sočutno, ter tako prispevali h krepitvi posameznikovega občutka varnosti in zaupanja ter grajenju občutka moči.

Kot ugotavlja Hodas (2006, str. 33), lahko izkušnja travme spremeni način delovanja posameznika, kar pomeni, da je le-to po izkušnji travme organizirano okoli samega dogodka ali serije dogodkov. Travma tako po njegovih besedah postane izkušnja, ki predstavlja jedro otrokove identitete in vpliva na otrokovo pojmovanje sveta. To pojmovanje sveta po avtorjevem (Ibid.) mnenju nato vpliva na nadaljnje življenjske odločitve in usmerja razvoj specifičnih prilagoditvenih strategij, zaradi katerih otrok v »širšem svetu« težje funkcionira. Otrokove prilagoditve in trenutna vedenja, ki se lahko zdijo škodljiva, tako niso obravnavana kot deviantna vedenja, ampak so razumljena v kontekstu posledic travmatične izkušnje.

Kot razmišljata Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 2017), cilj pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, ni, da vidimo in govorimo samo o travmatski izkušnji, temveč gre za kontekst, ki nam ga razumevanje travme prinese v sam proces dela z otrokom. Namen pristopa je po njunem mnenju, da ozavestimo travmatske izkušnje in njihove posledice ter da s pomočjo sodobnih metod zastavimo delovni odnos, v okviru katerega bo možno delo na uresničljivih, dobrih izidih.

Steele in Malchiodi (2012, str. 16—17) kot izhodišča pristopa, utemeljenega na razumevanju travme, navajata naslednje:

- *Razumevanje travme in njenih vplivov:* Številna vedenja in izzivi, ki jih lahko med delom prepoznamo kot nezdrave in neučinkovite, razumemo v kontekstu razumevanja travmatskega stresa kot posledico prilagoditve na samo travmatsko izkušnjo.
- *Zagotavljanje varnosti:* Vzpostaviti moramo varno fizično in čustveno okolje, v katerem so zagotovljene posameznikove osnovne potrebe in v katerem so vzpostavljeni varnostni ukrepi. Kot strokovni delavci, ki sodelujemo s posameznikom z izkušnjo travme, pa moramo poskrbeti, da so naše reakcije dosledne, predvidljive in spoštljive.
- *Zagotavljanje kulturnih kompetenc:* Zavedati se moramo, da kulturni kontekst vpliva na posameznikovo razumevanje in odzivanje na travmatske dogodke, prav tako pa vpliva tudi na posledice, ki jih bo travmatski dogodek pustil na posamezniku. Znotraj svojega dela spoštujemo raznovrstnost in zagotavljamo možnosti, da se posamezniki vključujejo v kulturne rituale. Med svojim delom moramo ostati spoštljivi do različnih kulturnih kontekstov.
- *Povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo travme:* Skozi svoje delo moramo aktivno pomagati posameznikom z izkušnjo travme, da ponovno pridobijo občutek nadzora nad svojim življenjem, hkrati pa jim pomagamo tudi razvijati sposobnosti, ki bodo okrepile njihov občutek avtonomije. Osebe, s katerimi delamo, ves čas informiramo o vseh vidikih sistema, skupaj jasno izrazimo svoja pričakovanja, nenehno zagotavljamo okolje, v katerem je možno sprejemanje vsakodnevnih odločitev ter oblikovanje ciljev. Pri svojem delu smo ves čas pozorni tudi na spoštovanje temeljnih človekovih pravic.
- *Delitev moči in vodenja:* Vzpostavimo okolje, v katerem spodbujamo demokracijo in izenačevanje razlik v moči. Delitev moči in odločanja se tako implementira na raven

celotne organizacije, tako v kontekstu vsakodnevnih odločitev kot pri oblikovanju specifičnih politik in postopkov.

- *Povezovanje pomoči*: Med svojim delom ohranjamo celostni pogled na posameznike, s katerimi delamo in njihov proces okrevanja. Prav tako je nujno spodbujati sodelovanje v sami organizaciji in med različnimi sistemi pomoči.
- *Okrevanje se zgodi v odnosih*: Delamo na podlagi prepričanja, da vzpostavljanje varnih, pristnih in pozitivnih odnosov znatno pripomore pri okrevanju posameznika z izkušnjo travme.
- *Okrevanje je možno*: Verjamemo, da lahko vsakdo okreva, ne glede na to, kako ranljiv se lahko zdi. Zagotavljamo možnosti za vključevanje tako sedanjih kot preteklih uporabnikov na vseh ravneh sistema pomoči, prav tako pa spodbujamo medsebojno podporo, krepitev moči in vzpodbujamo k formulaciji v prihodnost usmerjenih ciljev.

Še en zanimiv poudarek poda Hodas (2006, str. 35), ki pravi, da je pomemben aspekt delovanja po pristopu, ki je utemeljen na razumevanju travme, tudi jezik, ki se uporablja. Jezik je pomembno, a ne edino sredstvo sporazumevanja med strokovnim delavcem in uporabnikom. Jezik, ki ga strokovni delavec uporablja, mora po avtorjevih (Ibid.) besedah pokazati, da se uporabnika dojema kot nekoga, ki je v prvi vrsti človek (tj. posameznik z izkušnjo travme in ne travmatiziran človek). Ko uporabljamo jezik socialnega dela v kontekstu dela s posamezniki, ki imajo izkušnjo travme, moramo torej biti posebej pozorni, da uporabljamo jezik, ki opolnomoči, odpira možnosti in je pozitiven. Posledično se moramo po mnenju omenjenega avtorja (Ibid.) izogibati izrazom, ki bi lahko bili slabšalni ali potencialno celo žaljivi za sogovornika. Avtor (Ibid.) opozarja, da je v namen izogibanja le-tega, o tem treba tudi govoriti z uporabnikom, saj lahko nekateri izrazi, ki nimajo slabšalnega pomena za vse ostale, našemu sogovorniku zvenijo negativno, žaljivo ali celo direktno spominjajo na doživeto travmo. Avtor (Ibid.) ne nazadnje podeli tudi pomemben aspekt uporabe primerne jezika, pri katerem poskrbimo, da naše strokovno znanje prevajamo iz strokovnega jezika v jezik sogovornika, da ga le-ta razume, saj uporaba pravilnega jezika omogoča uporabniku razumevanje celotnega procesa, kjer mu noben aspekt sodelovanja ne ostane skrit in nejasen.

Garcia (2019, str. 11) govori, da mora biti tudi odvzem otrok izveden po pristopu, utemeljenem na razumevanju travme. Ključni elementi takšnega odvzema sta po mnenju avtorice (Ibid.) predhodno zastavljen načrt, s pomočjo katerega zmanjšamo tveganje za dodatno

travmatiziranje otrok, prav tako pa tudi predvidljivost samega postopka, kjer otroku pred odvzemom natančno opišemo vse korake, da se otrok zaveda, kaj ga čaka v prihodnosti. Avtorica (Ibid.) poudarja tudi pomembnost komunikacije z otrokom med postopkom odvzema, kjer je pomembno, da otroku vse informacije predamo na empatičen način in na način, ki je primeren njegovi starosti. Mešl in Drobnič Radobuljac (2019, str. 218) se tej misli pridružujeta, a dodajata še, da mora delo strokovnih delavk in delavcev na tem pristopu temeljiti že od samega začetka in ne komaj takrat, ko otroci vstopijo v različne sisteme skrbi. Poudarjata, da se morajo strokovni delavci po teh vodilih ravnati že od samega začetka sodelovanja z družino, kjer otrokovo travmo razumejo tudi skozi pretekle izkušnje staršev ter z njimi razvijejo sodelovalni pristop, ki se kaže tudi za bolj učinkovitega pri nadaljnjem delu v obdobju trajanja rejništva.

1.4. Travma v času trajanja rejništva

Kot govorijo Riebschleger, Day in Damashek (2015, str. 348—349) se kljub odstranitvi otroka iz škodljivega okolja matične družine, travmatične izkušnje ne končajo vedno na točki, ko otrok vstopi v rejniško družino, čeprav je namen vzpostavitve sistema rejništva in posledična namestitvev otroka v rejniški družini izvedena z namenom zaščite otroka. Čeprav je nekaj otrok govorilo o tem, kako so bili srečni, ko so v okviru rejništva končno našli družino, ki jih ima rada, jih je v raziskavi omenjenih avtorjev (Ibid.) večina sodelujočih povedala, da so se travmatične izkušnje nadaljevale tudi po tem, ko so jih namestili v rejniške družine. Izmed 68 sodelujočih mladih odraslih, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, jih je 28 % poročalo o nasilju in zanemarjanju (vključno z zapustitvijo, spolno zlorabo, fizičnim in čustvenim nasiljem). 21 % sodelujočih je poročalo o nestabilnih nastanitvah, 14 % o ločitvi od sorojencev in drugih družinskih članov, 21 % pa jih je poročalo tudi o prisilnem jemanju »nepotrebnih zdravil«.

Biehal (2013, str. 55—56) govori, da travmatične izkušnje, ki jih otrok doživi v času bivanja v rejniški družini, niso nujno povzročene samo s strani rejniških staršev. Poudarja, da je rezultate raziskav težko posplošiti in med seboj primerjati, saj različne raziskave uporabljajo različne metode obdelave podatkov, kjer velikokrat ni navedeno, kdo je povzročitelj travmatične izkušnje. Avtorica (Ibid.) posledično govori, da lahko otrok v rejništvu doživi nasilje tudi s strani rejniških bratov in sester, drugih otrok v rejništvu, ki živijo v istem rejniškem domu,

lahko pa kakršno koli obliko nasilja in zanemarjanja povzroča tudi kdorkoli v skupnosti, v kateri nastopa rejniška družina.

1.4.1. Nasilje in zanemarjanje

Trivedi (2019, str. 543) opisuje problematiko nastanitev otrok v rejništvo znotraj ameriškega sistema in izpostavlja, da sodišča odločitev o odvzemu otroka sprejemajo ločeno od postopka o nastanitvi otroka. Nadaljuje, da tudi institucije, kot so centri za socialno delo, redko vedo, kam bodo otroka namestile, ko pride do sprejetja odločitve o odvzemu. Posledica tega je namestitev otrok v razne mladinske domove in začasne rejniške družine, medtem ko se za otroka išče trajna rešitev. Ko se v tem sistemu najde dom, v katerem bo otrok ostal permanentno, torej do prenehanja sistema rejništva, je ta dom, če izpolnjuje standardne zahteve, avtomatsko primeren za vsakega otroka, ki potrebuje rejniško družino. Omenjena avtorica (Ibid.) posebej izpostavlja tudi pomanjkanje analize v trenutnem sistemu, ki bi pokazala primernost rejniškega doma za specifičnega otroka in če mu lahko ta dom konkretno pomaga pri reševanju njegovih specifičnih težav. Čeprav je sam sistem rejništva zgrajen na nasprotnih prepričanjih, statistike, ki jih povzema omenjena avtorica (Ibid.), kažejo, da je verjetnost zlorabe v rejniški družini štirikrat večja, kot v splošni populaciji (torej pri starših in drugih skrbnikih). Raziskava avtorjev Knudsen in Spencer (1992), ki jo povzema Trivedi (2019, str. 543), izvedena v ameriški zvezdni državi Indiana, je pokazala, da so otroci v rejniških domovih trikrat bolj dovzetni za doživljanje fizičnega nasilja in dvakrat bolj ogroženi za doživljanje spolnega nasilja kot pa otroci v splošni populaciji. Kot možni razlog za večje tveganje pojave nasilja omenjena avtorica (Ibid.) navaja, da otroci v rejništvu in rejniški starši niso biološko povezani, kar tudi v primeru spolnega nasilja pomeni, da je tabu incesta manjši.

Trivedi (2019, str. 543—544) navaja tudi, da so razlogi za povečan faktor tveganja lahko nezadostno usposabljanje rejnikov, pomanjkanje posebnega usklajevanja rejnikov in otrok v rejništvu, nezadostni obiski s strani socialnih delavcev in pomanjkanje hitrega in učinkovitega ukrepanja ob sumu zlorabe in zanemarjanja.

Aničič, Hrovat Svetičič, Hrovat in Sušnik (2017, str. 57—58) kot vzroke za zanemarjanje in nasilje nad otroki, ki ga zraven staršev in skrbnikov lahko izvajajo tudi rejniki, ki so zadolženi za skrb otroka in zagotavljanje njegove varnosti, naštevajo:

- vzpostavljanje odnosa z otrokom na podlagi svoje premoči, ki se izraža v obliki zanemarjanja in nasilja,
- lastne izkušnje z zanemarjanjem in nasiljem v otroštvu; posledično vzorec prenašajo naprej,
- nezadovoljstvo z otrokom in razočaranje nad njim,
- nezmožnost in/ali neznanje zadovoljevanja potreb otroka,
- skrb za otroka, ki ima posebne potrebe zaradi težav v telesnem, duševnem, socialnem razvoju ali trpi za drugimi oblikami bolezni,
- soočanje z osebnimi in socialnimi problemi,
- izvajanje rejniške dejavnosti izključno zaradi pridobivanja državnih finančnih sredstev.

Biehal (2013, str. 56—57) navaja, da je razlogov za večji odstotek potrjenih primerov nasilja in zanemarjanja v rejniških družinah več. Prvič; nekateri otroci, ki imajo izkušnjo kompleksne travme in tudi trpijo za njenimi posledicami, zlasti vedenjskimi, lahko predstavljajo konkreten izziv za potencialno neizobražene rejnike, ki jih lahko dojamejo preprosto kot poredne otroke. Ker rejniki ne vedo, kako se na otrokova obnašanja odzvati, uporabijo pretirano kaznovanje, ki je lahko tudi fizično. Avtorica (Ibid.) kot razloge navaja tudi, da se lahko zlorabe in zanemarjanja dogajajo tudi s strani drugih družinskih članov rejniške družine, vključno z ostalimi rejniškimi otroci, lahko se zgodi s strani bioloških staršev med izvajanjem stikov ali pa katerega koli posameznika v skupnosti. Dodaja, da so v nekaterih primerih povzročitelji zlorabe nenazadnje tudi rejniški starši. Večji odstotek potrjenih primerov avtorica (Ibid.) pojasnjuje tudi s tem, da so rejniške družine kot del sistema neprimerno bolj izpostavljene nadzoru, tako s strani socialnih delavcev kot ostalih pomagajočih strok. Redni obiski tako po mnenju omenjene avtorice (Ibid.) pomenijo večjo možnost prepoznavanja nasilja in zanemarjanja kot v družinah ostale populacije, ki take vrste nadzoru niso podvržene.

1.4.2. Nestabilne nastanitve

Pojav nestabilnih nastanitev v rejništvu ni tuj, saj veliko otrok doživi selitve znotraj rejniškega sistema. V povprečju raziskave kažejo, da večina otrok, ki so se primorani seliti iz ene rejniške družine v drugo, to doživi v roku prvega leta in pol (Trivedi, 2019, str. 544).

Razlogi za pretirane selitve so različni. Trivedi (2019, str. 544—546) govori, da se lahko na eni strani selitve zgodijo zaradi specifičnih potreb v rejniški družini, kot je menjava službe,

selitev v večje stanovanje in podobno. Drugi razlogi lahko zajemajo selitev zaradi dokazane zlorabe in zanemarjanja, uporabe prepovedanih drog ipd. Nekateri rejniki zaradi kompleksnega vedenja otroka, ki je posledica doživete travme, zahtevajo njegovo selitev zato, ker ne vedo, kako z otrokom ravnati. V nekaterih primerih je bil razlog za selitev otroka tudi povsem običajno vedenje v kontekstu starosti otroka, kot je npr. neprimerno vedenje, ki ga je smiselno pričakovati v najstniških letih.

Prekomerne selitve otrok iz ene družine v drugo ne glede na njihov razlog imajo negativne posledice na otroka, saj ta ni deležen stabilnosti, ki jo za razvoj potrebuje. Otroku je zaradi nestabilnosti težje vzpostavljati zaupanja vredne in kvalitetne odnose z drugimi, kar lahko pomeni oteženo spoprijemanje z doživeto travmo. Prav tako pa lahko otroka zaradi preštevilnih namestitev novi rejniški starši in okolica začnejo dojemati kot problematičnega, saj ga nobena izmed prejšnjih družin ni bila sposobna obvladovati, kar lahko ima še dodaten negativen vpliv na otroka, zraven že obstoječih posledic travme, s katerimi se sooča (Trivedi 2019, str. 545—546).

Rezultati raziskave Turner in Burton (2023, str.30—32) z naslovom *Placement instability and its effects on the mental health of foster youth* so pokazali očitno povezavo med nestabilnimi nastanitvami otrok v rejništvu in negativnimi izidi na področju duševnega zdravja. Otroci, ki so v raziskavi poročali o večjih nestabilnih nastanitvah, so izpostavili težavo nenehnega prilagajanja na novo okolje in nove skrbnike. Potreba po nenehnem prilagajanju je pri sodelujočih v raziskavi rezultirala v občutkih nelagodja, saj so bili vedno znova nameščeni v novo, neznano okolje, kar je postopoma doprineslo tudi k občutkom nezaželenosti, brezupnosti, depresije in občutku, da so manjvredni.

1.4.3. Izguba in žalovanje

Mitchell (2017, str. 2) govori, da se otroci z izkušnjo življenja v rejniški družini, kot že omenjeno, srečujejo s številnimi izgubami, ki niso nujno povzročene zaradi smrti, a so še vseeno enako ali celo bolj boleče. Otroci tako žalujejo za izgubo svojih staršev, sorojencev in drugih pomembnih posameznikov, ki so jih izgubili zaradi namestitve v rejništvo, prav tako pa avtorica (Ibid.) kot dodatne izgube navaja izgubo družine in prijateljev, skupnosti, identitete in občutka varnosti in stabilnosti.

Mitchell (2017, str. 2—4) tako v svoji raziskavi, izvedeni med leti 2010 in 2015, naslavlja več vrst izgub, ki niso povezane s smrtjo, s katerimi se otroci, ki živijo v rejništvu, soočajo:

- *Dvoumna izguba (angl. Ambiguous loss)*: Dvoumna izguba se nanaša na stanja, kjer je starš oziroma druga pomembna oseba v otrokovem življenju fizično prisotna in čustveno odsotna (npr. zaradi bolezenskih stanj) ali pa fizično odsotna in čustveno prisotna (npr. zaradi vzpostavitve rejništva). Dvoumna izguba je pri mladih v rejništvu zelo pogosta izkušnja, a je velikokrat spregledana kot vir travme. V raziskavi avtorice Mitchell (2017) je večina otrok kot najhujšo dvoumno izgubo navedla ločitev od sorojencev, ki jih je pustila z občutki groze, izolacije in »zlomljenega srca«. Čeprav dvoumna izguba ni povezana s smrtjo, lahko otrok o tej vrsti izgube govori enako kot bi govoril o izgubi zaradi smrti, saj doživlja t. i. čustvene smrti. Tako imenovane čustvene smrti lahko pri otroku izzovejo enak proces žalovanja kot pri smrtni izgubi. Če dvoumna izguba otroka ostane nenaslovljena ali je razvrednotena s strani ostalih, lahko vodi v osamljenost, obup in depresijo.
- *Simbolična izguba*: Simbolična izguba se nanaša na psihosocialne izgube posameznika, kot sta na primer izguba prihodnosti in izguba stabilnosti, ki ju posameznik lahko doživlja skupaj s fizičnimi izgubami, kot sta na primer izguba doma in izguba ljubljene osebe. Otroci, ki živijo v rejništvu, lahko zraven izgube doma in izgube staršev tako trpijo še za izgubo identitete, izgubo poznanega in izgubo prepričanj. Sodelujoči v raziskavi omenjene avtorice (Ibid.) so o svojih simbolnih izgubah govorili kot o najhujših izkušnjah njihovega življenja, saj so imeli občutek, da so z vstopom v rejništvo izgubili občutek sebe, svobodo, življenje in neodvisnost. Sodelujoči so govorili tudi o izgubi skupnosti, saj so morali z vstopom v rejništvo zapustiti svoje življenjsko okolje, svoje prijatelje in šolo. Tudi nenehne selitve, ki so pomenile nezmožnost sklepanja trajnih poglobljenih odnosov in prijateljstev, so pripomogle k občutku obupa in občutku, da so sami na svetu. Posledično otroci, ki doživijo simbolične izgube, potrebujejo zagotovilo da so vredni, da ima njihovo življenje smisel in da pripadajo.

Mitchell (2017, str. 4—6) govori tudi o žalovanju, ki je pričakovana posledica izgube. V primerih izgube, ki jih družba dojema kot nepomembne, lahko žalovanje po njenem mnenju

postane razvrednoteno (*angl. Disenfranchised grief*). Avtorica (Ibid.) govori, da lahko pride do razvrednotenega žalovanja, kadar:

- *Izguba ni priznana kot pomembna*: V večini primerov gre za izgube, ki niso povezane s smrtjo. Izgube zaradi smrti so deležne veliko večjega priznavanja, kot simbolične in dvoumne izgube, kar je moč videti tudi na sistemski ravni (npr. plačani dopust v primeru smrti, ne pa tudi v primeru razveze, ki prav tako predstavlja pomembni življenjski prehod). Če družba minimalizira nesmrtno izgube, to pomeni da so minimalizirane tudi izgube otrok, ki živijo v rejništvu, saj so v večini primerov le-te nesmrtno. Eden izmed sodelujočih v raziskavi avtorice Mitchell (2017, str. 4) je dejal, da je zaradi družbenega nepriznavanja njegove simbolične izgube izgubil vero v človeštvo.
- *Odnos ni prepoznan kot pomemben*: Mladi v rejništvu oblikujejo veliko novih odnosov, med katerimi so tudi odnosi s številnimi rejniki, še posebej, če je otrok deležen več selitev. Ena izmed sodelujočih v raziskavi tako govori o izgubi svoje rejniške mame, za katero je žalovala, ko so jo premestili v novo rejniško družino, ki ni bila tako dobra, kot je bila prejšnja. Ker so selitve znotraj rejniškega sistema pogoste, se otroci, ki živijo v rejništvu, nenehno srečujejo z izgubo odnosov. Ob pogostih in nepričakovanih selitvah se tako otroci soočajo z nenehnimi izgubami prijateljev, rejniških družin in ostalih pomembnih ljudi, s katerimi vzpostavijo poglobljene odnose v določenem okolju. Ker so primorani svoje poglobljene odnose ob selitvi brezupno pustiti za sabo, je občutek žalosti in brezvoljnosti neizogibna posledica, še posebej zato, ker so se s tovrstno izgubo primorani soočati sami.
- *Izključenost žalujočega iz procesa žalovanja*: Do razvrednotenja žalovanja lahko pride tudi v primeru, ko je posameznikova sposobnost žalovanja spregledana (pri otrocih ali osebah z motnjami v duševnem razvoju). Odrasli lahko menijo, da otroci niso sposobni razumeti in se spoprijeti z izgubo, kar lahko vodi do tega, da njihovo žalovanje ni ozaveščeno in priznано. Otrokova izguba ne sme nikoli biti spregledana, prav tako pa ne smejo biti spregledana čustva, ki jih doživlja otrok ob izgubi. V otrokovo največjo korist je, da otroku pustimo pravico do njegovih strahov, skrbi in čustev. Sposobnosti otrok in mladih, da žalujejo in ljubijo, ne smemo nikoli podcenjevati.
- *Razvrednotenje izgube*: Izguba otroka se lahko razvrednoti, ko je družba ne priznava kot dejanske izgube. To se lahko zgodi v primeru izgube staršev, katerim je bil otrok

odvzet zaradi zanemarjanja in zlorabe, saj družba to ločitev vidi kot koristno. Čeprav je odvzem otroka namenjen njegovi zaščiti, ima otrok do svojih staršev čustva, zaradi katerih je ločitev zanj boleča in zanj žaluje.

- *Stil žalovanja velja za družbeno nesprejemljivega*: Če posameznik žaluje na način, ki ni družbeno sprejet, se lahko zgodi, da se njegovo žalovanje razvrednoti. Otroci v rejništvu se s svojimi izgubami velikokrat spoprijemajo z upornškim vedenjem, kot so pobegi od doma, izbruhi jeze, pretepi in podobno. Ker otroci v teh situacijah velikokrat nimajo nikogar, s katerimi bi se lahko pogovorili o svojih izgubah in občutkih, je tovrstno obnašanje edini način, na katerega lahko izrazijo svoja čustva.

1.5. Travma ob prehajanju iz rejništva

Nihče ne pričakuje, da bo odraslost nastopila čez noč, vendar se po besedah Atkinsonove (2008) prav to zgodi mladim, ki zapustijo sistem rejništva. Po besedah avtorice (Ibid.) doseganje polnoletnosti za mladostnika, ki živi v rejništvu, pomeni, da izgubi vse, saj mladi ob izhodu iz rejništva nimajo več stanovanja, niso deležni zdravstvenega varstva, finančne pomoči ali socialnega delavca, ki bi ga poklicali v nujnih primerih. Mladostniki so tako čez noč prepuščeni sami sebi, brez socialne mreže, varnosti in z malo pripravljenosti na odraslost. Avtorica (Ibid.) poudarja, da medtem ko večina mladih ob dopolnitvi svoje polnoletnosti živi pri starših, uživa njihovo finančno in drugo podporo, je za mlade, ki zapustijo sistem rejništva, polnoletnost trenutek, ko padejo na trda realna tla. Posledično so, mladi, ki izstopijo iz sistema rejništva, po mnenju avtorice (Ibid.) bolj kot njihovi vrstniki, izpostavljeni brezdomstvu, vpletenosti v kriminalno dejavnost kot način preživetja, neizobraženosti, brezposelnosti in revščini. Besede zgoraj omenjene avtorice (Ibid.) je možno povezati tudi z razmerami osamosvajanja mladih v Sloveniji. Eurostatova raziskava *Labour Force Survey* iz leta 2007, ki jo povzema Kuhar (2012, str. 365), je pokazala, da se mladi v Sloveniji iz doma staršev odselijo pozno, tj. med 29. in 31. letom. Razlogi za to so stanovanjske narave (visoke najemnine in hkratna nedostopnost lastniških stanovanj) ter nestabilni trg dela, kjer se mladi soočajo z bolj fleksibilnimi in manj varnimi oblikami zaposlitve. Problem je za mlade, ki v povprečju odhajajo iz rejniških družin deset let pred slovenskim povprečjem, po logičnem sklepanju vsekakor aktualen, spremlja pa ga še vrsta dodatnih izzivov, ki jih predstavim v nadaljevanju.

Obdobje prehoda v odraslost za mlade odrasle, ki prehajajo iz rejništva, prinaša izzive v zvezi z izobraževanjem, zaposlitvijo, ekonomsko negotovostjo, ter spolnim, nasilnim in

prestopniškim vedenjem, ki lahko vpliva ne le na njihove življenjske možnosti in prilagajanje, ampak tudi na kasnejši razvoj. Takšni izzivi se običajno pojavijo zaradi pomanjkanja socialne podpore in vodenja, kar še bolj poudarja pomembnost družine in zagotavljanje trajne in varne nastanitve med trajanjem rejništva (Steffe in McNabara Barry, 2012, str. 43).

V raziskavi avtorjev Riebschleger, Day in Damashek (2015, str. 350—351) je 18 sodelujočih, ki so že izstopili iz sistema rejništva, poročalo o travmatičnih izkušnjah. Najpogosteje navedena travmatična izkušnja je bila nestabilna nastanitev, o kateri je poročalo 19 % sodelujočih, 12 % jih je poročalo o izkušnji brezdomstva, 5 % jih je govorilo o nenehnih spremembah v nastanitvi, 2 % sodelujočih pa je poročala o izkušnji življenja v nevarnih okoliščinah (npr. hiše, v katerih se preprodajajo droge). Sodelujoči so v raziskavi omenjenih avtorjev (Ibid.) prav tako govorili o pomanjkanju stikov z družinskimi člani, predvsem s sorojenci.

1.5.1. Izobrazba in zaposlitev

Srednješolska izobrazba na današnjem trgu dela ni več tako priznana, kot je bila nekoč, zato se vse več mladih odloča za izobraževanje na višjih stopnjah. Čeprav je tovrstna izobrazba za velik del populacije, ki ni odraščala v rejništvu, sorazmerno lahko dostopna, pa za mlade odrasle, ki se pri dopolnitvi polnoletnosti zraven izobraževanja ukvarjajo še s stanovanjskimi problemi in izzivi preživetja, izobraževanje, predvsem na višjih stopnjah, predstavlja izziv (McNabara Barry in Steffe, 2012, str. 45). Ameriška statistika kaže, da se je približno ena tretjina mladih, ki so odraščali v rejništvu, odločila za vpis na visokošolski študij, a je samo 20,6 % le-teh študij tudi dokončalo (Steffe in McNabara Barry, 2012, str. 45).

Študija avtorjev Cunningham in Diversi (2012, str. 593—594) je pokazala, da se veliko mladih ni odločilo za dokončanje izobrazbe, saj jim zraven zaposlitve, ki je v večini primerov bila oblika prekarne delo, ni ostalo veliko časa za učenje. Ker je osamosvojitev v večini primerov nastopila tekom srednje šole, je zaradi ostalih problematik, s katerimi so se mladi, ki so v raziskavi sodelovali, soočali, mnogi niso dokončali. Čeprav mladi, sodelujoči v raziskavi, govorijo o nadaljnjem izobraževanju, je to v večini primerov v obliki želja in ne garantirane prihodnosti.

Cunningham in Diversi (2012, str. 593) govorita, da je nabor delovnih mest, ki so mladim odraslim, ki prehajajo iz sistema rejništva, občutno okrnjena, kar je posledica oteženega

dostopa do izobrazbe, saj se mladi odrasli ob prehajanju iz rejništva ukvarjajo tudi z vprašanjem preživetja. Avtorja (Ibid.) nadaljujeta, da mladi odrasli, ki so primorani izstopiti iz sistema rejništva, tako zaradi nižje izobrazbe zasedajo slabša delovna mesta, se poslužujejo prekarne delo, plačilo pa je skoraj v vseh primerih minimalno, kar bitko za preživetje še dodatno oteži. Ena izmed sodelujočih v raziskavi omenjenih avtorjev (Ibid.) pove, da je med obiskovanjem srednje šole imela tudi službo. Med počitnicami, ko je lahko delala v večjem obsegu, je mesečna najemnina za stanovanje še vedno znašala približno polovico njenega mesečnega prihodka.

Po besedah Dworsky, Dillman, Dion, Coffee-Borden in Rosenau (2012, str. 9—10) so mladi odrasli, ki zapuščajo rejništvo, ob statistično nižje doseženi izobrazbi, na trgu dela velikokrat prikrajšani tudi zato, ker niso pripravljeni na zaposlitev. Avtorji (Ibid.) opozarjajo, da čeprav so v Združenih državah Amerike mladi v rejništvu deležni raznih usposabljanj za pripravo na zaposlitev in imajo možnost pridobiti delovne izkušnje skozi razne subvencionirane zaposlitve, drugi mladi zapustijo rejništvo brez osnovnih znanj, kot je sestava življenjepisa, izpolnjevanje vlog za prijavo na delovno mesto in podobno. Po njihovem mnenju so mladi, ki so obdobje rejništva preživeli v raznih skupinskih domovih, na zaposlitvenem področju lahko prikrajšani tudi zaradi pomanjkanja socialnih stikov in povezav, saj zaradi svoje velikokrat okrnjene socialne mreže niso imeli možnosti vstopiti v stik s svojimi potencialnimi delodajalci, ki bi jim lahko olajšali vstop na trg delovne sile. Avtorji (Ibid.) problematiko zaposlitve pri mladih odraslih direktno povežejo tudi s stanovanjskim vprašanjem, saj ob premajhnih in nerednih dohodkih obstaja malo možnosti za ustvarjanje prihrankov, ki so pa za najem stanovanja nujno potrebni za plačilo prve najemnine, varščine in ostalih stroškov, ki nastopijo ob selitvi.

1.5.2. Nastanitev

Dworsky, Dillman, Dion, Coffee-Borden in Rosenau (2012, str. 8) poudarjajo, da varna in stabilna nastanitev ob zadovoljevanju osnovne človekove potrebe po zatočišču pomaga pri vzpodbujanju pozitivnih rezultatov na različnih področjih; od izobraževanja, zaposlitve, do telesnega in duševnega zdravja. Tako odsotnost stabilne in varne nastanitve predstavlja veliko oviro pri zagotavljanju teh pozitivnih izidov. Po mnenju avtorjev (Ibid.) je varna namestitev za mlade, ki se odpravljajo na pot samostojnosti, ključnega pomena, saj poleg vseh že omenjenih koristi pripomore tudi k samozadostnosti. Posledično se mladi, ki se soočajo z nestabilno namestitvijo, težje izobražujejo, usposablajo, najdejo in obdržijo zaposlitev. Omenjeni avtorji

(Ibid.) nadaljujejo z mislijo, da je družina pomemben vir za mlade v prehodu v odraslost, saj starši svojim otrokom, ki se odpravljajo na samostojno pot v večini primerov zagotavljajo finančno podporo, na kar pa mladi, ki zapuščajo sistem rejništva, ne morejo računati. Vedno več mladih se tekom svojih dvajsetih odloča ostati doma, saj selitev na svoje prelagajo na obdobje, kjer bodo bolj finančno stabilni in samostojni, kar se v veliko primerih danes zgodi po 25. letu starosti, predvsem zaradi izobraževanja. Mladi, ki zapuščajo sistem rejništva, te možnosti nimajo in so primorani oditi na svoje že ob dopolnitvi osemnajstega leta starosti. Avtorji (Ibid.) poudarjajo, da seveda obstajajo tudi možnosti, da se mladi, ki zapuščajo sistem rejništva, vrnejo v dom svojih staršev, a je v povprečju ta možnost veliko manjša kot pri mladih, ki nimajo izkušnje z življenjem v rejništvu. Razlogi za tovrstno vrnitev omenjenim avtorjem (Ibid.) niso povsem jasni; bodisi gre za ohranitev družinskih stikov, čemur je rejništvo v končni fazi tudi namenjeno, a za mlade, ki svojo polnoletnost dočakajo znotraj sistema, po vsej verjetnosti vrnitev domov pomeni pomanjkanje drugih možnosti.

1.5.3. Vzdrževanje odnosov

Tudi pomanjkanje varnih in stabilnih odnosov za mlade odrasle pomeni otežen prehod. Okrnjena socialna in podporna mreža je, kot že prej omenjeno, posledica številnih selitev, zaradi katerih mladi v rejništvu težko ohranijo tovrstne odnose (Cunningham in Diversi, 2012, str. 596—597). V raziskavi istih avtorjev (Ibid.) ena izmed sodelujočih naslovi problematiko izgube stikov s svojimi sorojenci, ko je bila primorana zapustiti svojo rejniško družino. Ker je bila starejša od svojih sorojencev, so le-ti ostali v rejniški družini, medtem, ko je bila sodelujoča primorana družino zaradi svoje polnoletnosti, zapustiti in si poiskati svojo nastanitev. Takšna ločitev od nekoga, ki ji veliko pomeni, predvsem pa od nekoga, ki še vedno potrebuje njeno pomoč in podporo, je bila za sodelujočo v raziskavi težka in obremenjujoča izkušnja, ki je na celoten proces osamosvajanja postavila še dodatno težo.

1.5.4. Zloraba prepovedanih substanc

Zloraba prepovedanih substanc je po mnenju Steffe in McNabara Barry (2012, str. 44—45) eden izmed perečih družbenih problemov, s katerim se lahko mladi, ki zapuščajo sistem rejništva, srečujejo na svoji poti v odraslost. Čeprav se zloraba prepovedanih substanc veča tudi v splošni populaciji, so lahko mladi v rejništvu še bolj dovzetni za razvoj odvisnosti, saj je življenjska situacija mladih, ki zapuščajo sistem rejništva, v veliko primerih nestabilna – bodisi

živijo na svojem, živijo s sorodniki, biološko družino ali pa živijo skupaj s prijatelji/drugimi mladimi odrasli. Raziskava Narendorf in McMillen (2010), ki jo povzemata omenjena avtorja (Ibid.), je pokazala, da so mladi, ki so pri sedemnajstih letih starosti živeli samostojno, poročali o znatno višji ravni uporabe prepovedanih substanc kot tisti mladi, ki so med svojim sedemnajstim in devetnajstim letom starosti še vedno živeli v rejništvu. Tudi razvoj motenj, povezanih z zlorabo psihoaktivnih substanc, je pri mladih v rejništvu po mnenju omenjenih avtorjev (Ibid.) bolj pogost, saj k razvoju motenj pripomorejo pretekle izkušnje, kot so spolne zlorabe ali prekomerna izpostavljenost posameznikom, ki konzumirajo prepovedane substance.

2. Opredelitev problema

Sistem rejništva mi je poznan že od malih nog, saj sta moja dedek in babica že pred tremi desetletji sklenila, da bosta ponudila varen dom otroku, ki ga je zaradi škodljivega okolja v matični družini še kako potreboval. Od nekdanj se spomnim, da sem rejništvo videl kot nekaj običajnega, kot nek sistem, ki otroku ponudi ljubečo družino, kakršno si zasluži. Moje dožemanje celotnega sistema, ki bi moral otroka zaščititi in mu zagotavljati okolje, v katerem je poskrbljeno za njegov varen razvoj, se je zelo hitro postavilo pod vprašaj, ko sem tekom opravljanja študentskega dela spoznal krasno osebo, ki je z mano podelila svojo negativno izkušnjo življenja v rejniški družini. Spomnim se njenega pripovedovanja zgodbe, ki me je pustila brez besed in popolnoma spremenila moj pogled na sistem rejništva. Samoumevnost, ki sem jo direktno povezoval s pojmi pozitivna izkušnja, ljubeča družina, varno okolje in rejništvo, je kaj hitro izginila iz enačbe. Čeprav sem bil v sistem rejništva vpet že od malih nog, sam nisem nikoli naletel na zgodbe, čeprav jih je nekaj tudi zapisanih (npr. *Nedosegljive sanje: v sistemu rejništva in ustanov* avtorice Neire Mikič), ki bi pričale o slabih izkušnjah znotraj rejništva. Hitro sem spoznal, da zgodba sodelavke ni edina, je ena izmed mnogih. Tukaj se mi posledično poraja vprašanje - kje so se izgubile vse te zgodbe, ki bi mi predstavile tudi drugo plat sistema, znotraj katerega nekateri na žalost ne najdejo ljubečega okolja? In kje so se izgubile te zgodbe, ki bi moja prepričanja o popolnem sistemu postavila na realna tla? Ne nazadnje pa se mi je porodilo tudi vprašanje o krivici, ki jo s svojim prepričanjem o popolnem sistemu delam vsem tistim, katerim namestitev rejništvo ni pomenila konca obremenjujočih izkušenj. Koliko posameznikom sem s svojim prepričanjem odvzel pogum, da spregovorijo o svoji izkušnji, ki ne ustreza družbenemu prepričanju in koliko posameznikov je na podlagi istega prepričanja nevede storilo enako? Ta miselni proces je bil tisti, ki me je z veliko pomočjo mentorice in so mentorice pripeljal do odločitve, da naredim spremembo in posameznikom, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, dam možnost, da o svojih izkušnjah, tako pozitivnih kot tudi negativnih, spregovorijo. Hotel sem zbrati osebne izkušnje, ki bodo slovenski sistem rejništva obsijale z lučjo realnosti, ki bo pa hkrati osvetlila tudi luknje, ki jih mora sistem nujno zakrpati. Zakaj? Zato, ker je varno okolje pravica vseh otrok in ker je naša dolžnost, da kot socialni delavci za uresničevanje te pravice tudi poskrbimo.

Otrok, ki je nameščen v rejniško družino, doživi travmatične izkušnje že znotraj matične družine, največkrat v obliki raznih vrst nasilja in zanemarjanja (Mešl in Drobnik Radobuljac,

2019, str. 202). Čeprav je veliko raziskav narejenih na temo travmatičnih izkušenj, ki se zgodijo pred življenjem otroka v rejništvu, je malo takšnih, ki govorijo o nadaljnjem travmatiziranju otroka, ko se ta sooča s postopkom vzpostavitve rejništva, namestitve v rejniško družino in kasnejšim izhodom iz rejniške družine (Riebschleger, Day in Damashek, 2014). Mitchel (2018) poudarja, da se travmatične izkušnje otrok ob odvzemu iz matične družine ne prenehajo nujno na tej točki, saj se otroci med odvzemom soočajo z različnimi izgubami (tako staršev, kot sorojencev in drugih pomembnih posameznikov iz okolja matične družine), v nekaterih primerih pa se, po besedah avtorice (Ibid.) travmatične izkušnje nadaljujejo tudi znotraj rejniške družine, predvsem v obliki nestabilnih nastanitev. Kerns idr. (2016) pišejo, da tveganje za dodatno travmo predstavljajo tudi strokovni delavci, če z otrokom ne delajo po pristopu, utemeljenem na razumevanju travme. Cunningham in Diversi (2013) poudarjata, da tudi mladi odrasli, ki zapuščajo sistem rejništva, doživljajo travmatične izkušnje. Ti posamezniki so statistično bolj dovzetni za brezposelnost, nizko izobrazbo, prestopništvo in mlado starševstvo, kot pa posamezniki, ki nimajo izkušenj z življenjem v rejništvu. Avtorja (Ibid.) poudarjata, da je sam proces prehoda iz rejništva travmatičen predvsem zato, ker je nenaden in dokončen, posameznika pa pusti prepuščenega samega sebi. Mladi odrasli se tako, po besedah avtorjev (Ibid.), v tem življenjskem obdobju soočajo z vprašanji preživetja, pogosto pa so med tem procesom brez podpore, kar proces osamosvajanja še dodatno oteži.

V svojem diplomskem delu sem želel raziskati, katerim travmatičnim izkušnjam so bili otroci izpostavljeni v času bivanja v matični družini, v obdobju prehajanja iz matične družine v rejniško, v času bivanja v rejniški družini in v obdobju prehajanja iz rejniške družine v samostojno življenje.

2.1. Raziskovalna vprašanja

1. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili mladi odrasli izpostavljeni pred vstopom v rejništvo?
2. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli ob prehajanju v rejništvo?
3. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli v času bivanja v rejniški družini?
4. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli ob prehodu v samostojno življenje?

3. Metodologija

3.1. Vrsta raziskave

V okviru diplomskega dela sem izvedel kvalitativno raziskavo, saj sem želel izvedeti, katerim oblikam travmatičnih izkušenj so bili mladi odrasli, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, izpostavljeni v času življenja v matični družini, med procesom prehajanja iz matične družine v rejniško družino, v času bivanja v rejniški družini in nato tudi v času ob prehajanju iz rejniške družine v samostojno življenje. S pomočjo intervjujev, ki sem jih izvedel s sodelujočimi v raziskavi, sem zbiral besedne opise njihovih izkušenj skozi vsa štiri zgoraj navedena življenjska obdobja. Zbrane besedne opise sem nato analiziral na besedni način, tj. brez uporabe merskih postopkov s števili (Mesec, 2007). Izvedena raziskava je tudi empirična, saj sem s pomočjo metode intervjuja neposredno zbiral raziskovalno gradivo (Mesec, Rape in Rihter, 2009, str. 85).

3.2. Merski instrument

Merski instrument, ki sem ga uporabil za zbiranje podatkov, so bile delno strukturirane smernice za intervju. Vprašanja sem tako na podlagi pregleda problematike pripravil vnaprej, a sem jih tekom izvajanja intervjujev tudi prilagajal. Tako sem tekom izvajanja intervjujev pri veliki večini posameznikov najprej zastavil osnovno in zelo odprto vprašanje, ki je služilo kot uvod v tematiko, o kateri bo govora. Tako sem zagotovil odprt prostor, ki sodelujočim v raziskavi pusti možnost, da spregovorijo samo o izkušnjah, o katerih želijo spregovoriti. Smernice za intervju so razdeljene na štiri glavne teme, vsaka izmed tem pa se nanaša na posamezno življenjsko obdobje (obdobje bivanja v matični družini, obdobje prehajanja iz matične družine v rejniško, obdobje življenja v rejniški družini in obdobje prehajanja iz rejništva v samostojno življenje). Skupno število vnaprej oblikovanih vprašanj, vključno s podvprašanji, je tako bilo 27. Smernice za intervju so vidne v prilogi A.

3.3. Opredelitev enot raziskovanja

Populacijo v moji raziskavi predstavljajo vsi posamezniki, ki so starejši od 18 let in imajo izkušnjo z življenjem v rejništvu v Republiki Sloveniji. Raziskovalni vzorec je priložnosten, saj so v raziskavi sodelovale osebe, ki so mi bile dostopne (tj. tiste, ki so se k sodelovanju v raziskavi javile prostovoljno), predstavljalo pa ga je predstavljalo 8 posameznikov, starih med

22 in 50 let, kjer je večina sodelujočih bila stara med 22 in 29 let, ena izmed sodelujočih pa je bila stara 50 let. Sodelujoče v raziskavi so prv tako prihajale iz različnih regij Republike Slovenije. Posameznike, ki so kasneje tudi privolili k sodelovanju v raziskavi, sem v našel preko objave na družbenih omrežjih, kjer so posamezniki nato vstopili v kontakt z mano, v kolikor so želeli sodelovati v raziskavi.

3.4. Zbiranje podatkov

Metoda zbiranja podatkov, ki sem jo tekom izvajanja raziskave uporabil, je bila individualno in ustno spraševanje (Mesec, 2009). Tako sem podatke zbiral s pomočjo delno standardiziranega intervjuja, saj sem vprašanja pripravil pred samim spraševanjem ter jih nato po potrebi tudi prilagajal glede na povedano. Pred samim izvajanjem intervjujev, torej ob zbiranju sodelujočih v raziskavi, sem vsakemu posamezniku, ki je bil pripravljen sodelovati, podrobno opisal temo raziskave in o katerih vrstah izkušenj se bomo pogovarjali. S tem sem poskrbel, da posameznikom vnaprej obrazložim, da bo tekom intervjuja govora o težkih in obremenjujočih izkušnjah. Po seznaitvi o tematiki so imeli kandidati možnost, da o sodelovanju dobro premislijo in odstopijo od sodelovanja, če je pogovor o travmatičnih izkušnjah za njih preveč obremenjujoč. Za vse, ki so se v raziskavi odločili sodelovati, sem nato pred izvedbo ustnega spraševanja pripravil informirano soglasje (priloženo v prilogi A), kjer sem ponovno opisal temo raziskovanja in moja pričakovanja v zvezi do njih, hkrati pa sem jih tudi seznanil s tveganji, ki jih sodelovanje v raziskavi lahko prinese. V soglasju in tudi pred izvajanjem intervjuja sem sodelujočim dal možnost da lahko tekom izvajanja intervjuja iz katerih koli razlogov od sodelovanja odstopijo. V soglasju sem sodelujoče seznanil tudi z glasovnim snemanjem intervjuja v namen lažjega dobesednega prepisa. Sodelujoči so nato pred izvedbo intervjuja soglasje podpisali in mi ga v digitalni ali fizični obliki tudi vrnili. Vse intervjuje sem med 20. in 30. 5. 2024 izvedel preko spletne platforme Zoom, saj so tako želeli vsi sodelujoči. Ob dogovarjanju za termin sem vsem sodelujočim podal možnost, da intervjuje izvedem bodisi v živo bodisi preko spletne platforme Zoom, ki hkrati zagotavlja tudi bolj varen prostor za pogovor o travmatičnih izkušnjah, saj se vsak sodelujoč nahaja v svojem varnem prostoru, ki bi pa bil v primeru izvajanja intervjujev v živo odsoten, saj bi bil primoran intervjuje izvesti na javnem mestu. Pred izvajanjem intervjujev sem zaradi narave pogovora vsem sodelujočim tudi posredoval svoje smernice za intervju, ki so jih lahko pregledali in mi pred izvedbo intervjuja tudi povedali, če na katero vprašanje ne želijo odgovoriti. Ker nisem

želel začeti intervjuja s pogovorom o težkih in obremenjujočih izkušnjah, sem imel v vsakem izmed poglavij prvo vprašanje zastavljeno zelo odprto (»Kako bi opisali ...«), ki je sodelujočim pustilo možnost, da spregovorijo tako o dobrih kot o slabih izkušnjah. Tako v večini primerov vprašanje, kjer direktno sprašujem po travmatičnih izkušnjah v posameznem obdobju, sploh ni bilo potrebno. Sodelujočim sem pustil odprt prostor, kjer nisem postavljaj podvprašanj, da so imeli možnost podeliti svojo zgodbo v obliki, ki ni bila narekovana z moje strani. Ko so končali s pripovedovanjem, sem postavil še kakšno podvprašanje, če se katere, za raziskavo pomembne tematike, tekom pripovedovanja niso dotaknili. Ker se zavedam, da je pogovor o doživetih travmatičnih izkušnjah lahko travmatična izkušnja sama po sebi, sem pred začetkom izvajanja intervjujev pripravil tudi telefonske številke linij za pomoč mladim, na katere bi se v primeru stiske lahko obrnili. Po koncu intervjuja sem pri sodelujočih tudi preveril, kako se počutijo in če imajo občutek, da je pogovor vzpodbudil kakršna koli čustva, o katerih imajo potrebo spregovoriti.

3.5. Obdelava in analiza podatkov

Podatke, ki sem jih tekom intervjuvanja pridobil, sem obdelal s pomočjo kvalitativne metode (Mesec, 2009). Zbrane podatke sem najprej dobesedno prepisal s pomočjo zvočnih posnetkov, nato pa sem jih označil s črkami A—H po abecednem vrstnem redu. Podatke sem nato razdelil na posamezne enote kodiranja (označene z črko intervjuja in številko izjave npr. A1- prva izjava prvega intervjuja), ki sem jih nato odprto kodiral tako, da sem vsaki enoti pripisal temo, kategorijo, morebitno podkategorijo in pojem. Po končanem odprtem kodiranju sem podatke obdelal še z metodo osnega kodiranja, v okviru katere sem izpisanim kategorijam pripisal vse pojme, ki se znotraj le-te pojavljajo. To mi je omogočilo vpogled v ponavljajoče se pojme, ki se pojavljajo znotraj posamezne kategorije in teme (Mesec, 2009). V nadaljevanju prikazujem primer analize, celotno odprto kodiranje je priloženo v prilogi C, osno pa v prilogi D.

V sliki 1 prilagam primer odprtega kodiranja, na sliki 2 pa je razviden primer osnega kodiranja.

Oznaka	Odgovor	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Zdaj v tej družini se je dogajalo marsikaj. Zdaj največja stvar ki se je zgodila je vseeno spolna zloraba s strani očeta pri nekje 3 letih	Spolna zloraba s strani starša	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A2	V tej družini pa je bila dinamika tudi kr za pričakovat, je bil no vbistvu alkoholizem	Alkoholizem v družini	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
A3	nasilni odnosi med sabo	Nasilni odnosi v družini	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A4	potem tud dinamika odnosa je bila taka da so spali drug z drugim naprimer deda z mojo mamo in podobno	Incest med družinskimi člani	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A5	Vglavnem je blo dost takih stvari, ki se je zgodilo, tud čustvene zlorabe in podobno	Čustvena zloraba	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini

1. slika: Primer odprtega kodiranja

1. TRAVMATIČNE IZKUŠNJE V MATIČNI DRUŽINI

- **Zloraba psihoaktivnih substanc**

- Konzumiranje prepovedanih drog (B2)

Alkoholizem

- Odsotnost zlorabe alkohola, ko sta se starša med sabo razumela (E14)
- Alkoholizem v družini (A2,B1, C3, E1, E9)
- Starševa zloraba alkohola zaradi psihičnega nasilja s strani starih staršev (E16)
- Zloraba alkohola s strani starševega partnerja (G4, G7)

- **Nasilje**

- Nasilje v družini (C1, C2,H20)
- Povzročeno s strani starševega partnerja (G6)

Spolno nasilje

- Spolna zloraba s strani starša (A1)
- Incest med družinskimi člani (A4)

2. slika: Primer osnega kodiranja

4. Rezultati

V tem poglavju bom predstavil rezultate svoje raziskave, ki sem jih pridobil s pomočjo kvalitativne metode raziskovanja, znotraj katere sem izvedel osem intervjujev s pomočjo predhodno oblikovanih smernic za intervju. Ugotovitve raziskave so razdeljene po raziskovalnih temah, kategorijah in morebitnih podkategorijah, podkrepljene pa so z izjavami intervjuvank. Posamezne izjave so zapisane v oklepajih in označene s številko izjave ter zapisane z ležečo pisavo, da so jasno vidne. Vse navedene izjave so zapisane v ženskem spolu z namenom zagotavljanja anonimnosti ter v pogovornem jeziku, saj se mi zdi, da na tak način vsaka izjava obdrži svojo moč in avtentičnost.

TRAVMATIČNE IZKUŠNJE V MATIČNI DRUŽINI

Prvo vprašanje, ki sem ga intervjuvankam zastavil, je bilo »Kako bi opisali vaše življenje v matični družini pred odhodom v rejništvo?«, ki je zastavljeno nadvse široko z namenom, da ne povprašam po travmatičnih izkušnjah že takoj na začetku. Kljub temu je večina intervjuvank že pri tem vprašanju začela govoriti o travmatičnih izkušnjah, ki so jih doživele v času bivanja v matični družini, zato je bilo zastavljanje vprašanja, v katerem povprašam o travmatičnih izkušnjah v času bivanja v matični družini, v skoraj vseh primerih nepotrebno.

Zloraba psihoaktivnih substanc

Veliko intervjuvank je v času bivanja v matični družini imela izkušnjo konzumiranja psihoaktivnih substanc s strani njihovih staršev oziroma skrbnikov, med katerimi je bila najpogostejša zloraba alkohola (*V tej družini pa je bila dinamika tudi kr za pričakovat, je bil no v bistvu alkoholizem (A2), V bistvu je najbolj tista izkušnja ravno alkohol (B1)*). Zloraba alkohola je bila največkrat povzročena s strani staršev ali skrbnikov intervjuvanih (*mamica je ful pila ne (E1), in ko je ati prišo domov, je bla ona vedno pijana (E9)*), v enem primeru pa so bile travmatične izkušnje povzročene zaradi zlorabe alkohola s strani starševga partnerja (*potem sta se ločila in pol je mama spoznala novega in ta je mel težave z alkoholom (G4)*).

Zloraba alkohola je bila, po besedah ene izmed intervjuvank, v njenem primeru rezultat slabega odnosa med staršem in starimi starši, (*in pol je to maltretiranje z njune strani ona prenašala tako, da je pač začela popivat ne (E16)*) in je bila v večji meri odvisna tudi od samega odnosa med starši (*tud mamica takrat ni pila pa to, ko sta bla vreda med sabo (E14)*). Ena izmed

intervjuvank je poleg zlorabe alkohola kot travmatično izkušnjo izpostavila tudi konzumiranje prepovedanih drog s strani svojih staršev (pa droge so tud ble prisotne (B2)). V nekaterih primerih je zloraba alkohola pripeljala tudi do fizičnega nasilja nad otrokom (ker če je bil pod vplivom alkohola, so bli njegovi udarci bl hujši (C19), Mamica je tud, ko je pila, me je pretepala, sem v rejništvo prišla kr cela v modricah, tak da je blo kr no (E10)).

Nasilje

Skoraj vse intervjuvanke so v času življenja v matični družini pred odhodom v rejništvo doživele vsaj eno obliko nasilja (*Doma je blo nasilje (C1), Tam smo se vselili z očimom in tam je blo veliko nasilja (H20)*), ki je v večini primerov prav tako bilo povzročeno s strani staršev otroka, v enem primeru pa tudi s strani partnerja otrokovega starša (*Moje travmatične, dokler je mama živela, so ble bolj z njenim partnerjem povezane in ko je prihajal na obisk (G6)*).

V enem primeru je prišlo tudi do izkušnje spolne zlorabe s strani starša (*Zdaj v tej družini se je dogajalo marsikaj. Zdaj največja stvar, ki se je zgodila, je vseeno spolna zloraba s strani očeta pri nekje 3 letih (A1)*), ki je po besedah intervjuvanke bila logična posledica družinske dinamike (*potem tud dinamika odnosa je bila taka, da so spali drug z drugim, na primer deda z mojo mamo in podobno (A4)*). Veliko intervjuvank, kot tudi njihovih sorojencev, je prav tako imelo izkušnjo fizičnega nasilja, ki so ga doživele v obliki najrazličnejših dejanj (*je znal vzet tud pas in me pretepst (C20), Pol se spomnim da je še enkrat mama privezala sestro na postlo in sem ji jaz na skrivaj nosla hrano in vodo (F7), in me začela tolčt (C9)*). Izkušnjo psihičnega nasilja je v času spraševanja navedlo šest intervjuvank. Psihično nasilje so sodelujoče v raziskavi doživele v obliki čustvene zlorabe (*Vglavnem, je blo dost takih stvari, ki so se zgodile, tud čustvene zlorabe in podobno (A5)*), kričanja (*ker se je drl na mene in brata (G8)*), strahu pred ponovitvijo nasilja (*in sem se bala, da bom fasala še bol ko bom prišla domov, če se to zve (C14)*), strahu, da bo napačno obnašanje izzvalo nasilje (*si pol doma nisem nič upala, sem bla tiho, sedela tko, da se nebi spravu name (C21)*), pričevanju samo poškodovanja starša (*Spomnim se, ko si je mama žile prerezala (D5)*), pričevanju fizičnemu nasilju med staršema (*Je blo pa tak, da ko sem bla z njo, jo je ati kr pretepal (E8)*). Med izkušnjami psihičnega nasilja je bilo moč zaslediti tudi prisilno prevzemanje vloge odraslega (*od naju je zahteval stvari, ko jih zahtevaš lahko od odraslega (G9)*) in omejevanje stika s staršem (*Zelo je bil posesiven do mame, bog ne daj, da bi se midva z njo ukvarjala (G10)*). Ena izmed intervjuvanih

je v času bivanja v matični družini imela tudi izkušnjo ekonomskega nasilja v obliki neplačevanja preživnine s strani starša (*Ampak vglavnem ni plačeval preživnine (H39)*).

Zanemarjanje

Veliko sodelujočih je med pripovedovanjem o svojih travmatičnih izkušnjah znotraj matične družine omenila tudi izkušnjo zanemarjanja (*blo je tud zanemarjanje otrok (A123)*, *Mami je bla tud brez službe in je bla tud na socialni in je to bil eden izmed razlogov; ker ni bla sposobna skrbet za nas (C6)*), ki so ga prav tako doživele v obliki najrazličnejših dejanj, kot so prepuščenost samemu sebi (*In sma ne vem jedle tisto, kar sma našle, pile sma kar sma našle, neki mali pes je še zraven bil (B6)*, *Midve s sestro nisma skoraj nič vidle staršov, ker so vedno zunaj bili pa popivali in so zmerej bli odsotni (B11)*, *in pač vbistvu sem bla bol kot ne prepuščena kr sama sebi (E4)*), zaklepanje v stanovanje (*Drugače pa sma medve ble vbistvi zaklenjene v stanovanje, je reko pravi oče, da gre v trgovino pa ga pač ni blo več nazaj in smo ble en teden same v stanovanji zaklenjene (B5)*). Sodelujoče so zanemarjanje doživele tudi v obliki neprimerne in nezadostne skrbi za otrokovo prehranjevanje (*lačne sma ble itak (B10)*), in življenja v neprimernem okolju (*ampak vem pa, ko sem tak poročila pa to brala, da pol, ne vem, sem bla premražena, modra od mraza (B9)*, *Tam smo ble ene 3-4 dni zaprte not in sma s tamalo lulale in kakale v kanto za smeti (F6)*).

Izguba

Ena izmed sodelujočih v raziskavi je v času bivanja v matični družini doživela travmatično izgubo ljubljene osebe zaradi samomora (Nas so v bistvu odvzeli, ker je mami nardila samomor (F1)), katere pa po svojih besedah v tistem času ni popolnoma dojela (Pomoje se pa tud nisem zavedala, da mame ni več (F17)).

Bolezenska stanja

Dve izmed sodelujočih sta v času bivanja v svoji matični družini doživeli travmatično izkušnjo bolezenskih stanj. Ena izmed sodelujočih je bolezensko stanje starša doživela kot travmatično, ker je ravno huda težava v duševnem zdravju starša bila tisto, kar je privedlo do neprimerne skrbi za njo in sorojence (*ampak že prej ni blo okej, ata je bil shizofrenik (F2)*), medtem, ko je druga izmed sodelujočih na lastni koži doživela pogosta bolezenska stanja, ki so se manifestirala kot posledica ostalih travmatičnih izkušenj, doživetih znotraj matične družine

(Kar precej težka zdravstvena stanja, ki so bla povzročena tud psihosomatisko zarad vsega tega (H10)). Rezultat pogostih bolezenskih stanj so bile pogoste hospitalizacije, ki pomenijo še dodatno travmatično izkušnjo za posameznika *(Bila sem tud precej bolana v mladih letih, sem bila dost krat v bolnišnicah (H9)).*

Nestabilne nastanitve

Ena izmed sodelujočih je v okviru življenja v matični družini pripovedovala tudi o travmatični izkušnji nestabilnih nastanitvev, saj je zaradi nasilja in zanemarjanja bila večkrat nameščena v krizni center za predšolske otroke *(Ampak midve sma že večkrat ble v Palčici, pa sma se pol vrnile (F15)).*

Posledice travmatičnih izkušenj

V okviru pripovedovanja o travmatičnih izkušnjah se je večina sodelujočih v raziskavi sama navezala tudi na posledice travmatičnih izkušenj tako v času doživljanja le-teh kot tudi kasneje v življenju. Pri posameznikih, ki se tega aspekta doživljanja travmatičnih izkušenj niso dotaknili, sem poskušal preceniti situacijo in v primeru, kjer sem opazil, da posamezniku ni prijetno govoriti o specifičnih izkušnjah, vprašanja o doživljanju le-teh nisem zastavil.

Vsaka izmed intervjuvank je doživete travmatične izkušnje doživljala drugače, zato je tudi posledice, ki so jih te travmatične izkušnje pustile, drugačne. Sodelujoče v raziskavi so tako kot posledice travmatičnih izkušenj v matični družini, doživljale duševne stiske *(sem ful duševnih stisk doživlala (A19))*, psihično bolečino *(Kot, da bi stalno čutla eno bolečino psihično, da bi nehala (H37))*, se spopadale z depresijo *(ful sem zaradi tega tud depresivna bla (A20))*, katera je v primeru druge sodelujoče pripeljala tudi do hospitalizacije *(Pol so me hospitalizirali zarad depresije (G47))*, prav tako pa je do hospitalizacije zaradi duševnih stisk pripeljalo pri še eni izmed sodelujočih *(sem bla tud na psihijatriji, ker se mi je kdaj utrgal (C86))*. Sodelujoča v raziskavi, ki je z mano podelila svojo izkušnjo spolne zlorabe, doživete v matični družini, je kot posledico, s katero se je soočala v času bivanja v prvi rejniški družini, navedla močenje postelje *(Nevem, jaz sem zarad posledic spolne zlorabe tud močila postlo (A57))*. Posledice zaklepanja v stanovanje, ki ga je ena izmed sodelujočih doživela v času bivanja v matični družini, danes doživlja kot strah pred zaprtimi prostori, ki se je razvil kasneje v življenju *(da se bojiš nekih zaprtih prostorov (B3))*. Ista sodelujoča, ki ima tudi izkušnjo zlorabe prepovedanih drog in alkohola s strani staršev, pa kot posledico nedonošenosti, do

katere je prišlo iz istih razlogov, navaja tudi dolgotrajne zdravstvene težave (*Pač, ko sem prehitro bla rojena mam ful z zdravjem težave (B55)*). Kot posledico travmatičnih izkušenj je ena izmed intervjuvanih izpostavila odvisnost od prepovedanih drog svojega sorojenca, ki jo pa sama doživlja kot čustveno stisko (*Odkar je doma pa je pustil šolo in je padu v drogo in večino časa ni bil trezen, da bi se lahko pogovarjala. Ni ga tud tok doma in je bed to gledat no (C24)*). Ena izmed sodelujočih, ki se svojih travmatičnih izkušenj ne spomni zaradi svoje starosti ob doživljanju, pa kot posledice travmatičnih izkušenj prepozna odziv telesa na zunanje dražljaje, doživete kasneje v življenju, ki spominjajo na doživeto travmatično izkušnjo (*telo pa ve, ker se spomnim, kadarkol so me hoteli dat v kolonijo a lpa kam, sem prav zbežala, kričala. Tako, da nekje v podzavesti je ena groza ostala, nevem pa, kaj se je dogajalo (H8)*). Ista sodelujoča se, zaradi spominske luknje, sooča tudi s stisko (*Mene obremenjuje to, da preprosto ne morem prit do teh podatkov. Sem bila premajhna in bi nekaj, karkoli prebrala (H37)*), ki jo spremljajo tudi ideje o samomoru (*Telesno ostaja, me preplavlja stiska in se, bom rekla, ideja samomora recimo, to se je absolutno skos do zdaj pojavljal (H54), V telesu zelo ostane no, nekak se mi zdi, da z vsem tem, kar sem nardila, nisem mogla ven dat tega no, te želje, da bi umrla. En tak križ (H57)*).

Posledice travmatičnih izkušenj, ki sem jih osebno identificiral kot posledice, ki se čutijo v odnosu z drugimi, je v večini navedla le ena izmed sodelujočih, ki se je soočala s strahom pred zapuščenostjo (*Kasneje v življenju sem se pa z groznim strahom pred zapuščenostjo soočala (A17)*), potrebo po dokazovanju (*sem se trudla dokazovat (A22)*), nezmožnost postavljanja meja (*Ampak ljudem nisem znala postavlat mej (A23)*), postavljanje sebe na drugo mesto v odnosu (*dostkrat sem hodla čez sebe zato, da bi drugim ugodila (A24)*), izpostavljanje dodatni travmi (*sem se tud izpostavljala nasilnim odnosom, partnerjem recimo (A34)*), nezaupljivost (*nisem zaupala drugim več pol, zarad tega, kar sem doživela in ja (A27)* in strah pred medosebnimi odnosi, ki ga je pa kot posledico navedla druga sodelujoča (*da se bojiš pol tud nekih odnosov z ljudmi pa vse to ne (B4)*).

Posledice travmatičnih izkušenj, ki sem jih osebno identificiral kot posledice, ki se čutijo v odnosu do samega sebe, je prav tako navedla samo ena izmed sodelujočih, ki je kot posledice spolne zlorabe izpostavila več občutkov (*potem z gnusom (A18), jaz sem skrivala, to ker logično, občutki sramu (A58), ker se nisem enakovredno počutla (A35), Kasneje v življenju vsekakor ja, ker sama sebe nisem cenla (A33), mislila, da nisem vredna ljubezni (A36)*).

Sodelujoča se je soočala tudi z občutkom krivde (*Vglavnem krivda, odgovornost, da sem jaz odgovorna za te izkušnje ne (A25)*), ki pa ga je kasneje v življenju osvestila in osmislila (*Zdaj že vem, da sem jaz s to krivdo nadomeščala nemoč, ker sem bla vbistvu otrok v tej situaciji, nič nisem mogla nardit vbistvu (A26)*).

Ista sodelujoča je posledice travmatičnih izkušenj na odnosni ravni občutila tudi v kasnejšem odnosu z rejniškimi starši, kjer se je soočala z nezmožnostjo navezovanja (*in tud se nikjer, bla sem v dveh rejniških družinah ne, nikjer se nisem varno počutla oziroma da bi se jaz navezala na drugega skrbnika (A30)*) in odklonilnostjo do rejnikov (*in sem mela tudi kasneje v življenju potem težave, ker sem skos bla odklonilna do rejnikov (A31)*) ki pa so prav tako bili odklonilni do sodelujoče (*posledično pa so tudi oni bli odklonilni do mene ne (A32)*).

Strategije pomoči pri spopadanju s posledicami travmatičnih izkušenj

Tudi izkušnjo strategije pomoči sta dve sodelujoči podelili v okviru pripovedovanja o travmatičnih izkušnjah, kjer se je ena sodelujoča s stisko spopadala s pomočjo predpisanih zdravil (*Je prišlo obdobje, ko sem recimo si pomagala z zdravili, recimo anksiolitiki, antipsihotiki, vglavnem, da bi ublažila svojo stisko (A38)*), pomoči v okviru psihoterapije pa sta se posluževali dve izmed sodelujočih v raziskavi (*ker enostavno, sploh ko sem začela s psihoterapijo, to je blo pri meni leta 2018 ne, ko sma bla s terapevtom res v procesu, v EMDR terapijo sem hodla, in sma res to predelovala, hodla nazaj v otroštvo (A41), na terapijo sama hodim, poskrbela sem za pomoč (H27)*).

Strategije spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj

Kot strategije spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj sem klasificiral vse tiste strategije, ki niso zajemale prejetja profesionalne pomoči, ampak so bile koriščene v okviru pomoči samemu sebi.

Negativne strategije spopadanja, ki so bile tekom izvajanja intervjujev omenjene, so poseganje po alkoholnih pijačah (*Tud je blo obdobje, ko sem malo več pila. Nebi rekla, da je to bil alkoholizem, ampak vseeno, za omilitev te notranje duševne stiske (A39)*), samopoškodovanje (*Potem tud samo poškodovala sem se neko obdobje (A40)*) in beg iz okolja, v katerem je prihajalo do travmatičnih izkušenj (*in sem ene trikrat zbežala od doma (H21)*).

Kot pozitivne strategije spopadanja pa so bile izpostavljene iskanje pomoči (In jaz sem naslednji dan to povedala v šoli socialni delavki, to kaj se dogaja doma (C10)), kjer je sodelujoča tudi podelila izkušnjo nasilja v matični družini (En dan sem mela pogovor pri njej in zraven sta ble dve ženski iz csdja in sem vsega povedala (C13)) in zastavljanje ciljev kot motivacija za nadaljevanje življenja (Moram si dajat neke kratkoročne in dolgoročne cilje, da me ne premaga, to je moj način skoz življenje (H55)).

Medosebni družinski odnosi

V sklopu intervjuja sem v smernice vključil tudi vprašanje, s katerim sem povprašal, kako so po njihovem mnenju te izkušnje vplivale na odnose s člani matične družine.

Tako so vse izmed sodelujočih, razen tiste, ki se obdobja življenja v svoji matični družini ne spomnijo, svoje odnose s člani matične družine opisale zelo raznoliko. Najpogostejša lastnost odnosa s starši v matični družini je bila odsotnost starša, o kateri so govorile tri sodelujoče (*je bil tud večino časa tud v zaporu (C5), ati je delo v tujini (E3)*). Ostale lastnosti odnosa s starši, ki so jih navedle intervjuvane, so bile strah pred staršem (*Ateja pa sem se jaz malo bala (F18)*), občutek zapuščenosti (*te občutke zapuščenosti, ker je mama šla (A43)*), ki je bil posledica starševega bega pred nasilnimi odnosi v družini (*Ja, vbistvu največja težava je bla v tem, ker je mama bežala dosti pred temi nasilnimi izkušnjami (A6)*), odsotnost pristnega stika (*sma bile same in avtomatsko ni nekega tistega stika pristnega ne (B12)*). Sodelujoče v raziskavi so govorile tudi o idealiziranju starša (*Je ravno to, da svoje starše idealiziraš, zato da lahko preživiš na nek način, ker če bi mi še to odvzeli, kaj bi mi pa potem ostalo? (A27)*), in brezpogojni ljubezni do starša (*Nebi mogla preživet kot otrok čustveno in četudi mama ni bla mama, kot bi mogla bit recimo, dovolj dobra mama ne, vseeno sem jo jaz mela rada (A28)*). Ena izmed intervjuvank je do svojih staršev gojila povsem nasprotne občutke, saj svojega starša ni dojemala kot člana družine (*Jaz sicer mame nisem nikol dojemala kot družino (G35)*), starš pa je do nje gojil občutek strahu (*Ona je men rekla, da že od malega mi ni bla kos, se me je bala. (G35)*), in se je posledično izogibal (*Ona je rekla da je hitro vidla, da meni ni kos in se me je zato izogibala. (G38)*). Druge intervjuvane v okviru raziskave so navedle tudi odsotnost strahu do enega izmed staršev, saj je bil strah pred drugim staršem toliko večji (*Mami se nisem bala zarad tega, ker njeni udarci niso bli tok močni (C15)*), ter pa navsezadnje tudi odsotnost medosebnega odnosa zaradi odrekanja starševski pravici (*Mama prava se je tak al tak odrekla obema (B35)*), in nepriznavanja otroka kot svojega (*Ja okvirno, ona je zanosila z očetom, ki*

mene ni priznaval (H38)), kar je posledično pomenilo tudi odsotnost stika s staršem (nisma mela stikov (H40)).

Sodelujoče v raziskavi so svoj odnos s sorojencem opisale kot običajen odnos med bratom in sestro (*Z bratcom sem mela tko normaln odnos (C22)*) in navezan (*S sestrco sma tko zlo uredu, sma tud zlo navezane (C23)*). Dve sodelujoči sta svoj odnos s sorojenci opisali kot prevzem skrbi, kjer je ena izmed sodelujočih prevzela skrb za sorojenca (*takda sem tud jaz za njega skrbela vbistvu (A8)*), medtem ko je druga izmed sodelujočih poročala o prevzemanju skrbi nad sabo s strani svojega sorojenca (*kr je ona bolj prevzemala to skrb za mene (D3)*).

O odnosu s starimi starši je spregovorila samo ena izmed sodelujočih, ki je ta odnos opisala kot prevzemanje skrbi za njo in sorojenca (*Potem dost krat, ko mame ni blo, je tud dedek prevzel skrb za naju, naju je nahrano ali pa previl (A9)*).

Dve izmed intervjuvanih v raziskavi sta spregovorili tudi o svojem odnosu s širšo družino, kjer je ena izmed sodelujočih svoj odnos označila kot pozitiven, saj je člane svoje širše družine dojemala kot svojo primarno družino (*sem pol mamino teto pa njeno sestro in mene z bratom dojemala kot družino (G12)*), medtem ko je bilo pri drugi ohranjanje stika s širšo družino edina povezava med njo in biološkim očetom (*Jaz z očetom sicer nisem živela, teta je pa ohranjala stik (H3)*).

Doživljanje travmatičnih izkušenj

Doživljanje travmatičnih izkušenj je v svoji pripovedi o obremenjujočih in težkih izkušnjah omenila večina sodelujočih. Ena izmed sodelujočih se svojih travmatičnih izkušenj v matični družini dobro spomni (*Ja jaz morem rečt, sej ne vem, al je to dobro al ni, jaz se ful vseh teh izkušenj dobro spominjam (A11)*), prav tako pa je dobro spominjanje izkušenj prisotno pri še eni intervjuvanki, ki pa jo spomini na te izkušnje preplavijo ob obisku kraja, v katerem je živel v času bivanja v svoji matični družini (*In še vedno, ko pridem v domači kraj in tam mam tud mamico pokopano, se vedno spomnim teh trenutkov pa res pač ni fajn no (E12)*). Okrnjen spomin na obremenjujoče izkušnje v matični družini ima ena izmed sodelujočih (*Dejansko pri men je blo tak, jaz sem bla ful mala ko sem šla v rejništvo, se ful malo spomnim (D1)*), ki se spomni samo določenih trenutkov s svojim sorojencem, ki je zanjo prevzemal skrb (*Se pa spomnim nekih trenutkov s sestro (D2)*). Več intervjuvanih je poročalo o ne prepoznavanju izkušenj kot travmatične, ko se je le-ta dogajala (*Tud občutki o sebi - jaz vem, da do osmega*

leta recimo za spolno zlorabo nisem vedla, da je to nekaj kar se nebi smelo zgoditi. Jaz sem to šele potem v rejništvu ugotovila med eno nalogo za šolo, ko smo se začeli o spolnosti pogovarjat ne, da se to nebi smelo zgoditi v tistem času ne (A13)), Jaz sem dolgo misla, da sem mela srečno otroštvo (A14)). Ena izmed sodelujočih je travmatične izkušnje, doživete s strani svoje družine, dojemala kot nenamerno povzročene (*Nista znala drugače delat z nami, tak kot sta delala (F3)*), a hkrati z zavedanjem, da to kar se dogaja, ni pravilno ravnanje (*Jaz sem vedla, da to kaj se je dogajalo ni blo okej (F19)*). Ostala dojetanja travmatičnih izkušenj, podeljenih s strani sodelujočih, obsegajo občutek zapuščenosti (*Mela sem tipično najstniško krizo, ker sem mela občutek zapuščenosti, ker je mama odišla (G45)*), občutek nepravilnosti in krivičnosti (*Kot vsak sem se tud jaz spraševala v puberteti zakaj glih ti ne, to se mi zdi še danes se včasih vprašam zakaj se je glih to meni zgodlo, zakaj glih jaz ne (D52)*), željo po zapustitvi nasilnega okolja (*Tko sem bila kr ozaveščena glede tega, preprosto se mi je zdelo, da obstajajo bolši kraji za moj razvoj, kot pa nasilno okolje (H24)*), in sem želela oditi iz tega okolja (*H45*)), in nenazadnje tudi dojetanje izkušnje kot težke in nepozabljive (*Bi rekla, da mi je kr pustil eno tako v podzavesti grenko izkušnjo, ki je nikol ne pozabiš. (E11)*).

O svojem odnosu do povzročitelja travmatičnih izkušenj sta spregovorili dve izmed sodelujočih. Prva pove, da je v odnosu do povzročitelja čutila občutek varnosti (*Jaz sem vseeno tam neko rečmo varnost čutla, ker so vseeno bli moji starši (A15)*), a se kljub temu zaveda, da je na svoje starše bila ne-varno navezana (*pa četud to ni bla moja varna navezanost, so vseeno bli, sem bla nekako navezana ne (A16)*). Druga izmed sodelujočih je v svoji pripovedi o doživljanju travmatičnih izkušenj omenila strah pred povzročiteljem (*Atija sem se mal bl bala (C18)*), do katerega pa kljub temu ne goji zamere (*in nisem ji zamerla (C16)*).

Doživljanje travmatičnih izkušenj, ki sem ga osebno klasificiral kot odnos do samega sebe, je omenila samo ena izmed sodelujočih, ki kljub doživetemu ni ponotranjila občutka odgovornosti za doživete izkušnje, ampak se je zavedala lastne vrednosti (*vem, kot otrok sem pa mela vseeno to ozaveščeno, da si tega ne zaslužim in zakaj mi je tega treba trpet (H44)*).

Pozitivne izkušnje

Pozitivnih izkušenj, doživetih v času bivanja v matični družini, se je tekom izvajanja intervjujev dotaknila le ena izmed sodelujočih. Ta je povedala, da se svojih pozitivnih izkušenj ne spomni zaradi pre-številnih slabih (*Ne, pozitivnih izkušenj nisem imela. Jaz, ko sem bla 4 leta stara, se sploh ne spomnim lepih stvari, zato ker je blo tolk slabih (E17)*).

TRAVMATIČNE IZKUŠNJE OB PREHAJANJU V REJNIŠTVO

Tudi pogovor o travmatičnih izkušnjah ob prehajanju iz matične v rejniško družino, sem začel z dokaj odprtim vprašanjem, kjer me je zanimalo, kako bi sodelujoče opisale svojo izkušnjo prehoda v rejništvo. Tudi tukaj je bilo vprašanje zastavljeno na tak način z namenom, da se pogovor o obremenjujočih izkušnjah ne začne iznenada, hkrati pa pusti sodelujoči dovolj manevrskega prostora, kjer lahko sodelujoča spregovori tako o negativnih kot tudi o pozitivnih izkušnjah. Nato sem zastavil vprašanje o doživetih travmatičnih izkušnjah in doživljanju letih, v kolikor je to bilo potrebno. V zadnjem vprašanju tega sklopa pa sem povprašal tudi o izkušnji s socialno delavko, saj me je zanimal tudi njen pristop, specifično, če je delovala po pristopu, ki temelji na razumevanju travme.

Doživljanje prehoda iz matične družine

Prva izmed intervjuvanih je svoje doživljanje prehoda iz matične družine opisala kot negativno (*In tud ko so me dali v rejništvo, sem jaz to dojemala tak na način »aha vzeli so me od tam, oni so slabi« (A29)*), saj je imela občutek, da sledi nekaj slabega (*Jaz se prav spomnim dneva, ko se je iz za ovinka pripelal vlki beli avto. In jaz sem takrat v tistem trenutku, nekaj v meni je vedlo, da to ni dobro, da nekaj slabega sledi (A120)*). Ta dogodek je spremljal tudi občutek žalosti (*in jaz se prav spomnim, ko je prišlo trenutek, da se mormo poslovit od dedka, jaz se še zdaj spomnim tistih razcapanih čevlov, ko so mi prsti na nogah vse ven gledli, pa tistega cmoka v grlu, ko sma midva mogla to družino zapustit (A126)*), ki ga pa je sodelujoča skrivala pred svojim sorojencem z namenom zagotavljanja opore (*Ampak jaz sem se delala močno zato, ker je moj brat »mamica mamica mamica« kričal, jokal (A127)*). Ena izmed sodelujočih samega procesa odvzema iz matične družine ni razumela (*Jaz v bistvu nisem razumela zakaj sem tam (C32)*). Čeprav je sam odmik doživljala pozitivno, saj se je odmaknila iz nasilnega okolja matične družine (*Po eni strani se mi je prav pasal se odmaknt iz okolja tega nasilnega (C34)*), so to nenadno spremembo kljub temu spremljali občutki nepravčnosti in krivičnosti (*Skos sem se spraševala zakaj sem pa zdaj jaz, zakaj se morem jaz mučit nekje drugje, zakaj pa nista onadva odpeljana drugam (C38)*), občutek krivde za novonastalo situacijo (*Nekaj časa sem tud krivila sebe (C39)*) in osamljenosti (*Men je blo sam to na začetku, ker sem jaz bla tam sama, vsi otroci so bli tud ful ful starejši od mene (C40)*). Spet naslednja izmed sodelujočih se je soočala s strahom pred neznanim (*Pomojem strah sem mela ne, kaj bo zaj ne, takda tisti strah (D6)*), ena izmed sodelujočih pa se je soočala tudi s težavo prilagoditve na novo družino (*sem*

pol tud prišla not v eno družino v kateri je blo že več otrok v rejništvu, tam je mela 3 svoje in še 5 punc v rejništvu in jaz sem bla pa tu edinka, sama in sem mela kr krizo ne (E19)), ki jo je posledično spremljala tudi želja po vrnitvi v matično družino (jaz sem hotla it k mamici, majhna sem bla (E20)). Sam prehod iz matične družine v rejniško eni izmed sodelujočih ni bil obrazložen (Nikol nama ni blo to tak prav razloženo (G16)), zadnja izmed sodelujočih pa se zaradi odsotnosti spomina o izkušnji prehoda, le tega ne spomni (Tko, da to sem bila tam pri ene 2—3 letih, je razumljivo, da je spominska lukna, kar se tiče možganov (H7)).

Prehod iz matične družine v rejniško

Nekaj sodelujočih je v okviru pripovedovanja o svojih izkušnjah prehoda povedalo, da so bile ob izhodu iz matične družine takoj nameščene v rejniško (In ko so naju vzeli, sma samo spakirala in so naju tisti dan odpelali v rejniško družino (A125)). Odvzem ene izmed sodelujočih se je izvedel v osnovni šoli (samo spomnim se, da so me prišli iskat v šolo direkt (C29)), ena izmed sodelujočih pa se ob odvzemu iz matične družine spomni tudi navzočnosti policije (Spomnim se kakih takih čudnih dogodkov. Ja mogoče tisti trenutek, ko sma šla iz tiste družine, se spomnim, da je bla policija zraven, to mi je ostalo (D4)). Zadnja izmed sodelujočih, ki je podelila svojo izkušnjo prehoda iz matične družine v rejniško, prehoda kot takega (v smislu selitve v novo družino) sploh ni doživela, saj je bilo le-to vzpostavljeno znotraj širše družine (Mama je takrat živela pri babici in pri sestri od babice, ki naju je pol vzela v rejništvo, ko se je mama odselila. (G5)), in je bilo vzpostavljeno takrat, ko je starš družino zapustil (in jaz se nisem selila nikamor drugam, edina razlika, ki se je zgodila je bla v bistvu to, da je mama šla (G2)).

Posledice travmatičnih izkušenj prehoda iz matične družine v rejniško

O posledicah travmatične izkušnje prehoda je spregovorila le ena izmed sodelujočih, ki je v sklopu pripovedovanja povedala, da se je med samim procesom odvzema in namestitve disociirala (*jaz sem se disociirala, risala risbico tam, kot da mi je la la la delalo, sploh se to ne dogaja, kot neki film, brez začetka in konca in sem sam pač sedela in risala tisto rožico (A128)).*

Izguba

Sodelujoče so pripovedovale tudi o izgubi, ki so jo doživele ob prehodu v rejništvo. Vse intervjuvane, ki so podelile tovrstno izkušnjo, so utrpele izgubo starša (*Najprej je šel foter (G3), je blo zlo travmatično, ker midva sma svoj objekt navezanosti zgubla v sekundi. (A129)*), ena izmed sodelujočih pa je ob izgubi starša, katerega smrti je bila priča (*Spomnim se, da smo ata pa jaz in tamlajša smo šli na sprehod, starejša pa je bla v sobi. Mama pa je v tistem času vzela tablete in ko smo prišli nazaj, je ona v kuhni ležala na tleh. (F9)*), govorila tudi o občutkih žalosti (*Foter se je začel dret, metat stvari in so pol sosedi klicali policijo. Spomnim se, da smo se ful jokale, ji spodaj nastavle pojšter in s tamalo sma se jokale »mama zbudi se«. (F10)*), in travmatični izgubi sorojenca, od katerega je bila ločena med procesom prehajanja iz matične v rejniško družino (*Starejša pa je šla v krizni center. Midve s starejšo sestro sploh nisma mele stika, ko smo ble med odvzemom narazn, kar je blo težko (F13)*).

Vzpostavitev postopka za namestitev v rejništvo

Po besedah sodelujočih je bil postopek vzpostavljen iz naslednjih razlogov: Obvestilo policije s strani sosedov (*Tak, po enem tednu so tudi sosedje v bistvu poklicali policijo, ker sma se jokale, se drle notri in avtomatsko so pol pač prišli policisti pa socialni delavci, gasilci (B7)*), obvestilo centra za socialno delo s strani prodajalke v trgovini (*In pol me je ustavla ena prodajalka in vprašala, da kam grem, me en čas opazovala in pol so ugotovili, da to nekaj ni v redu ne in pol v bistvu sem kr ostala v tisti trgovini in je mene prišla pol iskat socialna delavka (E6)*), zaradi samomora starša (*Sam dogodek, ko so nas odvzeli pa je blo, da je mami nardila samomor (F8)*) in zaradi brezdomstva (*Mama je zanosila, okrog 20 let je imela, ni imela urejenga stanovanjskega uprašanja. Zdaj domača družina jo je odklonila, so nekaj zaprl vrata stanovanja, da ni mogla domov. Potem se je naselila v eno prazno stanovanje. Takrat je blo tko, da če te v 24 urah nihče ne odkrije, lahko ostaneš začasno notri. Tam so jo takoj prijavi in je ostala brez doma in so pač mene takrat dali v rejništvo ane. (H6)*). Ena izmed intervjuvanih pa odvzema in prehoda ni doživela na isti način, kot ostale sodelujoče, saj je ostala v isti družini, kjer je babičina sestra postala rejnica (*Jaz v bistvu nisem mela tega odvzema pa prehoda (G13)*).

Nestabilne nastanitve med prehodom iz matične družine v rejniško

Sodelujoče v raziskavi imajo tudi travmatično izkušnjo nestabilnih nastanitev, katerih so bile deležne tekom vzpostavitve postopka. Ena izmed sodelujočih je po odvzemu iz družine doživela selitev v drug kraj (*Pol sem jaz šla v drugo mesto, sem bla odvzeta (C25)*), kar je spremljala tudi zamenjava šole (*sem tam obiskovala drugi razred v osnovni šoli tam (C26)*). Tej selitvi je nato sledila vrnitev v matično družino (*Po enem letu sem se pa jaz vrnila nazaj domov in sem bla nekaj časa doma (C27)*), a je ob ponovnem odvzemu iz matične družine (*in pol sem pa čez eno leto spet rabla it (C28)*), bila pred namestitvijo v rejniško družino, začasno nameščena v kriznem centru (*in sem šla najprej v krizni center, dokler niso našli družine zame, ene 22 dni (C30)*). Druga izmed sodelujočih, ki je podelila tovrstno izkušnjo, pa je bila začasno nameščena v bolnišnici (*vem, da so nas odpeljali s policijskim avtom v bolnico in sma bla nekaj časa tam (F12)*), nato pa še v kriznem centru (*S tamalo sma šle pol v Palčico, pa sma ble nekaj časa tam. (F14)*), na katerega pa ima lepe spomine in ji hkrati predstavlja tudi pozitivno izkušnjo, ki jo je doživela znotraj procesa prehoda iz matične v rejniško družino (*V Palčici vem, da so ful lepo skrbeli za naju, je blo kot družina (F16)*).

TRAVMATIČNE IZKUŠNJE V ČASU BIVANJA V REJNIŠKI DRUŽINI

Tudi pogovor o travmatičnih izkušnjah, doživetih v času bivanja v rejniški družini, je bil zastavljen na enak način, kot pogovor o travmatičnih izkušnjah, ki so jih sodelujoče doživele v času bivanja v matični družini. Prvo vprašanje je tako tudi v tem delu intervjuja bilo »Kako bi opisali vaše življenje v rejniški družini?«, ki služi kot uvod v pogovor o tem obdobju življenja. Po potrebi sem nato zastavil še vprašanje o travmatičnih izkušnjah, doživetih v rejniški družini, a to tudi tukaj skoraj nikoli ni bilo potrebno.

Nasilje

Sodelujoče v raziskavi so v času bivanja v rejniški družini imele izkušnje več vrst nasilja.

Fizično nasilje so doživele tri izmed osmih sodelujočih, ki so kot primere tovrstnega nasilja navedle nasilje s strani rejniškega starša, katerega žrtve so bile sodelujoče (*in tud vedno me je pretepla, ker sem lulala (A59)*, *in potem posledično sem začela skrivat vse to in mi je začela v usta tlačiti oblačila, ki sem jih ponoči polulala (A60)*) ali pa njihovi sorojenci (*in potem nasilje nad bratom (A44)*, *Jaz sem vedno mojega brata nekaj zaščitla, se jaz nastavlja, da je mene*

pretepla. (A52)). Ena izmed sodelujočih je poročala tudi o fizičnem nasilju s strani rejniškega brata (On je v bistvu svoje name spravlu, me boksal u trebuh, me tolkel z muharco za muhe ubijat (C41)).

O dogodkih psihičnega nasilja je tekom intervjuja govorila polovica intervjuvanih, ki so tekom svojega življenja v rejništvu doživele razne grožnje (*To mi je tud pomagala socialna delavka, ker je vidla, da pri 15 letih je mene hotla v vzgojni dom namestit, ker nikakor z rejnico nisma mogle skupaj (A87), grozila je, da me bo iz dijaškega izpisala, je grozila, kak bom dobla eno slabo oceno (A116)), provokacije (pol je bla jezna, ker sem mela dobre ocene in me je skos neke provocirala, da bi jaz v šoli malo padla, da bi mi lahko rekla »sej sem ti rekla« (A117)), poniževanje (Nikol nič nebo s tebe, mi je rekla, itak nikol ne boš diplomirala, to je se še nadaljevo v bistvu po rejništvu ne, iz njene strani, dokler nisem jaz res prekinla stikov (A118)). Tekom svojega življenja v rejništvu je bila ista sodelujoča deležna tudi pričevanju nasilja med rejniškimi starši (*nasiln do žene (A50)), prisilnega dela (Recimo čez vikend sem mogla počistit celo hišo, študentsko delo sem mela, samo jaz spet, sem se spraševala zakaj, če nas je 6 otrok, spet samo jaz čistim (A89)) in prisilnega obiskovanja rejnika v psihiatrični bolnišnici (rejniku pa na psihiatrijo na obisk zaradi zdravljenja od alkohola, v času rejništva mi povej, kako okolje je to za otroka (A136)). Ena izmed sodelujočih je psihično nasilje doživljala v obliki pogostega obtoževanja kraje (Ko so prišle se ostale punce, je ena izmed mlajših, ki je konstantno kradla stvari in pol sem vedno jaz bla kriva (C62), Od takrat naprej sem se bala karkol, ker karkol bo zginlo, bom jaz kriva (C65), In enkrat je on tud uzal rejnici denar iz denarnce in pol sem kr jaz bla kriva, ker sem edina mela zjutri šolo, mislim kva (C66)), spet druga pa je psihično nasilje doživela v obliki zanikanja spolne zlorabe s strani rejniške družine, v kateri se je zloraba tudi zgodila (Vem, da sem jo vprašala enkrat, kak lahko nič ne nardi glede tega pa mi je rekla, da če mi kaj ne paše, lahko grem (F33)), ter groženj, ki bodo nastopile, če se za spolno zlorabo znotraj rejniške družine izve (Nam je blo dano vedet, da če se to zve, bomo šle stran, da nas bodo dali v krizni center, v popravni dom, nas je ful strašla glede tega (F31), Rejnica nam je ful govorila kaj se dogaja v ostalih rejniških družinah in da to se tu ne dogaja in si mogo gojit tisto hvaležnost, da se pa tebi vsaj to ne dogaja (F35)).**

Sodelujoče v raziskavi imajo znotraj bivanja v rejniški družini tudi izkušnjo spolne zlorabe (*tud hoto je spat pri meni, je blo že res, sem mela občutek, da se bo zgodba ponovila (A61), Ta njen partner je bil starejši moški, se me je pa zlo rad dotiku na takih intimnih predelih (C43), Je*

prišlo tud do spolne zlorabe pri meni in se je kazalo že takrat, ko smo ble male ker je rejnik izvajal to (F29)).

O ekonomskem izkoriščanju pa je pričevala ena izmed sodelujočih, ki je povedala, da je motiv prve rejniške družine za izvajanje rejništva bil izključno samo finančne narave (*V glavnem, midva, ko sma prišla v rejništvo, to so bli časi dvajset let nazaj recimo, še več in takrat tud v rejništvu se ni tak govorilo, ne o travmah, ne o nasilju in dosti rejnikov je vzelo takrat v rejništvo otroke zato, da so bli delovna sila, pa da so denar dobili. In tudi v najinem primeru je blo tak, da v prvem rejništvu so naju vzeli zato, da bi zaslužli (A47)).*

Zanemarjanje

Manjše število sodelujočih ima znotraj rejniške družine tudi izkušnjo zanemarjanja. Ena izmed sodelujočih je zanemarjanje znotraj rejniške družine doživela v obliki odsotnosti starševske skrbi s strani rejniškega starša, saj le-ta ob pričevanju nasilja med otroci ni posredoval (*in rejnica glede tega ni nič nardila (C42)*), druga pa je zanemarjanje na lastni koži izkusila v obliki nezadostne skrbi, saj je ob prehodu iz prve rejniške družine v drugo bila na robu podhranjenosti (*Jaz sem prišla čist na robu podhranjenosti iz ene rejniške družine v drugo (E39)*).

Zloraba psihoaktivnih substanc

Izkušnjo zlorabe psihoaktivnih substanc je prav tako imelo manjše število intervjuvanih, v vseh primerih pa je šlo za zlorabo alkohola s strani rejniškega starša (*in tam je bil prvi rejnik alkoholik (A48), Sicer se je tud tam pol začel alkohol (D9)*).

Izkoriščanje otroškega dela

Tovrstno izkušnjo je imela ena izmed sodelujočih, ki je v času bivanja v rejniški družini morala opravljati fizično delo na domu rejniške družine (*Jaz se nisem mogla navadit, da zdaj pa moram bit zunaj na njivi pa delat, zunaj pobirat jabolka (C35)*), ob tem pa se je počutila, kot da je v rejniško družino prišla zgolj zaradi tega, da za njih dela (*ker jaz sem mela občutek, da sem prišla tja bit služkinja, delala sem od jutra do večera (C36)*).

Nestabilne nastanitve v času trajanja rejništva

Nestabilne nastanitve je v času trajanja rejništva doživela več kot polovica sodelujočih v raziskavi. Nekateri so izkušnjo nestabilne nastanitve doživele v obliki selitve v novo rejniško družino (*Midva sma pol zamenjala še eno rejniško družino ne (D7), ko me je center, oziroma ena socialna delavka, ko je hodla redno na obiske, je vidla da z mano nekaj ni v redu. Pač jaz nisem hotla takrat povedet, kaj je in pol sem pač povedala, kako stvari stojijo in me je pač tud prestavla ona pol v drugo rejniško družino (E35)*), ki pa je za nekaj intervjuvanih pomenila tudi izziv z vidika prilagoditve na novo okolje, v katero so bile nameščene (*Ja, ta moja selitev je bla, jaz sem bla stara 11 let, sma zamenjala z bratom šolo, in itak je blo v šoli ta prilagoditev potrebna (A76), na nove ljudi (A78), tud na novo družino (A79), pa itak rabiš dolgo, da se rabiš in vpelješ, pol pa je vse jovo na novo (E47)*).

Izguba

Izkušnjo izgube so tekom pogovora omenile tri sodelujoče, ki so kot izgubo navedle ločitev od rejniške sestre ob selitvi v novo rejniško družino (*in mi je blo pol ful težko, da bom jaz zdaj šla, kaj pa bo ona brez mene ne (E41)*), smrt starša, ki je nastopila v času bivanja v rejniški družini (*ampak je pol umrla, ko sem bla stara 7 let (E66), Moja biološka mama je umrla (G33)*) in smrt rejniškega starša (*Bil je šok tud, da je rejnica zbolela pa pol umrla (F32)*).

Socialna mreža

Obremenjujoče izkušnje, ki sem jih osebno identificiral kot povezane s socialno mrežo, sta doživeli dve sodelujoči. Prva se je tako soočala s tem, da vrstniki niso razumeli, kaj pomeni biti v rejništvu (*Ko sem bla ful mala so naju z bratom ful spraševali kje je mama, pač slabo so sprejeli to drugačnost, sploh ko so bli kaki materinski dnevi v šoli in niso razumeli, da moja biološka mama ni isto kot pa pojem mame (G32)*), medtem ko se je druga zaradi selitve v nov kraj soočala s pomanjkanjem socialne mreže (*Nisem pa na začetku nobenga poznala (C50)*), s težavami pri navezovanju stikov z vrstniki (*nisem vedla, kaj naj nardim, kako naj najdem prijatle ane (C50)*), z občutkom izoliranosti, saj je bila izvzeta iz socialne mreže, katero je imela v času bivanja v matični družini (*Nisem mela stikov z nobenim doma tko, ker nisem mela niti telefona, da bi poklicala (C52)*) in z okrnjenimi socialnimi interakcijami zunaj rejniške družine (*Jaz nisem hodla se nikamor igrat, na nobeno igrišče z nobenim, doma sem bla pač (C47)*).

Stiki z matično družino

Vir travmatičnih izkušenj, ki so jih sodelujoče doživele v času bivanja v rejniški družini, je za mnoge bil tudi stik z matično družino. Čeprav je ena izmed sodelujočih imela med stiki z matično družino pozitivne izkušnje (*Veselila sem se teh dnevor, ko sem šla domov (C55)*), je za ostale, ki so govorile o izkušnji stika z matično družino, ta stik pomenil dodaten vir travmatičnih izkušenj. Ena izmed sodelujočih se je tako med stiki s svojo matično družino soočala z občutki jeze in agresije (*To je blo ful obremenjujoče, ful za mene, pa tudi za sestro na primer. Ko sma prišle iz vikend izhoda, sma vedno neko tisto jezo v sebi mele, nisma se hotle z nobenim pogovarjat (B40), Da je neka agresija iz naji izvirala in to je blo vedno po obiskih na primer ne (B41)*), saj je med stiki z matično družino bila prepuščena sami sebi (*Vedno sma ble same doma, to je bil 8, 9 razred, prepuščene nevem, oni so veni pili, pa vmes sma dobile še polbrata pa polsestro z njegove strani in smo v eno sami bli, si kuhali, si prali (B38), Ko se je kaj zgodilo, v bistvu nismo vedle, na koga se naj obrnemo ne (B39)*), prav tako pa je, kljub prepuščenosti sami sebi, s strani starša doživljala pritisk, naj se vrne v matično družino (*Ampak to je blo tudi ne, pol da bi tam živele, da bi ono, tretje. Vseeno se je neka psiha nad nama izvajala ne (B37)*). Druga sodelujoča je med stiki s svojo matično družino bila prisiljena prevzemati vlogo odraslega (*Ko so bli stiki sma midva z njo hodla en čas z njo na morje in sem takrat jaz pri 8ih letih totalno vlogo odraslega prevzemala, skrbela za kluče, hrano, vse (G36)*), tretja sodelujoča pa je bila, kljub izkušnji spolne zlorabe s strani starša, le-tega prisiljena obiskovati tudi v zaporu (*Kaj je bla tud grozna napaka, da sem jaz mogla k očetu v zapor hodit na obisk (A135)*). Vse te negativne izkušnje so pri sodelujočih, ki so pričale o tovrstnih izkušnjah, izzvale upor stikom z matično družino (*Hitro sem se uprla, pa in nisem hotla več na to hodit. (G37)*), ter tudi prekinitev stikov z matično družino (*Pol pa sem tudi jaz sama, mislim, da je bil osmi razred, prekinla stike (B42)*). Ena izmed sodelujočih je stik s svojim staršem imela do starševe smrti (*Sem mela stike, dokler je mamica bla živa (E61)*), po kateri ni imela stika z nobenim članom matične družine, saj jih ni želela (*V bistvu si nisem tolk želela tega, jaz sem si želela edino z mamico (E65)*). Ena izmed sodelujočih pa je med pripovedovanjem svoje izkušnje povedala, da stikov z matično družino preprosto ni nikoli želela (*Ampak nisl pa nikol hotla met stikov pol z pravimi starši ne (D53)*).

Medosebni družinski odnosi

Znotraj pogovora o življenju v rejniški družini sem sodelujočim v raziskavi, tako kot v delu pogovora o življenju v matični družini, prav tako zastavil vprašanje o medosebnih družinskih odnosih, saj so lahko ti odnosi prav tako vir travmatičnih izkušenj.

Nekaj sodelujočih je odnos z rejniškimi starši opisalo kot pozitiven, saj so z rejniškimi starši imele dober odnos (*Ja v bistvi super odnos mamo, še dandanes, res nebi mogla si boljše predstavlati (B25), jaz sem se skrbnikom bolj ujela (D19)*). Rejniki so tako v primeru ene izmed sodelujočih prevzeli vlogo starša (*da ti nekdo postane mama, ki nisi niti mu po krvi nič, da se postavi v vlogo starša za tebe ne (B19)*), ena izmed sodelujočih je s strani rejniškega starša prejela zaščito (*Rejnica pol tud ni pustila, da bi midva šla k mami pa partnerju zadaj, ker je vidla kaka je bla situacija (G17)*), ena izmed sodelujočih pa je povedala tudi, da je do svojih rejniških staršev čutila navezanost (*Sem bla jaz tam ful navezana na tistega skrbnika in skrbnico (D11)*).

Ostale sodelujoče so svoj odnos z rejniškimi starši opisale kot negativen (*v glavnem rejnica je narcistično motena (A63)*), saj so doživele naslednje: prisvajanje starševske vloge (*Rejnica je nekaj zahtevala, da »jaz sem tvoja mama, ti si moj otrok« (A80)*), pomanjkanje topilne v odnosu (*Ni blo nekega toplega pristopa, jaz morem rečt. (A81)*), strah pred rejniškim staršem (*Rejnice sem se znala bat, znala je udart po mizi pa se zadret name, pa obtoževat za stvari, za katere jaz nisem bla kriva (C61)*), prepiranje (*pa kreganje je blo ful pa tak dalje (D10)*). Ena izmed sodelujočih se je soočala z nezaupanjem s strani rejniškega starša (*Ko sem šla v srednjo, sem spoznala enega fanta, sem bla v razmerju in tam je bil problem, ker ni blo tega zaupanja (E30)*), sam odnos med njo in rejnico pa je opisala kot neustrezen in brez ljubezni (*ni ona znala pristopit (E31), ali pa me poslušat (E32), ampak ni blo tega, pač otrok ko pride v rejništvo rabi neko toplino, ljubezen, morš bit ti človek pripravljen za to, tam tega nisem jaz dobila (E37), Jaz nisn rabla nekih materialnih stvari, pač jaz sem rabla to ljubezen, da se lahko nekomu izpovem, mu zaupam, tega tam nisem dobila (E38)*). Ista sodelujoča je, kot prav tako še ena izmed intervjuvanih, doživela razlikovanje med otroci v družini (*tam so se res delale razlike, ti boš to dobil, ti ne boš, ti rabiš to nardit ti pa ne rabiš (E54), Tud rejnica pa rejnik sta govorila, kak je blo fajn, ko sta samo njo mela in so se ful delale razlike (F25)*). Ena izmed sodelujočih je odnos med sabo in rejniškimi starši dojemala tudi kot površinski (*Midva z rejnikom nisma mela nekega baš odnosa (F39)*) kot odnos, v katerem njen glas ni bil slišan (*Ful sta bla*

»tamlajši mora bit vedno tiho«, kar je bil problem, ker sta bla res stara, on bi mi lahko bil dedek (F40)) in kot odnos, v katerem se rejnik ni postavil v vlogo starša (Sem bolj iskala v rejnici drugo mamo, ki je na nek način tud nisem dobla. (F44)). Nekaj sodelujočih je ob selitvi v novo rejniško družino govorilo tudi odnosu z novimi rejniškimi starši. Sodelujoče so v odnosu z novimi rejniškimi starši imele izkušnjo delanja razlik med otroci (Tud vedno je bla delitev »ti si moj otrok, ti nisi moj pravi otrok«. »Ti dobiš to, ti si boš pa sam plačal, ker si v rejništvu, ker nisi naš«. In to so grozne besede za otroka, da to sliši. (A95), Recimo, sta ble dve mlajše še v rejništvu ne in je skrbnica mela čist drugačn odnos do njiju ne, kot pa do naju (D23)). Slednja se je v odnosu z rejniškimi starši počutila tudi zapostavljeno (onidve sta ble mlajše ne, bi lahko rekla, da sem se počutla zapostavljeno ne (D24)). Ena izmed sodelujočih pa se je ob selitvi v novo rejniško družino s strani rejniških staršev počutila sprejeto (Zdaj recimo sem edina še tuki, sprejeli so me pa tak kot da sem njihova (E52)) in enakovredno v primerjavi z prejšnjo rejniško družino (Nikol nisem tu občutla takega delanja razlik, kot sem pa jo tam občutla (E53)).

Odnosa z rejniškimi brati in sestrami se je znotraj pripovedovanja o življenju v rejniški družini dotaknilo pet sodelujočih. Manjšina je odnos z rejniškimi brati in sestrami opisala kot dober (Z eno hčerko sma ble tko dost blizu (C59), Tuki, ko sem pa prišla, sta bla pa že dva starejša fanta in sta me tud lepo sprejela, pač z vsemi sem se vedno dobr razumela (E51)). Ena izmed sodelujočih je do rejniške sestre prevzela tudi skrbstveni odnos (Jaz sem bla taka, da sem vedno skrbela za druge in ne za sebe in v prvi družini sta pol, malo preden sem jaz šla, prišla še dva mala otročka in jaz sem se na tisto punčko ful navadla, ker je bla z mano v sobi, skos sn skrbela za njo (E40)). Slabe izkušnje z medosebnimi odnosi so imele tri sodelujoče v raziskavi, saj so se soočale z ljubosumjem s strani rejniške sestre (Nas je blo pet in prva, ki je bla tam v rejništvu, je gojila ljubosumje, ker ni mela tisto največje pozornosti od rejnice in rejnika (F24)) in s tem, da otrok, ki so že bili nameščeni v rejniško družino, niso sprejele (Zdaj glede sester pa to, okej, ko sem prišla nisem nekak sprejela neke nove osebe, sestre nove (B27)). Ob selitvi v drugo rejniško družino je ena izmed sodelujočih imela slab odnos z novimi rejniškimi brati in sestrami, saj je odnose dojemala kot čustveno zlorablajoče (Tud tista dva njihova otroka morem rečt, da niso bli vredu odnosi no, so bli kr taki, tud lahko rečem zlorablajoči, psihično (A94)), a je hkrati tudi poročala o dobri izkušnji, saj se je ena izmed rejniških sester nanjo navezala (Potem sta še pa ble dve male sesterce, tud onidve sta ble v rejništvu skupaj. Z njima, vseeno sta ble mlajše, ena se je tud dost navezla na mene, sem se dost z njo ukvarjala (A98)).

Ena izmed sodelujočih je spregovorila tudi o odnosu s sorojencem, kjer je vez med njima opisala kot močno in povezano (*Potem z mojim bratom sma bla tak celo življenje skup, ker sem rekla, da hočem da skupaj menjama družine in naj iščejo prehod tak, da grema skup, ker midva sma bla pa zlo navezna (A96)*). Sodelujoča je tako v medosebnem odnosu s sorojencem prevzela vlogo starša (*ker brat je v bistvu meni bil kot moj otrok (A45)*), medtem ko je sorojenec neprestano hrepenel po bližini sodelujoče (*Tud brat je neko varno osebo v meni vido, je hodo ponoči k meni spat, ker je skos iskal to bližino (A97)*).

Doživljanje travmatičnih izkušenj

Doživljanje travmatičnih izkušenj sta opisali dve izmed osmih sodelujočih. Prva se je dotaknila doživljanja spolne zlorabe, ki se je zgodila v rejniški družini. O tej izkušnji do sedaj še ni spregovorila, ker jo je bilo strah, da bi kdorkoli izvedel za spolno zlorabo (*ker si nisem upala o tem spregovoriti (C45)*), saj je bila prepričana, da ji ne bi verjeli (*nisem vedla a mi bodo oni verjel (C46)*). Prav tako se o ostalih travmatičnih izkušnjah ni pogovarjala z nikomer, saj je imela občutek, da njeni sovrstniki, ki nimajo izkušnje z življenjem v rejništvu, ne bodo razumeli njene stiske (*Imela sem občutek da kolegom tud ne morem povedet nič, ker ne bodo razumel, bodo ono ja sej bo sej bo (C56)*). Druga sodelujoča v raziskavi se je tekom doživljanja travmatičnih izkušenj soočala z občutki žalosti (*je blo ful težko, men je blo tak res sem pol skos jokala (E46)*), travmatične izkušnje, doživete v rejniški družini pa so ji po njenih besedah pustile večje posledice kot pa tiste, ki jih je doživela v matični družini (*Bi rekla, da mi je to, ko sem bla že tolko starejša, mi je pustilo veliko večje posledice, kot pa tisto iz otroštva (E46)*).

Posledice travmatičnih izkušenj, doživetih v matični družini

Posledice travmatičnih izkušenj, doživetih v času življenja v rejniški družini, je bilo moč razbrati pri treh sodelujočih. Ena izmed sodelujočih se je kasneje v življenju soočala s težavami v duševnem zdravju (*Zdaj jaz sem se soočala potem z depresijo, anksioznostjo (A84)*), ena izmed sodelujočih pa se je stiku na samem z rejniškim staršem izogibala, saj je s strani tega rejniškega starša doživela tudi spolno zlorabo (*Nisem hotla bit pol več z njim sama (C57), Nisem hotla teh njegovih dotikov, čeprav sem govorila, naj me pusti na miru, da ne razumem (C58)*). Zadnja izmed intervjuvanih, ki je skozi pripovedovanje svoje zgodbe spregovorila tudi o temi posledic travmatičnih izkušenj, je poudarila, da te posledice čuti še danes (*Mislim, še zdaj mam posledice od tega (F36)*), a specifičnih posledic ni opisala.

Strategija pomoči pri spopadanju s posledicami travmatičnih izkušenj

Izkušnjo, ki jo kot strategijo pomoči osebno klasificiram, ker gre za profesionalno pomoč, je podelila ena izmed sodelujočih, ki je v namen spopadanja z travmatičnimi izkušnjami obiskovala psihologa (*in v prvem rejništvu sma tud k psihologinji hodla (A55)*).

Strategije spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj

Tudi v tem poglavju sem kot strategije spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj klasificiral vse tiste strategije, ki ne zajemajo prejemanja profesionalne pomoči. Tekom pogovora o travmatičnih izkušnjah so svoje strategije spopadanja z mano podelile štiri sodelujoče. Kot pozitivne sem klasificiral vse tiste strategije, ki kot samo dejanje niso pustile dodatnih posledic na posamezniku in zajemajo upor nasilju (*Vbistvu to nasilje se je dogajalo do 17 leta, dokler nisem mela enkrat dovolj pa sem se za sebe postavla pa sem jo odrinla pa rekla »to je blo zdaj zadnič, kaj si me vdarla« (A85)*), začasni odmik iz nasilnega okolja, v katerega se je bila primorana vračati med vikendi (*in jaz sem potem na nek način vedla, da ni prav, ampak sem vseeno na tihi način sprejemala, si misla okej samo dva dni je, bom tiho, da grem nazaj in sem potem v dijaškem domu (A91)*) in pogovor z rejniškim staršem (*Pogovor je bil tisti ključ, da sem lažje spregovorila o vsem ne (B24)*).

Kot negativne strategije pa sem klasificiral vse tiste, ki so kot samo dejanje pustile dodatne posledice na posamezniku in zajemajo trpljenje v tišini (*Takda tisti vikendi so bli borbeni, ampak na neki točki sem se izklopla, nehala upirat, ker sem vidla, da vbistvu pridem boljše skoz, če sem tiho, če nardim kar ona hoče, ampak nikol ni blo dovolj dobro nareto (A88), kr zapirala sem se v sebe, pač grozno je blo (E45)*) in molčanje o doživeti izkušnji (*česar pa nisem povedala nobenmu (C44)*).

Pozitivne izkušnje

Eno izmed vprašanj tekom intervjuja je bilo tudi vprašanje o pozitivnih izkušnjah, ki so jih sodelujoče doživele v času bivanja v rejniški družini. Ena izmed sodelujočih je kot svoje pozitivne izkušnje izpostavila občutek varnosti v družini (*ker vseeno pač, tisti občutek varnosti sem dobila (B17)*) in pa tudi občutek ljubezni (*B18*). Ena izmed pozitivnih izkušenj za isto sodelujočo je bila tudi odprtost rejniškega starša, tako za pogovor (*mama se je tud ful pogovarjala z nami, od kje izviramo ,če smo kaj jezne ble, karkoli smo se pogovarjali o tem že*

od malh nog ne. (B21), Ampak od mladih nog smo se pogovarjali o tem, kdo je naš pravi starš (B22)), kot tudi za stike z matično družino, ki jih je rejniški starš vzpodbujal (če mamo kako željo, je tudi sama nam rekla, spoznat, da bo rekla na socialnem (B23)). Ena izmed sodelujočih je kot pozitivno izkušnjo navedla pridobitev znanja in kasnejšo poklicno usmeritev s strani rejniškega starša (Se mi zdi, da glih to, da sem izbrala ta poklic, da sem to glih dobila od teh dveh skrbnikov ne, to znanje od njiju tehniško ne, to trenutno najbolj pozitivno ne, da sem se naučila ful stvari ne (D41)), medtem ko je še ena izmed sodelujočih, kljub negativnim izkušnjam v prvi rejniški družini kot pozitivno izkušnjo navedla privzgojitev dobrih vrednot (Pri prvi družini sem tud nekega bontona, osnov, delovnih navad sem se vsega tam naučila (E36)), ob selitvi v drugo rejniško družino pa je s strani rejniškega starša dobila podporo (in pol karkol je blo, če sem kaj takega nardila, sem jo lahko sred noči, sred dneva poklicala, vedno mi je pač pomagala, vedno me je zaščitla (E50)) in občutek pripadnosti (V bistvu sem dobila tisto svojo družino (E70)). Ena izmed sodelujočih je kot pozitivno izkušnjo navedla ustrezno skrb ob vstopu v rejništvo (Na začetku je blo vse na novo, lepo sta skrbela za nas. Kot male smo res mele vse (F23)), zadnja izmed sodelujočih v raziskavi pa je kot svoje pozitivne izkušnje navedla finančno podporo s strani rejniških staršev (Mela sem tud milijon aktivnosti, ona je bla za vse za, plačevala vse (G24)), podporo s strani rejniških staršev pri iskanju profesionalne pomoči (Kadarkoli je blo kaj narobe, je bla takoj bomo poiskali pomoč, al socialno delavko, al bomo šli do psihologa (G25)) in podporo širše družine (Tud sestrična od babice se je ful angažirala in sta se ful z mano ukvarjala, na počitnice jemala in tko (G30)). Kot zunanjo pozitivno izkušnjo je ista sodelujoča izpostavila podporo prijateljev in profesorjev (Takrat sem našla ful opore v prijatlih (G28), Tudi v profesorjih na glasbeni sem našla ful podpore, so mal prevzeli to vlogo starša (G31)), zunanje podpore pa je bila deležna še ena izmed intervjuvanih, ki je kot pozitivno izkušnjo podelila sprejemanje s strani vrstnikov (oni so mene normalno sprejel, ker so bli navajeni otrok iz rejništva. Njim v šoli je tud blo navadn, niso bli ono »kdo si pa zdaj ti«. So bli navajen tega, so me tud lepo sprejel. (C49)). Ena izmed sodelujočih je kot pozitivno izkušnjo izpostavila tudi vzgojiteljico v dijaškem domu, ki ji je v tistem obdobju predstavljala vir moči (V tem času sem si pa najdla, me je mela ena vzgojiteljica, ki je bla rečmo varna oseba za mene. Ona mi je tud pomagala, neke stvari pred rejnico prikrila, včasih za moje dobro, ker je vedla, da ne delam bedarij, da ne popivam, da sem ful pridna. Končno je bla ena oseba, ki pa je nekaj dobrega v meni vidla, me spodbujala. Na nek način mi je bla taka mamica tam in tud ona je dost krat govorila s socialno delavko, sta se slišale brez

vednosti rejnice (A92)) in takratnega partnerja, ki je prav tako za sodelujočo pomenil vir moči (Ja jaz sem tisti čas mela prvega malo bolj resnega fanta in nasilje se je do te mere stopnjevalo in sem mela nek izhod (A99)).

TRAVMATIČNE IZKUŠNJE OB PREHAJANJU IZ REJNIŠTVA

V tem sklopu sem sodelujočim postavil vprašanje, v katerem sem jih povprašal, kako bi opisali svoj prehod iz rejniške družine v samostojno življenje. Potem sem po potrebi zastavil tudi vprašanje, kjer direktno povprašam po travmatičnih izkušnjah, a tudi tukaj to v večini primerov ni bilo potrebno. Nato sem intervjuvanim zastavil še vprašanje po morebitnih specifičnih izzivih, s katerimi so se soočali.

Nastanitev

Vse sodelujoče so ob zapustitvi rejništva vedele, kje bodo živele. Nekatere so svoje življenje po prenehanju rejništva nadaljevale v nastanitvi pri/ skupaj s partnerjem (*On je vedo, kaj se je men dogajalo, tud je vedo da, oziroma vido na lastni koži zraven, kak se rejnica obnaša in mi ponudo, da pridem k njemu živet (A100), Zej sem v bistvi v stanovanji pri fanti (B46), Jaz sem se med faksom odločila, da ne bom več doma. Sem se odločila, da bom pri partnerju, sem se pol k njemu preselila (D38)*). Ena izmed sodelujočih je imela možnost nadaljnjega bivanja v rejniški družini z namenom za plačilo (*Me pol, ko smo ble polnoletne in smo ostale pri rejniku, smo se zmenle, da bomo ta dnar dali rejniku, da se bodo plačevali računi bajta in to (F61)*), medtem ko je manjšina svoje življenje v rejniški družini nadaljevala tudi po prenehanju rejništva (*In pol sem razmišlala, če bi šla v stanovanje in sta mi sama predlagala, da ostanem pri njih, tuki doma, da se mi nikamor ne mudi in da pač, ko bom tak daleč pa ko bom pripravljena pa ko najdemo neko vredno stanovanje da pač bom takrat šla, da zdaj sem pač doma in še bo verjetno en čas tak. (E68), Pol sem šla vmes domov nazaj, ker sem mela krizo, kaj bom jaz, ko odrastem (G57)*). Zadnja izmed sodelujočih je po prenehanju rejništva svoje življenje nadaljevala v matični družini pod pogojem sodišča, da matična družina odpravi razloge za vzpostavitev rejništva (*V bistvu šli smo na sodišče in tam so pač rekli, da lahko ostanem doma, ampak pod pogojem, da ati nardi neke tečaje vzgoje neke nenasilne komunikacije (C74)*).

Zapustitev rejništva

Za eno izmed sodelujočih je bila zapustitev rejništva impulzivna odločitev (*Ja priznam, malo impulzivno sem se odločila, da zapustim rejništvo (A101)*), na katero ni bila pripravljena (*ker vseeno, jaz sem šla čisto nepripravljena v svet, ko sploh ne veš kaj pričakovat (A107)*). Za eno izmed sodelujočih je prehod predstavljal stisko, saj se je spopadala s strahom pred prihodnostjo (*Mene je blo ekstremno strah, kaj bo (F57)*). Pri eni izmed intervjuvanih izhod iz rejništva ni nastopil (*Jaz v bistvu sem mela ono srečo, da sploh na nek način nisem šla iz rejništva (G54)*), oziroma je nastopil na enak način, kot za posameznike, ki nimajo izkušnje z življenjem v rejništvu (*Sem šla od doma na tak način, da sem šla študirat. Je bil nekak oni splošni prehod v odraslost (G55)*). Zadnja izmed sodelujočih, ki je govorila o načinu prehoda iz rejniške družine, je povedala, da se s specifičnimi problematikami ob prehodu ni soočala (*Meni je blo to, dejansko nisem mela nobenih težav zaradi tega alpa kaj (D45)*).

Finančna sredstva

Glavna skrb, s katero so se sodelujoče soočale ob prehajanju iz rejništva, je bila predvsem pomanjkanje denarnih sredstev (*čeprav denarja nisem mela, rečmo 200 eur na računu (A102)*, *Vmes so mi kr tak vzeli socialno pomoč, ker sem dobla cca. 1000 EUR dediščine od očeta po njegovi smrti. Pol sem vmes mogla res ful skos delat, da sem si lahko zaslužila za vmes dnar. (F65)*). Ena izmed sodelujočih se je tako, zraven pomanjkanja denarja, soočala tudi s finančno skrbjo plačevanja nastanitve (*In pol me je skrbelo, kak bom jaz plačevala, ko grem študirat (F62)*), saj ji je edino finančno podporo predstavljalo prejemanje socialne pomoči, a je pred prejemanjem le-te imela strah (*Ko sem vprašala, kaj bom zaj nardila, so mi rekle »ja lahko ti ponudimo socialno pomoč«, tega je pa mene blo strah, ker nisem vedla, če bom mogla to vračat al kak bo zaj s tem. In pol so rekle, da bo vse ostalo enako, samo denar bote doble iz druge strani, pač iz sociale (F60)*). Zadnja izmed sodelujočih, ki se je soočala s finančnimi težavami, je stisko doživela zaradi vrste samoplačniških zdravstvenih preiskav, ki so bile nujno potrebne zaradi slabšega zdravstvenega stanja sodelujoče (*Zej s finančnega vidika ne tolko, razen, ko se je šlo za zdravje in avtomatsko samoplačniške preiskave, ono tretje (B54)*). Tri izmed sodelujočih so finančna sredstva prejemale s pomočjo študentskega dela (*čez vikend sem bla v službi oziroma preko študenta delala (B51)*) in z prejemanjem državne štipendije (*Finančno ni bil problem, tak sem mela štipendijo (D42)*). Ena izmed sodelujočih za odpravo finančnih stisk motivira starša za iskanje zaposlitve (*Ona še vedno ne dela in ji govorim naj gre delat, ker nam*

bo tko ful lažji (C79)). Tri izmed sodelujočih se s finančnimi stiskami niso srečevale, saj so imele finančno podporo rejniških staršev (Če sem kdaj rabla, sem v bistvi mami in očeti doma rekla pa sta mi tudi financirala, če je kaj blo treba (B56), ki so tudi plačevali za izobraževanje in terapijo (Še zdaj mi rejnica plačuje terapijo (G59), tud plačuje faks še vedno (G60)).

Podpora

Sodelujoče so tekom procesa zapustitve rejništva bile deležne tudi raznih vrst podpore. Nekaterim je podporo nudil takratni partner (*V bistvu mi je bil samo fant tista ena oseba ne, na katerega sem se lahko zanesla v tistem času (A103), Sem na srečo takrat spoznala mojega fanta, ki mi je ful pomagal takrat (F71)*), ena izmed sodelujočih pa je bila deležna podpore s strani sorojenca (*Takrat v tistem obdobju je bol brat meni stal ob strani (A114)*). Nekatere so bile deležne podpore strokovne delavke (*Potem sem jaz se ravno po rejništvu usmerla na socialno delavko, ki mi je v času rejništva tudi me je mela preko, da čutim, da rabim neko pomoč in da bi si želela it k psihiatru ali psihoterapevtu, če ma koga, če pozna. Mi je potem v bistvu predlagala strokovnjaka, da sem lahko šla na psihiatrični pregled (A108) Za ful neko podporo pa sem se najbolj obračala na eno upokojeno socialno delavko, ki je bla še vedno v stiku z nami. Ona me je znala pomirit (F68)*). Tudi rejniški starši so predstavljali vir podpore (*če kaj rabim pol mami pokličem, se pogovarjamo o vsem (B48), Plus tega sem se pol z rejnico dogovorila, ker nisem šla takoj iz družine ne, da v primeru če bi se kaj zalomilo se še vedno lahko recimo vrnem tja (D43), Zdaj jo tud lahko pokličem, magari sred noči (G61)*). Ena izmed sodelujočih se je v času prehoda v samostojnost počutila, kot da je prepuščena sama sebi (*Jaz bom vseeno šla študirat in od česa bom zaj živela. Men noben ni povedal kake so moje možnosti zdaj, kaj lahko nardim (F58), Ta prehod je v bistvu tak, da te vržejo v vodo pa ti rečejo najdi se, vsaj tak je blo pri meni. (F64), Vedno sem hrepenela da samo grem, sploh tisto zadno poletje in pol ko sem prišla v Ljubljano sem mela pa totalno krizo, zdaj sem tukaj sama med štirimi stenami. Jaz sem cele dneve samo bla v sobi, jaz nisem mogla nič (F70)*). Podporo širše družine še danes predstavlja vir moči za eno izmed sodelujočih (*S stricem mama pa super odnos, kot da bi mi bil brat. On me v bistvu še najbolj razume in podpira (C81)*), za eno izmed sodelujočih pa so pomemben vir opore predstavljali tudi partnerjevi starši, pri katerih je nadaljevala svoje življenje po izhodu iz rejništva (*pa tud tu, ko sem bla pri fantu, so njegovi starši dejansko sprejeli mene, pomagali (D47)*).

Medosebni družinski odnosi

O medosebnih družinskih odnosih je tekom pripovedovanja o obdobju prehajanja iz rejništva govorila večina intervjuvanih.

Odnosa s straši se je dotaknila le ena sodelujoča, ki je po izhodu iz rejništva s svojim biološkim staršem uspela razrešiti odnos (*in en teden pred smrtjo sma midve najin odnos razrešle (G34)*, a ni omenila podrobnosti..

Ob prehodu iz rejništva je odnos med eno izmed sodelujočih in njenim sorojencem utrpel udarec, saj je zaradi ločitve prišlo do zmanjšanja stikov (*Takda bolj hudo mi je blo za brata, ko je tam ostal, ker sma si bla res blizu ne (A111)*), a sta kljub ločitvi uspela ohraniti dober odnos (*ampak vseeno sma ostala povezna tud danes, neverjetna povezava (A115)*). Druga izmed sodelujočih ni bila deležna podpore s strani sorojenca, saj je v času prehoda iz rejništva prekinila stike (*S starejšo sestro sem bla skregana, nisma mele stikov (F66)*).

Sodelujoče, ki so govorile o odnosih z rejniškimi starši, so poročale o rednih obiskih rejniške družine tudi po izhodu iz rejništva (*vsaki teden po trikrat grem domov (B47)*), stiski ob ločitvi od rejniških staršev (*Ampak takrat je bla ful kriza, ker sem bla ful navezana na rejnico. In pol se mi je dogajalo, da nisem skrbela za obroke redne in sem bla kr precej bolana prvo leto, mela sem domotožje (G56)*) in o odsotnosti želje po ohranitvi stika (*Jaz sem poleti pol ful delala dokler nisem šla v Ljubljano. Rejnik mi je reko, da naj plačujem 90 EUR, da se nam ohrani tam še soba in sem rekla, da mi ni do tega da hodim tja (F63)*).

Manjhen del sodelujočih je imelo izkušnjo s povzročanjem občutka krivde zaradi zapustitve rejništva s strani rejniških staršev (*Ker za rejnico je to blo, ko sem jaz šla, kaka grozna zapuščenost, kak ji lahko jaz to nardim, da grem (A110), tak da je bla panika, da sem jih izdala pa tak dalje ne (D39)*). V primeru ene izmed sodelujočih je ravno odnos med njo in rejniškimi starši bil razlog, da je želela zapustiti rejništvo (*Celo hotla sem it na svoje, logično ne, da sem čimprej na svojem. Sicer verjetno tud zaradi odnosa rejnice, ki je bla kr zatežena pol na koncu ne, takda sem itak čimprej silila, kak bo možno, na svoje ne. (D46)*), kar je s strani rejniškega starša povzročilo jezo (*Sicer od začetka je bla ful jeza (D44)*), a ima kljub temu danes stike z rejniško družino (*zdaj pa mam mi še vseeno nekaj normalne stike, hodim na kosilo (D40)*).

Prekinitev nasilja

Intervjuvanka, ki se je po izhodu iz rejniške družine vrnila v svojo matično družino, je povedala, da se je situacija doma izboljšala, saj prepiranja med njo in staršem ne spremlja več nasilje (*Zdaj tud nikol več ni nasilno, tud ko se skregamo (C76)*).

Izguba

Ena izmed sodelujočih se je po prehodu iz rejniške družine soočala tudi z izgubo izgubo, saj se je razšla s svojim partnerjem, kar je pri njej vzpodbudilo hude občutke zapuščenosti in hospitalizacijo na psihiatričnem oddelku bolnišnice (*Ampak potem, ko sem jaz na terapijo že hodla, sem bla tud hospitalizirana krajši čas, 3 dni na psihiatriji, ko me je tisti fant zapustil, ker to je bla grozna zapuščenost pri meni (A113)*).

Izobraževanje

Sodelujoče, ki so se v okviru intervjuja dotaknile problematike izobraževanja, so povedale, da izhod iz rejništva ni vplival na njihovo nadaljnje šolanje (*čez teden sem bla v šoli normalno (B50), in delam zavravn šolo (C78)*).

Prehod iz matične družine v odraslost

Ena izmed sodelujočih je tekom intervjuja podelila tudi svojo unikatno izkušnjo, kjer prehoda v odraslost ni doživela skupaj z izhodom iz rejniške družine. Po kratkotrajnem rejništvu je bila vrnjena v nasilno okolje matične družine, ki pa ga je zapustila ob dopolnjeni polnoletnosti v namen zaščite sebe pred doživljanjem dodatnih travmatičnih izkušenj. Ta prehod je služil kot zaščita sebe pred doživljanjem dodatnih travmatičnih izkušenj. Tudi ona se je soočala s problematiko finančnih sredstev, kjer se je soočala s problemom usklajevanja šole in službe, ki je bila za preživetje nujno potrebna (*in je blo ekstremno težko, to je pomenlo, da sem delala v bolnišnicah nočne, podnevi sem študirala in hodla na predavanje. 4 leta je blo res izjemno težko. (H47)*). S finančnimi stiskami se je soočala kljub prejemanju več vrst štipendij (*Štipendija se je takrat izključevala, dobila sem samo Zoisovo štipendijo, ampak sem mogla republiško vrnit in pol sem mogla vrnit še Zoisovo, ker preprosto nisem mogla preživet, to je pač paradoks, če prideš iz revnega okolja, to ni dovolj in ne more preživet, če živiš sam (H51)*), te stiske pa se kljub dokončani izobrazbi nadaljujejo še danes (*doktorat imam, šla sem na vse programe, niti stanovanja si ne morem privoščit. (H50)*), zaradi česar se še danes sooča s

pesimizmom glede svoje prihodnosti (*Včasih me zgrabi stiska in si rečem, da je ta družba res hipokritska v tem, »ja izvlečite se iz revščine, končajte izobrazbo, vse bo v redu«, ja nič ne bo v redu (H49)*). V času prehoda v samostojnost je bila deležna tudi podpore, ki jo je prejela skozi opravljanje študentskega dela na liniji za pomoč otrokom in mladostnikom (*Ja, na en način prav hecno, ampak šla sem na Tom telefon delat kot svetovalka, pač v enem delu sem poznala problematiko in v drugem delu so me oni toliko podprli s svojim izobraževanjem, supervizorskim delom, tako da sem lahko s svojimi lastnimi ranami delala (H52)*), kot strategija spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj pa ji je služil tudi študij psihoterapije (*Potem sem šla tud na terapijo in končala Gestalt psihoterapijo, do specializacije, ker se mi zdi to najboljša pot da razčistim. Nisem šla v delo, ampak neki, kar recmo, da sem hotla maksimalno si pomagat (H53)*).

DELO STROKOVNIH DELAVCEV

Tekom pogovora o travmatičnih izkušnjah med prehajanjem v rejništvo in travmatičnih izkušnjah v času bivanja v rejniški družini sem sodelujočim zastavil tudi vprašanje, ki se je nanašalo na delo socialnih delavk. Tako me je zanimalo predvsem, če so socialne delavke svoje delo v teh obdobjih s sodelujočimi opravljale ustrezno oziroma neustrezno. Pridobljene informacije sem posledično razdelil v dva sklopa, torej ustrezno in neustrezno delo socialnih delavk.

V času bivanja v matični družini

Dve sodelujoči sta kot ustrezno ravnanje socialnih delavcev v matični družini izpostavili obisk na domu matične družine (*ker je tud k nam v družini oskrbovalka hodla nadzirat, mislim da s centra (A122)*) in ukrepanje socialnih delavk, ko so izvedele za nasilje v družini (*in ona je to posredovala naprej, ker je bla to njena naloga (C12)*).

Ostale sodelujoče so kot neustrezno ravnanje izpostavile, da center za socialno delo ni posredoval ob poznavanju razmer v matični družini (*Če gledamo so me dolgo, pet let, pustili tam, pa so vedli kake razmere so ne (A124)*, *Jaz si predstavljam, da je mogu bit center obveščen o tem, da mora policija torej sočasno predati prijavo. Nikoli se ni zgodilo, da bi kdorkoli s centra mene kontaktiral. Jaz bi povedala, da si takoj želim iz primarne družine ven, hotla sem it v vzgojni dom, karkoli. (H23)*, *Jaz sem bla tam zelo jasna, prosim uzemte me iz tega okolja. To me čudi ne, otrok jasno izrazi željo, kaj se je zgodilo, da me niso? (H36)*). Ena izmed

sodelujočih je prav tako kot neustrezno delo centra za socialno delo navedla prepozen odvzem iz matične družine, kljub poznavanju razmer (*Mi smo že prej ful sodelovali s centrom in sta eni dve gospe hodle k nam pomagat. Se mi pa zdi, da bi nas mogli že prej odvzet, ampak so čakali tisti trenutek, ko se je zgodila smrt. (F4)*), ena izmed sodelujočih pa je povedala tudi, da jo je kljub begu in jasni želji po izselitvi iz travmatičnega okolja matične družine policija zmeraj pripeljala nazaj domov (*vsakič me je pripeljala policija nazaj (H22)*).

Ob prehajanju iz matične družine v rejništvo

Kot neustrezno ravnanje socialne delavke v tem obdobju so nekatere sodelujoče v raziskavi izpostavile pomanjkljivo predajo informacij (*in rekli so nama samo »naložita stvari«, nič drugega, in pol smo samo šli (A121), se je neki proces izvajal in so oni pač niso tak direktno povedali kak pa kaj, ampak vedle sma, da se itak neke dogaja (B14)*).

Ena izmed sodelujočih je bila deležna ustreznega ravnanja socialne delavke, saj ji je ta ustrezno obrazložila novonastalo situacijo (*so mi razložile, da bom zdaj en čas v tej družini, dokler se mami ne ozdravi ne la la la (E24)*), v primeru ene izmed sodelujočih pa se je socialna delavka aktivno borila, da ne pride do ločitve sorojencev ob namestitvi v rejništvo (*Tista socialna delavka tam je delala ful na tem, da me s sestro ostanemo skupaj (F21)*), ter jih nato tudi redno obiskovala med namestitvijo v kriznem centru (*Je tud ful hodla k nama v Palčico na obisk (F22)*). Zadnja izmed sodelujočih, ki je podala svojo izkušnjo z delom socialne delavke v obdobju prehajanja iz matične družine, pa je delo socialnih delavk označila kot ustrezno (*in so pol pač ukrepali, kak je blo potrebno ne (B8)*).

V času trajanja rejništva

V času trajanja rejništva so sodelujoče v raziskavi s strokovnimi delavkami imele tako pozitivne (*Jaz sem se s socialno delavko vedno dobro razumela, dobro smo shajale. Res nimam niti ene slabe izkušnje, kar se njih tiče (E57)*) kot tudi negativne izkušnje (*Mela sem tolko slabih izkušenj s temi socialnimi delavkami, da, eh. (F46)*).

Neustrezno ravnanje socialnih delavk je v primeru ene izmed sodelujočih izgledalo tako, da center za socialno delo ni posredoval, kljub temu, da je vedel kakšna je situacija v rejniški družini (*Tam so naju zelo dolgo pustili, čeprav je csd vedel kaj se dogaja, ampak rejnikov ni, sej to vemo, jih je zlo malo (A54), Ker rejnik je mel, v delirij je pado in se je porezal celi, vse*

namazal s krvjo in midva sma vse zavrnila, mislim to je seveda čudno bil obveščen, ampak ni noben odreagirala, da to je rdeči alarm (A137)). Ista sodelujoča je imela občutek tudi, da socialne delavke, ki so z njo delale, niso bile ozaveščene o travmi (*Jaz bi rekla, da se je zavedala, kaj se mi je zgodilo, ampak da bi mela neko znanje o travmi, pa ne. (A64)).* Sodelujoča je bila s strani socialnih delavk tudi etiketirana (*zato, ker mene so vedno doživljali kot deviantnega otroka (A67)),* prav tako pa se socialne delavke niso odzvale na njene stiske (*niso sploh odreagirali na neke take stvari, da sem imela poskus samomora s tabletami (A71)).* Ista sodelujoča je imela negativno izkušnjo tudi s pomagajočo stroko, ko je obiskovala psihologinjo. Omenjena psihologinja prav tako kot center za socialno delo ob poznavanju življenjskih razmer v rejniški družini ni ukrepala, da bi jo zaščitila (*in ona me je vprašala »kaj je že dovolj hudo da bi šla?« da vseeno sma tu zaj nekak dom najdla, oziroma sma nekje in ti devetletnega otroka, kot strokovnjak sprašuješ, če je že dovolj hudo, da bi te dali drugam (A56)),* prav tako pa se je izogibala pogovoru o travmatičnih izkušnjah sodelujoče (*ker vedno, ko sem recimo rekla hotla nakazat, da si pa želim govorit o spolni zlorabi, o nasilju, je blo »joj no no no, tem pa neboma danes govorili« in je bla tak vedenjsko kognitivna in sma delale pol na sprotnih zadevah (A70)).* Druga sodelujoča je imela občutek, da je njena izkušnja spregledana in nepriznavana kot travmatična (*Ko je rejnica umrla, je ta socialna delavka klicala in mi rekla samo »s smrtjo rejnice se rejniška pogodba prekine«. Mi smo mogli urejati papirje še preden smo pokopali rejnico, isto se je zgodilo, ko je umrl oče. Isti dan, ko je oče umrl, smo mogle en ali dva dni pred pogrebom urejati papirje, ker je to blo takrat najbolj pomembno, je treba to takoj takoj urediti, pač katastrofa (F49)).* Strokovna delavka je v primeru iste sodelujoče prav tako spregledala izkušnjo spolne zlorabe v rejniški družini in sodelujočo spodbujala, da z življenjem v tej družini nadaljuje (*Socialna delavka nas je pol hotla napeljat, da bi me vseeno ostale pri rejniku potem, ko sem jaz povedla kaj se je dogajalo, pa sem jaz bla tak »ni šanse ne«, zdaj je pa zadnji čas, da grem (F38)),* v namen doseganja tega pa je sorojence sodelujoče celo strašila pred posledicami izselitve iz rejniške družine, v kateri so skupaj s sodelujočo živele (*Socialna delavka, ki je delala z nami, tud tamalo ful straši pred tem, da bi šla ven iz rejništva, ker sem jaz pač na socialni (F37)).* Ista sodelujoča je med sodelovalnim procesom s socialno delavko imela premalo osebnega stika (*Nič se ni trudla, nič je ni blo, skos je samo papirje urejala. (F47)),* predvsem zaradi nedosegljivosti (*Sem mela o eni na začetku ful dobro mnenje, pa sem ji skoraj že povedla, kaj se doma dogaja, pa pol naenkrat nisem več mogla termina dobit, nisma se mogle uskladiti in sem dobila odpor (F53)),* podobno izkušnjo pa

si s sodelujočo deli še ena izmed sodelujočih (*Nekatere so ble tud vmes ful nedosegljive. Nisi je mogo dobit, vedno je bla odsotna (G52)*). Sodelujoči sta med pogovorom omenili tudi, da s strani socialne delavke nista bili slišani (*Tud, da bi nas vmes vprašale če nam je kul, če bi kaj drugače, ne, to ni blo nič (F52), Nisem bla slišana, govorila sem, da je doma super. (G51)*). Ena izmed sodelujočih ima negativno izkušnjo s stroko socialnega dela zato, ker se je center za socialno delo aktivno izmikal urejanju sistema rejništva zaradi specifične situacije, v kateri je rejništvo potekalo (*ker se nihče na centru ni hotel s tem ukvarjat. (G41)*), ko je po pomoč na center za socialno delo prišla rejnica, pa se na njeno prošnjo nihče ni odzval (*Rejnica je šla tud na center po pomoč, kako se naj z nama sploh ukvarja in so jo vsi ful ignorirali (G42)*). Ena izmed sodelujočih je v času bivanja v rejniški družini imela občutek, da je njena socialna delavka ne posluša (*Se mi zdi, da me ni poslušala (C69)*), prav tako pa ni zagotovila varnega prostora za pogovor (*Lahko sem ji povedala, kaj se mi dogaja. Edino ni mi blo všeč, da je bla moja rejnica zraven, ker pol nisem upala povedet kaj me mot tam (C68)*). Ista sodelujoča je imela tudi občutek, da socialna delavka njene izkušnje ne razume (*ampak zdelo se mi je, kot da me ne sliši, kaj ji hočem povedet. (C71)*), ob podelitvi svoje izkušnje pa je naletela na nepodporen odziv s strani socialne delavke (*Pa še bla je tko, da mi je rekla »morš mal potrpet, tko pač je, ti si zdaj v varnem okolju« (C72)*). Dve izmed sodelujočih sta tekom pogovora o delu socialnih delavk izpostavile tudi, da je bilo v njunih primerih izvedenih premalo obiskov na domu (*in pol je ni blo še enkrat na leto ne več (D27), One bi mogle prit domov na obisk in zakaj se je to vse dogajalo pri men doma, zato ker socialne delavke nikol ni blo na obisk, nikol ni prišla preverit domov (F50)*).

Sodelujoče, ki so s socialnimi delavkami imele dobro izkušnjo, so bile s strani le-teh deležne pomoči in podpore (*Sicer socialno delavko morem omenit, da mi je dosti krat stala ob strani, neke možnosti iskala za mene, mi je neke stvari omogočala, se je trudla, ampak spet je omejena, ma neke kapacitete (A75)*). Veliko sodelujočih je poročalo tudi o tem, da jih je socialna delavka pogosto obiskala na domu (*Ja v bistvu so hodli socialni delavci na obiske, tudi kar pogosto no. (B29), Samo pač, ne vem, pol ko so socialne delavke k men hodle na obisk gor ne, so ble kr pogosto gor (E25)*). Ena izmed sodelujočih je kot ustrezno ravnanje označila omogočanje stikov z matično družino (*pol omogočili so stik tudi s pravimi starši, kasneje vikendi tudi (B30)*), zagotovitev psihoterapevtske pomoči (*Pol so tudi rekli, če rabimo kakega psihoterapevta, da lahko oni nudijo vse ne (B32)*) in izvajanje rednih sestankov z rejniško družino (*Večkrat smo meli kake sestanke pol vsi skup (B31)*). Ista sodelujoča se je v odnosu s

socialno delavko počutila tudi slišano (*Ja, ja, ja. Tudi, ko smo meli sestanke, so socialni delavci vprašali, bi ti živela tam, pa zakaj bi pa zakaj nebi, je blo upoštevano neko mnenje ne (B45)*). Ena izmed sodelujočih je izpostavila, da je njen sorojenec imel pogostejše stike s socialno delavko (*Sicer tud sestra je mela več s tem stikov (D28)*), a je imela občutek, da bi sama prejela isto količino podpore, v kolikor bi jo potrebovala (*jaz pa bi pomoje, če bi potrebovala, bi dobila, to vem (D29)*). Ena izmed sodelujočih je izkušnjo s socialnimi delavkami opisala kot pozitivno zato, ker je ob stiku s socialno delavko doživljala pozitivne občutke (*sem jih vedno bla ful vesela (E26)*, *sem tak čutla to neko toplino z njihove strani (E27)*, *mi je blo malo lažje, ko so one prišle (E28)*). V primeru iste sodelujoče je ravno socialna delavka bila tista, ki je sodelujočo poslušala in je po slišani zgodbi tudi ustrezno ukrepala ter zagotovila selitev v novo rejniško družino (*ko me je center, oziroma ena socialna delavka, ko je hodla redno na obiske, je vidla da z mano nekaj ni v redu pač jaz nisem hotla takrat povedet, kaj je in pol sem pač povedala kako stvari stojijo in me je pač tud prestavla ona pol v drugo rejniško družino (E34)*). Sodelujoča se je v samem odnosu počutila tudi slišano (*in mi je znala tud prisluhnit (E59)*) ter je s strani socialne delavke dobila tudi potrebno pomoč in zaščito (*Zlo dobro je poskrbela za mene in me zaščitla (E60)*). Dve sodelujoči sta imeli tekom sodelovanja s socialno delavko pozitivno izkušnjo zato, ker je le-ta vzpostavila varen prostor za pogovor (*Ja, vedno sem tud mela občutek, da me poslušajo, ker ko sem šla iz ene družine v drugo, je moja socialna delavka, tak me je opazovala, pa tud mi je blo ful všeč, ker ni rekla »ti boš pa zdaj prišla k men pa povedla kaj je narobe« ampak mi je dala prostor, da sem sama pristopla, me je znala počakat pa dat prostor (E58)*).

V času prehajanja iz rejništva

Tekom pogovora o travmatičnih izkušnjah ob prehajanju iz rejništva, vprašanja o delu socialnih delavk nisem zastavil, a se je ena sodelujoča kljub temu dotaknila teme, kjer je povedala, da ji je bilo konkretno težko, ko je morala prekiniti delovni odnos s socialno delavko, ki je s sodelujočo delala na področju rejništva, samo zato, ker ni bila več v rejništvu. Ker je po izhodu iz rejniške družine prejela denarne prejemke s strani centra, je tako morala socialno delavko zamenjati, kljub temu, da je s prejšnjo imela že vzpostavljen delovni odnos, ki temelji na zaupanju (*Tud ono, takoj ko smo šli ven iz rejništva so socialne delavke tam rekle »to je zdaj to, ve niste več v rejništvu, ve ste zdaj pri oni za socialno pomoč«. Mene je ful motlo, da jaz nisem mela še naprej one, ko smo se poznale, ko je vedla stvari (F69)*). Ista sodelujoča je delo

socialnih delavk v tem obdobju dojemala kot neustrezno zato, ker center kljub njeni želji po sestavi nove rejniške pogodbe, zaradi smrti rejnice, le-te ni sestavil, ker so bile že polnoletne, a so se kljub temu s sorojenkami še vedno izobraževale (*Me smo vse hotle ostat v družini, ampak smo ble že polnoletne in se ni dalo več nardit nove odločbe. Na centru za socialno delo se niso niti malo potrudli, da bi ponudli neke možnosti (F55)*), prav tako pa se je v tem obdobju počutila prepuščeno sama sebi, saj s strani socialnih delavk ni dobila pomoči in napotkov glede nenadnega prehoda v samostojnost (*Ni blo one strokovne pomoči, da bi nekdo prišo, pa povedal kaj lahko nardim. (F59)*).

V odrasli dobi posameznika

Ena izmed sodelujočih ima posebno izkušnjo s stroko socialnega dela iz časa, ko je bila že odrasla. Ker se svojega življenja v času bivanja v rejniški družini ne spomni, se je na pristojne centre za socialno delo obrnila z namenom vpogleda v dokumentacijo, ki bi ji pomagala osvetliti, kako je njeno življenje v tem življenjskem obdobju sploh izgledalo. Ta sodelujoča je tako ob obiskih centrov za socialno delo doživela veliko negativnih izkušenj, kot so izguba dokumentacije primera (*Jaz sem si želela potem tudi obiskat te rejnike, zvedet kej o temu obdobju, zato sem se oglasla na pristojnem centru za socialno delo, kjer smo takrat živeli in žal nisem mogla prit do teh podatkov. Ne ker bi blo kakšna varovanje osebnih podatkov, ampak enostavno, ker jih niso več imeli. (H5)*). Kasneje je ista sodelujoča uspela razbrati, da dokumentacija mora obstajati, a nihče ne ve kje se nahaja (*Mislim, pol ko hočeš prit do teh papirjev- sej kolk sem jaz njih razumela, te papirji naj bi obstajali, ampak je popoln kaos oziroma se sploh ne ve, po kakem principu iskat, kje iskat, tko sem razumela no. (H32)*). Sodelujoča je doživela tudi pomanjkanje informacij s strani centra o tem, kaj se je v njenem primeru sploh dogajalo (*Ena stiska, ki je bila v njihovih očeh – vidim, da ne gre toliko za primer arhiviranja, kot problem tega, da sploh nimajo nobenega nadzora nad tem, kar se je dejansko zgodilo (H19)*). Sodelujoča je med več obiski centrov imela tudi izkušnjo, kjer je strokovna delavka narobe ocenila vrsto stiske, s katero se sodelujoča na center obrača, ter je posledično nudila napačno vrsto pomoči (*Oni so pol men začel ponujat to podporo za otroke iz alkoholizma in sem bla ogorčena mislim, ne potrebujem pokroviteljstva (H26)*, *Mislim, za to bi vam bla hvaležna takrat, ko sem to res potrebovala, kot otrok nisem mogla tega zagotovit, zdej kot odrasla pa sem dovolj ozaveščena, hvala (H29)*). Ob obisku drugega centra, ki je bil pristojen za primer sodelujoče v času, ko se je ta že vrnila v matično družino, iz katere pa je kljub njeni

želji niso hoteli izvzeti, pa je prav tako doživela pokroviteljski odnos (*medtem, ko na drugem centru sem pa zelo taki pokroviteljski odnos dobila, kot da se v njih obračam v neki psihični stiski, ne pa kot državljanka, ki preprosto želi dostop do dokumentacije (H34)*) in ponovno napačno identifikacijo problema, s katerim se sodelujoča na center sploh obrača (*počutla sem se, kot da mislijo, da mam jaz neke osebne probleme in stiske, ne pa preprosto legitimno željo, s katero bi se mogli oni spopast in priznat, da so al nardil napako al pa potrudil se bomo dobit dokumentacijo oziroma spremenit nekaj. (H35)*). Sodelujoča je cel proces iskanja informacij na centrih za socialno delo dojela tako, da zaradi svoje »nepomembnosti« socialni delavci niso vložili toliko truda v iskanje dokumentacije, kot bi ga v primeru, če bi se z isto prošnjo na njih obrnil nekdo pomembnejši – počutila se je kot nepomembna (*Po moje je bla samo premajhna motiviranost, če bi kdo bolj pomemben povprašal, bi se mogoče odkrilo kaj več (H58)*).

Edina pozitivna izkušnja, ki jo je sodelujoča doživela med svojimi obiski na centrih za socialno delo, je bila povezana z eno socialno delavko, ki je svojo stisko in nemoč podelila s sodelujočo v raziskavi (*Za en center lahko rečem, da je bil čist po svoje korekten odnos, ta delavka je bla v stiski. Tud ona je bla nemočna pri tej organizaciji in sem bla vesela, da je to stisko izrazila iskreno, da me ni kakorkoli zavajala in je meni olajšalo delo v tem smislu, da ne zgubljam časa oziroma se obrnem drugam. (H33)*).

Predlogi za izboljšavo

V okviru pogovora o delu socialnih delavk tako v procesu odhoda iz matične družine kot tudi v času življenja v rejniški družini, sem sodelujočim v raziskavi zastavil tudi vprašanje »Kaj bi svetovali socialnim delavcem, ki svoje delo opravljajo na področju rejništva?«

Predloge stroki socialnega dela in socialnim delavcem, ki svoje delo opravljajo na področju rejništva, je podala večina sodelujočih. Predlogi vključujejo potrebo po izobraževanju socialnih delavcev o travmi (*Mogoče bi blo res, zdaj ne vem točno kolko je na v času študija to vključeno, ampak se mi zdi, da bi se res moglo bolj poudarjat te travmatične vsebine, potem teorijo navezanosti, potem posledice, da bi se bolj zavedali ne (A66)*), prav tako pa je izpostavila tudi potrebo po obveznem izobraževanju o travmi za rejniške starše (*Ja tudi, da bi se recimo moglo rejnike dost bolj izobraževat. Sej majo izobraževanje, ampak to je zlo premalo, tistih 20 ur al kolko, pa vsako leto obnavlat. In tudi tam ne govorijo o travmah, teoriji navezanosti, o spominu, kaj se zgodi, ki se spremeni med travmo, potem o posledicah, tak kot sem rekla ne*

(A130)). Ena izmed sodelujočih je poudarila tudi, da bi sistem moral otrokom in mladostnikom nuditi obvezno psihološko pomoč (*Ampak, če živiš ti v takem okolju, tolko travm, jaz mislim, da bi recimo moglo bit obvezno, da bi se vključlo na centru, da otroku pripada psihoterapevt za otroke in mladostnike* (A68)). Poudarila je tudi potrebo po zaposlovanju večjega števila socialnih delavk na področju rejništva (*Men se zdi, da bi se dost spet moglo delat na tem, tud več socialnih delavk bi moglo bit prisotnih* (A131)), kar bi se rešilo tudi s tem, da bi se sistemu rejništva namenilo več sredstev (*razširit, kak naj rečem, namenit več sredstev za rejništvo no* (A132)). Pomembno plat izboljšave vidi tudi na nivoju družbe kot celote, kjer poudarja nujno potrebo po informiranju družbe o rejništvu (*malo več o tem govorit, tud v družbi, se mi vseeno zdi, da je to še vedno neki tabu, se premalo govori ne* (A133)). Iz intervjuvankine osebne zgodbe izhaja naslednji predlog, kjer poudarja, da bi se namesto dolgotrajnega rejništva za otroke, kjer izboljšave situacije v matični družini ni na vidiku, le-te dalo v posvojitev, kjer bi bili bolj zaščiteni, hkrati pa bi za njih skrbeli posamezniki, ki si otroka v družini srčno želijo (*Pa tud rejništvo bi moglo bit začasni ukrep ne, kratkotrajna namestitve. Pri nama se je vedlo, da so to take razmere, ki se nikoli ne bodo uredile in da gre za dolgotrajno rejništvo in bi se moglo naju v posvojitev dat, ker posvojitev pa so pari, ki si želijo otrok, ki bi naju z veseljem sprejeli, varnost nudli, topl dom, bi za najine potrebe blo preskrbljeno.* (A138)). V primeru, kjer to ni možno, bi sodelujoča v raziskavi rejnikom podelila tudi starševske pravice (*Dost zmede prihaja v rejništvo, tud pri nama z bratom, ker se staršam nikol niso vzeli starševske pravice. In pol kdo je zdaj starš, kdo je odgovorn za otroka. Neke stvari je mogla mama hodit podpisovat, za bančni račun, mislim zakaj se to rejnikom ne da* (A134)), saj je na lastni koži občutila zmedo, ki je nastala, ker so starševsko pravico še vedno imeli njeni biološki starši. Kar se tiče izhoda iz rejništva, je sodelujoča v raziskavi podala predlog, da bi otroci v rejništvu, ki sistem zapuščajo, skupaj s socialnimi delavci izdelali načrt za osamosvojitev (*Potem, da bi se recimo tud na centru dobili, da bi skup naredli neki načrt* (A105)), odsotnost česar je v prehodu v samostojnost pogrešala. Sodelujoča predlaga tudi višjo zahtevano izobrazbo kot pogoj za podelitev statusa rejnika (*So bli ti ljudje zlo nizko izobraženi ne, največ srednja poklicna šola, oprosti za delo s tak travmatiziranimi otroki je potrebno izobrazba malo višja, vsaj o travmi.* (A139)), skupaj z naslednjo sodelujočo pa sta podali tudi predlog o poglobljenem preverjanju potencialnih rejnikov (*In tudi to me zelo moti pri rejništvu, ko dajo v rejništvo, se osebnih značilnosti ne preveri od rejnikov, pa se mi zdi to iz psihološkega smisla zlo smiselno ne. Vseeno more človek met pri sebi neke stvari razdelane, predelane, da lahko potem s takim*

otrokom v rejništvu dela. (A73), *Se mi zdi vseeno da bi se res se mogli poglobit v rejnice tudi ne, pa dejansko, če so te osebe, ki so rejniki in so rejnice ne, če so sposobni opravljat to delo (D36))*. Sodelujoča, ki se je temu predlogu pridružila, vidi tudi konkretno potrebo po pogostejših obiskih na domovih rejniških družin (*Se mi pa zdi, da bi oni mogli obdržat še več nadzora nad tem, ker mislijo, da je lahko še vse okej, ampak ne vejo, kaj se dogaja zadaj za štirimi stenami. (D30))*. Ena izmed sodelujočih je poudarila, na podlagi lastne pozitivne izkušnje, da morajo socialne delavke biti potrpežljive z otroci in se z njimi truditi vzpostaviti odnos, ki temelji na zaupanju (*pa dat čas, da se otrok sam odpre (E72), da si pridobijo neko zaupanje no (E73))*). Tudi potrebo po celostnem poslušanju socialnih delavk sta izpostavili dve sodelujoče (*Zaj pa tiste, ko pa niso, pa naj znajo prisluhnit (E71), Da nej poslušajo, ne samo z ušesi, ampak tud pač z očmi (C82), in da pač poslušajo, kaj otrok hoče povedet, da ga tud opazujejo, da so pozorne kaj hoče povedet (C84))*). Ista sodelujoča je poudarila tudi, da morajo socialne delavke, ki svoje delo opravljajo na področju rejništva, biti otroku popolnoma predane (*Da nej se res posvetijo tud otroku, njeno delo je zato, da se posvečajo otroku 100 procentno (C83))*). Ostali predlogi, ki so jih podale sodelujoče v raziskavi, vključujejo dajanje glasu otroku (*Skos je ono naj se posluša glas rejnikov. Dajte no, poslušajte otroke, oni so tu noter, ker so otroci še bolj travmatizirani, ko pridejo iz rejniške družine, kot pa ko so šli not (F54))*), spoštovanje individualnosti vsakega posameznika (*Da jaz nisem za njih številka (G62))*), kjer se ga dojema kot človeka in ne kot naloge (*Da jaz nisem za njih nekaj, kar oni morjo opraviti (G63))*). Ista sodelujoča je poudarila tudi potrebo po preverjanju dejanske situacije in ne, da socialne delavke predvidevajo in ugibajo dejansko stanje v rejniški družini (*Da bi one tud kdaj kontekst pogledle, zakaj se kaj dogaja in ne samo predvidevat (G64))*). Ista sodelujoča je poudarila tudi potrebo po boljši dosegljivosti socialnih delavk (*Na rejništvu morajo bit dosegljive, ne morš ti kr it nekam za en mesec, ker tu so stvari, kjer te ljudje rabijo (G66))*), zadnja izmed sodelujočih pa je na podlagi svoje negativne izkušnje predlagala, da sistem socialnega varstva oblikuje nov način hranjenja arhivirane dokumentacije (*Ta del bi si želela, da se krepko izboljša, in to je hranjenje arhivirane dokumentacije na centrih (H17))*).

5. Razprava

V nadaljevanju bom na podlagi pridobljenih rezultatov odgovoril na zastavljena raziskovalna vprašanja. Slednje rezultate bom tudi povezal s teoretskimi izhodišči in drugo relevantno literaturo.

1. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili mladi odrasli izpostavljeni pred vstopom v rejništvo?

Fratto (2016) govori, da je v primerjavi s splošno populacijo pri mladih, nameščenih v sistem rejništva, precej večja verjetnost, da so doživeli nasilje, zlasti zlorabo in/ali zanemarjanje, preden so vstopili v rejništvo. Zatorej mi podatek, da so vse sodelujoče v času bivanja v matični družini doživele vsaj eno izmed travmatičnih izkušenj, ni bil nepričakovan. Ustava Republike Slovenije (1991) namreč govori, da država otroka s posebnimi ukrepi, med katere sodi tudi rejništvo, zaščiti takrat, ko mu starši iz različnih razlogov ne zagotovijo ustreznih možnosti za zdravo rast in razvoj. To pomeni, da se sistem rejništva vzpostavi takrat, ko nekaj v matični družini žal ne gre prav. Vse sogovornice, s katerimi sem v okviru raziskave izvedel intervjuje, so imele izkušnjo vsaj ene vrste nasilja, med katerima je prevladovalo fizično in čustveno, veliko jih je imelo izkušnjo zanemarjanja, ena izmed sogovornic pa je imela tudi izkušnjo spolne zlorabe, ki je po besedah Cvetek (2009, str.139), ena izmed hujših oblik zlorabe, saj lahko posledice, ki posegajo na raven doživetja sebe in na raven odnosov, še posebej intimnih, trajajo vso življenje.

Dubowitz in Bennett (2007, str. 1891) govorita, da sta nasilje in zanemarjanje redko posledica le enega vzroka, temveč se kot razlogi pojavljajo številni dejavniki hkrati, kar je bilo moč opaziti tudi v zgodbah sodelujočih, kjer so se oblike nasilja in zanemarjanja pojavljale skupaj z ostalimi dejavniki, kot so zloraba prepovedanih drog in alkohola, katerih vplivi so posegali tudi na raven družinske dinamike in odnosov. Parolin, Simonelli, Mapelli, Sacco in Cristofalo (2016) govorijo, da lahko zloraba psihoaktivnih substanc med nosečnostjo povzroči številne zaplete v razvoju še nerojenega otroka, kar je na lastni koži občutila tudi ena izmed sodelujočih, ki zaradi mamine zlorabe psihoaktivnih substanc med nosečnostjo, še danes nosi zdravstvene posledice. Dubowitz in Bennett (2007, str. 1891) kot enega izmed pomembnih dejavnikov, ki pripomorejo k pojavnosti nasilja, navajata tudi morebitne diagnoze staršev, o kateri je pripovedovala ena izmed sodelujočih ter z mano podelila, da njen starš zaradi svoje diagnoze

z njo in njenimi sorojenci preprosto ni znal ravnati drugače, kot pa skozi dejanja nasilja in zanemarjanja.

Tudi izguba starša zaradi smrti je po besedah Paris, Carter, Day in Armsworth (2009, str. 73) za otroka travmatična izkušnja, saj otrok, predvsem v zgodnjem obdobju razvoja, smrti kot koncepta ne razume in lahko posledično smrt starša, skozi spoznavanje dokončnosti smrti, vedno znova podoživlja. To se je zgodilo tudi v primeru ene izmed sodelujočih, pri kateri se je rejništvo vzpostavilo zaradi samomora starša. Sodelujoča je z mano podelila svoje občutke žalosti ob pričevanju smrti, hkrati pa je bilo iz njene pripovedi moč razbrati tudi nerazumevanje koncepta smrti, saj se tudi po odvzemu iz okolja matične družine ni popolnoma zavedala, da starša ni več. Ista sodelujoča je imela tudi izkušnjo nestabilnih nastanitev, saj je tekom bivanja v matični družini doživela več nastanitev v kriznem centru, kar je po besedah Trivedi (2019, str. 545—546) za otroka travmatično ravno zato, ker mu ruši občutek stabilnosti, ki ga za zdrav razvoj nujno potrebuje.

Tudi dejanja, ki se niso zgodila, a bi se morala imajo po besedah Lynos, Whyte, Stephens in Townsend (2020, str. 4) lahko enake posledice kot dejanja ki so se zgodila, a se ne bi smela, čeprav ne pride do direktnih incidentov nasilja in zanemarjanja. Sodelujoče so o tovrstnih izkušnjah pripovedovale znotraj medosebnih družinskih odnosov, kjer so s strani staršev doživele odsotnost, tako fizično kot čustveno. Sodelujoče so poročale tudi o občutkih zapuščenosti in o odnosu, ki so ga dojemale kot površinskega, brez topline in ljubezni, kar pa so pglavitne sestavine odnosa, ki je za otroka varen in vzpodbuja pozitivne izkušnje. Iz odnosa s staršem mora otrok razbrati, da je ljubljen in da v njegovem življenju obstaja nekdo, ki ga varuje in brezpogojno ljubi, saj bo, po besedah Markham (1991), otrok, ki od svojih staršev dobi sporočilo, da ni ljubljen, to sporočilo vzel za resnično in bo na podlagi tega sporočila razvil tudi koncept o sebi, v okviru katerega bo prevzel tudi držo, da je za ravnanje staršev kriv sam in si le-tega zasluži.

Perry (2014, str. 498—499) poudarja, da smo ljudje za posledice travme najbolj dovzetni ravno v zgodnjem otroštvu, zlasti, če se ta zgodi v okviru družine, oziroma je zadana s strani drugih otroku pomembnih posameznikov, kar pa opisuje travmatične izkušnje vseh sodelujočih v moji raziskavi. Dejavnike travmatičnih dogodkov, ki igrajo pomembno vlogo pri razvoju posledic travme pri otroku, opisuje tudi Hodas (2006, str. 8—14), ki kot nekatere izmed teh dejavnikov navede: a) *starost otroka*, kjer so mlajši otroci bolj dovzetni za posledice travme, b) *preteklo*

izpostavljenost travmi, kjer se posledice travme kumulirajo, c) *bližino travme*, kjer so posledice travme hujše, če je otrok direktna žrtev, d) *vrsto travmatičnega dogodka*, kjer vsaka oblika travmatične izkušnje pusti drugačno posledico in e) *odnos s povzročiteljem travme*, kjer je travma povzročena s strani bližjega, za otroka veliko hujša kot tista, ki je povzročena s strani neznanca. Vse sodelujoče so travmatične izkušnje doživele znotraj okolja matične družine in v starosti, ki je za otrokov razvoj ključnega pomena, prav tako pa je ta travma bila zadana s strani njihovih staršev oziroma s strani njim pomembnih oseb, kar je za otroka še bolj uničujoče, saj imajo do povzročitelja tudi pozitivna čustva. To je omenila tudi ena izmed sodelujočih, ki je do svojih staršev, kljub travmatičnim izkušnjam, vseeno čutila neizmerno ljubezen. Travma je bila zadana tudi v obliki ponavljajočih se dejanj zanemarjanja in različnih vrst nasilja, ki je bilo pogojeno tudi s hujšimi starševimi težavami na področju duševnega zdravja (kot npr. Shizofrenijo) in zlorabo psihoaktivnih substanc, zaradi česar je upravičeno sklepati, da je travma, ki so jo sodelujoče doživele v matični družini, imela velik vpliv na proces njihovega razvoja. Briere (2011, str. 22) govori, da lahko otrok, ki je izpostavljen kompleksni travmi, kot posledico izpostavljenosti razvije težave, ki trajajo vse življenje. Nekatere sodelujoče so tekom intervjuja tudi navedle posledice, ki jih čutijo še danes in v okviru pripovedi navedle razne duševne stiske, vključno z depresijo, ki je v nekaterih primerih pripeljala tudi do hospitalizacije. Sodelujoče so poročale tudi o strahu pred zaprtimi prostori, ki se je pojavil kot posledica zaklepanja v stanovanje, ena izmed sodelujočih pa je kot posledico spolne zlorabe omenila tudi težave z nadzorovanjem mehurja. Hodas (2006, str. 8—10) govori, da je pri otrocih, starih med 12 in 17 let, ob doživljanju kompleksne travme moč zaslediti tudi samomorilne misli, katere je ena izmed sodelujočih navedla kot stisko, katera jo od časa doživljanja travme spremlja vse do današnjega dne. Briere (2011, str.22) kot možne posledice travme navaja tudi težave v medosebnih odnosih, katerih pa se je dotaknila ena izmed sodelujočih, ki se je kasneje v življenju soočala s pomanjkanjem zaupanja do drugih, potrebo po dokazovanju in težavami s vzpostavljanjem kvalitetnih in zdravih odnosov, v okviru dojemanja same sebe pa se je soočala s slabo samopodobo in gnusom, ki je trajno spremenil pogled, ki ga je imela nase. Nekaj sodelujočih je prav tako pričalo o ne prepoznavanju izkušnje nasilja in zlorabe kot travmatične, saj je bilo to edino, kar so poznale. Ostali občutki, s katerimi so se sodelujoče soočale, pa so bili še občutki nepravčnosti in krivičnosti in pa tudi želja po izhodu iz nasilnega okolja. Lynos, Whyte, Stephens in Townsend (2020, str. 4) govorijo, da na otroka vplivajo tudi tiste travmatične izkušnje, ki jih doživi v obdobju prvih štirih let njegovega

življenja, tudi če se teh izkušenj ne spomni. Nadaljujejo, da otroci v tem obdobju življenja še niso razvili jezika, zato so vsi njihovi spomini čutni. Ker otroci z izkušnjo kompleksne travme večino časa preživijo v stanju strahu, njihova pretirana pozornost za nevarnosti ne pusti, da bi prefiltrirali nepomembne čutne izkušnje, zato tudi te v prihodnosti interpretirajo kot nevarne. To je bilo razvidno tudi iz pripovedovanja ene izmed sogovornic, ki je kot posledico navedla odzive telesa na izkušnje, ki spominjajo na dogodke iz časa doživljanja travme, a se jih zaradi svoje starosti eksplicitno ne spomni. Ainsworth (1970), kot je navedeno v Erzar in Kompan Erzar (2011, str. 18—20) med možne posledice travme vključuje tudi tri ne varne stile navezanosti, v okviru katerih se otroci: a) pretirano navežejo na svojega skrbnika in na ločitev od svojega skrbnika reagirajo burno ter se težko pomirijo, b) na ločitev od svojega skrbnika ne odreagirajo, kar je posledica neustreznih starševih odzivov na otrokovo stisko in c) se vedejo popolnoma brez načrta in svoje odzive ter vedenje nenehno spreminjajo ter se v bližini skrbnikov vedejo prestrašeno in zmedeno, kar je pogostejše moč zaslediti pri otrocih, ki so žrtve zlorab in zanemarjanja. O stilih navezanosti je spregovorila tudi ena izmed sodelujočih, ki je povedala, da je do svojih staršev razvila enega izmed vzorcev ne-varne navezanosti, kar je moč razumeti kot eno izmed posledic spolne zlorabe in zanemarjanja, ki ju je sodelujoča doživela znotraj družine, katera bi ji morala nuditi varnost, a je ni.

Nenazadnje bi se v okviru tega poglavja rad navezal tudi na dejavnike, ki jih Hodas (2006, str. 12—14) opredeli kot dejavnike, ki vplivajo na posledice travme in so povezani z obdobjem po doživljanju travmatičnih dogodkov. Avtor kot ključni dejavnik, ki vpliva na zmanjšanje dolgotrajnih posledic travme, ob družbeni podpori navaja predvsem zgodnje posredovanje, ki pa je pri vseh sodelujočih, ki so o delu socialnih delavk v tem življenjskem obdobju pripovedovale, bilo odsotno. V primeru treh sodelujočih je pristojni center za socialno delo z razmerami v matični družini bil seznanjen, a te družine kljub temu niso prejemale redne in kontinuirane pomoči in podpore. Center za socialno delo je kljub poznavanju situacije ukrepal komaj takrat, ko je za preventivno delo bilo že prepozno in je posledično ukrepal v okvirih kriznega socialnega dela ter otroke odvzel iz matične družine. Tako so vse sodelujoče v raziskavi s tovrstno izkušnjo bile vrsto let izpostavljene travmatičnim izkušnjam, ki so na njih pustile dolgotrajne posledice in bi lahko ob zagotavljanju preventivne in kontinuirane pomoči s strani centra za socialno delo bile občutno manjše.

2. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli ob prehajanju v rejništvo?

Šeme (2023, str. 6) govori, da je vzpostavitev sistema rejništva proces, ki se odvija hitro in v velikem številu primerov otroku ne pusti manevrskega prostora, da bi ga lahko razumel. Avtorica (Ibid.) poudarja, da je sama sprememba življenjskega okolja v primerih nujnega odvzema otrok še toliko bolj sunkovita in nenadna ter sprejeta brez otrokovega glasu, kar je bilo razvidno tudi iz zgodb sodelujočih. Sam postopek je pri skoraj vseh bil vzpostavljen praktično čez noč zaradi obvestitve pristojnih organov s strani posameznikov, ki so opazili, da nekaj v družini ni v redu. Zaradi nenadnosti in sunkovitosti postopka nujnega odvzema, sogovornice samega procesa vzpostavitve rejništva niso razumele, ob samem prehodu iz matične družine v rejništvo pa so se soočale z občutki, da sledi nekaj slabega, s strahom pred prihodnostjo in posledično tudi željo, da se vrnejo nazaj domov, saj je bilo tisto okolje edino, ki so ga poznale.

Sogovornice, ki so spregovorile o svojem doživljanju samega prehoda, so spregovorile tudi o občutkih žalosti zaradi ločitve od svojih staršev, občutkih osamljenosti in v primeru ene izmed sodelujočih tudi občutkih krivde za odzem. O teh občutkih govori tudi Trivedi (2019, str. 527—541), ki poudarja, da otroci med procesom vzpostavitve rejništva doživljajo občutke žalosti in nejasnosti, ki lahko kasneje rezultirajo v občutkih krivde, PTSM, izolaciji, tesnobi, slabi samopodobi in obupu. Nadaljuje, da lahko otroci, ki so čez noč primorani zapustiti svoje starše, za njimi žalujejo isto, kot če bi ti umrli. Avtorica (Ibid.) zaključi z mislijo, da lahko otroci, ki so bili izvzeti iz matične družine, na isti način žalujejo tudi za svojimi sorojenci, od katerih so bili tekom procesa ločeni in so jim v preteklosti predstavljali vir varnosti in stabilnosti. Slednje je bilo moč opaziti tudi pri eni izmed sodelujočih, ki je tekom vzpostavitve postopka bila ločena od svojega sorojenca in se teh trenutkov spominja kot izredno težkih. Kljub temu je sodelujoča kasneje doživela tudi pozitivno izkušnjo, ker je strokovna delavka storila vse v svoji moči, da je sorojence namestila v isto rejniško družino in tako preprečila nadaljnjo izkušnjo izgube. Tudi o ločitvi od staršev, ki so jih bile primorane zapustiti čez noč, so spregovorile tri izmed sodelujočih. Zgoraj omenjena avtorica (Ibid.) to ločitev opredeli kot veliko travmo za otroka, ki je lahko v ekstremnih primerih tudi večja kot tista, ki jo je otrok doživel v matični družini.

Trivedi (2019, str. 527—541) poudarja, da lahko strokovni delavci, ki sodelujejo v procesu prehoda, prav tako dodatno travmatizirajo otroka, če sam odvzem ni opravljen na pristopu, ki temelji na razumevanju travme. Avtorica (Ibid.) poudarja, da strokovni delavci otroku pogosto ne zagotovijo dovolj informacij, bodisi mu zagotovijo napačne informacije, kar otrokovo stisko samo še bolj poglobi. O tej stiski so spregovorile tri sogovornice, ki so tekom pripovedovanja o delu strokovnih delavk tekom tega obdobja navedle pomanjkljivo predajo informacij o samem prehodu. Predaja informacij otroku je besedah Garcia (2019, str. 11) osrednje vodilo odvzema, ki je prav tako izveden po pristopu, ki temelji na razumevanju travme. Avtorica (Ibid.) ključni korak tukaj vidi komunikacijo z otrokom, kjer mu moramo na empatičen način in predvsem na način, ki ga otrok razume, obrazložiti, kaj se zares dogaja, ter mu opisati sam postopek, da ga ne pustimo tavati v temi. Trivedi (2019, str. 527—541) se tukaj pridružuje z mislijo, da otrok, ki ga čez noč odvzamejo iz družine, ne razume kaj se dogaja, prav tako pa mu redko kdo na vprašanja, ki se mu porajajo, dejansko odgovori. Podelitev informacij z otrokom je ključnega pomena, saj avtorica (Ibid.) poudarja, da je to življenjska prelomnica, ki jo bo otrok podoživljal še dolgo časa. Če strokovni delavci ne izvedemo odvzema, ki je utemeljen na razumevanju travme, in otroka dodatno vznemirimo še zaradi načina odvzema, pa po besedah omenjene avtorice (Ibid.) pri otroku tvegamo še dodatne občutke obupa, izgubljenosti, jeze in razočaranja. Samega procesa prehoda se je tekom pripovedovanja dotaknila polovica sodelujočih, od katerih sta dve bili takoj nameščeni v rejniško družino, kar je po besedah Trivedi (2019, str. 527—541) za proces prehoda, ki temelji na pristopu, utemeljenem na razumevanju travme, ključnega pomena. To je v primeru teh sodelujočih pomenilo predhodno načrtovan proces prehoda, ki je posledično priskrbel stabilnost namestitve, ta pa je po besedah iste avtorice (Ibid.) za otroke v tem obdobju ključnega pomena.

Na drugi strani je ena izmed sodelujočih tekom vzpostavitve postopka imela izkušnje z nestabilnimi nastanitvami, saj je med samim procesom vzpostavitve rejništva matično družino zapustila dvakrat, vmes pa je bila nameščena tudi v kriznem centru. Zraven nestabilnih nastanitev, ki za otroka niso travmatične samo zato, ker mu, po besedah Trivedi (2019, str. 545—546), ne zagotovijo stabilnega okolja, ki ga za rast in razvoj potrebuje, ampak tudi zato, ker otrok tekom teh selitev trpi za ločitvijo od drugih pomembnih posameznikov, ki niso nujno člani njegove družine. Tako selitev iz enega kraja v drugega spremlja zamenjava šole, kar po besedah avtorice (Ibid.) otroka prisili, da za sabo pusti vse svoje prijatelje in ostale pomembne posameznike, na katere se je tekom bivanja v določenem okolju tudi navezal.

Trivedi (2019, str. 527—541) poudarja, da otrok ob ločitvi od staršev, torej med samim procesom odvzema, utрпи veliko travmo, kar je na žalost za eno izmed sodelujočih tekom procesa prehoda iz matične družine postala resničnost. Izkušnja je za sodelujočo bila tako travmatična, da se je v trenutku odvzema disociirala, kar je po besedah Lynos, Whyte, Stephens in Townsend (2020, str. 7—20) ena izmed posledic razvojne kompleksne travme, kjer otroci, ki se v dani situaciji ne morejo ubraniti ali umakniti, v obliki obrambnega mehanizma pobegnejo v svoje misli.

3. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli med bivanjem v rejniški družini?

Čeprav je sistem rejništva zgrajen na nasprotnih prepričanjih, statistike, ki jih navaja Trivedi (2019, str. 543) kažejo, da je verjetnost travmatičnih izkušenj v rejniški družini mnogo večja, kot v splošni populaciji. Raziskava avtorjev Knudsen in Spencer (1992), ki jo povzema omenjena avtorica (Ibid.), izvedena v ameriški zvezdni državi Indiana, je pokazala, da so otroci v rejniških domovih trikrat bolj dovzetni za doživljanje fizičnega nasilja in dvakrat bolj ogroženi za doživljanje spolnega nasilja kot pa otroci v splošni populaciji. Na žalost se je v tej statistiki znašla več kot polovica sodelujočih, ki je v okviru sistema rejništva, ki bi jih moral pred travmatičnimi izkušnjami zaščititi ter jim po doživljanju travmatičnih izkušenj znotraj matične družine, zagotoviti varno okolje, še naprej doživljala grozovita dejanja vseh oblik nasilja, vključno s spolno zlorabo, zanemarjanjem, zlorabo alkohola s strani rejniških staršev in ostalimi travmatičnimi izkušnjami, ki so jih znotraj medosebnih odnosov doživele. Biehal (2013, str. 56—57) govori, da za večji odstotek primerov nasilja in zanemarjanja v rejniški družini obstaja več razlogov. Navaja, da lahko otroci zaradi posledic kompleksne travme razvijejo razna vedenja. Ta vedenja si lahko rejniki, če niso ozaveščeni o travmi in njenih posledicah, interpretirajo tako, da je otrok preprosto poreden in kot posledico uporabijo razne metode kaznovanja, tudi fizične, ki prav tako pomenijo obliko fizičnega nasilja nad otrokom. Čeprav se za telesno kaznovanje pogosto uporablja izgovor, da je za ravnanje kriv otrok, ker se »grdo obnaša«, je za tovrstna dejanja vedno odgovorna oseba, ki nasilje izvaja.

Nekaj sodelujočih je tekom bivanja v sistemu rejništva doživela nestabilne nastanitve, saj so se selile iz ene družine v drugo. Trivedi (2019, str. 545—546) poudarja, da so nestabilne nastanitve za otroka, ki živi »znotraj sistema« škodljive predvsem zato, ker zaradi nestabilnosti težje vzpostavijo zaupanja vredne in kvalitetne odnose z drugimi, kar pa lahko pomeni oteženo

spoprijemanje z doživeto travmo zaradi odsotnosti podpore. To specifično problematiko je naslovila tudi ena izmed sodelujočih, ki je svojo dožemanje selitve, kljub temu da je za selitev bila hvaležna, dojemala kot težko zaradi privajanja na novo rejniško družino. Znotraj nestabilnih nastanitev so sodelujoče pripovedovale tudi o izgubi rejniških bratov in sester, ki so jih bile primorane pustiti za sabo. Dve izmed sodelujočih sta tekom bivanja doživeli tudi smrt biološkega starša. Mitchell (2017, str. 2—4) govori, da so lahko tovrstne izgube nepriznane s strani ostalih posameznikov znotraj otrokovega življenja, saj bodisi izguba bodisi odnos nista priznana kot pomembna, kar pa za posameznika, ki se sooča z izgubo, slednjo naredi še toliko bolj travmatično.

Pomemben vir travme so v nekaterih primerih za sodelujoče predstavljali tudi stiki z matično družino, kar Biehal (2013, str. 56—57) navaja kot enega izmed možnih virov travme, ki jo otroci doživijo znotraj sistema rejništva. Tiste sodelujoče, ki so v okviru stika s starši doživele travmatične izkušnje, so tekom teh stikov bile prepuščene same sebi, doživele zanemarjanje, hkrati pa bile tudi prisiljene v prevzemanje vloge odraslega. V veliko primerih, sploh kjer je šlo za stike na domu matične družine, so sodelujoče bile izpostavljene podobnim travmatičnim izkušnjam kot pred bivanjem v rejništvu. Čačinovič Vogrinčič (2008, str. 106) piše, da je rejništvo začasen ukrep, v katerem je izrednega pomena tudi sodelovanje z matično družino, v okviru katerega jo podpremo, da se lahko otrok vrne nazaj. Ko to ni možno, lahko, po besedah omenjene avtorice (Ibid.), tudi dolgotrajno rejništvo predstavlja želeni izid, če je le-to v največjo korist otroka. Izrednega pomena je, da so stiki z matično družino skrbno načrtovani, sploh v primerih, kjer je otrok iz matične družine odvzet zaradi nasilja in/ali zanemarjanja. Iz primera sodelujoče je bilo razvidno, da stiki z matično družino niso bili skrbno načrtovani, kar je pripeljalo do nadaljnjega zanemarjanja otrok znotraj matične družine. Strokovne delavke v tem primeru otroka niso zavarovale, saj nad stiki z matično družino niso imele popolnega nadzora, v katerem bi nepravilno ravnanje otrokovih staršev lahko opazile in ga tudi preprečile.

Kot ustrezno delo stroke tukaj vidim poslušanje glasu otroka, hkrati pa tudi ravnanje po enem izmed konceptov pristopa, ki se osredotoča na razumevanju travme, ki jih opredelita Steele in Malchiodi (2012, str. 16—17). Omenjena avtorja (Ibid.) kot enega izmed ključnih konceptov navedeta tudi povečanje nadzora, izbire in avtonomije osebe z izkušnjo trave, kjer socialni delavci skozi svoje delo, v tem primeru z otrokom, pomagamo, da dobijo občutek nadzora nad svojim življenjem. To je v primeru nekaterih sodelujočih storila tudi socialna delavka, ki je

spoštovala željo otroka po prekinitvi stikov. Žal ena izmed sodelujočih tovrstne pozitivne izkušnje ni imela, saj je bila kljub doživeti spolni zlorabi s strani starša, le-tega prisiljena v okviru stikov z matično družino, obiskovati v zaporu.

Veliko sodelujočih je v okviru pripovedovanja o življenju v rejništvu in ob komentiranju dela strokovnih delavk navedlo, da niso imele zadostnega stika s socialno delavko, saj je slednja na domu opravila premalo obiskov. Po besedah Biehal (2013, str. 56—57) je nadzor rejniških družin s strani socialnega delavca ena izmed ključnih metod za večje odkrivanje nasilja, zanemarjanja in ostalih vrst neprimerne skrbi za otroka. Razlog za premajhno količino obiskov na domu poznamo. Centri za socialno delo se že vrsto let po besedah Zega (2020, str. 36) soočajo s kadrovsko podhranjenostjo in preveliko količino birokratskega dela, problematiko česar je še dodatno osvetlila reorganizacija centrov za socialno delo leta 2018. Te problematike žal pustijo premalo časa za delo z uporabniki, delo po sodobnih socialno-delovnih konceptih pa je kot posledica vseh teh dejavnikov, praktično nemogoče. Tega so se tekom pogovora o delu socialnih delavk dotaknile tudi sodelujoče, ki so ob premalo obiskih na domu, izpostavile tudi to, da niso dobile občutka pristnosti s strani socialne delavke, saj je le-ta med razgovorom pisala poročilo, ki ga mora po veljavni zakonodaji vključiti v spis uporabnika. Sodelujoče so kot neustrezno delo socialnih delavk navedle tudi pomanjkljivo znanje o travmi, saj so dobile občutek, da o travmi niso ozaveščene. Socialne delavke v nekaterih primerih ob poznavanju nasilja niso posredovale, v enem primeru so celo sodelujočo vzpodbujale, da svoje življenje nadaljuje v družini, katere član jo je spolno zlorabil. Tudi to, da s strani socialne delavke niso dobile občutka, da jih ta posluša in razume, je bilo navedeno kot eno izmed neustreznih ravnanj.

Pomembno se mi zdi, da izpostavim tudi primere dobre prakse, saj so nekatere izmed sodelujočih s socialnimi delavkami imele dobre izkušnje. Te sodelujoče so se v delovnem odnosu z njimi, kar je po mojem mnenju tudi najpomembnejše, počutile slišane. Prav tako so te sodelujoče imele občutek, da so bile s strani socialne delavke deležne ustrezne pomoči in podpore, prav tako pa so tekom sodelovanja občutile pozitivne občutke in občutke veselja. Ena izmed sodelujočih je ravnanje strokovne delavke v času trajanja rejništva opisala kot ustrezno zato, ker ji je omogočila obiskovanje psihologa in psihoterapevta, kar je o besedah Steele in Malchiodi (2012, str. 16—17) prav tako eden izmed ključnih izhodišč pristopa, utemeljenega na razumevanju travme. Po besedah avtorjev (Ibid.) strokovni delavci, ob upoštevanju tega

izhodišča, v okviru svojega dela identificiramo in posledično tudi zagotavljamo ustrezne vrste pomoči, tudi pomagajočih strok.

Kljub temu, da sem bil priča zgodbam o mnogih grozovitih izkušnjah, v katerih je sistem, ki služi zaščiti otrok, sodelujočim zadal dodatne travmatične izkušnje, pa sem bil hkrati tudi priča pozitivnim zgodbam, kjer je sistem prinesel tisto pozitivno spremembo, ki jo v okviru vzpostavitve rejništva pričakujemo, nenazadnje pa tudi potrebujemo. Sodelujoče, ki so pripovedovale o pozitivnih izkušnjah, so povedale, da so se znotraj rejniške družine počutile varno, bile so deležne potrebne podpore, tudi profesionalne, ob tem pa so dobile tudi občutek, da končno spet pripadajo. Samji, Long, Herring, Correia in Maloney (2024, str. 2) poudarjajo pomembnost pozitivnih izkušenj, doživetih v otroštvu, saj le-te pomagajo pri zmanjševanju posledic obremenjujočih izkušenj, v kolikor jih je posameznik doživel vsaj šest. Sodelujoče so tako ob podpori znotraj rejniške družine hkrati poročale tudi o zunanji podpori s strani vrstnikov, vzgojiteljic, učiteljev in s strani širše družine in so tako bile deležne pozitivnih izkušenj, ki so za posameznike z izkušnjo kompleksne travme nujno potrebne.

4. Katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli ob prehodu v samostojno življenje?

Doseganje polnoletnosti za mladostnika, ki je odrasčal v rejniški družini, po besedah Atkinson (2008) pomeni, da izgubi vse. Ob odhodu iz rejništva ti posamezniki nimajo več stanovanja, niso deležni zdravstvenega varstva, finančne pomoči ali pa socialnega delavca, ki bi ga lahko poklicali v nujnih primerih. Avtorica (Ibid.) pravi, da ti mladostniki čez noč ostanejo prepuščeni sami sebi, brez socialne mreže, varnosti in z malo pripravljenosti na odraslost. Izkušnje, ki so jih sodelujoče z menoj podelile tekom izvajanja intervjujev so precej raznolike in se dotikajo vseh področij, ki jih je omenila zgoraj navedena avtorica (Ibid.).

Dve izmed sodelujočih sta se dotaknili samega procesa odhoda iz rejniške družine in sta tekom intervjuja izpostavili, da je bila ta odločitev impulzivna in nepremišljena, saj je nastopila čez noč, hkrati pa so samo odločitev spremljali tudi strah pred prihodnostjo in nepripravljenost. Tukaj se mi zdi pomembno izpostaviti, da nobena izmed sodelujočih, ki je rejniško družino zapustila, v to ni bila prisiljena, ampak je družino zapustila na podlagi lastne želje po odhodu.

Dworsky, Dillman, Dion, Coffee-Borden in Rosenau (2012, str. 8) poudarjajo, da varna in stabilna nastanitev, ob zadovoljevanju osnovne človekove potrebe po zatočišču, pomaga pri

vzpodbujanju pozitivnih rezultatov na različnih področjih; od izobraževanja, zaposlitve, do telesnega in duševnega zdravja. Tako odsotnost stabilne in varne nastanitve predstavlja veliko oviro pri zagotavljanju teh pozitivnih izidov. Po mnenju avtorjev (Ibid.) je varna namestitev za mlade, ki se odpravljajo na pot samostojnosti, ključnega pomena, saj zraven vseh že omenjenih koristi pripomore tudi k samozadostnosti. Vse sodelujoče, ki so v okviru raziskave z mano podelile svojo izkušnjo, so k sreči po izhodu iz rejništva imele zagotovljeno varno nastanitev bodisi pri takratnem partnerju bodisi so zaradi dobrih odnosov v rejniški družini svoje bivanje nadaljevale tam. Ena izmed sodelujočih se je po izhodu iz rejništva tudi vrnila v matično družino, saj dejavniki, ki so pripeljali do namestitve v rejništvo, ob izhodu iz rejništva niso več obstajali. Čeprav so vse sodelujoče imele zagotovljeno varno in primerno nastanitev, pa so se tiste, ki so svoje življenje nadaljevale zunaj rejniške družine, soočale s številnimi problematikami finančne narave, predvsem zaradi potrebe po plačevanju stanovanja. Po besedah Cunningham in Diversi (2012, str. 593) se mladi, ki zapuščajo sistem rejništva, v večini primerov poslužujejo oblike prekarne delo, ki pa v veliki večini primerov ne pomeni dobrega in stabilnega dohodka. Po besedah avtorjev (Ibid.) je bitka za preživetje za te posameznike še toliko bolj intenzivna, saj prehod iz rejništva nastopi ob dopolnjenem osemnajstem letu starosti, torej v obdobju, ko se veliko posameznikov še vedno izobražuje. Hkratno izobraževanje in opravljanje dela v namen preživetja je lahko stresno, saj velikokrat eno ne pusti časa za drugo. Sodelujoče v pričujoči raziskavi, ki so svoje življenje po rejništvu nadaljevale »na svojem« so se soočale s finančnimi stiskami, predvsem zato, ker jim je glavni vir dohodka predstavljalo študentsko delo, ena izmed sodelujočih pa je kot glavni vir dohodka navedla denarno socialno pomoč. Tri sodelujoče so na drugi strani bile deležne finančne podpore s strani rejniških staršev, ki je v njihovem primeru poskrbela za varen prehod v samostojnost in odsotnost finančnih stisk.

Cunningham in Diversi (2012, str. 596—597) govorita tudi o vzdrževanju odnosov, ki je lahko za mlade, ki imajo izkušnjo večih selitev znotraj sistema rejništva, precej težko. Do okrnjene socialne mreže pri teh posameznikih, po besedah navedenih avtorjev (Ibid.), pride v okviru nestabilnih nastanitev tekom rejništva, zaradi katerih so bili primorani za sabo pustiti posameznike, ki so jim predstavljali vir podpore in pomoči. Tiste sodelujoče, ki so svoj prehod v samostojnost opravile, so bile deležne raznih virov podpore. Najpogostejša vira podpore sta bila za sodelujoče v tistem obdobju podpora takratnega partnerja in rejniških staršev. V nekaterih primerih so pomemben vir opore predstavljali tudi sorojenci. Ena izmed sodelujočih

pa je kljub podpori partnerja, v obdobju prehoda imela občutek prepuščenosti sami sebi. Samji, Long, Herring, Correia in Maloney (2024, str. 2) poudarjajo pomembnost pozitivnih izkušenj pri posameznikih, ki so tekom svojega odrasčanja doživeli travmatične izkušnje, saj le-te, v kolikor jih posameznik doživi vsaj šest, pozitivno vplivajo na duševno zdravje in splošno življenjsko zadovoljstvo. Baglivio in Wolff (2021) kot pozitivne izkušnje opredelita tudi podporo s strani družine in podporo prijateljev, ki pa so jo vse sodelujoče prejele vsaj v eni izmed omenjenih oblik.

Čeprav vprašanja o delu socialnih delavk v tem obdobju nisem postavil, se je ena izmed sodelujočih kljub temu dotaknila tudi tega aspekta izkušnje, kjer je kot pomanjkljivost izpostavila prekinitev odnosa s socialno delavko. Tekom trajanja rejništva je s socialno delavko uspela vzpostaviti odnos, ki temelji na zaupanju, a ga je po končanju rejništva bila primorana prekiniti. Ker je po izhodu rejništva koristila pravice iz drugega naslova, je svoje sodelovanje nadaljevala z drugo socialno delavko, s katero odnosa še ni imela vzpostavljenega. To je za sodelujočo predstavljalo stisko, ki jo je spremljal še občutek prepuščenosti sami sebi, saj je s strani socialnih delavk pričakovala podporo in nasvet glede prehoda v samostojnost, a le-teh ni dobila. Tovrstno izkušnjo je smiselno povezati z že zgoraj navedenimi besedami Atkinson (2008), ki izpostavlja problematiko, da mladi ob izhodu iz rejništva ostanejo prepuščeni sami sebi, v tem prehodu pa niso deležni podpore socialnega delavca, ki so jo v času trajanja rejništva prejeli.

Posamezniki, ki se odpravljajo iz sistema rejništva, se soočajo z omenjenimi problematikami veliko prej kot posamezniki, ki nimajo izkušnje z življenjem v rejništvu, ampak je po analizi rezultatov situacija prehoda v samostojnost na območju slovenskega prostora po mojem mnenju manj kritična, kot pa tista, ki je opisana v navedeni strokovni literaturi in temelji na izkušnji prebivalcev Združenih držav Amerike. Do te ugotovitve prihajam zaradi tega, ker nobena izmed sogovornic tekom prehajanja v samostojno življenje ni bila iz danes na jutri brez varne in stabilne namestitve, hkrati pa so vse izmed sodelujočih, kljub soočanju s specifičnimi problematikami, ob sebi imele vsaj en vir podpore.

6. Sklepi

- Sodelujoče so v času bivanja v matični družini doživele vrsto travmatičnih izkušenj, ki vključujejo nasilje, zanemarjanje, izgubo pomembnih posameznikov na travmatične načine (npr. samomor starša), zlorabo psihoaktivnih substanc s strani staršev in nestabilne nastanitve.
- Med prehajanjem iz matične družine v rejniško večini sodelujočih sam proces prehoda ni bil obrazložen, kar so spremljali razni občutki negotovosti in strahu. Njihov glas oz. glas otroka torej ni bil slišan, niti ni bil povprašan. Prehod v rejništvo je v večni primerov pomenil takojšnjo namestitev v rejniško družino, razen pri eni izmed sodelujočih, kjer je prehod vseboval več različnih nastanitev, med drugim tudi v kriznem centru za otroke v predšolskem obdobju (Palčica).
- Tekom bivanja v rejniški družini so nekatere izmed sodelujočih ponovno doživele travmatične izkušnje v obliki različnih vrst nasilja (npr. spolna zloraba s strani partnerja rejnice, pretepanje s strani rejnice, verbalno nasilje s strani rejnice), zanemarjanja (npr. neposredovanje rejnice ob pričevanju nasilju nad otrokom s strani drugega otroka v rejništvu) in zlorabe psihoaktivnih substanc s strani rejniškega starša (npr. zloraba alkohola s strani partnerja rejnice).
- Nekatere sodelujoče so tekom bivanja v rejniški družini doživele veliko pozitivnih izkušenj, saj so se, ob dobrih odnosih z rejniškimi starši, v družini počutile dobrodošle in ljubljene, hkrati pa jim je rejniška družina predstavljala varnost in podporo, ki so jo potrebovale (npr. podpora s strani rejnikov, tako čustvena kot finančna).
- Delo strokovnih delavk v času trajanja rejništva je bilo v primerih intervjuvank, ki so sodelovale v pričujoči raziskavi, tako ustrezno kot neustrezno. Strokovne delavke, ki so ravnale ustrezno, so otroka zaščitile, mu nudile podporo (npr. zagotavljanje pomoči in podpore uporabniku, zagotavljanje pomoči pomagajoče stroke – psiholog in/ali psihoterapevt, aktivno in pozorno poslušanje uporabnika), hkrati pa so otroka tudi poslušale in delovale v njegovo korist. Strokovne delavke, ki po pripovedi sodelujočih svojega dela niso opravljale ustrezno, pa otroka niso poslušale, prav tako pa za pogovor niso zagotovile varnega prostora. Niso posedovale znanja o travmi, ter se na stiske sogovornic, ki so bile posledice travmatičnih izkušenj, niso odzvale ustrezno (npr.

neposredovanje ob doživetih spolnih zlorabi otroka, etiketiranje s strani socialne delavke, odsotnost varnega prostora za pogovor, nepriznavanje izkušnje kot travmatične).

- Ob prehodu v samostojnost so imele sodelujoče različne izkušnje. Tiste, ki so življenje nadaljevale izven rejniške družine, so se soočale predvsem s finančnimi problematikami. Tiste, ki so v okviru bivanja v rejniški družini vzpostavile dobre in varne družinske odnose, so poročale o nadaljnjem bivanju v rejniški družini, kjer se s specifičnimi problematikami niso soočale.
- Vse izmed sodelujočih so bile med procesom prehoda v samostojno življenje deležne vsaj enega vira podpore, večina pa jih je bila deležna tudi več virov podpore.
- Centri za socialno delo imajo neurejen sistem hrambe dokumentacije, saj sodelujoča v raziskavi do dokumentov ni morala dostopati, ker nihče izmed zaposlenih ni vedel, kako naj arhivirane dokumente najde.

7. Predlogi

Predlogi, ki jih bom navedel v tem poglavju, niso samo moje delo. So skupek mojega videnja problematike, hkrati pa tudi izvirajo iz izkušenj sodelujočih, ki so na lastni koži občutile potrebo po določenih izboljšavah.

- Predlagam, da se tako za strokovne delavce kot za rejnike uvede obvezno izobraževanje o kompleksni travmi in njenih posledicah. Za socialne delavce se morajo tovrstna znanja implementirati v učni sistem Fakultete za socialno delo v obliki samostojnega predmeta, ki bo obvezen za vse študente fakultete. Tam naj bo podeljeno tudi poglobljeno znanje o pristopu, utemeljenem na razumevanju travme. Za rejnike se naj izobraževanje izvede znotraj obveznega izobraževanja rejnikov, ki pa bi, zaradi specifičnih potreb otrok, moralo biti tudi bolj obsežno.
- Predlagam nove in predvsem podrobnejše raziskave na temo travme, ki je otrokom z izkušnjo življenja v rejništvu povzročena ob prehajanju v rejništvo, v času bivanja v rejniški družini in ob prehodu v odraslo življenje (npr. o travmatičnih izkušnjah, doživetih v sistemu rejništva in njihovih posledicah, o delu strokovnih delavk na področju rejništva in pa tudi o izzivih, s katerimi se mladi, ki imajo izkušnjo življenja v rejništvu, soočajo ob izhodu iz rejniške družine in ob prehodu v odraslost). Raziskave naj izvedejo Fakulteta za socialno delo, Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve ter drugi pomembni deležniki.
- Predlagam uvedbo obvezne psihološke pomoči za otroke v rejništvu, ki imajo izkušnjo travme. Obvezna pomoč bi se lahko v sistem implementirala tako, da se na vseh centrih za socialno delo zaposli vsaj en psiholog ali psihoterapevt ali pa se obiskovanje zasebnih ponudnikov financira iz javnega proračuna.
- Predlagam, da pristop, ki temelji na razumevanju travme, postane jedro strokovnega dela na področju rejništva. S prenovo sistema po tem modelu dela, bi se preprečila reviktimizacija otrok in družin s predhodno izkušnjo travme, ki vstopajo v sistem zaščite otrok.
- Predlagam prenovo sistema socialnega dela z otroki in družinami s številnimi izzivi na centrih za socialno delo. Raziskava je namreč pokazala, da se tem družinam na centrih za socialno delo ne zagotavlja ustrezne pomoči in podpore na tarčno-preventiven način (tj. v obliki zgodnje pomoči in podpore otroku in družini, na domovih teh družin, v

obliki redne in kontinuirane pomoči in podpore otoku in družini). Te družine tako predolgo ostajajo brez ustrezne pomoči in storitev, ki bi odgovarjale na njihove potrebe po storitvah. V kolikor družina prejme podporo s strani centrov za socialno delo, je leta v večini primerov prepozna in kurativno usmerjena v zmanjševanje »že povzročene škode«. Kot kažejo izsledki raziskave, centri za socialno delo v okviru dela z družino večinoma ponujajo le pomoč v okviru kriznega socialnega dela (nadzor nad družinami, nujni odvzemi otrok, namestitve otrok v zavodih oz. strokovnih centrih in rejniških družinah), kar pa družine pogostokrat še dodatno obremeni s travmo, ki je povzročena v sistemu zaščite otrok.

- Predlagam sistemsko ureditev, v okviru katere bi bila obvezna izdelava načrta prehoda v samostojnost za vse posameznike, ki živijo v sistemu rejništva. Ta načrt se mora skupaj z njimi sestaviti pred iztekom rejniške pogodbe, da imajo mladi ob prehodu v samostojnost vsaj nek občutek varnosti.

Hkrati bi pa vsem socialnim delavkam, ki svoje delo opravljajo na področju rejništva, predal predlog ene izmed sodelujočih: *Poslušajte otroka, ne samo z ušesi ampak tudi z očmi in predvsem srcem. Bodite pozorne, kaj vam otrok, ki sedi pred vami, želi povedati.*

8. Uporabljena literatura

- *Alternative Family Services*. (b.d.). Pridobljeno 9.5.2024 s: <https://www.afs4kids.org/blog/foster-care-and-neglect-what-you-should-know/>
- Aničič, K., Hrovat Svetičič, T., Hrovat, T., & Sušnik, A. (2017). *Nasilje nad otroki: Strokovne smernice za delo z otroki, ki doživljajo zanemarjanje in/ali nasilje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo. Pridobljeno 12.3.2024 s https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2017-smernice_otroci.pdf
- Atkinson, M. (2008). Aging Out of Foster Care: Towards a Universal Safety Net for Former Foster Care Youth. *Harvard Civil Rights – civil Liberties Law Review*, 43(1). Pridobljeno 29.4.2024 s: https://www.researchgate.net/publication/265205157_Aging_Out_of_Foster_Care_Towards_a_Universal_Safety_Net_for_Former_Foster_Care_Youth
- Baglivio, M. T., & Wolff, K. T. (2021). Positive Childhood Experiences (PCE): Cumulative Resiliency in the Face of Adverse Childhood Experiences. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 19(2), 139-162. Pridobljeno 6.6.2024 s: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1541204020972487>
- Biehal, N. (2013). Maltreatment in Foster Care: A review of the evidence. *Child Abuse Review*, 23(1), str. 48-60. Pridobljeno 26.4.2024 s: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/car.2249>
- Briere, J. (2011). *Treating Complex Trauma in Adolescents and Young Adults*. California, SAGE Publications, inc.
- Cicchetti, D., & Toth, S. L. (2005). Child Maltreatment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1(1), 409-438. Pridobljeno 17.4.2024 s <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.clinpsy.1.102803.144029>
- Cunningham, M. J., & Diversi, M. (2013). Aging out: Youths' perspectives on foster care and the transition to independence. *Qualitative Social Work*, 12(5), 587-602. Pridobljeno 11.1.2024 s <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1473325012445833>
- Cvetek, R. (2009). *Bolečina preteklosti*. Celje: Društvo Mohorjeva družba.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2008). *Socialno delo z družino*. Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

- Dubowitz, H., & Bennett, S. (2007). Physical abuse and neglect of children. *The Lancet*, 369(9576), 1891-1899. Pridobljeno 17.4.2024 s [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(07\)60856-3/abstract](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(07)60856-3/abstract)
- Dworsky, A., Dillman, K. N., Dion, M. R., Coffee-Borden, B., & Rosenau, M. (2012). *Housing for Youth Aging Out of Foster Care: A Review of the Literature and Program Typology*. U.S. Department of Housing and Urban Development, Office of Policy Development & Research. Pridobljeno 27.4.2024 s: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2112278
- Erzar, T. & Kompan Erzar, K. (2011). *Teorija navezanosti*. Celje: Celjska Mohorjeva družba: Društvo Mohorjeva Družba.
- Frangež, D., Drobnič Radobuljac, M., & Kodele, T. (2019). Razkritje nasilja nad otroki in zanemarjanja otrok. V Kodele, T., Leskošek V., in Mešl, N. (ur.) *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 124-163). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Fratto, C. M., (2016). Trauma-informed care for youth in foster care. *Archives of Psychiatric Nursing*, 30(3), 439-446. Pridobljeno 19.12.2023 s <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0883941716000170>
- Garcia, E. (2019). *Child Welfare: Trauma Informed Practice at Time of Child Removal*. Electronic Theses, Projects, and Dissertations. Pridobljeno 18.4.2024 s: <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/873/>
- Hodas, G. R. (2006). *Responding to Childhood Trauma: The Promise and Practice of Trauma Informed Care*. Pridobljeno 27.3.2024 s <https://www.nasmhpd.org/sites/default/files/Responding%20to%20Childhood%20Trauma%20-%20Hodas.pdf>
- Kaplan, S. J., Pelcovitz, D., & Labruna, V. (1999). Child and adolescent abuse and neglect research: a review of the past 10 years. Part I: Physical and emotional abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 38(10), 1214-1222. Pridobljeno 1.4.2024 s: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/10517053/>
- Kerns, S. E. U., Pullmann, M. D., Negrete, A., Uomoto, J.A., Beliner, L., Shogren, D., Silverman, E., Putnam, B. (2016). Development and Implementation of a Child Welfare

- Workforce Strategy to Build a Trauma-Informed System of Support for Foster Care. *Child Maltreatment*, 21(2), 135-146. Pridobljeno 11.1.2024 s <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1077559516633307>
- Kuhar, M. (2012). Podaljšano sobivanje staršev in mladih odraslih v Sloveniji. *Socialno delo*, 51(6). str. 365—378. Pridobljeno 22.6.2024 s: <https://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-JSF1MQZH/?query=%27keywords%3dprehodi+v+odraslost%27&pageSize=25>
 - Kuhar, M., Jeriček Klanšček, H., Zager Kocjan, G., Hočevar, A., Drglin, Z., & Mešl, N. (2020). *Obremenjujoče izkušnje v otroštvu in posledice v odraslosti*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani in Nacionalni inštitut za javno zdravje. Pridobljeno 21.6.2024 s: <https://nijz.si/publikacije/obremenjujoce-izkusnje-v-otrostvu-in-posledice-v-odraslosti/>
 - Lawson, D.M., & Quinn, J. (2013). Complex trauma in children and adolescents: evidence based practice in clinical settings. *Journal of clinical psychology*, 69(5), 497-509. Pridobljeno 22.2.2024 s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jclp.21990>
 - Lyons, S., Whyte, K., Stephens, R., & Townsend, H. (2020). *Developmental Trauma Close Up*. Beacon House. Pridobljeno 23.3.2024 s <https://beaconhouse.org.uk/wp-content/uploads/2020/02/Developmental-Trauma-Close-Up-Revised-Jan-2020.pdf>
 - Markham, U. (1999). *Travme iz otroštva: kako prepoznamo in odpravimo boleče spomine*. Založba Mladinska knjiga.
 - Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Mesec, B., Rape, T. & Rihter, L. (2009). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu I: Načrtovanje raziskave*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za socialno delo.
 - Mešl, N., & Drobnič Radobuljac, M. (2019). Otrok z izkušnjo travme v postopkih zaščite. V Leskošek, V., Kodele, T. in Mešl, N. (ur.). *Zaščita otrok pred nasiljem in zanemarjanjem v Sloveniji* (str. 202-235). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
 - Mitchell, M.B. (2018). »No One Acknowledged My Loss And Hurt«: Non-death Loss, Grief, and Trauma in Foster Care. *Child Adolescent Social Work Journal*, 35, 1-9.

Pridobljeno 11.1.2024 s <https://link.springer.com/article/10.1007/s10560-017-0502-8#citeas>

- Paris, M. M., Carter, B. L., Day, S. X., & Armsworth, M. W. (2009). Grief and Trauma in Children After the Death of a Sibling. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 2(2), 71-80. Pridobljeno 17.4.2024 s: <https://www.tandfonline.com/doi/citedby/10.1080/19361520902861913?scroll=top&needAccess=true>
- Parolin, M., Simonelli, A., Mapelli, D., Sacco, M., & Cristofalo, P. (2016). Parental Substance Abuse As an Early Traumatic Event. Preliminary Findings on Neuropsychological and Personality Functioning in Young Drug Addicts Exposed to Drugs Early. *Frontiers in Psychology*, 7. Pridobljeno 13.4.2024 s: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2016.00887/full>
- Perry, B. D. (2014). *Helping Traumatized Children: A Brief Overview for Caregivers*. The Child Trauma Academy. Pridobljeno 22.2.2024 s: https://vslg.ca/photos/custom/VSLG/Resources/Helping_Traumatized_Children_Caregivers_Perry1.pdf
- Riebschleger, J., Day, A., & Damashek, A. (2014). Foster Care Youth Share Stories of Trauma Before, During, and After Placement: Youth Voices for Building Trauma-Informed Systems of Care. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24(4), 339-360. Pridobljeno 19.12.2023 s: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10926771.2015.1009603>
- Samji, H., Long, D., Herring, J., Correia, R., & Maloney, J. (2024). Positive childhood experiences serve as protective factors for mental health in pandemic-era youth with adverse childhood experiences. *Child abuse & neglect*. Pridobljeno 11.6.2024 s: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0145213424000097>
- Steele, W., & Malchiodi, C.A. (2012). *Trauma-informed practices with children and adolescents*. London, New York: Routledge.
- Steffe, M., & McNabara Barry, C. (2012). The challenges in the transition to adulthood for foster care youth: A literature review. *Modern Psychological Studies*, 17(2), str. 43-

49. Pridobljeno 26.4.2024 s:
<https://scholar.utc.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1207&context=mps>
- Šeme, M. (2023). Otrok v rejništvu in kompleksna travma. *Rejniški glasnik*, 57, 26-31. Pridobljeno 11.3.2024 s:
http://www.rejniskodrustvoslovenije.si/datoteke/rejniskiglasnik/REJNISKIGLASNIK_57.pdf
 - Trivedi, S. (2019). The Harm of Child Removal. *New York university Review of Law & Social Change*, 43(523), str. 523-580. Pridobljeno 19.4.2024 s:
<https://heinonline.org/HOL/LandingPage?handle=hein.journals/nyuls43&div=21&id=&page=>
 - Turner, T., & Burton, S. (2023). *Placement instability and its effects on the mental health of foster youth*. Electronic Theses, Projects, and Dissertations. Pridobljeno 21.6.2024 s: <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/1654/>
 - *Ustava Republike Slovenije* (URS) (1991). Ur. l. RS 33/1991-l.
 - Zega, Ž. (2020). *Vsebinska reorganizacija centrov za socialno delo*. (Diplomsko delo). Fakulteta za socialno delo, Ljubljana.

9. Priloge

9.1. Priloga A: Smernice za intervju

1. **RV: katerim travmatičnim izkušnjam so bili mladi odrasli izpostavljeni pred vstopom v rejništvo?**
 - 1.1. Kako bi opisali vaše življenje v matični družini pred odhodom v rejništvo?
 - 1.1.1. Kako ste doživljali te dogodke?
 - 1.2. Ko razmišljate o svojih izkušnjah v matični družini pred odhodom v rejništvo, katerim za vas travmatičnim izkušnjam ste bili izpostavljeni?
 - 1.2.1. Kako ste doživeli te izkušnje?
 - 1.2.2. Kakšen vpliv so po vašem mnenju te izkušnje imele na vaše odnose z družinskimi člani?
 - 1.3. Ko razmišljate o svojih izkušnjah v matični družini pred odhodom v rejništvo, katerim za vas pozitivnim izkušnjam ste bili izpostavljeni?
 - 1.3.1. Katere pozitivne izkušnje so vam predstavljale vir moči?
2. **RV: katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli ob prehajanju v rejništvo?**
 - 2.1. Kako bi opisali vašo izkušnjo prehoda iz matične družine v rejništvo?
 - 2.2. Ko razmišljate o svojih izkušnjah med prehodom iz matične družine v rejništvo, katerim travmatičnim izkušnjam ste bili izpostavljeni?
 - 2.2.1. Kako ste doživljali te izkušnje?
 - 2.3. Kakšna je bila vloga socialnega delavca v procesu prehoda iz matične družine v rejništvo?
 - 2.3.1. Kdo in na kakšen način vam je povedal za prehod?
 - 2.3.2. Kaj bi svetovali socialnim delavcem, ki svoje delo opravljajo na področju rejništva?
3. **RV: katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli v času bivanja v rejniški družini?**
 - 3.1. Kako bi opisali vaše življenje v rejniški družini?
 - 3.2. Ko razmišljate o svojih izkušnjah v rejniški družini, katerim za vas travmatičnim izkušnjam ste bili izpostavljeni?
 - 3.2.1. Kako ste doživljali te izkušnje?
 - 3.2.2. Kako so po vašem mnenju te izkušnje vplivale na vaše odnose z člani rejniške družine in ostalimi?
 - 3.3. Ko razmišljate o svojih izkušnjah v rejniški družini, katerim pozitivnim izkušnjam ste bili izpostavljeni?
 - 3.3.1. Katere pozitivne izkušnje so vam predstavljale vir moči?
 - 3.4. Kako bi opisali vaš odnos s socialnim delavcem med bivanjem v rejniški družini?
 - 3.4.1. Katere vrste podpore ste bili deležni?
 - 3.4.2. Kaj bi svetovali socialnim delavcem, ki svoje delo opravljajo na področju rejništva?
4. **RV: katerim travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni mladi odrasli ob prehodu v samostojno življenje?**
 - 4.1. Kako bi opisali vaš prehod iz rejniške družine v samostojno življenje?
 - 4.2. Ko razmišljate o svojih izkušnjah v času prehoda iz rejniške družine v samostojno življenje, katerim za vas travmatičnim izkušnjam ste bili izpostavljeni?
 - 4.2.1. Kako ste doživljali te izkušnje?
 - 4.3. S katerimi specifičnimi izzivi (npr. Nastanitev, izobrazba,...)ste se soočali ob prehodu v samostojno življenje?
 - 4.3.1. Katere podpore ste bili deležni v tem obdobju?

9.2. Priloga B: Soglasje udeleženke in udeleženca k sodelovanju v raziskavi

SOGLASJE UDELEŽENKE IN UDELEŽENCA K SODELOVANJU V RAZISKAVI

Vabilo k sodelovanju v raziskavi, ki se izvaja v okviru pisanja diplomskega dela: »Mladi odrasli z izkušnjo življenja v rejništvu o travmi pred, med in po namestitvi v rejništvo«

Naslov raziskave: »(Mladi) odrasli z izkušnjo življenja v rejništvu o travmi pred, med in po namestitvi v rejništvo«

Raziskavo izvaja: Rok Zavernik, študent Fakultete za socialno delo, UL pod mentorstvom izr. prof. dr. Nine Mešl in somentorstvom as. Mojce Šeme.

Namen raziskave je: V okviru diplomskega dela izvajam raziskavo, s katero želim ugotoviti, katerim (če) travmatičnim izkušnjam so bili izpostavljeni (mladi) odrasli v času pred nastanitvijo v rejništvo, v času življenja v rejništvu in v času prehoda iz rejništva v samostojno življenje. Z izvedbo te raziskave želim prispevati k sistemu rejništva, ki bo bolj ozaveščen o travmi in posledično tudi bolj varen za otroke.

Od udeležencev in udeleženk v raziskavi se pričakuje:

Sodelovanje v intervjuju, v katerem bodo lahko podelili svoje izkušnje z rejništvom in morebitne travmatične izkušnje pred, med in po namestitvi v rejništvo, v kolikor so jih doživeli (trajanje intervjuja se ocenjuje na približno 1 – 1.5h).

Zbiranje podatkov bo potekalo v mesecu maju 2024. Zbiranje podatkov se bo izvedlo v živo ali preko spletne platforme Zoom po predhodnem dogovoru.

S podpisom tega soglasja se sodelujoči strinjajo, da se intervju zvočno snema za namen prepisa v digitalno pisno obliko. Zvočni posnetek intervjuja se bo po prepisu v digitalno pisno obliko zavrnel. Sodelujoči se s podpisom tega soglasja strinjajo tudi s kasnejšo obdelavo zbranih podatkov za namen raziskave v okviru pisanja diplomske naloge.

Sodelovanje v raziskavi je v celoti prostovoljno in ga lahko sodelujoči kadarkoli prekinijo brez posledic.

Ocenjujem, da raziskava prinaša naslednja tveganja za udeležene v raziskavi:

- Morebitno prepoznavanje udeležencev raziskave, kar bom v veliki meri zmanjšal tako, da bom zagotovil anonimnost vseh citiranih izjav udeležencev s spremembo osebnih podatkov.
- Čustven stres, ki se lahko pojavi med samo izvedbo intervjuja, kar bom skušal zmanjšati z uvodno predstavitvijo raziskave, hkrati pa tudi z zagotovitvijo odprtega in varnega prostora za pogovor v okviru intervjuja. Pred in med intervjujem bom sogovornikom večkrat poudaril, da jim ni potrebno pripovedovati o temah, o katerih jim je težko govoriti in da lahko intervju predčasno zaključimo, če bodo teme prezahtevne. Prav tako bom v času izvajanja intervjujev, v kolikor bo to potrebno, intervjujancem podal kontakt, na katerega se lahko obrnejo, če potrebujejo kakršno koli obliko pomoči zaradi podoživljanja izkušenj in specifičnih občutij, ki se lahko med pogovorom pojavijo.

Storil bom vse, da zaščitim zasebnost sodelujočih. Zapisi njihovih izkušenj bodo shranjeni pod raziskovalno šifro in torej ne bodo vsebovali demografskih podatkov sodelujočih (ime, priimek, starost, spol, izobrazba ipd.). Do zbranih podatkov bom imel dostop samo jaz, le ti pa bodo hranjeni (od dne izvedbe intervjuja do trenutka, ko zaključim z obdelavo podatkov) v mojem osebnem arhivu in bodo zavarovani s posebno šifro, do katere imam dostop samo jaz. Tekom zapisa intervjujev v pisno obliko bom poskrbel tudi, da bodo vsi intervjuji zapisani na isti način (isti spol, brez imena in priimka), kar bo pripomoglo k enotnosti enot za kodiranje in tako onemogočilo kakršno koli identifikacijo sodelujočega. Dobesednih prepisov intervjuja ne bom delil z nikomer, prav tako pa jih ne bom priložil v diplomsko delo.

Ker se zavedam, da ravnam z edinstvenimi osebnimi izkušnjami sodelujočih, bom po svojih najboljših močeh vzpostavil varen prostor, kjer bodo sodelujoči lahko prosto spregovorili o svoji izkušnji. Prav tako bom pred samo izvedbo intervjuja ponudil vpogled v smernice za intervju in tako sodelujočim dal možnost, da na vprašanja, ki jim ne ustrezajo, ne odgovorijo.

V primeru morebitnih vprašanj se lahko obrnete na:

- Izvajalca raziskave Roka Zavernika (rz9952@student.uni-lj.si).
- Mentorico diplomske naloge prof. Dr. Nino Mešl (Nina.Mesl@fsd.uni-lj.si)
- Somentorico diplomske naloge as. Mojca Šeme (Mojca.Seme@fsd.uni-lj.si)

S podpisom jamčim, da sem prebral_a in da sem dobil_a priložnost za postavitev vprašanj v zvezi z raziskavo. Potrjujem privolitev v udeležbo v opisani raziskavi ter dovolim uporabo zbranih podatkov v pedagoške in znanstveno-raziskovalne namene.

Datum:

Ime in priimek udeleženke_ca:

Podpis:

9.3. Priloga C: Odprto kodiranje

Oznaka	Odgovor	Pojem	Podkategorija	Kategorija	Tema
A1	Zdaj v tej družini se je dogajalo marsikaj. Zdaj največja stvar, ki se je zgodila, je vseeno spolna zloraba s strani očeta pri nekje 3 letih.	Spolna zloraba s strani starša	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A2	V tej družini pa je bila dinamika tudi kr za pričakovat, je bil no vbistvu alkoholizem	Alkoholizem v družini	alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
A3	Nasilni odnosi med sabo	Nasilni odnosi v družini	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A4	Potem tud dinamika odnosa je bila taka da so spali drug z drugim naprimer deda z mojo mamo in podobno	Incest med družinskimi člani	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A5	Vglavnem je blo dost takih stvari, ki so se zgodile, tud čustvene zlorabe in podobno	Čustvena zloraba	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
A6	Ja v bistvu največja težava je bla v tem, ker je mama bežala dosti pred temi nasilnimi izkušnjami	Starševo bežanje pred nasiljem	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A7	In dostkrat sma bla z bratom prepuščena sama sebi.	Prepuščenost samemu sebi	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
A8	Takda sem tud jaz za njega skrbela vbistvu.	Prevzem skrbstvene vloge za sorojenca	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A9	Potem dost krat ko mame ni blo, je tud dedek prevzel skrb za naju, naju je nahrano ali pa previl.	Prevzem skrbstvene vloge s strani sarega starša	Odnos s starimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A10	Potem oče je bil vmes tak odsoten, ker je bil v zaporu zaradi ene druge zlorabe oziroma posilstva takda njega tud ni blo v bistvu	Odsotnost starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A11	Ja jaz morem rečt, sej ne vem, al je to dobro al ni, jaz se ful vseh teh izkušenj dobro spominjam	Dobro spominjanje izkušenj	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A12	Ampak itak spomin takrat je zarad travme drugačn, spremenjen	Spremenjen spomin na travmatično izkušnjo	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini

A13	Tud občutki o sebi - jaz vem da do osmega leta recimo za spolno zlorabo nisem vedla, da je to nekaj kar se nebi smelo zgoditi. Jaz sem to šele potem v rejništvu ugotovila med eno nalogo za šolo, ko smo se začeli o spolnosti pogovarjat ne, da se to nebi smelo zgoditi v tistem času ne	Neprepoznavanje izkušnje kot travmatične	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A14	Jaz sem dolgo misla, da sem mela srečno otroštvo	Neprepoznavanje izkušnje kot travmatične	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A15	Jaz sem vseeno tam neko rečmo varnost čutla, ker so vseeno bli moji starši	Občutek varnosti	Odnos do povzročitelja	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A16	Pa četud to ni bla moja varna navezanost so vseeno bli, sem bla nekako navezana ne	Ne-varna navezanost	Odnos do povzročitelja	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A17	Kasneje v življenju sem se pa z groznim strahom pred zapuščenostjo soočala	Strah pred zapuščenostjo	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A18	potem z gnusom	Gnus	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A19	sem ful duševnih stisk doživljala	Duševne stiske	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A20	ful sem zaradi tega tudi depresivna bla	Depresija	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A21	v glavnem te travme so vplivale vsekakor dolgoročno na mene	Dolgoročne posledice	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A22	sem se trudila dokazovat	Potreba po dokazovanju	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A23	Ampak ljudem nisem znala postavlat mej	Nezmožnost postavljanja meja	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A24	dostokrat sem hodla čez sebe zato, da bi drugim ugodila	Zanemarjanje svojih potreb zaradi potreb drugih	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini

A25	Vglavnem krivda, odgovornost, da sem jaz odgovorna za te izkušnje ne	Občutek krivde in odgovornosti	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A26	Zdaj že vem, da sem jaz s to krivdo nadomeščala nemoč, ker sem bla v bistvu otrok v tej situaciji, nič nisem mogla nardit vbistvu	Zavedanje takratne nemoči	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A27	Je ravno to, da svoje starše idealiziraš, zato da lahko preživiš na nek način, ker če bi mi še to odvzeli, kaj bi mi pa potem ostalo?	Idealiziranje staršev	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A28	Ne bi mogla preživet kot otrok, čustveno. In če tudi mama ni bla mama, kot bi mogla bit recimo, dovolj dobra mama ne, vseeno sem jo jaz mela rada.	Ljubezen do starša kljub odsotnosti	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A29	In tud, ko so me dali v rejništvo, sem jaz to dojemala tak, na način »aha vzeli so me od tam, oni so slabi«	Negativno dojemanje	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A30	in tud se nikjer, bla sem v dveh rejniških družinah ne, nikjer nisem varno počutla oziroma, da bi se jaz navezala na drugega skrbnika	Nezmožnost navezovanja	Odnos z rejniškimi starši	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A31	in sem mela tudi kasneje v življenju potem težave, ker sem skos bla odklonilna do rejnikov	Odklonilnost	Odnos z rejniškimi starši	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A32	posledično pa so tudi oni bli odklonilni do mene ne	Odklonilnost s strani rejnikov	Odnos z rejniškimi starši	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A33	Kasneje v življenju vsekakor ja, ker sama sebe nisem cenla.	Nespoštovanje samega sebe	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A34	sem se tud izpostavljala nasilnim odnosom, partnerjem, recimo	Izpostavljanje nasilnim odnosom	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A35	ker se nisem enakovredno počutla	Občutek manjvrednosti	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A36	mislila, da nisem vredna ljubezni	Občutek, da nisi vreden ljubezni	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini

A37	nisem zaupala drugim več pol, zaradi tega, kar sem doživela in ja	Nezaupljivost	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A38	Je prišlo obdobje, ko sem recimo si pomagala z zdravili, recimo anksiolitiki, antipsihotiki, v glavnem, da bi ublažila svojo stisko	Lajšanje stiske z zdravili	/	Strategije pomoči	Travmatične izkušnje v matični družini
A39	Tud je blo obdobje, ko sem malo več pila. Ne bi rekla, da je to bil alkoholizem, ampak vseeno za omilitev te notranje duševne stiske	Poseganje po alkoholnih pijačah	Negativne tehnike spopadanja	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v matični družini
A40	Potem tud samopoškodovala sem se neko obdobje	Samopoškodovanj e	Negativne tehnike spopadanja	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v matični družini
A41	ker enostavno, sploh ko sem začela s psihoterapijo. To je blo pri meni leta 2018 ne, ko sma bla s terapevtom res v procesu, v EMDR terapijo sem hodla, in sma res to predelovala, hodla nazaj v otroštvo	Obiskovanje psihoterapevta	/	Strategije pomoči	Travmatične izkušnje v matični družini
A42	in to da mame ni blo	Odsotnost starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A43	te občutke zapuščenosti, ker je mama šla	Občutek zapuščenosti	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
A44	in potem nasilje nad bratom	Nasilje nad sorojencem	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A45	ker brat je v bistvu meni bil kot moj otrok	Prevzemanje skrbstvene vloge za sorojenca	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A46	in je blo to zelo težko gledat, kako so se recimo spravljali, tud prva oziroma druga rejnica, na njega ne, ker se je mal slabše učil	Pričevanje nasilju nad sorojencem s strani rejniškega starša	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A47	V glavnem midva, ko sma prišla v rejništvo, to so bli časi dvajset let nazaj recimo, še več in takrat tud v rejništvu se ni tak govorilo, ne o travmah, ne o nasilju in dosti rejnikov je vzelo takrat v rejništvo otroke zato, da so bli delovna sila pa da so denar dobili. In tudi v najinem primeru je blo tak, da v prvem rejništvu so naju vzeli zato, da bi zaslužli.	Izkoriščanje otrok za zaslužek s strani rejnikov	Ekonomsko izkoriščanje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini

A48	in tam je bil prvi rejnik alkoholik	Alkoholizem v družini	alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A49	nasiln do naju	Nasilje rejniškega starša nad otroci	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A50	nasiln do žene	Pričevanje nasilju med rejniškimi starši	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A51	Tud žena je bla zelo nasilna, sploh do mene	Nasilje rejniškega starša nad otroci	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A52	Jaz sem vedno mojega brata nekaj zaščitla, se jaz nastavlja, da je mene pretepla.	Žrtvovanje sebe za zaščito sorojenca	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A53	Res je blo nasilja, da je nabijala z glavo. Edina dobra stvar, čeprav spet ne na pravi način, da me je silila v šoli met res same petke, da mi je to privzgojila, da sem se v bistvu učila, kar danes zgleda kot dobro, ampak ni bil način pravi, ker je to z pretepanjem in z nekimi vzgojinimi prijemi, ki pač niso funkcionalni.	Privzgojanje učnih navad s fizičnim nasiljem	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A54	Tam so naju zelo dolgo pustili, čeprav je csd vedel, kaj se dogaja. Ampak rejnikov ni, sej to vemo, jih je zelo malo.	Neposredovanje centra za socialno delo	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A55	In v prvem rejništvu sma tud k psihologinji hodla	Obiskovanje psihologa	/	Strategija pomoči	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A56	in ona me je vprašala »kaj je že dovolj hudo da bi šla?«, da vseeno sma tu zaj nekaj dom najdla oziroma sma nekje in ti devetletnega otroka kot strokovnjak sprašuješ, če je že dovolj hudo da bi te dali drugam	Neposredovanje psihologinje ob nasilju	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A57	Nevem, jaz sem zarad posledic spolne zlorabe tud močla postlo	Močenje postelje zaradi spolne zlorabe	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A58	jaz sem skrivala to, ker logično, občutki sramu	Občutek sramu	Odnos do samega sebe	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
A59	in tud vedno me je pretepla, ker sem lulala	Pretepanje zaradi močenja postelje	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini

A60	in potem posledično sem začela skrivat vse to in mi je začela v usta tlačiti oblačila, ki sem jih ponoči polulala	Tlačenje močenih oblačil v usta	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A61	tud hoto je spat pri meni, je blo že res, sem mela občutek, da se bo zgodba ponovila	Spolno nasilje s strani rejniškega starša	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A62	in sem šla v šoli v službo na to socialno in sem povedla, kaj se dogaja in so naju potem v roku enega tedna preselili v novo rejniško družino	Selitev v novo rejniško družino	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A63	V glavnem rejnica je narcisistično motena.	Nenaklonjenost rejniškemu staršu	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A64	Jaz bi rekla, da se je zavedala, kaj se mi je zgodilo, ampak da bi mela neko znanje o travmi pa ne.	Neozaveščenost o travmi	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A65	Premalo se mi zdi, da je ozaveščenosti med socialnimi delavci	Neozaveščenost o travmi	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A66	Mogoče bi blo res, zdaj ne vem točno koliko je na v času študija to vključeno, ampak se mi zdi, da bi se res moglo bolj poudarjat te travmatične vsebine, potem teorijo navezanosti, potem posledice, da bi se bolj zavedali ne	Izobraževanje strokovnih delavcev o travmi	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A67	zato, ker mene so vedno doživljali kot deviantnega otroka	Etiketiranje	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A68	Ampak če živiš ti v takem okolju, tolko travm, jaz mislim, da bi recimo moglo bit obvezno, da bi se vključlo na centru, da otroku pripada psihoterapevt za otroke in mladostnike	Obvezna psihološka pomoč za otroke	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A69	Že recimo ta psihologinja recimo, jaz ne morem rečt, ko sem hodla k njej, da je mela ustrezno znanje	neustrezno znanje strokovne delavke	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A70	ker vedno, ko sem recimo rekla, hotla nakazat, da si pa želim govorit o spolni zlorabi, o nasilju, je blo »joj no no no tem pa neboma danes govorili« in je bla tak vedenjsko kognitivna in sma delale pol na sprotnih zadevah	Izogibanje pogovoru o travmatičnih izkušnjah	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

A71	niso sploh odreagrali na neke take stvari, da sem imela poskus samomora s tabletami	Neodzivanje na stiske	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A72	Se mi zdi, da se in na centru in strokovnjaki, da se premalo zavedajo, da so to vse posledice tiste travme v primarni družini in potem si travmatiziran še dodatno zraven v rejništvu ne	Neozaveščenost o travmi	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A73	In tudi to me zelo moti pri rejništvu, ko dajo v rejništvo, se osebnih značilnosti rejnikov ne preveri, pa se mi zdi to iz psihološkega smisla zelo smiselno ne. Vseeno more človek met pri sebi neke stvari razdelane, predelane, da lahko potem s takim otrokom v rejništvu dela.	Poglobljeno preverjanje potencialnih rejnikov	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A74	In tud na tej točki bi omenla csd, bi moglo bit več nadzorov	Večji nadzor nad rejniki	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A75	Sicer socialno delavko morem omenit, da mi je dosti krat stala ob strani, neke možnosti iskala za mene, mi je neke stvari omogočala, se je trudla, ampak spet je omejena, ma neke kapacitete.	Nudjenje pomoči in podpore	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A76	Ja, ta moja selitev je bla, jaz sem bla stara 11 let, sma zamenjala z bratom šolo, in itak je blo v šoli ta prilagoditev potrebna	Potreba po prilagoditvi na novo okolje	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A77	nova šola	Potreba po prilagoditvi na novo okolje	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A78	na nove ljudi	Potreba po prilagoditvi na novo okolje	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A79	tud na novo družino	Potreba po prilagoditvi na novo okolje	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A80	Rejnica je nekak zahtevala da sem »jaz tvoja mama, ti si moj otrok«	Prisilno prisvajanje starševske vloge	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A81	Ni blo nekega toplega pristopa, jaz morem rečt.	Pomanjkanje toplote	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini

A82	Ja sej tud nasilja je blo, poleg psihičnega	Doživljanje psihičnega nasilja	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A83	blo prisotnega, fizičnega	Doživljanje fizičnega nasilja	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A84	Zdaj jaz sem se soočala potem z depresijo, anksioznostjo	Težave v duševnem zdravju	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A85	V bistvu to nasilje se je dogajalo do 17 leta, dokler nisem mela enkrat dovolj pa sem se za sebe postavlja pa sem jo odrinla pa rekla »to je blo zdaj zadnič kaj si me vdarla«	Upor nasilju	Pozitivne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A86	In me je pol še on pol pretepo	Nasilje rejniškega starša nad otroci	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A87	To mi je tud pomagala socialna delavka, ker je vidla, da pri 15 letih je mene hotla v vzgojni dom namestit, ker nikakor z rejnico nisma mogle skupaj.	Grožnja z namestitvijo v vzgojni dom	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A88	Takda tisti vikendi so bli borbeni, ampak na neki točki sem se izklopla, nehala upirat, ker sem vidla, da vbistvu pridem boljše skozi, če sem tiho, če nardim kar ona hoče, ampak nikol ni blo dovolj dobro nareto	Trpljenje v tišini	Negativne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A89	Recimo čez vikend sem mogla počistit celo hišo, študentsko delo sem mela, samo jaz spet sem se spraševala zakaj, če nas je 6 otrok, spet samo jaz čistim	Prisilno čiščenje	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A90	Potem ne vem, skos mi je omejevala učenje, da se nisem mogla učiti, recimo sem mela matematiko celo konferenco test, pa je vseeno zahtevala da jaz do onemoglosti čistim, obesim cote, je rekla "tak pa ni vredno", mi je vse dol zmetala, še enkrat je rekla	Omejevanje učenja	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A91	in jaz sem potem na nek način vedla, da ni prav, ampak sem vseeno na tihi način sprejemala, si misla okej samo dva dni je, bom tiho, da grem nazaj in sem potem v dijaškem domu	Odmik v dijaški dom	Pozitivne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A92	V tem času sem si pa najdlja, me je mela ena vzgojiteljica, ki je bla rečmo	Vzgojiteljica v dijaškem domu	Viri moči	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini

	varna oseba za mene. Ona mi je tudi pomagala, neke stvari pred rejnico prikrila, včasih za moje dobro, ker je vedla, da ne delam bedarij, da ne popivam, da sem ful pridna. Končno je bila ena oseba, ki pa je nekaj dobrega v meni vidla, me spodbujala. Na nek način mi je bila taka mamica tam in tudi ona je dostokrat govorila s socialno delavko, sta se slišale brez vednosti rejnice				
A93	Na tem mestu je socialna delavka poskrbela za moje dobro, rekla, da mi bo na nek način pomagala, da izpeljemo to rejništvo do konca.	Nudjenje pomoči in podpore	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A94	Tudi tista dva njhova otroka morem reči, da niso bili vredni odnosa no, so bili kr taki, tudi lahko rečem zlorabljaljoči, psihično	Slabi odnosi	odnos z novimi rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A95	Tudi vedno je bila delitev »ti si moj otrok, ti nisi moj pravi otrok«. »Ti dobiš to, ti si boš pa sam plačal, ker si v rejništvu, ker nisi naš«. In to so grozne besede za otroka, da to sliši.	Razlikovanje med otroci	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A96	Potem z mojim bratom smo bila tako celo življenje skupaj, ker sem rekla, da hočem, da skupaj menajama družine in naj iščejo prehod tak, da gremo skupaj, ker midva smo bila pa zelo navezna.	Močna navezanost	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A97	Tudi brat je neko varno osebo v meni vido, je hodo ponoči k meni spat, ker je skos iskal to bližino	Iskanje bližine s strani sorojenca	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A98	Potem sta še pa bile dve male sesterce, tudi onidve sta bile v rejništvu skupaj. Z njima, vseeno sta bile mlajše, ena se je tudi dost navezala na mene, sem se dost z njo ukvarjala	Navezanost s strani rejniške sestre	odnos z novimi rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A99	Ja, jaz sem tisti čas mela prvega malo bolj resnega fanta in nasilje se je do te mere stopnjevalo in sem mela nek izhod.	Partner	Viri moči	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A100	On je vedel kaj se je men dogajalo, tudi je vedel da, oziroma vido na lastni koži, zraven, kak se rejnica obnaša in mi ponudo, da pridem k njemu živeti	Možnost nastanitve pri partnerju	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva

A101	Ja priznam, malo impulzivno sem se odločala, da zapustim rejništvo	Impulzivna odločitev	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A102	čeprav denarja nisem mela, rečmo 200 eur na računu	Pomanjkanje denarja	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A103	Ni blo neke podpore ne	Odsotnost podpore	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A104	V bistvu mi je bil samo fant tista ena oseba ne, na katerega sem se lahko zanesla v tistem času	Partner	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A105	Potem, da bi se recimo tud na centru dobili, da bi skup naredli neki načrt	Izdelava načrta za osamosvojitve skupaj s strokovnimi delavci	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A106	Potem da bi tud bla neka psihološka pomoč, da bi vedla na koga se lahko obrnem	Obvezna psihološka pomoč za otroke	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A107	ker vseeno, jaz sem šla čisto nepripravljena v svet, ko sploh ne veš, kaj pričakovat	Nepripravljenost na izhod iz rejništva	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A108	Potem sem jaz se ravno po rejništvu usmerila na socialno delavko, ki mi je v času rejništva tudi me je mela preko, da čutim da rabim neko pomoč in da bi si želela it k psihiatru ali psihoterapevtu, če ma koga, če pozna. Mi je potem v bistvu predlagala strokovnjaka, da sem lahko šla na psihiatrični pregled	Kontakt psihoterapevta s strani strokovne delavke	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A109	sem antidepresive dobila in pol sem še v terapijo začela hodit.	Psihološka pomoč	Pozitivne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A110	Ker za rejnico je to blo, ko sem jaz šla, kaka grozna zapuščenost, kak ji lahko jaz to nardim, da grem.	Povzročanje občutka krivde	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A111	Takda bolj hudo mi je blo za brata, ko je tam ostal, ker sma si bla res blizu ne	Ločitev od sorojenca	/	Izguba	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A112	Ja v bistvu je blo tak, da ko sem jaz bla v dijaškem domu, sma malo manj mela stika	Manjša količina stikov s sorojencem	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini

A113	Ampak potem, ko sem jaz na terapijo že hodla, sem bla tud hospitalizirana krajši čas, 3 dni na psihiatriji, ko me je tisti fant zapustil, ker to je bla grozna zapuščenost pri meni	Občutek zapuščenosti zaradi razhoda s partnerjem	/	Izguba	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A114	Takrat v tistem obdobju je bol brat meni stal ob strani	Podpora sorojenca	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A115	ampak vseeno sma ostala povezna tud danes, neverjetna povezava	Dober odnos s sorojencem	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
A116	grozila je, da me bo iz dijaškega izpisala, je grozila, kak bom dobla eno slabo oceno	Grožnje s strani rejniškega starša	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A117	pol je bla jezna ker sem mela dobre ocene in me je skos neke provocirala, da bi jaz v šoli malo padla, da bi mi lahko rekla »sej sem ti rekla«	Provokacije s strani rejniškega starša	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A118	"Nikol nič nebo s tebe" mi je rekla, "itak nikol neboš diplomirala", to je se še nadaljevalo v bistvu po rejništvu ne, iz njene strani, dokler nisem jaz res prekinla stikov	Poniževanje s strani rejniškega starša	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A119	In tud sem prišla do spoznanja, kak sem jaz bla travmatiziran otrok in da ona tega ni prepoznala.	Neznanje o travmi	/	Kompetentno st rejnikov	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A120	Jaz se prav spomnim dneva, ko se je iz za ovinka pripelal vlki beli avto. In jaz sem takrat v tistem trenutku, nekaj v meni je vedlo, da to ni dobro, da nekaj slabega sledi.	Občutek, da sledi nekaj slabega	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A121	in rekli so nama samo »naložita stvari«, nič drugega, in pol smo samo šli.	Pomanjkljiva predaja informacij	Neustrezno	Ob prehajanju iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
A122	ker je tud k nam v družini oskrbovalka hodla nadzirat, mislim da s centra	Obiski na domu	Ustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
A123	blo je tud zanemarjanje otrok	Zanemarjanje otrok	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
A124	Če gledamo so me dolgo, pet let, pustili tam, pa so vedli kake razmere so ne.	Neposredovanje centra ob	Neustrezno	V času bivanja v	Delo strokovnih delavcev

		poznavanju razmer		matični družini	
A125	In ko so naju vzeli, sma samo spakirala in so naju tisti dan odpelali v rejniško družino	Takojšnji prehod iz matične v rejniško družino	/	Prehod iz matične družine v rejniško	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A126	in jaz se prav spomnim, ko je prišlo trenutke, da se mormo posloviti od dedka. Jaz se še zdaj spomnim tistih razcapanih čevlov, ko so mi prsti na nogah vse ven gledli, pa tistega cmoka v grlu, ko sma midva mogla to družino zapustit.	Občutek žalosti	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A127	Ampak jaz sem se delala močno zato, ker je moj brat »mamica mamica« kričal, jokal.	Skrivanje lastnih čustev za oporo sorojencu	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A128	Jaz sem se disociirala, risala risbico tam, kot da mi je la la la delalo, sploh se to ne dogaja, kot neki film brez začetka in konca in sem sam pač sedela in risala tisto rožico.	Disociacija	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A129	je blo zelo travmatično, ker midva sma svoj objekt navezanosti zgubla v sekundi.	Izguba starša	/	Izguba	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
A130	Ja tudi, da bi se recimo moglo rejnike dost bolj izobraževat. Sej majo izobraževanje, ampak to je zelo premalo, tistih 20 ur al kolko, pa vsako leto obnavlat. In tudi tam ne govorijo o travmah, teoriji navezanosti, o spominu, kaj se zgodi, ki se spremeni med travmo, potem o posledicah, tak kot sem rekla ne.	Izobraževanje rejnikov o travmi	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A131	Men se zdi, da bi se dost spet moglo delat na tem, tud več socialnih delavk bi moglo bit prisotnih	Več socialnih delavk na področju rejništva	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A132	razširit, kak naj rečem, namenit več sredstev za rejništvo no	Več sredstev namenjenih za rejništvo	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A133	malo več o tem govorit, tud v družbi, se mi vseeno zdi, da je to še vedno neki tabu, se premalo govori ne	Informiranje družbe o rejništvu	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev

A134	Dost zmede prihaja v rejništvo, tud pri nama z bratom, ker staršam nikol niso vzeli starševske pravice. In pol kdo je zdaj starš, kdo je odgovorn za otroka. Neke stvari je mogla mama hodit podpisovat, za bančni račun, mislim zakaj se to rejnikom ne da?	Podelitev starševskih pravic rejnikom	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A135	Kaj je bila tud grozna napaka, da sem jaz k očetu mogla v zapor hodit na obisk	Prisilni obisk starša v zaporu	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A136	rejniku pa na psihijatrijo na obisk zaradi zdravljenja od alkohola, v času rejništva mi povej, kako okolje je to za otroka	Prisilni obisk rejnika v psihiatrični bolnišnici	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
A137	Ker rejnik je mel, v delirij je pado in se je porezal celi, vse namazal s krvjo in midva sma vse zavravn spremljala, mislim to je seveda csd bil obveščen, ampak ni noben odreagiraj, da to je rdeči alarm	Neposredovanje centra za socialno delo	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
A138	Pa tud rejništvo bi moglo bit začasni ukrep ne, kratkotrajna namestitvev. Pri nama se je vedlo, da so to take razmere, ki se nikoli ne bodo uredile in da gre za dolgotrajno rejništvo in bi se moglo naju v posvojitev dat, ker posvojitev pa so pari, ki si želijo otrok, ki bi naju z veseljem sprejeli, varnost nudli, topl dom, bi za najine potrebe blo preskrbljeno.	Posvojitev namesto dolgotrajnega rejništva	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A139	So bli ti ljudje zlo nizko izobraženi ne, največ srednja poklicna šola, oprostite za delo s tak travmatiziranimi otroki je potrebno izobrazba malo višja, vsaj o travmi.	Višja zahtevana izobrazba rejnikov	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
A140	Na papirju vse lepo zveni, ker sem jaz šla te zakone prebirat pa vse to, da se razgovor opravi ta ta in vemo, da to se malo vse tak čez prste vse pogleda in glavni pogoj je, da si ti oženjen in da si ti prebivalec Republike Slovenije	Poglobljeno preverjanje potencialnih rejnikov	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
B1	V bistvi je najbolj tista izkušnja ravno alkohol	Alkoholizem v družini	/	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
B2	pa droge so tud ble prisotne	Konzumiranje prepovedanih drog	/	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini

B3	ostane ti to, da se bojiš nekih zaprtih prostorov	Strah pred zaprtimi prostori	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
B4	da se bojiš pol tud nekih odnosov z ljudmi pa vse to ne	Strah pred odnosi z ljudmi	Odnos z drugimi	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
B5	Drugače pa sma medve ble v bistvi zaklenjene v stanovanje, je reko pravi oče, da gre v trgovino pa ga pač ni blo več nazaj in smo ble en teden same v stanovanji zaklenjene	Zaklepanje otrok v stanovanje daljše časovno obdobje	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
B6	In sma ne vem jedle tisto, kar sma našle, pile sma kar sma našle, neki mali pes je še zraven bil	Prepuščenost samemu sebi	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
B7	Tak po enem tednu so tudi sosedje v bistvu poklicali policijo, ker sma se jokale, se drle notri in avtomatsko so pol pač prišli policisti pa socialni delavci, gasilci	Obvestilo policije s strani sosedov	/	Vzpovstavitvev postopka	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
B8	in so pol pač ukrepali kak je blo potrebno ne	Ustrezno ukrepanje strokovnjakov	Ustrezno	Ob prehajanju iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
B9	ampak vem pa, ko sem tak poročila pa to brala, da pol ne vem sem bla premražena, modra od mraza	Premraženost	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
B10	lačne sma ble itak	Lakota	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
B11	Midve s sestro nisma skoraj nič vidle staršev, ker so vedno zunaj bili pa popivali in so zmerej bli odsotni	Prepuščenost samemu sebi	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
B12	sma bile same in avtomatsko ni nekega tistega stika pristnega ne	Odsotnost pristnega stika	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
B13	nimaš občutka, da je tu mama ko jo rabiš, da je tu ata, ko ga rabiš.	Odsotnost podpore in pomoči	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
B14	se je neki proces izvajal in so oni pač, niso tak direktno povedali, kak pa kaj, ampak vedle sma, da se itak neke dogaja	Pomanjkljiva predaja informacij	Predaja informacij otroku	v času vzpovstavitve rejništva	Delo strokovnih delavcev

B15	pa potem ti procesi; prvo so naju premestili k bližnjim sorodnikom, da vseeno bi mele pač neke sorodne vezi ne in so vidli pol, da to ne bo šlo in so našli družino za naju dve	Selitev iz rejništva pri sorodnikih v rejniško družino	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B16	Pač dan danes bi rekla, da si v bistvi boljše družine nebi mogla predstavlati	Dobra izkušnja z rejniško družino	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B17	ker vseeno pač, tisti občutek varnosti sem dobila	Občutek varnosti v družini	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B18	ljubezni	Občutek ljubezni v družini	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B19	da ti nekdo postane mama, ki nisi niti mu po krvi nič, da se postavi v vlogo starša za tebe ne	Prevzemanje vloge starša	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B20	In ja vedno sta bla tu, ko je karkoli sem potrebovala	Nudjenje pomoči in podpore	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B21	mama se je tud ful pogovarjala z nami, od kje izviamo, če smo kaj jezne ble, karkoli, smo se pogovarjali o tem že od malh nog ne.	Pogovor o matični družini z rejniškim staršem	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B22	Ampak od mladih nog smo se pogovarjali o tem kdo je naš pravi starš	Pogovor o matični družini z rejniškim staršem	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B23	če mam kako željo, je tudi sama nam rekla, spoznat, da bo rekla na socialnem	Omogočanje stikov z matično družino s strani rejniškega starša	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B24	Pogovor je bil tisti ključ, da sem lažje spregovorila o vsem ne	Pogovor z rejniškim staršem	Pozitivne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B25	Ja v bistvi super odnos mam, še dan danes. Res, nebi mogla si boljše predstavlati.	Dober odnos	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
B26	na njiju zanesem, kdarkoli rabim kaj	Nudjenje pomoči in podpore	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B27	Zdaj glede sester pa to, okej, ko sem prišla nisem nekaj sprejela neke nove osebe, sestre nove	Nesprejemanje ob nastanitvi v rejniško družino	odnos z rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini

B28	Ampak ja, drugače pa z leti se je bolj to, naša vez se je utrdila.	Dober odnos	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B29	Ja v bistvu so hodli socialni delavci na obiske tudi kar pogosto no	Obisk strokovnih delavcev na domu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
B30	pol omogočili so stik tudi s pravimi starši, kasneje, vikendi tudi	Omogočanje stika z matično družino	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
B31	Večkrat smo meli kake sestanke pol vsi skup	Izvajanje sestankov z rejniško družino	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
B32	Pol so tudi rekli, če rabimo kakega psihoterapevta, da lahko oni nudijo vse ne	Zagotovitev psihoterapevtske pomoči	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
B33	Najprej so bli obiski kar pogosti, vsaj tisti začetek, pol pa ne vem, smo mogoče enkrat mesečno, dvakrat mesečno meli kake sestanke, pa tudi s pravimi starši, pol pa stalno manj tega bol smo bli odrasli, zdaj enkrat letno po navadi	Obisk strokovnih delavcev na domu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
B34	Ja v bistvi ta sestanek se je naredo na centru za socialno delo, v eni sobi smo se zbrali, so se poklicali pravi starši.	Vzpovstavev stika z biološkimi starši na centru za socialno delo	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B35	Mama prava se je tak al tak odrekla obema	Odrekanje straševske pravice s strani starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
B36	pravi oče pa je mel stike z nama in prvo smo se tu dobivali, pol so bili že vikend izhodi na primer ne, k njemu.	Redni obiski na domu starša	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B37	Ampak to je blo tudi ne, pol da bi tam živele, da bi ono, tretje. Vseeno se je neka psiha nad nama izvajala ne	Povzročanje pritiska za vrnitev domov s strani starša	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B38	Vedno sma ble same doma, to je bil 8/9 razred, prepuščene ne vem, oni so veni pili, pa vmes sma dobile še polbrata pa polsestro z njegove strani in smo v eno bli, si kuhali, si prali	Prepuščenost samemu sebi med stikom z matično družino	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini

B39	Ko se je kaj zgodilo v bistvu nismo vedle, na koga se naj obrnemo ne	Prepuščenost samemu sebi med stikom z matično družino	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B40	To je blo obremenjujoče ful za mene, pa tudi za sestro na primer. Ko sma prišle z vikend izhoda, sma vedno neko tisto jezo v sebi mele, nisma se hotle z nobenim pogovarjat.	Občutek jeze po opravljenem stiku	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B41	Da je neka agresija iz naji izvirala in to je blo vedno po obiskih naprimer ne	Občutek agresije po opravljenem stiku	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B42	Pol pa sem tudi jaz sama, mislim, da je bil osmi razred, prekinla stike	Prekinitev stikov	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B43	Nisem mela niti nekega zavarovanja s strani očeta, ki bi mogla met po njem, takda nisem niti operacije mogla skoz dati	Brez zdravstvenega zavarovanja zaradi starša	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B44	in pol je našo rejnico, nad rejnico se spravo, da je slaba rejnica, da ono, da tretje	Verbalni napad na rejnico s strani očeta	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
B45	Ja, ja ja. Tudi ko smo meli sestanke, so socialni delavci vprašali "bi ti živila tam", pa zakaj bi pa zakaj nebi, je blo upoštevano neko mnenje ne.	Upoštevanje otrokovega glasu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
B46	Zej sem v bistvi v stanovanji pri fanti	Življenje s partnerjem	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B47	vsaki teden po trikrat grem domov	Redni obiski rejniške družine	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B48	če kaj rabim, mami pokličem, se pogovarjamo o vsem	Pogovor z rejniškim staršem	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B49	Takda v bistvi je pa tisti šok pa strah, ko greš pač na svoje, si sam za sebe, mogoče si sprva kak bom to, kak bom ono, ni zaj mame zraven, ni očeta zraven	Strah pred prihodnostjo	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B50	čez teden sem bla v šoli normalno	Nemoteno obiskovanje šole	/	izobraževanje	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva

B51	čez vikend sem bla v službi oziroma preko študenta delala	Preživljanje s pomočjo študentskega dela	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B52	Ja, večkrat se dobimo, ko mam neko punčko v rejništvu, sem povabljen kam zraven	Redni obiski rejniške družine	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B53	Isto ko maš občutek, da nič več ne zmoreš, greš domov k mami pa se pogovoriš o vsem ne in je avtomatsko ta podpora še vedno prisotna	Pogovor z rejniškim staršem	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B54	Zej s finančnega vidika ne tolko, razen ko se je šlo za zdravje in avtomatsko samoplačniške preiskave ono tretje	Skrb zaradi plačila samoplačniških zdravstvenih preiskav	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
B55	Pač ko sem prehitro bla rojena mam veliko z zdravjem težave	Nedonošenost zaradi zlorabe drog in alkohola staršev	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
B56	Če sem kdaj rabla, sem v bistvi mami in očeti doma rekla pa sta mi tudi financirala če je kaj blo treba	Finančna podpora rejniških staršev	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C1	Doma je blo nasilje	Nasilje v družini	/	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C2	mami nad mojim bratcem	Nasilje v družini	/	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C3	ati pa je tudi alkoholik in je vedno bil pod vplivom alkohola	Alkoholizem v družini	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
C4	ni ga blo	Odsotnost starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
C5	je bil tud večino časa tud v zaporu	Odsotnost starša	Starši	Izguba	Travmatične izkušnje v matični družini
C6	Mami je bla tud brez službe in je bla tud na socialni in je to bil eden izmed razlogov, ker ni bila sposobna skrbet za nas	Neprimerna skrb zaradi pomanjkanja finančnih sredstev	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
C7	Spomnim se tiste noči, mami se je tuširala, jaz in bratec sva se pa pač bockala in je mene bratec grizel, jaz sem se pa drla in je mami šla iz tuša v kuhinjo in je vzela tisto železno	Metanje otroka	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini

	za obračat palačinke in me prvo vrgla na postlo				
C8	se vsedla name	Vsedanje na otroka	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C9	in me začela tolčt	Pretepanje otroka	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C10	In jaz sem naslednji dan to povedala v šoli socialni delavki, to kaj se dogaja doma	Obisk in pogovor s socialno delavko v šoli	Pozitivne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v matični družini
C11	sem prosila, da to ostane med nama	Prošnja otroka po zaupnosti	Vzpovstavitve zaupnega odnosa	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
C12	in ona je to posredovala naprej ker je bla to njena naloga	Ukrepanje ob nasilju	Ustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
C13	En dan sem mela pogovor pri njej in zraven sta ble dve ženski iz csdja in sem vsega povedala	Pričanje o nasilju med obiskom pri socialnih delavkah	Pozitivne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v matični družini
C14	in sem se bala, da bom fasala še bol, ko bom prišla domov, če se to zve	Strah pred ponovitvijo nasilja	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C15	Mami se nisem bala, zaradi tega, ker njeni udarci niso bli tok močni	Odsotnost strahu pred staršem	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
C16	in nisem ji zamerla	travmatičnih izkušenj ne zameri	Odnos do povzročitelja	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C17	Normalno pač, pretepla me je, šli sva spat	Neprepoznavanje izkušenj kot travmatične	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C18	Atija sem se mal bl bala	Strah pred povzročiteljem	Odnos do povzročitelja	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C19	ker če je bil pod vplivom alkohola, so bli njegovi udarci bl hujši	Pretepanje otroka pod vplivom alkohola	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C20	je znal vzeti tud pas in me pretepsti	Pretepanje s pasom	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini

C21	si pol doma nisem nič upala, sem bla tiho, sedela tko, da se nebi spravu name	Strah, da bo napačno obnašanje izzvalo nasilje	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
C22	Z bratcom sm mela tko normaln odnos	Normalen odnos z bratom	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
C23	S sestro sma tko zlo uredu, sma tud zlo navezane	Navezanost s sorojencem	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
C24	Odkar je doma pa je pustil šolo in je padu v drogo in večino časa ni bil trezen, da bi se lahko pogovarjala, ni ga tud tok doma in je bed to gledat no	Sorojenčeva odvisnost od prepovedanih substanc	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C25	Pol sem jaz šla v drugo mesto, sem bla odvzeta	Selitev v drug kraj	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C26	sem tam obiskovala drugi razred v osnovni šoli tam	Menjava šole	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C27	Po enem letu sem se pa jaz vrnila nazaj domov in sem bla nekaj časa doma	Vrnitev domov	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C28	in pol sem pa čez eno leto spet rabla it	Ponovni odvzem in matične družine	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C29	samo spomnim se, da so me prišli iskat v šolo direkt	Odvzem otroka izveden v osnovni šoli	/	Prehod iz matične družine v rejniško	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C30	in sem šla najprej v krizni center, dokler niso našli družine zame, ene 22 dni	Začasna namestitev v kriznem centru	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C31	pol so me pa odpelal v rejniško družino in tam sem bla 8 let	Namestitev v rejniško družino	/	Prehod iz matične družine v rejniško	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C32	Jaz v bistvu nisem razumela zakaj sem tam	Nerazumevanje odvzema	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo

C33	Verjetno so mi povedal, ampak se ne spomnim, da bi jaz vedla zakaj mene oni zdaj nekam peljejo, zakaj rabim bit nekje drugje.	Pomanjkljiva predaja informacij	Predaja informacij otroku	Ob prehajanju iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
C34	Po eni strani se mi je prav pasal se odmaknt iz okolja tega nasilnega	Pozitivno doživljanje odmika iz nasilnega okolja	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C35	Jaz se nisem mogla navadit, da zdaj pa moram bit zunaj na njivi pa delat, zunaj pobirat jabolka	Fizično delo na kmetiji	/	Izkoriščanje otroškega dela	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C36	ker jaz sem mela občutek, da sem prišla tja bit služkinja, delala sem od jutra do večera	Občutek "biti služkinja" zaradi neprestanega dela	/	Izkoriščanje otroškega dela	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C37	Sej sem se tud z rejnico pol pogovarjala , ful krat zvečer, ko smo zvečer šli iz zunaj v hišo, da smo pojedli. Sem jo pa vprašala kaj sem pa jaz kriva, zakaj so mene odvzel če jaz nisem nardila nič narobe, zakaj rabi zdaj men bit težko	Občutek nepravilnosti in krivičnosti	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C38	Skos sem se spraševala zakaj sem pa zdaj jaz, zakaj se morem jaz mučit nekje drugje, zakaj pa nista onadva odpeljana drugam	Občutek nepravilnosti in krivičnosti	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C39	Nekaj časa sem tud krivila sebe	Občutek krivde	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
C40	Men je blo sam to na začetku, ker sem jaz bla tam sama, vsi otroci so bli tud ful ful starejši od mene	Občutek osamljenosti	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C41	On je ubistvu svoje name spravlu, me boksar u trebuh, me tolkel z muharco za muhe ubijat	Pretepanje otroka s strani rejniškega brata	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C42	in rejnica glede tega ni nič nardila	Neodzivanje rejniškega starša ob pričevanju nasilju med otroki	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C43	Ta njen partner je bil starejši moški, se me je pa zlo rad dotiku na takih intimih predelih	Spolno nasilje s strani rejniškega starša	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini

C44	česar pa nisem povedala nobenmu	Molčanje o spolnem nasilju	Negativne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C45	ker si nisem upala o tem spregovoriti	Strah pred razkritjem spolne zlorabe	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C46	nisem vedla a mi bodo oni verjel	Strah pred tem, da ne bodo verjeli izkušnji	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C47	Jaz nisem hodla se nikamor hodla igrati na nobeno igrišče z nobenim, doma sem bla pač	Omejitev socialne interakcije zunaj doma	/	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C48	V vsaki hiši so bili tko štirje otroci in smo se tako zvečer družili	Druženje s soslednjimi otroki	/	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C49	oni so mene normalno sprejeli, ker so bili navajeni otrok iz rejništva. Njim v šoli je tudi bilo navadno, niso bili ono kdo si pa zdaj ti, so bili navajeni tega, so me tudi lepo sprejeli.	Sprejemanje s strani drugih otrok	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C50	Nisem pa na začetku nobenga poznala	Pomanjkanje socialne mreže	/	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C51	nisem vedla, kaj naj naredim, kako naj najdem prijatelje ane	Težave pri navezovanju stikov s sovrstniki	/	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C52	Nisem mela stikov z nobenim doma tko, ker nisem mela niti telefona, da bi poklicala	Socialna izoliranost od socialne mreže iz okolja matične družine	/	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C53	Edino sem se slišala z atijem in mami vsako soboto preko njenga telefona	Tedenski klici z matično družino	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C54	ampak še to je bila rejnica skos zraven, da je slišala kaj jim povem. Tko da njim nisem nič	Nadzorovanje stikov z matično družino s strani rejnice	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C55	Veselila sem se teh dnevov, ko sem šla domov	Veseli ob obiskih matične družine	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C56	Imela sem občutek, da kolegom tudi ne morem povedati nič, ker ne bodo razumeli, bodo ono "ja se bo, se bo"	Občutek, da ostali ne razumejo	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini

C57	Nisem hotla bit pol več z njim sama	Izogibanje stika na samem z rejniškim staršem	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C58	Nisem hotla teh njegovih dotikov, čeprav sem govorila naj me pusti na miru, da ne razumem	Izogibanje stika na samem z rejniškim staršem	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C59	Z eno hčerko sma ble tko dost blizu	dober odnos z rejniško sestro	odnos z rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C60	sva šle po gobe, sva skupi pekle	Skupno preživljanje prostega časa	odnos z rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C61	Rejnice sem se znala bat, znala je udart po mizi pa se zadret name, pa obtoževat za stvari, za katere jaz nisem bla kriva	Strah pred rejniškim staršem	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C62	Ko so prišle še ostale punce, je ena izmed mlajših, ki je konstantno kradla stvari in pol sem vedno jaz bla kriva	Obtoževanje kraje po krivem	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C63	Ena sestra je tud kadila, si je doma delala cigarete in potem je rejnica opazla, da je vsepovsod ta tobak in pol sem skos bla kriva da jaz kadim, da kradem čike	Obtoževanje kraje po krivem	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C64	Eno večer se jaz odpravljam spat in se začnejo dret od spodi, vsi prikorakajo k nam v sobo, rejnica, vsi in se začnejo dret, da kaj se gremo. Jaz sem rekla, da jaz nisem nč uzela in pol mi je rejnik reku kaj se delam neki, da točno vem kaj sem uzela in kam sem dala.	Obtoževanje kraje po krivem	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C65	Od takrat naprej sem se bala karkol, ker karkol bo zginlo, bom jaz kriva	Strah pred ponovno obtožbo kraje	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C66	In enkrat je on tud uzel rejnici denar iz denarnce in pol sem kr jaz bla kriva, ker sem edina mela zjutri šolo mislim kva?	Obtoževanje kraje po krivem	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
C67	Ta moja socialna delavka je prišla vsake tok časa gor, da je vprašala kako je kej, da je vprašala rejniško skrbico kako se kaj obnašam	Obisk strokovnih delavcev na domu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

C68	Lahko sem ji povedala kaj se mi dogaja, edino ni mi blo všeč da je bla moja rejnica zraven, ker pol nisem upala povedet kaj me mot tam	Brez zagotovljenega varnega prostora za pogovor	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
C69	Se mi zdi, da me ni poslušala	Neposlušanje	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
C70	da me noče razumet	Nerazumevanje izkušnje	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
C71	ampak zdelo se mi je, kot da me ne sliši, kaj ji hočem povedet.	Nerazumevanje izkušnje	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
C72	Pa še bla je tko, da mi je rekla "morš mal potrpet, tko pač je, ti si zdaj v varnem okolju"	Ne-podporen odziv	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
C73	In sem bla tko ti sploh ne veš kako je, kaj ti govoriš	Nerazumevanje izkušnje	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
C74	V bistvu šli smo na sodišče in tam so pač rekli, da lahko ostanem doma, ampak pod pogojem da ati nardi neke tečaje vzgoje neke nenasilne komunikacije	Vrnitev v matično družino ob izpolnjevanju pogojev sodišča	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C75	ampak mi ne živimo skupi več	Nastanjenost ločeno od starša	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C76	Zdaj tud nikol več ni nasilno, tud ko se skregamo	Odsotnost nasilja ob prepirih	Odsotnost nasilja	Nasilje	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C77	jaz delam	Preživljanje s pomočjo študentskega dela	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C78	in delam zavravn šolo	Nemoteno obiskovanje šole	/	izobraževanje	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C79	Ona še vedno ne dela in ji govorim, naj gre delat, ker nam bo tko ful lažji.	Motiviranje starša za iskanje zaposlitve	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C80	In pol zaslužim in pol je tko mami "lahko bi kaj kupla za v hladilnik, lahko bi tud meni kaj kupla", ko	Povzročanje občutka krivde	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva

	naročim kej za jest mi očita da zakaj pa ne naročim za vse in tko.				
C81	S stricem mama pa super odnos, kot da bi mi bil brat. On me u bistvu še najbolj razume in podpira	Podpora širše družine	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C82	Da nej poslušajo; ne samo z ušesi, ampak tud pač z očmi.	Celostno poslušanje	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
C83	Da nej se res posvetijo tud otroku, njeno delo je za to, da se posvečajo otroku 100 procentno.	Popolna predanost otroku	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
C84	in da pač poslušajo kaj otrok hoče povedet, da ga tud opazujejo, da so pozorne, kaj hoče povedet	Celostno poslušanje	/	Predogi za izboljšavo	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C85	Jaz sem mela tud ful psihoterapij	Psihološka pomoč	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
C86	sem bla tud na psihijatriji, ker se mi je kdaj utrgal	Hospitalizacija na psihiatričnem oddelku	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C87	mam pa posledice, mam pa zdaj tud panične napade.	Napadi panike	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
C88	Socialne delavke so mi pol zrihtale, da mam jaz psihoterapije	Zagotovitev psihoterapevtske pomoči	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
D1	Dejansko pri men je blo tak, jaz sem bla ful mala, ko sem šla v rejništvo, se ful malo spomnim	Okrnjen spomin iz časa življenja v matični družini	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
D2	Se pa spomnim nekih trenutkov s sestro	Spominjanje trenutkov s sestro	/	Doživljanje odvzema iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
D3	kr je ona bolj prevzemala to skrb za mene	Prevzem skrbstvene vloge za sorojenca	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
D4	Spomnim se kakih takih čudnih dogodkov. Ja mogoče tisti trenutek, ko sma šle iz tiste družine, se spomnim, da je bla policija zraven, to mi je ostalo.	Prisotnost policije	/	Prehod iz matične družine v rejniško	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
D5	Spomnim se, ko si je mama žile prerezala	Pričevanje samopoškodovanj u starša	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini

D6	Pomojem strah sem mela ne, kaj bo zaj ne, takda tisti strah	Strah pred neznanim	/	Doživljanje odvzema iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
D7	Midve sma pol zamenjali še eno rejniško družino ne	Selitev v novo rejniško družino	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D8	Jaz nisem mela takih težav, sestra je mela več problemov z rejnico pa rejnikom	Slab odnos med sorojencem in rejniškimi starši	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D9	Sicer se je tud tam pol začel alkohol	Alkoholizem v družini	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D10	pa kreganje je blo ful pa tak dalje	Prepiranje	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D11	Sem bla jaz tam ful navezana na tistega skrbnika in skrbnico	Navezanost na rejniškega starša	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D12	Ni blo iz danes na jutri, se je začelo v šoli, pol je blo pa ful na hitro, da se selima ne	Nenadna selitev	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D13	Prvo vseeno je šok ko spet zamenjaš	Šok ob zamenjavi rejniške družine	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D14	Se mi zdi, da sem se pri njemu nekaj tehničnih stvari na začetku naučila	Učenje tehničnih stvari	Odnos z rejniškimi starši	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D15	Je blo kr težko pol	težko obdobje zaradi selitve	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D16	Težko je blo tud ker sma prišle pol kr naenkrat v eno ful vlko družino, nas je blo osem otrok	Potreba po prilagoditvi na novo okolje	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D17	Nisma meli tolko pozornosti	Manjša količina pozornosti zaradi velikega števila otrok	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D18	sestra je mela tud tu težave z rejniki	Slab odnos med sorojencem in rejniškimi starši	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D19	jaz sem se skrbnikom bolj ujela	Dober odnos	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini

D20	mam tud zdaj še stike	Obdržanje stikov z rejniškim staršem po izselitvi	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D21	Pri tej družini smo se kr ujeli	Dobri družinski odnosi	/	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D22	Skrbnica je bla nekaj prestroga	Prestrog rejniški starš	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D23	Recimo sta ble dve mlajše še v rejništvu ne in je skrbnica mela čist drugačen odnos do njiju ne, kot pa do naju.	Razlikovanje med otroci	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D24	onidve sta ble mlajše ne, bi lahko rekla, da sem se počutla zapostavljeno ne	Občutek zapostavljenosti	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D25	vedno sta onidve več dobre ne	Razlikovanje med otroci	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D26	Pri obeh primerih je blo, da je blo na začetku ful pogosto	Obisk strokovnih delavcev na domu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
D27	in pol je ni blo še enkrat na leto ne več	Premalo obiskov na domu	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
D28	Sicer tud sestra je mela več s tem stikov	Pogostejši stiki s sorojenca s strokovnimi delavci	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
D29	jaz pa bi, pomoje če bi potrebovala, bi dobla, to vem	Možnost podpore ob morebitni potrebi	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
D30	Se mi pa zdi, da bi oni mogli obdržat še več nadzora nad tem, ker mislijo, da je lahko še vse okej ampak ne vejo, kaj se dogaja zadaj za štirimi stenami.	Pogostejši obiski na domu	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
D31	Načeloma nisem mela potrebe, da se vidim s socialnimi delavci, ker se mi zdi, da sem mela od druge to.	Podpora s strani socialne mreže	/	Podpora	Travmatične izkušnje v matični družini

D32	s skrbnikom sem mela tiste pogovore	Pogovor z rejniškim staršem	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D33	razn na koncu sem tud povedala tisti socialni ne, pa sem dobila tisto pomoč, sej dovol sem stara.	S strani socialne delavke	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D34	Mogoče samo, da maš še tisti občutek, da so oni še vedno zraven.	Pogostejši obiski na domu	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
D35	Se mi zdi vseeno, da bi se res mogli poglobit v rejnice tudi ne, pa dejansko če so te osebe, ki so rejniki in so rejnice ne, so sposobni opravljat to delo	Poglobljeno preverjanje potencialnih rejnikov	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
D36	oziroma jih njih tud malo bolj kontrolirat, kaj se dogaja z njimi ne.	Večji nadzor nad rejniki	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
D37	Pri odhodu ni blo najlepše, skrbnica ni najboljše sprejela	Slaba reakcija rejniškega starša na odhod	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D38	Jaz sem se med faksom odločla, da ne bom več doma, sem se odločla da bom pri partnerju, sem se pol k njemu preselila.	Življenje s partnerjem	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D39	takda je bla panika, da sem jih izdala pa tak dalje ne	Povzročanje občutka krivde	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D40	zdaj pa mam mi še vseeno nekaj normalne stike, hodim na kosilo	Redni obiski rejniške družine	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D41	Se mi zdi da glih to, da sem izbrala ta poklic da sem to glih dobila od teh dveh skrbnikov ne, to znanje od njiju tehniško ne, to trenutno najbolj pozitivno ne, da sem se naučila ful stvari ne	Pridobitev tehniškega znanja s strani rejniških staršev in kasnejša poklicna usmeritev	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
D42	Finančno ni bil problem, tak sem mela štipendijo	Prejemanje državne štipendije	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D43	Plus tega sem se pol z rejnico dogovorila, ker nisem šla takoj iz družine ne, da v primeru, če bi se kaj zalomilo se še vedno lahko recimo vrnem tja.	Možnost vrnitve v rejniško družino	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva

D44	Sicer od začetka je bla ful jeza	Jeza s strani rejniškega starša ob izselitvi	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D45	Meni je blo to dejansko, nisem mela nobenih težav zaradi tega alpa kaj	Odsotnost težav pri prehodu iz rejniške družine	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D46	Celo hotla sem it na svoje, logično ne, da sem čimprej na svojem. Sicer verjetno tud zardi odnosa rejnice, ki je bla kr zatežena pol na koncu ne, takda sem itak čimprej silila kak bo možno na svoje ne.	Želja po osamosvojitvi zaradi odnosa z rejniškim staršem	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D47	pa tud tu ko sem bla pri fantu, so njegovi starši dejansko sprejeli mene, pomagali	Podpora staršev partnerja	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D48	pa dejansko nisem mela nobenih stroškov s tem, takda ni blo tega straha.	Brez finančnih skrbi	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D49	oziroma delala sem tud zraven preko študenta, za svoj denar pa to. Ampak ni pa blo tistega straha, da se bi spraševala, kak bom zdaj preživela pa te stvari.	Brez finančnih skrbi	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D50	Ja dejansko mi je partner stal ful ob strani, ko sma skup že 8 let	Partner	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D51	pa pol dejansko sem mela prijatle tudi ne	Podpora s strani socialne mreže	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
D52	Kot vsak sem se tud jaz spraševala v puberteti zakaj glih ti ne, to se mi zdi še danes se včasih vprašam, zakaj se je glih to meni zgodlo, zakaj glih jaz ne	Občutek nepravilnosti in krivičnosti	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
D53	Ampak nisl pa nikol hotla met stikov pol z pravimi starši ne	Odsotnost želje po stikih z matično družino	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E1	mamica je ful pila ne	Alkoholizem v družini	/	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
E2	ker se starša med sabo res nista razumela	Slab odnos med starši	/	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini

E3	ati je delo v tujini	Odsotnost starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
E4	in pač vbistvu sem bla bol ko ne prepuščena kr sama seb	Prepuščenost samemu sebi	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
E5	in enkrat sem šla v trgovino, ker me je pač mamica po alkohol poslala in takrat je blo to še tak, da si dobo alkohol in sem v bistvu hodla za njo iskat alkohol	Nakupovanje alkoholnih pijač za starša	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
E6	In pol me je ustavla ena prodajalka in vprašala, da kam grem, me en čas opazovala in pol so ugotovili, da to nekaj ni vredno ne in pol je, v bistvu sem kr ostala v tisti trgovini in je mene prišla pol iskat socialna delavka.	Obvestilo centra s strani prodajalke v trgovini	/	Vzpovstavitvev postopka	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
E7	in so me potem pelal na socialno, na center pač in v bistvu smo tam čakal, da je prišo moj oče iz tujine, da so pol vbistvu me kr pelal že v rejniško družino.	Takojšnji prehod iz matične v rejniško družino	/	Prehod	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
E8	Je blo pa tak, da ko sem bla z njo, jo je ati kr pretepal	Pričevanje fizičnemu nasilju med staršema	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
E9	in ko je ati prišo domov, je bla ona vedno pijana	Alkoholizem v družini	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
E10	Mamica je tud, ko je pila, me je pretepala sem v rejništvo prišla kr cela v modricah, takda je blo kr no.	Pretepanje otroka pod vplivom alkohola	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
E11	Bi rekla, da mi je kr pustil en tak podzavestni grenko izkušnjo, ki je nikol ne pozabiš.	Težka in nepozabljiva izkušnja	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
E12	In še vedno, ko pridem v domači kraj in tam mam tud mamico pokopano, se vedno spomnim teh trenutkov pa res pač ni fajn no.	Spominjanje izkušenj ob obisku domačega kraja	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
E13	Na primer, ko sta bla onadva med sabo vredno, sta me mela ful rada, sta ful lepo poskrbela za mene,	Odsotnost zanemarjanja, ko sta se starša med sabo razumela	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
E14	tud mamica takrat ni pila pa to, ko sta bla vredno med sabo	Odsotnost zlorabe alkohola, ko sta se	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini

		starša med sabo razumela			
E15	Ampak pač tuki je bil problem bol stari starši, ker so pritiskal skos na mamico in niso odobral tega razmerja z očetom. In pol ko je oče šel, so njeni starši hodli maltretirat v stanovanje	Psihično nasilje nad staršem s strani starih staršev	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
E16	in pol je to maltretiranje z njune strani ona prenašala tak, da je pač začela popivat ne.	Starševa zloraba alkohola zaradi psihičnega nasilja s strani starih staršev	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
E17	Ne, pozitivnih izkušenj nisem imela, jaz ko sem bla 4 leta stara, se sploh ne spomnim lepih stvari zato, ker je blo tolk slabih.	Odsotnost pozitivnih izkušenj zaradi spominjanja preštevilnih negativnih izkušenj	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v matični družini
E18	in pol tudi, ko sem šla od nje stran, ko je prišla k men na obisk, se samo kake par trenutkov tak spomnim, nič kaj konkretnega.	Slabo spominjanje obiskov	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E19	Sem pol tud prišla not v eno družino, v kateri je blo že več otrok v rejništvu, tam je mela 3 svoje in še 5 punc v rejništu in jaz sem bla pa tu edinka sama in sem mela kr krizo ne.	Težka prilagoditev na selitev v veliko družino	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
E20	jaz sem hotla it k mamici, majhna sem bla	Želja po vrnitvi v matično družino	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
E21	nisem niti mela nobenih stikov, ne z mamo, ne z očetom, dokler se te stvari niso malo polegale.	Začasna odsotnost stikov z matično družino na začetku vzpovstavitve rejništva	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E22	Vem, da so ble ful prijazne, res boljše socialne delavke nebi mogla met, kot sem jih takrat mela	Prijazen odnos	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E23	in so pač res lepo poskrbele za mene	Ustrezna skrb	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

E24	so mi razložile, da bom zdaj en čas v tej družini, dokler se mami ne ozdravi ne la la la	Ustrezna obrazložitev odvzema	Ustrezno	Ob prehajanju iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
E25	Samo pač, ne vem, pol ko so socialne delavke k men hodle na obisk gor ne, so ble kr pogosto gor	Obisk strokovnih delavcev na domu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E26	sem jih vedno bla ful vesela	Dajanje občutka veselja	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E27	sem tak čutila to neko toplino z njihove strani	Dajanje občutka topline	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E28	mi je blo malo lažje ko so one prišle	Dajanje občutka opore	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E29	Ja, tam sem pa pol v tej družini, sem tam živela ene 13 let, potem pa je prišlo obdobje pubertete pa šla sem v srednjo šolo, ostala sem edina punca v rejništvu, ostale so vse šle in je bla kr kriza.	Občutek osamljenosti	Znotraj rejniške družine	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E30	Ko sem šla v srednjo, sem spoznala enega fanta, sem bla v razmerju in tam je bil problem ker ni blo tega zaupanja	Nezaupanje rejniških staršev	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E31	ni ona znala pristopit	Neustrezen pristop	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E32	ali pa me poslušat	Neustrezen pristop	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E33	Tud z ostalimi puncami, ko so ble 18 so vse mogle it. Pač dobesedno so mogle it, js sem pa pač pol ostala sama in je blo kr hudo	Občutek osamljenosti	Znotraj rejniške družine	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E34	ko me je center oziroma ena socialna delavka, ko je hodla redno na obiske, je vidla da z mano nekaj ni vreda pač jaz nisem hotla takrat povedet kaj je in pol sem pač povedala kako stvari stojijo in me je pač tud prestavla ona pol v drugo rejniško družino	Omogočanje selitve v drugo rejniško družino	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

E35	Tak da sem se jaz pol sredi pubertete pač tega obodnja selila pol v drugo družino	Selitev v novo rejniško družino	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E36	Pri prvi družini sem tud nekega bontona, osnov, delovnih navad sem se vsega tam naučila	Privzgojitev dobrih vrednot	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E37	ampak ni blo tega, pač otrok ko pride v rejništvo rabi neko toplino, ljubezen, morš bit ti človek pripravljen za to, tam tega nisem jaz dobila.	Odsotnost ljubečega starševskega pristopa	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E38	Jaz nisl rabla nekih materialnih stvari, pač jaz sem rabla to ljubezen, da se lahko nekomu izpovem, mu zaupam, tega tam nisem dobila.	Odsotnost ljubečega starševskega pristopa	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E39	Jaz sem prišla čist na robu podhranjenosti iz ene rejniške družine v drugo.	Podhranjenost	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E40	Jaz sem bla taka, da sem vedno skrbela za druge in ne za sebe in v prvi družini sta pol, malo preden sem jaz šla, prišla še dva mala otročka in jaz sem se na tisto punčko ful navadla, ker je bla z mano v sobi, skos sn skrbela za njo	Prevzemanje skrbi	odnos z rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E41	in mi je blo pol ful težko da bom jaz zdaj šla, kaj pa bo ona brez mene ne	Ločitev od rejniške sestre	/	Izguba	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E42	In ko so se te stvari dogajale, je blo kr tak mal, skor že nekega nasilja, psihičnega nasilja.	Doživljanje psihičnega nasilja	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E43	tud fizičnega	Doživljanje fizičnega nasilja	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E44	je blo ful težko, men je blo tak, res sem pol skos jokala.	Občutek žalosti	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E45	kr zapirala sem se v sebe, pač grozno je blo	Trpljenje v tišini	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E46	Bi rekla, da mi je to, ko sem bla že tolko starejša, mi je pustilo veliko večje posledice, kot pa tisto iz otroštva.	Večja travma v rejniški, kot pa v matični družini	Negativne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v rejniški družini

E47	pa itak rabiš dolgo, da se rabiš in vpelješ, pol pa je vse jovo na novo.	Potreba po prilagoditvi na novo okolje	Menjava rejniške družine	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E48	Že tak si občutljiv in pol al zna nekdo pristopit in ti pomagat, alpa ne in ta rejnica res, jaz sem z njo se pogovarjala vsak dan po 4 ure, midve sma predelovale skupaj stvari	Podpora novega rejniškega starša	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E49	Tak res se je ukvarjala z mano, sem dobila tist kar sem rabla, si je pridobila moje zaupanje	Podpora novega rejniškega starša	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E50	in pol karkol je blo, če sem kaj takega nardila, sem jo lahko sred noči, sred dneva poklicala, vedno mi je pač pomagala, vedno me je zaščitla.	Podpora novega rejniškega starša	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E51	Tuki ko sem pa prišla, sta bla pa že dva starejša fanta in sta me tud lepo sprejela, pač z vsemi sem se vedno dobr razumela.	Dober odnos	Odnos z novimi rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E52	Zdaj recimo sem edina še tuki, sprejeli so me pa tak, kot da sem njihova.	Občutek sprejetosti	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E53	Nikol nisem tu občutla takega delanja razlik, kot sem pa jo tam občutla.	Občutek enakovrednosti	Odnos z novimi rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E54	tam so se res delale razlike "ti boš to dobil, ti ne boš, ti rabiš to nardit ti pa ne rabiš"	Razlikovanje med otroci	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E55	V bistvu je blo tak, da so enkrat al dvakrat potekali ti ips sestanki. In ko sem bla v prvi rejniški družini, sem jih mela kr pogosto, ker je vedno blo nekaj narobe, da nekaj nisem vredu, sej veš kak je.	Obisk strokovnih delavcev na domu	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E56	Socialna delavka je vedno raziskala kje je problem, kak bomo nardili, da bo šlo na bolj ane	uporaba instrumentalne definicije problema in soustvarjanje rešitev	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E57	Jaz sem se s socialno delavko vedno dobro razumela, dobro smo shajale. Res nimam niti ene slabe izkušnje, kar se njih tiče.	Pozitivne izkušnje	/	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

E58	Ja, vedno sem tud mela občutek da me poslušajo. Ker ko sem šla iz ene družine v drugo, je moja socialna delavka, tak me je opazovala, pa tud mi je blo ful všeč ker ni rekla "ti boš pa zdaj prišla k men pa povedla, kaj je narobe" ampak mi je dala prostor, da sem sama pristopla, me je znala počakat pa dat prostor.	Vzpovstavev varnega prostora	ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E59	in mi je znala tud prisluhnit	Poslušanje otroka	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E60	Zlo dobro je poskrbela za mene in me zaščitla	Zaščita otroka	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
E61	Sem mela stike, dokler je mamica bla živa	Stiki s staršem do njegove smrti	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E62	Mamica je hodla na odvajanja od alkohola in vmes je tak na vsake 3 mesce me prišla pogledat, ampak pol pa je blo že tak hudo z njo, da ni več.	Prekinitev stikov	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v matični družini
E63	Oče pa tak no, vsake tolik časa.	Občasni stik s staršem	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E64	Tud od mamice sestra me je prišla vsake tolik pogledat.	Občasni stik s članom širše družine	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E65	V bistvu si nisem tolik želela tega, jaz sem si želela edino z mamico	Želja po stikih s staršem	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E66	ampak je pol umrla, ko sem bla stara 7 let.	Smrt starša	/	izguba	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E67	Oče si je pol tud ustvaril novo družino, pa sem bla pol tak "okej za mene nisi, tud zdaj ne rabiš"	Zavračanje stika s staršem	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E68	In pol sem razmišljala, če bi šla v stanovanje in sta mi sama predlagala, da ostanem pri njih, tuki doma, da se mi nikamor ne mudi in da pač ko bom tak daleč pa ko bom pripravljena pa ko najdemo neko vredno stanovanje, da pač bom takrat šla, da zdaj sem pač doma in še bo verjetno en čas tak.	Življenje v rejniški družini po prenehanju rejništva	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva

E69	Tuki pa samo ko se pogovarjamo, da bi pa enkrat šla, ko bi jaz rada enkrat šla, ker sem toliko stara se mi zdita, da me kr nočta spustit, da še ne, da naj še bom doma, res zlo lepo no.	Želja po tem, da ostane v rejniški družini	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
E70	V bistvu sem dobila tisto svojo družino.	Občutek pripadnosti v družini	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
E71	Zaj pa tiste, ko pa niso pa naj znajo prisluhnit	Celostno poslušanje	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
E72	pa dat čas da se otrok sam odpre	Potrpežljivost	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
E73	da si pridobijo neko zaupanje no	Vzpovstavljanje odnosa, ki temelji na zaupanju	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
F1	Nas so v bistvu odvzeli, ker je mami nardila samomor.	Samomor starša	/	izguba	Travmatične izkušnje v matični družini
F2	ampak že prej ni blo okej, ata je bil shizofrenik	Starš z diagnozo shizofrenije	/	Bolezenska stanja	Travmatične izkušnje v matični družini
F3	Nista znala drugače delat z nami, tak kot sta delala	Dojemanje travmatične izkušnje kot nenamerno povzročene	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
F4	Mi smo že prej ful sodelovali s csdjem in sta eni dve gospe hodle k nam pomagat. Se mi pa zdi, da bi nas mogli že prej odvzet, ampak so čakali tisti trenutek, ko se je zgodila smrt.	Prepozen odvzem	Neustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
F5	Fotru se je zmešalo in nas je zaprl v en ful vlki prostor v stanovanju, s kuhno in jedilnico in nas ni hoto ven spustit.	Zaklepanje v prostor	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
F6	Tam smo ble ene 3-4 dni zaprte not in sma s tamalo lulale in kakale v kanto za smeti.	Bivanje v nečloveških pogojih	/	Zanemarjanje	Travmatične izkušnje v matični družini
F7	Pol se spomnim, da je še enkrat mama privezala sestro na postlo in sem ji jaz na skrivaj nosla hrano in vodo.	Privezovanje na posteljo	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini

F8	Sam dogodek, ko so nas odvzeli pa je blo, da je mami nardila samomor.	Samomor starša	/	Vzpovstavitvev postopka	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
F9	Spomnim se, da smo ata pa jaz in tamajša smo šli na sprehod, starejša pa je bla v sobi. Mama pa je v tistem času vzela tablete in ko smo prišli nazaj, je ona v kuhni ležala na tleh.	Pričevanje starševi smrti	/	Izguba	Travmatične izkušnje v matični družini
F10	Foter se je začel dret, metat stvari in so pol sosedi klicali policijo. Spomnim se, da smo se ful jokale, ji spodaj nastavle pojster in s tamalo sma se jokale »mama zbudi se«.	Jokanje ob starševi smrti	/	Izguba	Travmatične izkušnje v matični družini
F11	Mi je pa ful čudno, da nas takrat niso odpeljali iz prizorišča in tam se je policaj pogovarjal z nami, kaj se je zgodilo. Zakaj ne odpelješ 6 letnega otroka iz prizorišča? Ker mi, ko smo šli iz stanovanja, smo vidli mamo tam na tleh pokrito.	Travma povzročena zaradi dela strokovnih delavcev	Neustrezno	Med procesom odvzema iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
F12	vem, da so nas odpeljali s policijskim avtom v bolnico in sma bla nekaj časa tam.	Začasana nastanitev v bolnici	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
F13	Starejša pa je šla v krizni center. Midve s starejšo sestro sploh nisma mele stika, ko smo ble med odvzemom narazn, kar je blo težko.	Ločitev od sorojenca	/	Izguba	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
F14	S tamalo sma šle pol v Palčico pa sma ble nekaj časa tam.	Začasna nastanitev v kriznem centru	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
F15	Ampak midve sma že več krat ble v palčici, pa sma se pol vrnile.	Večkratna namestitve v krizni center	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v matični družini
F16	V Palčici vem, da so ful lepo skrbeli za naju, je blo kot družina.	Lepi spomini na obdobje v kriznem centru	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
F17	Pomoje se pa tud nisem zavedala, da mame ni več.	Nezavedanje izgube	Dojemanje izgube	Izguba	Travmatične izkušnje v matični družini
F18	Ateja pa sem se jaz malo bala	Strah pred staršem	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
F19	Jaz sem vedla, da to kaj se je dogajalo, ni blo okej.	Zavedanje, da to kar se dogaja, je slabo	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini

F20	Jaz nisem bla niti tak navezana na ateja in mamo.	Površinski odnos	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
F21	Tista socialna delavka tam je delala ful na tem, da me s sestro ostanemo skupaj	Preprečevanje ločitve sorojencev	Ustrezno	Ob prehajanju iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
F22	je tud ful hodla k nama v Palčico na obisk.	Pogosti obiski v kriznem centru	Ustrezno	Ob prehajanju iz matične družine	Delo strokovnih delavcev
F23	Na začetku je blo vse na novo, lepo sta skrbela za nas. Kot male smo res mele vse.	Ustrezna skrb ob vstopu v rejništvo	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F24	Nas je blo pet in prva, ki je bla tam v rejništvu, je gojila ljubusumje, ker ni mela tisto največje pozornosti od rejnice in rejnika.	Ljubusumje s strani rejniške sestre	Odnos z rejniškimi brati in sestrami	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F25	Tud rejnica pa rejnik sta govorila, kak je blo fajn, ko sta samo njo mela in so se ful delale razlike.	Delanje razlik med otroci	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F26	Meli smo praznovanje in smo se mogle zbuditi, da pomagamo rejnici kuhat in ona se ni rabla zbuditi in ni rabla pomagat, skos je blo da je bla ona posebna.	Delanje razlik med otroci	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F27	Tud ko je rejnica zbolela, ji je ful pomagala in je se še bolj delalo razlik.	Delanje razlik med otroci	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F28	Midve z rejniško sestro sma se skregale preko neke banalnosti in je ona men takoj to vzela tak "ti pa nisi več moja sestra" in rejnica ni nikol nič rekla, je podpirala to.	Neposredovanje v konfliktu	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F29	Je prišlo tud do spolne zlorabe pri meni in se je kazalo že takrat, ko smo ble male, ker je rejnik izvajal to.	Spolno nasilje s strani rejniškega starša	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F30	Znotraj družine se je to zvedlo in smo vse to pometli pod preprogo.	Nepriznavanje spolne zlorabe s strani rejniške družine	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F31	Nam je blo dano vedet, da če se to zve, bomo šle stran, da nas bodo dali v krizni center, v popravni dom, nas je ful strašla glede tega.	Strašenje pred posledicami razkritja spolne zlorabe	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini

F32	Bil je šok tud, da je rejnica zbolela pa pol umrla.	Smrt rejniškega starša	/	izguba	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F33	Vem, da sem jo vprašala enkrat kak lahko nič ne nardi glede tega, pa mi je rekla, da če mi kaj ne paše lahko grem.	Nepriznavanje spolne zlorabe s strani rejniške družine	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F34	Bil je taki manipulativni odnos.	Manipulativen odnos	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F35	Rejnica nam je ful govorila, kaj se dogaja v ostalih rejniških družinah in da to se tu ne dogaja in si mogo gojit tisto hvaležnost, da se pa tebi vsaj to ne dogaja.	Strašenje pred posledicami razkritja spolne zlorabe	Psihično nasilje	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F36	Mislím, še zdaj mam posledice od tega.	Prisotnost posledic v sedanjosti	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F37	Socialna delavka, ki je delala z nami, tud tamalo ful straši pred tem, da bi šla ven iz rejništva ker sem jaz pač na sociali.	Strašenje sorojenca pred odhodom iz rejništva	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F38	Socialna delavka nas je pol hotla napeljat, da bi me vseeno ostale pri rejniku potem, ko sem jaz povedla, kaj se je dogajalo pa sem jaz bla tak »ni šanse ne«, zdaj je pa zadnji čas da grem.	Podpiranje življenja v rejništvu kljub seznanjenosti o spolni zlorabi	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F39	Midva z rejnikom nisma mela nekega baš odnosa.	Površinski odnos	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F40	Ful sta bla "tamlajši mora bit vedno tiho", kar je bil problem, ker sta bla res stara, on bi mi lahko bil dedek.	Zatiranje otrokovega glasu	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
F41	Blo je skos zatirano to glede čustev, ono "kaj jočeš zdaj".	Zatiranje otrokovih čustev	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F42	Ko sma ble male pa nisma mogle spat, je tud bil pri nama celo noč, ampak zdaj, ko gledam za nazaj, bogve zakaj, pa kaj nama je delal.	Sum na spolno zlorabo	Spolno nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F43	Nisem jaz niti mela potrebe po tem, da bi pa jaz mela še enega očeta.	Odsotnost želje po globljih odnosih	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini

F44	Sem bolj iskala v rejnici drugo mamo, ki je na nek način tud nisem dobla.	Pomanjkanje starševske vloge	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F45	Mela sem ene tri socialne delavke. Ona na koncu je bla obup.	Slabo opravljanje dela	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F46	Mela sem tolko slabih izkušenj s temi socialnimi delavkami, da eh.	Slaba izkušnja s strokovnimi delavkami	/	dojemanje dela	Delo strokovnih delavcev
F47	Nič se ni trudla, nič je ni blo, skos je samo papirje urejela.	Odsotnost stika z uporabnikom	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F48	Pri nas je oče ful hodo v rejniško družino in je rabo ful pogovorov, ampak tega ni dobil od socialne delavke in je dobil to od rejnice.	ne-zagotavljanje pomoči	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F49	Ko je rejnica umrla, je ta socialna delavka klicala in mi rekla samo "s smrtjo rejnice se rejniška pogodba prekine". Mi smo mogli urejat papirje še preden smo pokopali rejnico. Isto se je zgodilo, ko je umrl oče. Isti dan, ko je oče umrl, smo mogle en al dva dni pred pogrebom urejat papirje, ker je to blo takrat najbolj pomembno, je treba to takoj takoj uredit, pač katastrofa.	Spre gledanje travmatične izkušnje	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F50	One bi mogle prit domov na obisk in zakaj se je to vse dogajalo pri men doma, zato ker socialne delavke nikol ni blo na obisk, nikol ni prišla preverit domov.	Premalo obiskov na domu	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F51	Tud to h komu dajo otroke, oni so dali 5 otrok v družino, kjer sta bla oba bolna.	Pomankljivo preverjanje ustreznosti rejnikov	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F52	Tud, da bi nas vmes vprašale če nam je kul, če bi kaj drugače, ne, to ni blo nič.	Zatiranje otrokovega glasu	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
F53	Sem mela o eni na začetku ful dobro mnenje pa sem je iskoraj že povedla kaj se doma dogaja pa pol naenkrat nisem več mogla termina dobit, nisma se mogle uskladit in sem dobla odpor.	Nedosegljivost	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

F54	Skos je ono naj se posluša glas rejnikov. Dajte no, poslušajte otroke, oni so tu noter, ker so otroci še bolj travmatizirani, ko pridejo iz rejniške družine, kot pa, ko so šli not.	Dajanje glasu otroku	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
F55	Me smo vse hotle ostati v družini, ampak smo ble že polnoletne in se ni dalo več narditi nove odločbe. Na centru za socialno delo se niso niti malo potrudili, da bi ponudili neke možnosti.	ne-zagotavljanje pomoči	Neustrezno	v času prehoda iz rejništva	Delo strokovnih delavcev
F56	Jaz sem se mogla pol sama znajt.	Prepuščenost samemu sebi	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F57	Mene je blo ekstremno strah, kaj bo,	Strah pred prihodnostjo	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F58	Jaz bom vseeno šla študirat in od česa bom zaj živel. Men noben ni povedal, kake so moje možnosti zdaj, kaj lahko nardim.	Prepuščenost samemu sebi	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F59	Ni blo one strokovne pomoči, da bi nekdo prišo pa povedal, kaj lahko nardim.	Ne-zagotavljanje pomoči	Neustrezno	v času prehoda iz rejništva	Delo strokovnih delavcev
F60	Ko sem vprašala kaj bom zaj nardila, so mi rekle "ja lahko ti ponudimo socialno pomoč", tega je pa mene blo strah, ker nisem vedla, če bom mogla to vračati al kak bo zaj s tem. In pol so rekle, da bo vse ostalo enako, samo denar bote doble iz druge strani, pač iz sociale.	Strah pred socialno pomočjo, ki je edina opcija	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F61	Me pol, ko smo ble polnoletne in smo ostale pri rejniku smo se zmenle, da bomo ta dnar dali rejniku, da se bodo plačevali računi bajta in to.	Bivanje v rejniški družini v zameno za plačilo	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F62	In pol me je skrbelo, kak bom jaz plačevala, ko grem študirat.	Finančno težko plačevanje nastanitve	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje v rejniški družini
F63	Jaz sem poleti pol ful delala dokler nisem šla v Ljubljano. Rejnik mi je reko, da naj plačujem 90EUR, da se nam ohrani tam še soba in sem rekla, da mi ni do tega, da hodim tja.	Odnostnost želje po ohranitvi stika	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini

F64	Ta prehod je v bistvu tak, da te vržejo v vodo pa ti rečejo "znajdi se", vsaj tak je blo pri meni.	Prepuščenost samemu sebi	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F65	Vmes so mi kr tak vzeli socialno pomoč, ker sem dobla cca 1000EUR dediščine od očeta po njegovi smrti. Pol sem vmes mogla res ful skos delat, da sem si lahko zaslužila za vmes dnar.	Pomanjkanje denarja	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F66	S starejšo sestro sem bla skregana, nisma mele stikov	Prepir s sorojencem	Odnos s sorojenci	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F67	z mlajšo sestro pa je blo tak, da se nisem mogla na njo obrnit, ker je bla še mlajša.	Odsotnost podpore zaradi premajhne starosti sorojenca	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F68	Za ful neko podporo pa sem se najbolj obračala na eno upokojeno socialno delavko, ki je bla še vedno v stiku z nami. Ona me je znala pomirit.	S strani socialne delavke	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F69	Tud ono takoj ko smo šli ven iz rejništva, so socialne delavke tam rekly "ja to je zdaj to, ve niste več v rejništvu, ve ste zdaj pri oni za socialno pomoč". Mene je ful motlo, da jaz nisem mela še naprej one, ko smo se poznale, ko je vedla stvari.	Prekinitev odnosa s strokovno delavko, s katero je že vzpovstavljeno zaupanje	Neustrezno	v času prehoda iz rejništva	Delo strokovnih delavcev
F70	Vedno sem hrepenela da samo grem, sploh tisto zadno poletje in pol ko sem prišla v Ljubljano, sem mela pa totalno krizo, zdaj sem tukaj sama med štirimi stenami. Jaz sem cele dneve samo bla v sobi, jaz nisem mogla nič.	Prepuščenost samemu sebi	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F71	Sem na srečo takrat spoznala mojega fanta, ki mi je ful pomagal takrat.	Partner	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
F72	Sem mela pa oni filing "ja zdaj si sama, ni nobenga več"	Prepuščenost samemu sebi	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G1	Pri men je blo rejništvo v bistvu v sklopu družine	Rejništvo vzpovstavljeno v okviru družine	/	Vzpovstavev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo

G2	in jaz se nisem selila nikamor drugam, edina razlika, ki se je zgodila, je bla vbistvu to, da je mama šla.	Odhod starša iz družine	/	Vzpovstavev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
G3	Najprej je šel foter	Odhod starša iz družine	/	izguba	Travmatične izkušnje v matični družini
G4	potem sta se ločila in pol je mama spoznala novega, in ta je mel težave z alkoholom .	Zloraba alkohola s strani starševega partnerja	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
G5	Mama je takrat živela pri babici in pri sestri od babice, ki naju je pol vzela v rejništvo, ko se je mama odselila.	Rejništvo vzpovstavljeno v okviru družine	/	Vzpovstavev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
G6	Moje travmatične, dokler je mama živela, so ble bolj z njenim partnerjem povezane in ko je prihajal na obisk.	Povzročeno s strani starševega partnerja	/	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
G7	bil je včasih pijan	Zloraba alkohola s strani starševega partnerja	Alkoholizem	Zloraba psihoaktivnih substanc	Travmatične izkušnje v matični družini
G8	ker se je drl na mene in brata	Kričanje na otroka	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
G9	od naju zahteval stvari, ko jih zahtevaš lahko od odraslega	Postavljanje otroka v vlogo odraslega	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
G10	Zelo je bil posesiven do mame, bog ne daj, da bi se midva z njo ukvarjala.	Omejevanje stika s staršem	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
G11	Jaz sicer mame nisem nikol dojemala kot družino	Ne-dojemanje kot družino	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
G12	sem pol mamino teto pa njeno sestro in mene z bratom dojemala kot družino.	Dojemanje kot družino	Odnos s širšo družino	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
G13	Jaz v bistvu nisem mela tega odvzema pa prehoda	Brez odvzema in prehoda	/	Vzpovstavev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
G14	edina razlika, ki se je zgodila, je bla to, da je mama zginla in da nama nihče ni povedal, da bo šla.	Brez razlage	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo

G15	Mama se je ponoči izselila in midva sma jo pol iskala po hiši in sem laufala po stopnicah in gledala v keru sobi bo mama in je ni blo nikol.	Iskanje starša po hiši	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
G16	Nikol nama ni blo to tak prav razloženo	Brez razlage	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
G17	Rejnica pol tud ni pustila, da bi midva šla k mami pa partnerju zadaj, ker je vidla, kaka je bla situacija.	Zaščita s strani rejniškega starša	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G18	on je bil tud nasiln do mame, fizično in psihično.	Pričevanje nasilju nad staršem	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
G19	Mama je z bratom mela stike in obiske	Stiki starša s sorojencem	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G20	z mano pa jih ni mela	Odsotnost stika s staršem	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G21	Za njo sem bla tud nekaj nezaželen otrok	Občutek nezaželenosti s strani starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
G22	Men je blo rejništvo top. Ful bol fajn, kot pa bi mi blo v družini, če bi mama ostala.	Boljšje življenje v rejniški družini kot pa v matični	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G23	Moja rejnica je ful vzpodbujala izobraževanje in podpora za vse mogoče projekte, treninge.	Podpora rejnikov za izobraževanje in aktivnosti	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G24	Mela sem tud milijon aktivnosti, ona je bla za vse za, plačevala vse	Finančna podpora rejnikov	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G25	Kadarkoli je blo kaj narobe, je bla takoj "bomo poiskali pomoč, al socialno delavko, al bomo šli do psihologa"	Podpora rejnikov v okviru iskanja profesionalne pomoči	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G26	Men od srednje šole pa do zdaj plačuje rejnica terapijo.	Finančna podpora rejnikov pri plačevanju terapije	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G27	Ful je blo skos psihične podpore, sem se lahko na njo obrnila, jo poklicala.	Čustvena popora s strani rejnikov	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini

G28	Takrat sem našla ful opore v prijatlih.	Podpora prijateljev	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G29	pa v širši družini	Podpora širše družine	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G30	Tud sestrična od babice se je ful angažirala in sta se ful z mano ukvarjala, na počitnice jemala in tko.	Podpora širše družine	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G31	Tudi v profesorjih na glasbeni sem našla ful podpore, so mal prevzeli to vlogo starša.	Podpora profesorjev	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G32	Ko sem bla ful mala, so naju z bratom ful spraševali kje je mama, pač slabo so sprejeli to drugačnost, sploh ko so bli kaki materinski dnevi v šoli in niso razumeli, da moja biološka mama ni isto kot pa pojem mame.	Nerazumevanje rejništva s strani sovrstnikov	/	Socialna mreža	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G33	Moja biološka mama je umrla	Smrt starša	/	izguba	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G34	in en teden pred smrtjo sma midve najin odnos razrešle	Razrešen odnos	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G35	Ona je men rekla, da že od malega mi ni bla kos, se me je bala.	Strah pred otrokom	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
G36	Ko so bli stiki, sma midva z njo hodla en čas z njo na morje in sem takrat jaz pri 8ih letih totalno vlogo odraslega prevzemala, skrbela za kluče, hrano, vse.	Postavljanje otroka v vlogo odraslega	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G37	Hitro sem se uprla in nisem hotla več na to hodit.	Upor stikom z matično družino	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G38	Ona je rekla, da je hitro vidla, da meni ni kos in se me je zato izogibala.	Izogibanje otroka	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
G39	Jaz sem v svojem obdobju rejništva menjala pomoje ene 15 socialnih delavk in od teh vseh se spomnim 4ih, za ostale mi je blo ono "tud če te nebi blo".	Slabo opravljanje dela večine strokovnih delavk	/	dojemanje dela	Delo strokovnih delavcev

G40	Pri nam je trajalo ene 7 let, da se je uredilo rejništvo.	Neurejen sistem lastnega rejništva	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G41	ker se nihče na centru ni hotel s tem ukvarjat.	Izogibanje ureditvi rejništva	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G42	Rejnica je šla tud na center po pomoč, kako se naj z nama sploh ukvarja in so jo vsi ful ignorirali.	Ignoriranje s strani strokovnih delavk	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G43	tud kar se tiče stroškov, ni blo nikol preživnine s strani mame alpa fotra, uradno bi naj oba plačevala, a vbistvu ni noben.	pomanjkanje nadzora	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G44	Takrat je pa bla tam ena socialna delavka, ki je najela odvetnika, da je zrihtal rejništvo.	Ureditev rejništva	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G45	Mela sem tipično najstniško krizo, ker sem mela občutek zapuščenosti, ker je mama odišla.	Občutek zapuščenosti zaradi odhoda starša	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
G46	pa tud občutek nesprejetosti	Občutek nesprejetosti zaradi odhoda starša	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
G47	Pol so me hospitalizirali zarad depresije	Hospitalizacija zaradi depresije	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
G48	Nihče ne ve, kak je ta socialna delavka to zvedla takrat, je prišla v bolnico in hotla vsilit, da je nekaj v rejniški družini narobe in da me bodo dali drugam, a men je bla v tistem obdobju rejnica daleč največja opora.	Vsiljevanje mnenja strokovne delavke	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G49	Ta socialna delavka ni nikol kontaktirala ne mame, ne rejnice, niti ni povedla nobenemu, da je bla pri meni na obisku.	Neinformiranje o obiskih - opravljenem delu	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G50	Ona bi mogla nardit obisk na domu pa se sama prepričat, ampak je takoj sklepala, da je tu ziher problem v rejniški družini in me je brez moje besede hotla dat drugam.	Zatiranje otrokovega glasu	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev

G51	Nisem bla slišana, govorila sem, da je doma super.	Zatiranje otrokovega glasu	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G52	Nekatere so ble tud vmes ful nedosegljive. Nisi je mogo dobit, vedno je bla odsotna.	Nedosegljivost	Neustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G53	Sem pa na koncu mela eno, s katero sem pa hodla pol ven na kavo, pač vsake tolko časa ven na kavo, da sma se pogovorile, da me je poslušala. Je bla nekaj edina, s katero sem mela res ono taki stik ne.	Vzpovstavev varnega prostora	Ustrezno	V času trajanja rejništva	Delo strokovnih delavcev
G54	Jaz v bistvu sem mela ono srečo, da sploh na nek način nisem šla iz rejništva.	Ni bilo odhoda iz rejniške družine	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G55	Sem šla od doma na tak način, da sem šla študirat. Je bil nekaj oni splošni prehod v odraslost.	Splošni prehod v odraslost	/	Zapustitev rejništva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G56	Ampak takrat je bla ful kriza, ker sem bla ful navezana na rejnico. In pol se mi je dogajalo, da nisem skrbela za obroke redne in sem bla kr precej bolana prvo leto, mela sem domotožje.	Stiska ob ločitvi od rejniškega starša	Odnos z rejniškimi starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G57	Pol sem šla vmes domov nazaj, ker sem mela krizo kaj bom jaz, ko odrastem.	Vrnitev v rejniško družino	/	Nastanitev	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G58	Ko sem že živela v Ljubljani, si moja prava mama nikol ni vzela časa za mene, nikol je ni blo na moje koncerte.	Odsotnost podpore starša	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G59	Še zdaj mi rejnica plačuje terapijo	Plačevanje terapije s strani rejniškega starša	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G60	tud plačuje faks, še vedno.	Financiranje izobraževanja s strani rejniškega starša	/	Finančna sredstva	Travmatične izkušnje v rejniški družini
G61	Zdaj jo tud lahko pokličem, magari sred noči.	Podpora rejniškega starša	/	Podpora	Travmatične izkušnje ob prehajanju iz rejništva
G62	Da jaz nisem za njih številka.	Spoštovanje individualnosti uporabnika	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev

G63	Da jaz nisem za njih nekaj, kar oni morjo opraviti.	Dojemanje posameznika kot človeka in ne kot naloge	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
G64	Da bi one tud kdaj kontekst pogledle, zakaj se kaj dogaja in ne samo predvidevat.	Preverjanje dejanskega stanja situacij	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
G65	Vem, da morš opraviti one sestanke, samo daj se prvo z mano eno uro pogovarjat pa pol napiši zapisnik, ne pa, da se samo ukvarjaš s tem, kaj boš ti napisala in pol da ne napišejo še po možnosti nečesa, kar nisem jaz sploh rekla.	Opravljanje pogovora in zapis zapisnika na podlagi dejanskega stanja	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
G66	Na rejništvu morajo bit dosegljive, ne morš ti kr it nekam za en mesec, ker tu so stvari, kjer te ljudje rabijo.	Boljša dosegljivost	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev
H1	Za rejništvo sem dejansko zvedla šele precej pozno, šele potem ko sem bla polnoletna.	Izvedel za izkušnjo življenja v rejniški družini po dopolnjeni polnoletnosti	Zavedanje življenja v rejništvu	Doživljanje prehoda iz matične družine	travmatične izkušnje v odrasli dobi
H2	in sicer od tete, očetove seste.	Informacijo o namestitvi v rejništvo posredovala teta	Zavedanje življenja v rejništvu	Doživljanje travmatičnih izkušenj	travmatične izkušnje v odrasli dobi
H3	Jaz z očetom sicer nisem živela, teta je pa ohranjala stik	Ohranjanje stika s širšo družino	Odnos s širšo družino	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
H4	in je povedla tud, da me je obiskovala v rejništvu, kjer naj bi bla začasno.	Obiski s strani člana širše družine	/	Stiki z matično družino	Travmatične izkušnje v rejniški družini
H5	Jaz sem si želela potem tudi obiskat te rejnike, zvedet kej o temu obdobju, zato sem se oglasla na pristojnem centru za socialno delo, kjer smo takrat živeli in žal nisem mogla prit do teh podatkov, ne ker bi blo kakšno varovanje osebnih podatkov, ampak enostavno, ker jih niso več imeli.	Izguba dokumentacije	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H6	Mama je zanosila, okrog 20 let je imela, ni imela urejenga stanovanjskega uprašanja. Zdaj domača družina jo je odklonila, so nekak zaprl vrata stanovanja, da ni mogla domov. Potem se je naselila v eno prazno stanovanje. Takrat je blo tko, da če te v 24 urah nihče ne	Namestitev v rejništvo zaradi brezdomstva	/	Vzpovstavitvev postopka	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo

	odkrije, lahko ostaneš začasno notri. Tam so jo takoj prijavi in je ostala brez doma in so pač mene takrat dali v rejništvo ane.				
H7	Tko, da to sem bila tam pri ene 2-3 letih, je razumljivo da je spominska lukna, kar se tiče možganov	Odsotnost spomina odvzema zaradi spominske luknje	/	Doživljanje prehoda iz matične družine	Travmatične izkušnje ob prehajanju v rejništvo
H8	telo pa ve, ker se spomnim kadarkol so me hoteli dat v kolonijo alpa kam, sem prav zbežala, kričala tako da nekje v podzvesti je ena groza ostala, ne vem pa kaj se je dogajalo	Telesni spomin, reakcija na dejanja, ki spominjajo na travmatično izkušnjo	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H9	Bila sem tud precej bolana v mladih letih, sem bila dost krat v bolnišnicah.	Pogoste hospitalizacije	/	Bolezenska stanja	Travmatične izkušnje v matični družini
H10	Kar precej težka zdravstvena stanja, ki so bla povzročena tud psihosomatsko zarad vsega tega.	Psihosomatsko povzročena zdravstvena stanja	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H11	Pri teh rejnikih naj bi bla nekaj mesecev.	Kratkotrajna namestitve v rejniško družino	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v rejniški družini
H12	toliko, da se je uredilo in je mama pol v kliničnem centru dobila stanovanje, eno majhno garsonjero, smo potem tam nadaljevali z življenjem.	Vrnitev v matično družino	/	Nestabilne nastanitve	Travmatične izkušnje v matični družini
H13	Tko da o tem se doma ne govori, mama niti ni povedala, ne želi.	Nezmožnost starša za pogovor o travmatičnih izkušnjah	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
H14	Jaz pa pač bi si želela kej več vedet o temu obdobju, da bi te telesne rekacije ki jih mam mogoče bolj ozavestila, da bi vedla, kaj se je zgodilo, kako je blo.	Želja po zapolnitvi spominske luknje	/		Travmatične izkušnje v rejniški družini
H15	Po pripovedovanju tete vsak teden, je blo uredu, sem bla tam in sem pač sprejela to življenje, navzven se ni vidl da bi me kej zlo preganjalo.	Pozitivna izkušnja po besedah sorodnika	/	Pozitivne izkušnje	Travmatične izkušnje v rejniški družini
H16	Moja želja, potem ko sem zvedla, je, da rekonstruiram kaj se je zgodilo.	Želja po zapolnitvi spominske luknje	/		Travmatične izkušnje v rejniški družini
H17	Ta del bi si želela da se krepko izboljša, in to je hranjenje	Boljši sistem hranjenja	/	Predogi za izboljšavo	Delo strokovnih delavcev

	arhivirane dokumentacije na centrih.	arhivirane dokumentacije			
H18	ampak odgovori iz centra za socialno delo, ki sem jih dobila, so bli precej kaotični.	Kaotični odgovori s strani strokovnih delavcev	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H19	Ena stiska, ki je bila v njihovih očeh – vidim, da ne gre toliko za primer arhiviranja, kot problem tega, da sploh nimajo nobenega nadzora nad tem, kar se je dejansko zgodilo.	Pomanjkanje nadzora	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H20	Tam smo se vselili z očimom in tam je blo veliko nasilja.	Nasilje v družini	/	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
H21	in sem ene trikrat zbežala od doma	Beg od doma	Negativne	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v matični družini
H22	vsakič me je pripeljala policija nazaj	Vrnitev v nasilno okolje s strani pomagajoče stroke	Neustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
H23	Jaz si predstavljam, da je mogu bit center obveščen o tem, da mora policija torej sočasno predati prijavo. Nikoli se ni zgodilo, da bi kdorkoli s centra mene kontaktiral, jaz bi povedala, da si takoj želim iz primarne družine ven, hotla sem it v vzgojni dom, karkoli.	Nereagirane za zaščito otroka kljub posedovanju informacij o nasilnem okolju	Neustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
H24	Tko sem bla kr ozaveščena glede tega, preprosto se mi je zdelo, da obstajajo bolši kraji za moj razvoj, kot pa nasilno okolje.	Želja po izhodu iz nasilnega okolja	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H25	ampak tudi to se ni zgodilo, tako da sem šla tudi tja povprašat, kaj se je zgodilo, kaj imajo zabeleženo in dejansko niso meli zabeleženega ničesar.	Izguba dokumentacije	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H26	Oni so pol men začel ponujat to podporo za otroke iz alkoholizma in sem bla ogorčena. Mislim, ne potrebujem pokroviteljstva.	Neprimerna pomoč	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H27	na terapijo sama hodim, poskrbela sem za pomoč	Obiskovanje psihoterapevta	/	Strategije pomoči	Travmatične izkušnje v matični družini
H28	jaz vas prosim za nekaj kar ste dolžni po poklicni plati in to je zagotoviti vpogled v dokumentacijo.	Onemogočen vpogled v dokumentacijo	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev

H29	Mislim, za to bi vam bla hvaležna takrat, ko sem to res potrebovala, kot otrok nisem mogla tega zagotoviti, zdaj kot odrasla pa sem dovolj ozaveščena, hvala.	Neprimerna pomoč	Neustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev
H30	Mislim, da je vse to povezano malo z malomarnim dejanjem in vem, da dokumentacija mora obstajati.	Izguba dokumentacije	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H31	vem, da so socialni delavci obremenjeni z birokracijo, da ob vsem tem pisanju ni možno prit do teh podatkov. Tko paradoksalno je no.	Onemogočen vpogled v dokumentacijo	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H32	Mislim pol ko hočeš prit do teh papirjev- sej kolk sem jaz njih razumela, te papirji naj bi obstajali, ampak je popoln kaos oziroma se sploh ne ve, po kakem principu iskat, kje iskat, tko sem razumela no.	Onemogočen vpogled v dokumentacijo	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H33	Za en center lahko rečem, da je bil čist po svoje korekten odnos, ta delavka je bla v stiski, tud ona je bla nemočna pri tej organizaciji in sem bla vesela, da je to stisko izrazila iskreno, da me ni kakorkoli zavajala in je meni olajšalo delo v tem smislu, da ne zgubljam časa, oziroma se obrnem drugam.	Iskrena podelitev stiske s strani strokovne delavke	Ustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H34	medtem, ko na drugem centru sem pa zelo taki pokroviteljski odnos dobila, kot da se v njih obračam v neki psihični stiski, ne pa kot državljanka, ki preprosto želi dostop do dokumentacije.	Nepravilno identificiranje razloga za iskanje pomoči	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H35	počutla sem se, kot da mislijo, da mam jaz neke osebne probleme in stiske, ne pa preprosto legitimno željo, s katero bi se mogli oni spopast in priznat da so al nardil napako alpa "potrudil se bomo dobit dokumentacijo oziroma spremenit nekaj".	Nepravilno identificiranje razloga za iskanje pomoči	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H36	Jaz sem bla tam zelo jasna "prosim uzemte me iz tega okolja". To me čudi ne, otrok jasno izrazi željo, kaj se je zgodilo, da me niso?	Nereagirane za zaščito otroka kljub posedovanju informacij o nasilnem okolju	Neustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev

H37	Mene obremenjuje to, da preprosto ne morem prit do teh podatkov, sem bila premejhna in bi nekaj, karkoli prebrala.	Stiska zaradi nepoznavanja osebnih zgodovine dogodkov	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v rejniški družini
H38	Ja okvirno, ona je zanosila z očetom, ki mene ni priznaval.	Nepriznavanje s strani starša	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
H39	Ampak vglavnem ni plačeval preživitve,	Neplačevanje preživitve	Ekonomsko nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
H40	nisma mela stikov	Odsotnost stikov	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
H41	Z njo je težko govorit, ker je zaznamovana s tem patološkim lagajem in karkoli pove, niti ne obsojam več, niti ona sama ne loči, kje je meja med resničnostjo in njenimi blodnjami in mene potem to samo zmede. Če že, jo spravi v tako stisko, da samo joče in to je nekaj, kar jaz res nemorem potem zdržat.	Nezmožnost pogovarjanja o travmatičnih izkušnjah	Odnos s starši	Medosebni družinski odnosi	Travmatične izkušnje v matični družini
H42	Blo je nasilje, ona si je našla novega partnerja, hudega alkoholika in smo potem bili tudi skupaj pri njemu in on je izvajal nasilje nad mano tko fizično	Fizično nasilje s strani starševega partnerja	Fizično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
H43	psihično	Psihično nasilje s strani starševega partnerja	Psihično nasilje	Nasilje	Travmatične izkušnje v matični družini
H44	vem, kot otrok sem pa mela vseeno to ozaveščeno, da si tega ne zaslužim in zakaj mi je tega treba trpet	Zavedanje lastne vrednosti	Odnos do samega sebe	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H45	in sem želela oditi iz tega okolja.	Želja po zapustitvi nasilnega okolja	/	Doživljanje travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H46	Takoj po srednji šoli sem šla na fakulteto in se odselila	Izselitev iz matične družine	/	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H47	in je blo ekstremno težko, to je pomenilo da sem delala v bolnišnicah nočne, podnevi sem študirala in hodla na predavanje, 4 leta, je blo res izjemno težko.	problematika usklajevanja izobraževanja in službe za preživetje	Finančna sredstva	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini

H48	Še dons nimam stanovanja, ničesar	Nima stanovanja	Odrasla doba	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H49	Včasih me zgrabi stiska in si rečem, da je ta družba res hipokritska v tem, »ja izvlečite se iz revščine, končajte izobrazbo, vse bo vredno«, ja nič ne bo vredno.	Pesimizem glede prihodnosti	Odrasla doba	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H50	doktorat imam, šla sem na vse programe, niti stanovanja si ne morem privoščiti.	Finančne stiske kljub dokončani izobrazbi	Finančna sredstva	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H51	Štipendija se je takrat izljučevala, dobila sem samo Zoisovo štipendijo ampak sem mogla republiško vrniti in pol sem mogla vrniti še Zoisovo, ker preprosto nisem mogla preživeti, to je pač paradoks, če prideš iz revnega okolja, to ni dovolj in ne moreš preživeti, če živiš sam.	Izključevanje štipendij-finančna stiska	Finančna sredstva	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H52	Ja na en način prav hecno, ampak šla sem na Tom telefon delat kot svetovalka. Pač v enem delu sem poznala problematiko in v drugem delu so me oni toliko podprli s svojim izobraževanjem, supervizorskim delom, tako da sem lahko s svojimi lastnimi ranami delala.	Delo na Tom Telefon	Podpora	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H53	Potem sem šla tudi na terapijo in končala Gestalt psihoterapijo do specializacije, ker se mi zdi to najboljša pot da razčistim. Nisem šla v delo, ampak neki, kar recimo da sem hotla maksimalno si pomagati.	Študij psihoterapije	Tehnika spopadanja	Ob prehajanju iz matične družine	Travmatične izkušnje v matični družini
H54	Telesno ostaja, me preplavlja stiska in se, bom rekla, ideja samomora recimo, to se je absolutno skos do zdaj pojavljal.	Ideja samomora	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H55	Moram si dajati neke kratkoročne in dolgoročne cilje da me ne premaga, to je moj način skozi življenje.	Zastavljanje ciljev	/	Tehnike spopadanja	Travmatične izkušnje v matični družini
H56	Kot, da bi stalno čutila eno bolečino psihično, da bi nehala.	Psihična bolečina	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini
H57	V telesu zelo ostane no, nekak se mi zdi, da z vsem tem kar sem naredila, nisem mogla ven dati tega no, te želje da bi umrla. En tak križ.	Ideja samomora	/	Posledice travmatičnih izkušenj	Travmatične izkušnje v matični družini

H58	Pomoje je bla samo premajhna motiviranost, če bi kdo bolj pomemben povrpašal, bi se mogoče odkrilo kaj več.	Dojemanje uporabnika kot nepomembnega	Neustrezno	V odrasli dobi posameznika	Delo strokovnih delavcev
H59	Kot občutek je jeza, prav preplavi me včasih. Pač kaj bi lahko kot otrok storila še več, kot pa da zbežim, povem, javim, pa se nihče ne zmeni. Kolk nepotrebnih stvari sem kot otrok doživela. Kako je taka tišina nastala, ampak lahko nekako živim s tem no.	Neposredovanje centra ob poznavanju razmer	Neustrezno	V času bivanja v matični družini	Delo strokovnih delavcev

9.4.Priloga D: Osno kodiranje

1. TRAVMATIČNE IZKUŠNJE V MATIČNI DRUŽINI

- **Zloraba psihoaktivnih substanc**
 - Konzumiranje prepovedanih drog (B2)

Alkoholizem

- Odsotnost zlorabe alkohola, ko sta se starša med sabo razumela (E14)
- Alkoholizem v družini (A2,B1, C3, E1, E9)
- Starševa zloraba alkohola zaradi psihičnega nasilja s strani starih staršev (E16)
- Zloraba alkohola s strani starševega partnerja (G4, G7)

- **Nasilje**
 - Nasilje v družini (C1, C2,H20)
 - Povzročeno s strani starševega partnerja (G6)

Spolno nasilje

- Spolna zloraba s strani starša (A1)
- Incest med družinskimi člani (A4)

Fizično nasilje

- Nasilni odnosi v družini (A3)
- Metanje otroka (C7)
- Vsedanje na otroka (C8)
- Pretepanje otroka (C9)
- Pretepanje otroka pod vplivom alkohola (C19, E10)
- Pretepanje s pasom (C20)
- Zaklepanje v prostor (F5)
- Privezovanje na posteljo (F7)
- Fizično nasilje s strani starševega partnerja (H42)

Psihično nasilje

- Čustvena zloraba (A5)
- Strah pred ponovitvijo nasilja (C14)
- Strah, da bo napačno obnašanje izzvalo nasilje (C21)
- Pričevanje samopoškodovanju starša (D5)
- Nakupovanje alkoholnih pijač za starša (E5)
- Pričevanje fizičnemu nasilju med staršema (E8)
- Psihično nasilje nad staršem s strani starih staršev (E15)
- Kričanje na otroka (G8)
- Postavljanje otroka v vlogo odraslega (G9)
- Omejevanje stika s staršem (G10)
- Pričevanje nasilju nad staršem (G18)
- Psihično nasilje s strani starševega partnerja (H43)

Ekonomsko nasilje

- Neplačevanje preživnine (H39)
- **Zanemarjanje**
 - Zanemarjanje otrok (A123)
 - Prepuščenost samemu sebi (A7, B6, B11, E4)
 - Zaklepanje otrok v stanovanje daljše časovno obdobje (B5)
 - Premraženost (B9)
 - Lakota (B10)
 - Neprimerna skrb zaradi pomanjkanja finančnih sredstev (C6)
 - Bivanje v nečloveških pogojih (F6)
 - Odsotnost zanemarjanja, ko sta se starša med sabo razumela (E13)
- **Izguba**
 - Samomor starša (F1)

Dojemanje izgube

- Nezavedanje izgube (F17)
- **Bolezenska stanja**
 - Starš z diagnozo shizofrenije (F2)
 - Pogoste hospitalizacije (H9)
- **Nestabilne nastanitve**
 - Večkratna namestitve v krizni center (F15)
- **Posledice travmatičnih izkušenj**
 - Duševne stiske (A19)
 - Dolgoročne posledice (A21)
 - Psihična bolečina (H56)
 - Depresija (A20)
 - Hospitalizacija zaradi depresije (G47)
 - Hospitalizacija na psihiatričnem oddelku (C86)
 - Napadi panike (C87)
 - Psihosomatsko povzročena zdravstvena stanja (H10)
 - Spremenjen spomin na travmatično izkušnjo (A12)
 - Močenje postelje zaradi spolne zlorabe (A57)
 - Strah pred zaprtimi prostori (B3)
 - Nedonošenost zaradi zlorabe drog in alkohola staršev (B55)
 - Sorojenčeva odvisnost od prepovedanih substanc (C24)
 - Telesni spomin, reakcija na dejanja, ki spominjajo na travmatično izkušnjo (H8)
 - Stiska zaradi nepoznavanja osebne zgodovine dogodkov (H37)
 - Ideja samomora (H54, H57)

Odnos z drugimi

- Strah pred zapuščenostjo (A17)
- Potreba po dokazovanju (A22)
- Nezmožnost postavljanja meja (A23)
- Zanimanje svojih potreb zaradi potreb drugih (A24)
- Izpostavljanje nasilnim odnosom (A34)
- Nezaupljivost (A37)
- Strah pred odnosi z ljudmi (B4)

Odnos do samega sebe

- Gnus (A18)
- Občutek sramu (A58)
- Občutek manjvrednosti (A35)
- Občutek, da nisi vreden ljubezni (A36)
- Občutek krivde in odgovornosti (A25)
- Zavedanje takratne nemoči (A26)
- Nespoštovanje samega sebe (A33)

Odnos z rejniškimi starši

- Nezmožnost navezovanja (A30)
- Odklonilnost (A31)
- Odklonilnost s strani rejnikov (A32)
- **Strategije pomoči pri spopadanju s posledicami travmatičnih izkušenj**
 - Lajšanje stiske z zdravili (A38)
 - Obiskovanje psihoterapevta (A41, H27)
- **Tehnike spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj**

Negativne

- Poseganje po alkoholnih pijačah (A39)
- Samopoškodovanje (A40)
- Beg od doma (H21)

Pozitivne

- Obisk in pogovor s socialno delavko v šoli (C10)
- Pričanje o nasilju med obiskom pri socialnih delavkah (C13)

- Zastavljanje ciljev (H55)
- **Medosebni družinski odnosi**
 - Slab odnos med starši (E2)

Odnos s starši

- Idealiziranje staršev (A27)
- Ljubezen do starša kljub odsotnosti (A28)
- Starševo bežanje pred nasiljem (A6)
- Odsotnost starša (A42, C4, A10, C5, E3)
- Odrekanje starševski pravici s strani starša (B35)
- Nepriznavanje s strani starša (H38)
- Odsotnost stikov (H40)
- Odsotnost pristnega stika (B12)
- Občutek zapuščenosti (A43)
- Občutek nezaželenosti s strani starša (G21)
- Odsotnost podpore in pomoči (B13)
- Odsotnost strahu pred staršem (C15)
- Strah pred staršem (F18)
- Površinski odnos (F20)
- Ne-dojemanje kot družino (G11)
- Strah pred otrokom (G35)
- Izogibanje otroka (G38)
- Nezmožnost starša za pogovor o travmatičnih izkušnjah (H13, H41)

Odnos s sorojenci

- Normalen odnos s sorojencem (C22)
- Navezanost s sorojencem (C23)
- Prevzem skrbstvene vloge za sorojenca (A8, D3)

Odnos s starimi starši

- Prevzem skrbstvene vloge s strani sarega starša (A9)

Odnos s širšo družino

- Ohranjanje stika s širšo družino (H3)
- Dojemanje kot družino (G12)
- **Doživljanje travmatičnih izkušenj**
 - Dobro spominjanje izkušenj (A11)
 - Spominjanje izkušenj ob obisku domačega kraja (E12)
 - Okrnjen spomin iz časa življenja v matični družini (D1)
 - Spominjanje trenutkov s sestro (D2)
 - Neprepoznavanje izkušnje kot travmatične (A13, A14, C17)
 - Dojemanje travmatične izkušnje kot nenamerno povzročene (F3)
 - Težka in nepozabljiva izkušnja (E11)
 - Občutek zapuščenosti zaradi odhoda starša (G45, G46)
 - Občutek nepravilnosti in krivičnosti (D52)
 - Zavedanje, da to kar se dogaja, je slabo (F19)
 - Iskanje starša po hiši (G15)
 - Želja po izhodu iz nasilnega okolja (H24, H45)

Odnos do povzročitelja

- Občutek varnosti (A15)
- Ne-varna navezanost (A16)
- travmatičnih izkušenj ne zameri (C16)
- Strah pred povzročiteljem (C18)

Odnos do sebe

- Zavedanje lastne vrednosti (H44)
- **Pozitivne izkušnje**
 - Odsotnost pozitivnih izkušenj zaradi spominjanja preštevilnih negativnih izkušenj (E17)

- **Prehajanje iz matične družine**
 - Izselitev iz matične družine (H46)

Finančna sredstva

- Problematika usklajevanja izobraževanja in službe za preživetje (H47)
- Finančna stiska kljub dokončani izobrazbi (H50)
- Izključevanje štipendij (H51)

Odrasla doba

- Nima stanovanja (H48)
- Pesimizem glede prihodnosti (H49)

Podpora

- Delo na Tom Telefon (H52)

Tehnika spopadanja

- Študij psihoterapije (H53)

2. TRAVMATIČNE IZKUŠNJE OB PREHAJANJU V REJNIŠTVO

- **Doživljanje prehoda iz matične družine**
 - Negativno dožemanje (A29)
 - Občutek, da sledi nekaj slabega (A120)
 - Občutek žalosti (A126)
 - Skrivanje lastnih čustev za oporo sorojencu (A127)
 - Nerazumevanje odvzema (C32)
 - Pozitivno doživljanje odmika iz nasilnega okolja (C34)
 - Občutek nepravilnosti in krivičnosti (C37, C38)
 - Občutek krivde (C39)
 - Občutek osamljenosti (C40)
 - Strah pred neznanim (D6)
 - Težka prilagoditev na selitev v veliko družino (E19)
 - Želja po vrnitvi v matično družino (E20)
 - Brez razlage (G14, G16)
 - Odsotnost spomina odvzema zaradi spominske luknje (H7)
- **Prehod iz matične družine v rejniško**
 - Takojšnji prehod iz matične v rejniško družino (A125, E7)
 - Odvzem otroka izveden v osnovni šoli (C29)
 - Prisotnost policije (D4)
 - Namestitev v rejniško družino (C31)
 - Rejništvo vzpovstavljeno v okviru družine (G1, G5)
 - Odhod starša iz družine (G2)
- **Posledice travmatičnih izkušenj prehoda iz matične družine v rejniško**
 - Disociacija (A128)
- **Izguba**
 - Odhod starša iz družine (G3)
 - Izguba starša (A129)
 - Ločitev od sorojenca (F13)
 - Pričevanje starševi smrti (F9)
 - Jokanje ob starševi smrti (F10)
- **Vzpovstavev postopka za namestitev v rejništvo**
 - Obvestilo policije s strani sosedov (B7)
 - Obvestilo centra s strani prodajalke v trgovini (E6)
 - Samomor starša (F8)
 - Brez odvzema in prehoda (G13)
 - Namestitev v rejništvo zaradi brezdomstva (H6)
- **Nestabilne nastanitve med prehodom iz matične družine v rejniško družino**
 - Selitev v drug kraj (C25)
 - Menjava šole (C26)
 - Vrnitev domov (C27)
 - Ponovni odvzem iz matične družine (C28)

- Začasna namestitve v kriznem centru (C30)
- Začasna nastanitev v bolnici (F12)
- Začasna nastanitev v kriznem centru (F14)
- **Pozitivne izkušnje**
 - Lepi spomini na obdobje v kriznem centru (F16)

3. TRAVMATIČNE IZKUŠNJE V REJNIŠKI DRUŽINI

• **Nasilje**

Fizično nasilje

- Nasilje nad sorojencem (A44)
- Nasilje rejniškega starša nad otroci (A49, A51, A86)
- Žrtvovanje sebe za zaščito sorojenca (A52)
- Privzganje učnih navad s fizičnim nasiljem (A53)
- Pretepanje zaradi močenja postelje (A59)
- Tlačenje močenih oblačil v usta (A60)
- Doživljanje fizičnega nasilja (A83, E43)
- Pretepanje otroka s strani rejniškega brata (C41)

Psihično nasilje

- Pričevanje nasilju nad sorojencem s strani rejniškega starša (A46)
- Pričevanje nasilju med rejniškimi starši (A50)
- Doživljanje psihičnega nasilja (A82, E42)
- Grožnja z namestitvijo v vzgojni dom (A87)
- Prisilno čiščenje (A89)
- Omejevanje učenja (A90)
- Grožnje s strani rejniškega starša (A116)
- Provokacije s strani rejniškega starša (A117)
- Poniževanje s strani rejniškega starša (A118)
- Prisilni obisk rejnika v psihiatrični bolnišnici (A136)
- Nadzorovanje stikov z matično družino s strani rejnice (C54)
- Obtoževanje kraje po krivem (C62, C63, C64, C66)
- Strah pred ponovno obtožbo kraje (C65)
- Nepriznavanje spolne zlorabe s strani rejniške družine (F30, F33)
- Strašenje pred posledicami razkritja spolne zlorabe (F31, F35)
- Manipulativen odnos (F34)

Ekonomsko izkoriščanje

- Izkoriščanje otrok za zaslužek s strani rejnikov (A47)

Spolno nasilje

- Spolno nasilje s strani rejniškega starša (A61, C43, F29)
- Sum na spolno zlorabo (F4)
- **Zanemarjanje**
 - Neodzivanje rejniškega starša ob pričevanju nasilju med otroki (C42)
 - Podhranjenost (E39)
- **Zloraba psihoaktivnih substanc**

Alkoholizem

- Alkoholizem v družini (A48, D9)
- **Izkoriščanje otroškega dela**
 - Fizično delo na kmetiji (C35)
 - Občutek "biti služkinja" zaradi neprestanega dela (C36)
- **Nestabilne nastanitve**
 - Kratkotrajna namestitve v rejniško družino (H11)
 - Vrnitev v matično družino (H12)

Menjava rejniške družine

- Selitev v novo rejniško družino (A62, D7, E35, B15)

- Potreba po prilagoditvi na novo okolje (A76, A77, A78, A79, D16, E47)
- Nenadna selitev (D12)
- Šok ob zamenjavi rejniške družine (D13)
- Težko obdobje zaradi selitve (D15)
- Manjša količina pozornosti zaradi velikega števila otrok (D17)
- **Kompetentnost rejnikov**
 - Neznanje o travmi (A119)
- **Medosebni družinski odnosi**
 - Dobri družinski odnosi (D21)

Odnos z rejniškimi starši

- Nenaklonjenost rejniškemu staršu (A63)
- Prisilno prisvajanje starševske vloge (A80)
- Pomanjkanje topline (A81)
- Strah pred rejniškim staršem (C61)
- Slab odnos med sorojencem in rejniškimi starši (D8, D18)
- Prepiranje (D10)
- Nezaupanje rejniških staršev (E30)
- Neustrezen pristop (E31, E32)
- Odsotnost ljubečega starševskega pristopa (E37, E38)
- Razlikovanje med otroci (E54, F25, F26, F27)
- Neposredovanje v konfliktu (F28)
- Površinski odnos (F39)
- Zatiranje otrokovega glasu (F40)
- Odsotnost želje po globljih odnosih (F43)
- Pomanjkanje starševske vloge (F44)
- Zaščita s strani rejniškega starša (G17)
- Prevezemanje vloge starša (B19)
- Nudjenje pomoči in podpore (B20, B26)
- Dober odnos (B25, B28, D19)
- Navezanost na rejniškega starša (D11)
- Učenje tehničnih stvari (D14)

Odnos z rejniškimi brati in sestrami

- Nesprejemanje ob nastanitvi v rejniško družino (B27)
- dober odnos z rejniško sestro (C59)
- Skupno preživljanje prostega časa (C60)
- Prevezemanje skrbi (E40)
- Ljubusumje s strani rejniške sestre (F24)

Odnos z novimi rejniškimi brati in sestrami

- Slabi odnosi (A94)
- Navezanost s strani rejniške sestre (A98)
- Dober odnos (E51)

Odnos z novimi rejniškimi starši

- Razlikovanje med otroci (A95, D23, D25)
- Prestrog rejniški starš (D22)
- Občutek zapostavljenosti (D24)
- Občutek sprejetosti (E52)
- Občutek enakovrednosti (E53)

Odnos s sorojenci

- Močna navezanost (A96)
- Iskanje bližine s strani sorojenca (A97)
- Prevezemanje skrbstvene vloge za sorojenca (A45)
- **Stiki z matično družino**
 - Vzpostavitev stika z biološkimi starši na centru za socialno delo (B34)
 - Prisilni obisk starša v zaporu (A135)
 - Povzročanje pritiska za vrnitev domov s strani starša (B37)

- Občutek jeze po opravljenem stiku (B40)
- Občutek agresije po opravljenem stiku (B41)
- Verbalni napad na rejniškega starša s strani starša (B44)
- Redni obiski na domu starša (B36)
- Prepuščenost samemu sebi med stikom z matično družino (B38, B39)
- Odsotnost želje po stikih z matično družino (D53)
- Postavljanje otroka v vlogo odraslega (G36)
- Upor stikom z matično družino (G37)
- Zavračanje stika s staršem (E67)
- Prekinitev stikov (B42, E62)
- Obiski s strani člana širše družine (H4)
- Tedenski klici z matično družino (C53)
- Veselje ob obiskih matične družine (C55)
- Slabo spominjanje obiskov (E18)
- Stiki s staršem do njegove smrti (E61)
- Občasni stik s staršem (E63)
- Občasni stik s članom širše družine (E64)
- Želja po stikih s staršem (E65)
- Stiki starša s sorojencem (G19)
- Odsotnost stika s staršem (G20)
- **Posledice travmatičnih izkušenj, doživetih v matični družini**
 - Težave v duševnem zdravju (A84)
 - Izogibanje stika na samem z rejniškim staršem (C57, C58)
 - Prisotnost posledic v sedanjosti (F36)
- **Strategija pomoči pri spopadanju s posledicami travmatičnih izkušenj**
 - Obiskovanje psihologa (A55)

- **Strategije spopadanja s posledicami travmatičnih izkušenj**

Pozitivne

- Upor nasilju (A85)
- Odmik v dijaški dom (A91)
- Pogovor z rejniškim staršem (B24)

Negativne

- Trpljenje v tišini (A88, E45)
- Molčanje o spolnem nasilju (C44)
- **Doživljanje travmatičnih izkušenj**
 - Strah pred razkritjem spolne zlorabe (C45)
 - Strah pred tem, da ne bodo verjeli izkušnji (C46)
 - Občutek, da ostali ne razumejo (C56)
 - Občutek žalosti (E44)
 - Večja travma v rejniški, kot pa v matični družini (E46)

Zavedanje življenja v rejništvu

- Izvedel za izkušnjo življenja v rejniški družini po dopolnjeni polnoletnosti (H1)
- Informacijo o namestitvi v rejništvo posredovala teta (H2)
- **Pozitivne izkušnje**
 - Dobra izkušnja z rejniško družino (B16)
 - Občutek varnosti v družini (B17)
 - Občutek ljubezni v družini (B18)
 - Pogovor o matični družini z rejniškim staršem (B21, B22)
 - Omogočanje stikov z matično družino s strani rejniškega starša (B23)
 - Sprejemanje s strani drugih otrok (C49)
 - Pridobitev tehniškega znanja s strani rejniških staršev in kasnejša poklicna usmeritev (D41)
 - Privzgojitev dobrih vrednot (E36)
 - Podpora novega rejniškega starša (E48, E49, E50)
 - Občutek pripadnosti v družini (E70)
 - Ustrezna skrb ob vstopu v rejništvo (F23)
 - Boljše življenje v rejniški družini kot pa v matični (G22)

- Finančna podpora rejnikov (G24)
- Podpora rejnikov v okviru iskanja profesionalne pomoči (G25)
- Finančna podpora rejnikov pri plačevanju terapije (G26)
- Čustvena popora rejnikov (G27)
- Podpora prijateljev (G28)
- Podpora širše družine (G29, G30)
- Podpora profesorjev (G31)
- Pozitivna izkušnja po besedah sorodnika (H15)

Viri moči

- Vzgojiteljica v dijaškem domu (A92)
- Partner (A99)
- **Socialna mreža**
 - Omejitev socialne interakcije zunaj doma (C47)
 - Druženje s soslednjimi otroki (C48)
 - Pomanjkanje socialne mreže (C50)
 - Težave pri navezovanju stikov s sovrstniki (C51)
 - Socialna izoliranost od socialne mreže iz okolja matične družine (C52)
 - Nerazumevanje rejništva s strani sovrstnikov (G32)

Znotraj rejniške družine

- Občutek osamljenosti (E29, E33)
- **Izguba**
 - Ločitev od rejniške sestre (E41)
 - Smrt starša (E66, G33)
 - Smrt rejniškega starša (F32)

4. TRAVMATIČNE IZKUŠNJE OB PREHAJANJU IZ REJNIŠTVA

- **Nastanitev**
 - Možnost nastanitve pri partnerju (A100)
 - Življenje s partnerjem (B46, D38)
 - Življenje v rejniški družini po prenehanju rejništva (E68)
 - Bivanje v rejniški družini v zameno za plačilo (F61)
 - Vrnitev v rejniško družino (G57)
 - Vrnitev v matično družino ob izpolnjevanju pogojev sodišča (C74)
- **Zapustitev rejništva**
 - Impulzivna odločitev (A101)
 - Nepripravljenost na izhod iz rejništva (A107)
 - Strah pred prihodnostjo (F57, B49)
 - Ni bilo odhoda iz rejniške družine (G54)
 - Splošni prehod v odraslost (G55)
 - Odsotnost težav pri prehodu iz rejniške družine (D45)
- **Finančna sredstva**
 - Pomanjkanje denarja (A102, F65)
 - Preživljanje s pomočjo študentskega dela (B51, C77)
 - Prejemanje državne štipendije (D42)
 - Strah pred socialno pomočjo, ki je edina opcija (F60)
 - Finančno težko plačevanje nastanitve (F62)
 - Skrb zaradi plačila samoplačniških zdravstvenih preiskav (B54)
 - Motiviranje starša za iskanje zaposlitve (C79)
 - Finančna podpora rejniških staršev (B56)
 - Brez finančnih skrbi (D48, D49)
 - Plačevanje terapije s strani rejniškega starša (G59)
 - Financiranje izobraževanja s strani rejniškega starša (G60)
- **Podpora**
 - Odsotnost podpore (A103)
 - Partner (A104, D50, F71)
 - Kontakt psihoterapevta s strani strokovne delavke (A108)
 - Podpora sorojenca (A114)
 - Pogovor z rejniškim staršem (B48, B53)

- Podpora širše družine (C81)
- Podpora s strani socialne mreže (D31, D51)
- S strani socialne delavke (D33, F68)
- Možnost vrnitve v rejniško družino (D43)
- Podpora staršev partnerja (D47)
- Želja po tem, da ostane v rejniški družini (E69)
- Podpora rejniškega starša (G61)
- Prepuščenost samemu sebi (F56, F58, F64, F70, F72)
- Odsotnost podpore zaradi premajhne starosti sorojenca (F67)
- Odsotnost podpore starša (G58)

- **Medosebni družinski odnosi**

Odnos s starši

- Razrešen odnos (G34)

Odnos s sorojenci

- Dober odnos s sorojencem (A115)
- Prepri s sorojencem (F66)
- Ločitev od sorojenca (A111)

Odnos z rejniškimi starši

- Redni obiski rejniške družine (B47, B52)
- Stiska ob ločitvi od rejniškega starša (G56)
- Odnostnost želje po ohranitvi stika (F63)

Odnos z novimi rejniškimi starši

- Pogovor z rejniškim staršem (D32)
- Želja po osamosvojitvi zaradi odnosa z rejniškim staršem (D46)
- Slaba reakcija rejniškega starša na odhod (D37)
- Jeza s strani rejniškega starša ob izselitvi (D44)
- Povzročanje občutka krivde (D39, A110)
- Redni obiski rejniške družine (D40)
- Obdržanje stikov z rejniškim staršem po izselitvi (D20)

- **Prekinitev nasilja**

Odsotnost fizičnega nasilja

- Odsotnost nasilja ob preprih (C76)
- **Izguba**
 - Občutek zapščenosti zaradi razhoda s partnerjem (A113)
- **Izobraževanje**
 - Nemoteno obiskovanje šole (B50, C78)

5. DELO STROKOVNIH DELAVCEV

- **V času bivanja v matični družini**

Ustrezno

- Obiski na domu (A122)
- Ukrepanje ob nasilju (C12)

Neustrezno

- Neposredovanje centra ob poznavanju razmer (A124, H59)
- Nereagiranje za zaščito otroka kljub posedovanju informacij o nasilnem okolju (H23, H36)
- Prepozen odvzem (F4)
- Travma povzročena zaradi dela strokovnih delavcev (F11)
- Vrnitev v nasilno okolje s strani pomagajoče stroke (H22)

Vzpovstavev zaupnega odnosa

- Prošnja otroka po zaupnosti (C11)

- **Ob prehajanju iz matične družine**

Neustrezno

- Pomanjkljiva predaja informacij (A121, B14, C33)

Ustrezno

- Ustrezna obrazložitev odvzema (E24)
- Ustrezno ukrepanje strokovnjakov (B8)
- Preprečevanje ločitve sorojencev (F21)
- Pogosti obiski v kriznem centru (F22)
- **V času trajanja rejništva**
 - Pozitivne izkušnje (E57)
 - Slaba izkušnja s strokovnimi delavkami (F46)
 - Slabo opravljanje dela večine strokovnih delavk (G39)

Neustrezno

- Neustrezno znanje strokovne delavke (A69)
- Neposredovanje centra za socialno delo (A54, A137)
- Neozaveščenost o travmi (A64, A65, A72)
- Etiketiranje (A67)
- Neodzivanje na stiske (A71)
- Neposredovanje psihologinje ob nasilju (A56)
- Izogibanje pogovoru o travmatičnih izkušnjah (A70)
- Spregledanje travmatične izkušnje (F49)
- Slabo opravljanje dela (F45)
- Strašenje sorojenca pred odhodom iz rejništva (F37)
- Podpiranje življenja v rejništvu kljub seznanjenosti o spolni zlorabi (F38)
- Odsotnost stika z uporabnikom (F47)
- Pomankljivo preverjanje ustreznosti rejnikov (F51)
- Nedosegljivost (F53, G52)
- Zatiranje otrokovega glasu (F52, G50, G51)
- Neurejen sistem lastnega rejništva (G40)
- Izogibanje ureditvi rejništva (G41, G42)
- Neposlušanje (C69)
- Brez zagotovljenega varnega prostora za pogovor (C68)
- Nerazumevanje izkušnje (C70, C71)
- Ne-podporen odziv (C72)
- Premalo obiskov na domu (D27, F50)

Ustrezno

- Nudjenje pomoči in podpore (A75, A93)
- Obisk strokovnih delavcev na domu (B29, B33, C67, D26, E25, E55)
- Omogočanje stika z matično družino (B30)
- Izvajanje sestankov z rejniško družino (B31)
- Zagotovitev psihoterapevtske pomoči (B32, C88)
- Upoštevanje otrokovega glasu (B45)
- Pogostejši stiki s sorojenca s strokovnimi delavci (D28)
- Možost podpore ob morebitni potrebi (D29)
- Prijazen odnos (E22)
- Dajanje občutka veselja (E26)
- Dajanje občutka toplote (E27)
- Dajanje opore (E28)
- Omogočanje selitve v drugo rejniško družino (E34)
- Uporaba instrumentalne definicije problema in soustvarjanje rešitev (E56)
- Vzpostavitev varnega prostora za pogovor (E58, G53)
- Zaščita otroka (E60)
- Poslušanje otroka (E59)
- Ureditev rejništva (G44)
- **V času prehajanja iz rejništva**

Neustrezno

- Prekinitev odnosa s strokovno delavko, s katero je že vzpovstavljeno zaupanje (F69)
- Ne-zagotavljanje pomoči (F55, F59)
- **V odrasli dobi posameznika**

Neustrezno

- Izguba dokumentacije (H5, H25, H30)
- Kaotični odgovori s strani strokovnih delavcev (H18)
- Pomanjkanje nadzora (H19)
- Neprimerna pomoč (H26, H29)
- Onemogočen vpogled v dokumentacijo (H28, H31, H32)
- Nepravilno identificiranje razloga za iskanje pomoči (H34, H35)
- Dojemanje uporabnika kot nepomembnega (H58)

Ustrezno

- Iskrena podelitev stiske s strani strokovne delavke (H33)
- **Predlogi za izboljšavo**
 - Izobraževanje strokovnih delavcev o travmi (A66)
 - Izobraževanje rejnikov o travmi (A130)
 - Obvezna psihološka pomoč za otroke (A68, A106)
 - Več socialnih delavk na področju rejništva (A131)
 - Več sredstev namenjenih za rejništvo (A132)
 - Informiranje družbe o rejništvu (A133)
 - Podelitev starševskih pravic rejnikom (A134)
 - Izdelava načrta za osamosvojitve skupaj s strokovnimi delavci (A105)
 - Posvojitve namesto dolgotrajnega rejništva (A138)
 - Višja zahtevana izobrazba rejnikov (A139)
 - Večji nadzor nad rejniki (A74, D36)
 - Poglobljeno preverjanje potencialnih rejnikov (A73, A140, D35)
 - Pogostejši obiski na domu (D30, D34, E71)
 - Vzpostavljane odnosa, ki temelji na zaupanju (E73)
 - Potrpežljivost (E72)
 - Celostno poslušanje (C82, C84, E71)
 - Popolna predanost otroku (C83)
 - Dajanje glasu otroku (F54)
 - Spoštovanje individualnosti uporabnika (G62)
 - Dojemanje posameznika kot človeka in ne kot naloge (G63)
 - Preverjanje dejanskega stanja situacij (G64)
 - Opravljanje pogovora in zapis zapisnika na podlagi dejanskega stanja (G65)
 - Boljša dosegljivost (G66)
 - Boljši sistem hranjenja arhivirane dokumentacije (H17)